

Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Oddelek za arheologijo

Benjamin Štular

Lončenina z Malega gradu v Kamniku

magistrsko delo

Ljubljana, 2005

mentor: ddr. A. Pleterski, doc.

1. PREDGOVOR.....	3
2. UVOD.....	4
2.1. STRUKTURA NALOGE.....	4
2.2. UPORABLJENE METODE DELA	4
2.3. DEFINICIJA ZNANSTVENEGA VPRAŠANJA OZIROMA CILJI DELA.....	5
3. NEARHEOLOŠKI VIRI.....	6
3.1. MALI GRAD V ZGODOVINSKIH VIRIH.....	6
3.1.1. <i>Zgodovinski okvir</i>	6
3.1.2. <i>Kamnik</i>	9
3.1.3. <i>Interpretacije</i>	10
3.2. ARHITEKTURNI RAZVOJ.....	13
4. ARHEOLOŠKI VIRI.....	16
4.1. ZGODOVINA RAZISKAV	16
4.2. DATIRANJE.....	18
4.3. KLASIFIKACIJE	20
4.3.1. <i>Tipologija ali klasifikacija?</i>	20
4.3.2. <i>Uporabljeno orodje - digitalna podatkovna zbirka</i>	21
4.3.3. <i>Klasifikaciji in tipologija ustij</i>	22
4.3.3.1. <i>Klasifikacija osnovnih tipov in relativna kronologija</i>	22
4.3.3.2. <i>Klasifikacija tehnoloških tipov z metodo "ovojnice"</i>	29
4.3.3.3. <i>Funkcionalno - estetska tipologija</i>	82
4.3.4. <i>Tehnologija izdelave lončenine</i>	90
4.4. ARHEOLOŠKI KONTEKSTI	91
4.4.1. <i>Stratigrafija</i>	91
4.4.2. <i>Zbiralne enote</i>	92
4.4.2. <i>Katalog zbiralnih enot</i>	94
4.5. INTERPRETACIJA.....	148
4.5.1. <i>Vrednotenje zanesljivosti zbiralnih enot na podlagi stratigrafije najdišča Trdnjava Kostanjevica</i>	148
4.5.2. <i>Zgodnji srednji vek</i>	149
4.5.3. <i>Visoki srednji vek</i>	151
5. MALI GRAD.....	155
5.1. DVORIŠČE	155
5.2. KUHINJA.....	156
EPILOG: SREDNJEVEŠKI HUMANIZEM.....	158
6. BIBLIOGRAFIJA.....	160
7. PRILOGE	166
PRILOGA 1A.	166
PRILOGA 1B.....	167
PRILOGA 2.....	168
PRILOGA 3.....	169
PRILOGA 4.....	170
PRILOGA 5.....	171
PRILOGA 6.....	172
PRILOGA 7.....	173
PRILOGA 8.....	174
PRILOGA 9.....	175
PRILOGA 10.....	176
8. TABELE	177

1. Predgovor

Izbira tematike magistrske naloge je bila, kakor je pravzaprav v navadi, precej naključna. Pred časom sem v svoji diplomski nalogi, zopet povsem naključno, obravnaval prostor Kamniško-bistriške ravni oziroma Mengškega polja v zgodnjem srednjem veku. Prostor, katerega upravno središče tekom celotnega srednjega veka je bilo v Kamniku.

Ko sva se z mentorjem dogovarjala o temi magistrskega dela, je omenil lončenino z Malega gradu. Obotavlja se sem se je lotil. Tudi konkreten izbor lončenine je bil do neke mere naključen. Ob mojem prvem obisku izkopavalca Milana Sagadina sem v obdelavo prevzel prvi del gradiva - kolikor ga je bilo moč naložiti v "katrco". Lončenino z izkopavanj leta 1992.

Po primarni obdelavi gradiva sva se z mentorjem strinjala, da količina zadostuje za celovito obravnavo. Druga in naslednje pošiljke lončenine še vedno čakajo. Kot tudi osteološko ter kovinsko gradivo, in še bi se našlo.

Verjetno je to primerno mesto za zahvale. Seveda materi in očetu, ki sta se prilagodila času in se jima 30-letni sin s tremi meseci delovne dobe zdi nekaj običajnega. Suzani za strokovno podkovo bodrenje. Sunčanu, brez katerega danes ne bi pisal teh vrstic - v mojem imenu je tekom let opravljal vse birokratske formalnosti. Ivanu in Odiju, ki sta vedno pripravljena debatirati o arheologiji. Roku in Mateji ter Gojkotu, da so poslušali. Miji za najboljše mufine na svetu. In na koncu a ne nazadnje Andreju. Dober mentor je pomemben, pravi prijatelj pa neprecenljiv.

In še napotek bralcem: tisti, ki niste ljubitelji večnih prerekanj o takšnih in drugačnih klasifikacijah in tipologijah, preskočite na 5. poglavje, kjer je glavna finta.

2. Uvod

2.1. Struktura naloge

V predgovoru so podane okoliščine, v katerih je delo nastajalo.

V uvodu je pojasnjena struktura in uporabljene metode ter so definirani problemi.

Poglavje Nearheološki viri ima razdelek o zgodovinskih in ostalih nearheoloških virih. Med slednjimi so najpomembnejši izsledki umetnostnozgodovinske analize grajskih zidov.

V poglavju Arheološki viri je predstavljena obravnavana lončenina. Prvo podpoglavje opisuje zgodovino arheoloških raziskav na Malem gradu. V drugem je opisan teoretični pristop in problemi implementacije datiranja gradiva s primerjavami. Osredni del naloge predstavljata podpoglavji Klasifikacije (4.3.) in Arheološki konteksti (4.4.). Pri Klasifikacijah je najprej opisan uporabljen pristop k študiju lončenine, pri čemer je najpomembnejše razlikovanje klasifikacije in tipologije. V drugem razdelku je predstavljeno uporabljeno orodje, digitalna podatkovna zbirka. V tretjem razdelku sta prikazani klasifikaciji in tipologija. Klasifikaciji sta potrebna koraka za izdelavo tipologije. Na koncu so predstavljeni izsledki študija tehnologije izdelave lončenine. V podpoglavju Arheološki konteksti je najprej opisana stratigrafija na Malem gradu, sledi opis in katalog zbiralnih enot. Slike, grafi in preglednice v Katalogih tipov in zbiralnih enot niso številčeni skupaj z ostalim slikovnim gradivom; pri navajanju je vedno uporabljena oznaka tipa ali zaporedna številka zbiralne enote. Poglavje Arheološki viri zaključuje podpoglavje Interpretacija. V prvem razdelku je vrednotena zanesljivost zbiralnih enot na podlagi stratigrafije najdišča Trdnjava Kostanjevica, v sledečih razdelkih pa je interpretirana zgodnjesrednjeveška in visokosrednjeveška malograjska lončenina.

Zaključki so zbrani v petem poglavju, bibliografija v šestem. V sedmem poglavju so zbrane priloge, ki so navajane med besedilom.

Osmo poglavje prinaša tabele fotografij izbora gradiva. Vsaka fotografija ima podnapis z naslednjo strukturo: šifra najdišča in leto izkopavanj_identifikacijska številka predmeta_številka posnetka posameznega predmeta (na primer: kmg92_1907_2). Ista identifikacijska številka predmeta (za zgornji primer torej 1907) je uporabljena tudi v katalogu z opisi vsega gradiva, ki je v digitalni obliki dosegljiv na spletni strani (http://www.zrc-sazu.si/iza/Si/pageloader.html?Splet_publ/Mali_grad.html).

2.2. Uporabljene metode dela

V analitičnem delu uporabljeni metodi sta kritično branje in analiza s pomočjo digitalne podatkovne zbirke. Slednja je natančneje opisana v poglavju 4.3.2. Med analitične metode prištevamo tudi klasifikacijo osnovnih tipov in klasifikacijo z metodo ovojnice. Metodi sta opisani, ko sta uporabljeni (poglavje 4.3.3).

Med metode, ki so del sinteze prištevamo tipologijo ustij (poglavje 4.3.3). Opis metode je sestavni del besedila in temelji na teoretičnih izhodiščih, opisanih na začetku poglavja (poglavje 4.3.1).

V analitičnem delu smo preizkusili tudi nekatere metode, ki niso obrodile sadov in zato niso podrobneje predstavljene.

Veliko je obetala analiza rasprostranjenosti posameznih tipov lončenine. Rezultat je bil naključna distribucija, čemur so botrovali vsaj trije osnovni razlogi: velikost obravnavanega prostora, količina gradiva in kvaliteta podatkov. Obravnavani prostor je velik približno 340 kvadratnih metrov (m²), vendar zaradi pobiranja znotraj mreže kvadrantov 4 x 4 metre (m) nanese le 6 x 4 kvadrante. Poleg tega smo z analizo zajeli le tipe ustij (prim. poglavje 4.3), zaradi česar se količina obravnavanega gradiva močno zmanjša. Poleg tega je gradivo le redko pripisano posameznemu kvadrantu, navadno dvema ali večim hkrati (prim. poglavje 4.4.2). Ravno slednji dejavnik je na analizo razprostranjenosti gradiva vplival še posebej kvarno.

Tudi izsledkov analize tehnologije izdelave lončenine na podlagi faktur črepinj, t.i. tehnologije lončenine, ni bilo moč uporabiti v sintezi (prim. poglavje 4.3.4).

Posebej je potrebno izpostaviti izbor obravnavanega gradiva, lončenine z izkopavanj na Malem gradu v Kamniku leta 1992. Da gre ravno za lončenino z leta 1992 je posledica do neke mere naključnega izbora. Kot sem omenil že v predgovoru, sem obdelavo pričel ravno s tem gradivom povsem naključno. Ko je bila končana primarna obdelava, sva se z mentorjem odločila, da zadostuje osnovnim pogojem za celovito obravnavo: zadostna količina, potreben kronološki razpon in zaključen, enovit prostor grajskega dvorišča.

Seveda bi bila kvaliteta podatkov boljša, če bi v obravnavo vključili tudi nelončeno gradivo, predvsem kovinsko in osteološko. Izbor prvega je objavljen (glej poglavje 4.1), a ne vsebuje časovno natančno opredeljivih kosov, ki bi imeli hkrati tudi dobre najdiščne podatke, kakršni bi lahko bili v pomoč pri vzpostavljanju absolutne kronologije. Za obdelavo kostnega gradiva nisem usposobljen. Odločitev, da je obravnavana le lončenina, temelji na predpostavki, da to delo predstavlja le korak v raziskovalnem procesu. V tem koraku postavljeni temelji, predvsem obravnava arheoloških kontekstov, bodo omogočili vključevanje izsledkov obravnav ostalega gradiva v celoto.

2.3. Definicija znanstvenega vprašanja oziroma cilji dela

Cilj pričujočega besedila je jasen. Ugotoviti čim več o preteklosti malograjskega griča na podlagi dostopnih virov. Ključnega pomena sta izraza "preteklost" in "viri".

V izhodišču nas seveda zanima vsa preteklost obravnavanega prostora. Vendar je tema dela omejena z obravnavanimi viri, izmed teh predvsem z obravnavanim arheološkim gradivom (prim. zgoraj).

Z izborom gradiva je tako obravnavana preteklost skrčena na visoki in pozni srednji vek ter deloma zgodnji srednji vek.

Osnovni problem obravnave gradiva so arheološki konteksti. Uporabljena dokumentacija o kontekstih je pogojevala delovni postopek, ki večinoma poteka v smeri od gradiva h kontekstu (in ne obratno, kot je v navadi v moderni arheologiji).

Ključnega pomena v tem delu je torej povezovanje gradiva z znanimi konteksti in v naslednjem, interpretativnem koraku, sklepanje o pomenu najdiščnih skupkov.

S tem so pogojeni cilji dela:

- opredeljevanje arheoloških kontekstov srednjeveške lončenine;
- opredelitev srednjeveške lončenine;
- sinteza srednjeveške preteklosti malograjskega griča na podlagi obravnavanih virov (nearheološki in arheološki - rezultati zgornjih alinej - viri).

Naštete cilje v drugačni stavčni obliki postavimo kot znanstveno vprašanje: Do kakšne sinteze o srednjeveški preteklosti malograjskega griča lahko, v povezavi z nearheološkimi viri, pripelje kontekstualizacija in opredelitev srednjeveške lončenine?

3. Nearheološki viri

3.1. Mali grad v zgodovinskih virih

3.1.1. Zgodovinski okvir

Za preučevanje preteklosti kamniškega Malega gradu na podlagi pisnih virov sta ključna dejavnika njegova povezanost z usodo rodbine Andeško - Meranskih in trojni pomen zapisa *Stein* ali *Stain*: Mali grad, Stari grad in naselbino Kamnik.

Za razumevanje vloge rodbine Andeško - Meranskih na Kranjskem v visokem srednjem veku je potrebno poznati širši kontekst, nastanek in razvoj Kranjske.

Mejna grofija Kranjska se je izoblikovala po zmagi Henrika I. Bavarskega nad Madžari v bitki pri Augsburgu leta 955. Na tradiciji zgodnesrednjeveške Carniole so se izoblikovale nove organizacijske oblike. Najprej velja pojasniti dvojnost poimenovanja. Ime *Carniola*, mala Karnija, izvira iz poimenovanja antičnega ljudstva Karnov in Karnije, njihove domovine. Iz istega korena izvira tudi keltsko-romansko krajevno ime *Carnium*, katerega slovenjena oblika je Kranj. Ime *Creina* pa je slovanskega izvora, od izraza "krajina", še posebej v pomenu mejna pokrajina, kar je Kranjska v 10. stoletju bila. Poimenovanje *Creina marcha* je torej tавтоloško, saj je *marcha* germanska sopomenka slovanski *Creina*, krajina. V visokem srednjem veku je prevladala slovenska oblika poimenovanja po središču, Kranjska. Krajina - Kranj - Kranjska torej. Nemci so slovansko Krajina ponemčili v Krain (Štih 1996; Hauptmann 1929; slovenski prevod 1999).

Formulacija darovnice cesarja Otona II iz leta 973 odraža zapletenost nastanka visokosrednjeveške Kranjske: *...quod Carniola vocatur et quod vulgo Creina marcha appellatur...*¹ Zapis vsebuje staroselsko, slovansko in nemško poimenovanje. Tавтоlogija slovansko-nemškega zapisa nosi sporočilo: kaže, kdo v prostor vstopa in kdo v njem predstavlja "ljudstvo".

Morda se lahko ognemo zgodnesrednjeveškemu uvodu (npr. Bratož 2000; Štih 1995; isti 2001b z zgodovino raziskav) in izhajamo iz navedenih listin. Gre za listino cesarja Otona II, s katero je škofija v Freisingu dobila obsežno zemljiško posest v kasnejši Škofji Loki. To je najstarejši ohranjeni vir, ki dokumentira Kranjsko kot posebno grofijo bavarskega oziroma koroškega vojvode (Štih 1996, 13).

Otonska Kranjska je sprva obsegala Gorenjsko, Ljubljansko kotlino in vzhodno Notranjsko. Še izpred konca 10. stoletja sta nam znana dva mejna grofa, Popon in Waltilo. Na prelomu tisočletja je bila Kranjska, prej podrejena Koroškemu vojvodi, povzdignjena v državno marko. Tako je med leti 1004 in 1011 na Kranjsko kot mejni grof prišel potomec zelo ugledne južnonemške plemiške družine, Ulrik Sempt-Ebersberg. Pod njegovim sinom in naslednikom Eberhardom se je marka razširila še na prej samostojno Savinjsko marko. Funkcijo mejnega grofa je nasledil Ulrik Weimar-Orlamünde, ki je najkasneje leta 1061 postal tudi Istrski mejni grof. Leta 1093 se kot mejni grof omenja Ulrikov sin Popo, oče Sofije, žene Bertolda II. Andeškega. Preko Sofije so andeški za dobro stoletje prišli do najpomembnejših vzvodov moči na Kranjskem: obsežne zemljiške posesti in, preko Popona Vovbrškega leta 1141, tudi urada mejnega grofa. Po smrti Henrika IV. Andeškega leta 1228 se je vnel boj tako za dediščino kot tudi za naslov. Slednjega si je leta 1232 nadel Friderik II. Babenberški, mejnogrofovski naziv oglejskih patriarhov pa se je pokazal za papirnatega. Pričela so se desetletja političnih bojov znotraj cesarstva, kjer pa so andeški in z njimi Kamnik igrali vse bolj obrobno vlogo. Leta 1251 je umrl zadnji moški predstavnik gofov Andeških, enkrat po letu 1260 pa tudi Agnes Andeška, ki se je kot zadnja svoje rodbine naslavljala z *ducissa Carinthiae et domina Carniolae* (Štih 2001a, 17-35; Hauptman 1999, 49-78; prim. Kos 2001, 186-188).

V čigavih rokah je bilo torej neposredno izvajanje oblasti na Kranjskem? Zgovoren in zanimiv, posebej s stališča preteklosti Kamnika, je primer Henrika IV. Andeškega v času njegovega izobčenja. Njegova visokopolitična kariera je bila leta 1208 na preizkušnji. Skupaj z bratom, bamberskim škofom Ekbртом, sta bila zaradi suma sodelovanja pri umoru kralja Filipa II.

¹ Kos 1906, št 444.

izobčena. Novi kralj Oto IV., najverjetneje sam pravi zarotnik, je Henrik IV. odvzel državne fevde in alode (Schütz 2001).

Toda posesti na Kranjskem Henrik IV. očitno ni bilo mogoče odvzeti. Delno je k temu pripomogel Henrik IV. sam z romanjem v Rim leta 1209. Ta odločen in takojšen političen odgovor mu je omogočil, da je po vrnitvi zopet nosil naslov mejnega grofa "po božji milosti" in razpolagal s svojimi posestmi (Hauptmann 1999, 106).

A desetletje nemilosti, ki se je tiho končalo z izvolitvijo brata Bertolda Andeškega za oglejskega patriarha leta 1218, je Henrik lahko prebrodil predvsem z opiranjem na solidno organizirano regionalno izvršno oblast, zveste ministeriale. Kljub kraljevemu izobčenju je Henrik IV. deset let izvajal neposredno oblast na Kranjskem in nato nadaljeval politično kariero, katere uspeh je preprečila smrt brez dedičev, leta 1228 v Slovenj Gradcu (Kos 2001, 27-30).

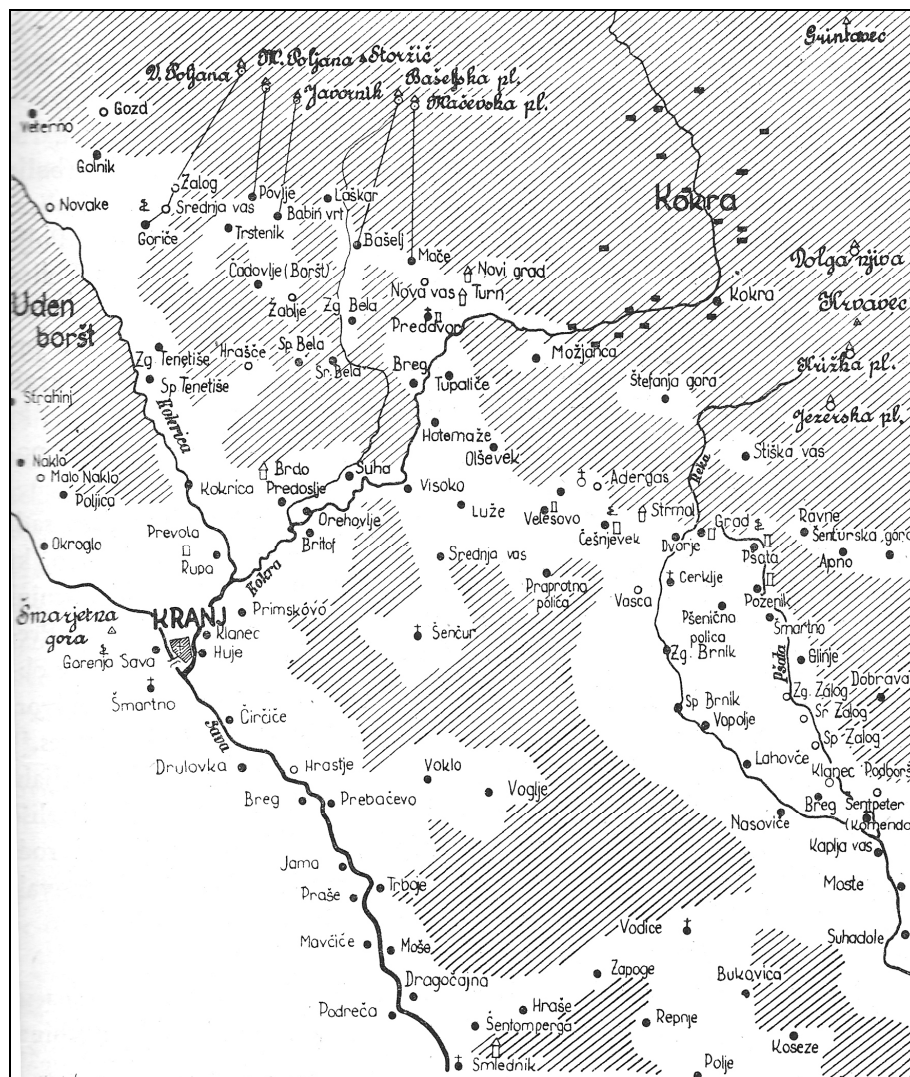
Morda velja na tem mestu na kratko omeniti tudi naziv vojvode Meranski, ki so ga nosili Andeški. Če drži, da se nanaša na Dalmacijo oziroma okolico Zadra (Aigner 2001) ali Kvarner (Hauptmann 1999, 78-85), bi lahko pojasnil zanimanje Andeških za Kranjsko. Skupaj z Istro in Meranijo bi tako Andeški kot kranjski mejni grofje neposredno obvladovali strateško pomemben del cesarstva.

Vendar so na vsakdan prebivalcev dogodki visoke politike vplivali le posredno. Drugače pa je bilo, ko so v sredini 12. stoletja Andeški reorganizirali upravo Kranjskih posesti. Središče so prenesli v Kamnik, ki je pridobival ugled in gospodarsko moč na račun starejšega središča, Kranja. Osrednja andeška oblast je bila do leta 1228 osredotočena med Tržiško Bistrico, Savo, Limberkom in Tuhinjem ter na Slovenj Gradec. Težišče andeškega reorganiziranja uprave je bilo v kolonizacijsko starejšem zahodnem delu. Andeški grofje so ob prihodu z Bavarske pripeljali nekaj ministerialnih družin, kasneje pa so vzpostavili odnose tudi z "domačimi" (prej weimarorlamündskimi) ministeriali (D. Kos 2001, 188-190). Slednji so v 11. in 12. stoletju živeli v ali ob vaseh na območju najstarejše fevdalne kolonizacije - v večjih vaseh ob cestah severno in vzhodno od Kranja - (Kos 1960, 57 in 60; glej sl. 1) in so postali podložni andeškimi skupaj z zemljo.

Pri tem je opazna razlika med andeškimi ministeriali zahodno in vzhodno od črte Domžale - Kamnik. Ministerialnih družin je bilo več zahodno od te črte in ti se večkrat pojavljajo v virih že v 12. stoletju. Vendar so ministeriali vzhodnih posesti, ki se omenjajo od 13. stoletja dalje, pogostejše posedovali trdnjše grajska poslopja. Slednji so večinoma pripadali družinam, ki so jih andeški, po bavarski tradiciji, naselili v središču zemljiškega gospodstva. Te so se kasneje premešljeno razdelile na tesno povezane veje. Najzgodnejša omemba zanesljivo andeških ministerialov se tako nanaša na Vilijema iz Mekinj in Karla iz Kamnika², oba torej iz upravnega središča andeških. Najpomembnejši andeški ministerial na Gorenjskem pred sredino 12. stoletja je bil Majnhard Schabab (Kos 2001, 191-192).

V sredini 12. stoletja so se nekateri zahodnokamniški ministeriali postavili na čelo nižjih ministerialov in začeli, z vednostjo grofov, širiti svojo posest. Soodvisen proces je upad števila svobodnega plemstva znotraj andeške grofije. Kot ilustracija tega procesa služi primer stranske veje rodbine Schabab. Majnhard Schabab, ustanovitelj rodbine, je imel matični dvor v dolini Kokre. Bil je med prvimi omenjenimi ministeriali, a je umrl kmalu po letu 1154. Toda njegova rodbina je zadržala vodilni položaj na kamniško-kranjskem teritoriju. To dokazuje razprostranjenost rodbine: bratje Majnhalm, Gerloh in Albert so imeli dvor v Velesovem, Wecelin na Bregu pri Kokri, Magens oziroma Meingoto de Hus morda v Mengšu, in Karel v Kamniku. Sin Albert je bil celo zadolžen za gradnjo gradu Gutenberg, katerega vloga je bila varovati zahodno mejo gospodstva (Kos 2001, 194-195). Ta proces, z vidika andeških, lahko imenujemo tudi konsolidacija oblasti.

² Jaksch 1904, št. 770.

Sl. 1. Starejša naselitev na kranjski ravnini (po Kos 1960, 57). Legenda: polni krožci - vasi nastale do 13. st.; prazni krožci - vasi nastale v 14. in 15. st.; pokončni pravokotniki s trikotniki ali brez - gradovi, dvorci.

Za časa Bertolda III. (umrl 1188) se je dokončno oblikoval gospodstveni center v Kamniku. V Malem gradu so andeški grofje naselili bavarsko ministerialno družino (D. Kos 2001, 197-198). V času Bertolda IV. in Henrika IV. je Kamnik dobil nov položaj v andeški družinski politiki - postal je središče nove družinske veje (Kos 2001, 201). Odras tega je malograjska kovnica, ki jo je okoli leta 1195 osnoval Bertold IV. in je kovala še vsaj do smrti Ulrika III. Spanheimskega leta 1269 (Kos 1985, 42). Podobno velja tudi za splošen gospodarski razcvet Kamnika od druge polovice 12. in v 13. stoletju (Kobol 1955; Gestrin 1985, 45-46; Kos 1994, 180).

Sočasen je bil dvig nekaterih ministerialov. Še v začetku 13. stoletja je bil položaj posameznih ministerialov odvisen od ustaljene strukture pod trdno roko Henrika IV., ki je izbranim ministerialom zaupal lokalno operativno (Kos 2001, 204-206). Vidnejši socialni prelom je za kranjsko andeško ministerialiteto prinesel čas državnega izobčenja Henrika IV. med letoma 1208 in 1218. Dejstvo, da se je Henrik nujno potreboval njihovo zvestobo so očitno izkoristili za trganje ministerialnih spon (Kos 2001, 209-213). Medtem ko je bil splošen družbeno-političen položaj vzrok tem spremembam, je bil nezavidljiv položaj Henrika IV. njihov povod. Smrt slednjega leta 1228 je proces razkroja andeške zemljiške posesti na kranjskem še pospešila.

Tako so vsaj od drugega desetletja 13. stoletja dalje pri pravnih in političnih odločitvah nekateri ministeriali dobivali proste roke. Posamezne družine so se lahko iztrgale iz vsiljene jim endogamije in sklepale poroke izven kroga gorenjskih ministerialov. Na ta način so povečevali

premoženje in vzpostavljali temelje novih strategij, karier in družbenih vezi, predvsem s spanheimskimi ministeriali iz bližnjega ljubljanskega ali koroškega okolja (Kos 1994, 180-182; isti 2001, 221-224).

3.1.2. Kamnik

Kot prvo omembo kamniških gradov navadno navedemo letnico 1202 in znameniti *duo castella de Staine*³. Vendar sta se Bertold II. Andeški in neki njegov ministerial že dobrega pol stoletja pred tem naslovila kot *comes Bertoldus de Stein* in *Karol de Stein*⁴.

Da so andeški, kadar so se mudili na Kranjskem, kot sedež uporabljali ravno kamniški Mali grad, priča listina o poravnavi med patriarhom Bertoldom Andeškim in vojvodo Ulrikom Spanheimskim, podpisana in *capella superiori castri inferioris de Stain*⁵. Na Malem gradu je še v 14. stoletju živeli rod nekdanjih andeških ministerialov. Vitezi Kamniški so le med izvajanjem gradiščanske službe občasno bivali na Zgornjem gradu. Vendar Mali grad ni bil v celoti njihov. Pred letom 1353 so imeli pravico bivanja Nikolaj s Črnelega, zatem Konrad Gall, po letu 1353 Nikolaj s Kolovca, pred letom 1362 pa skupaj s Kolovškim tudi Nikolaj Sommerecker (Kos 1994, 24). Poslopje Malega gradu se 1444 navaja kot opustelo, *ain öds haws*⁶. Vendar sta deleža na gradu še vedno imela tudi Jurij⁷ in Gašpar⁸ Kamniška. Predmet nadaljnjih listin je verjetno gradu pripadajoča posest. Leta 1474 je bila posest Malega gradu predana deželnemu knezu cesarju Frideriku III.⁹ (Otošec 1985, 20).

Zgornji grad je bil vsaj po letu 1228 in do konca srednjega veka namenjen bivanju gradiščanov v službi mestnega oziroma grajskega gospoda, v čigar zastavi ali fevdu je bil grad. Tako so leta 1338 Habsburžani Ortenburžanom ponovno podelili v fevd tudi Zgornji grad. Čez tri leta so ga podelili Rajnherju Schenku z Ostrovice, ki ga je kupil od Gregorja s Kamnika. Grad je bil sedež deželnoknežjega gospostva in deželskega sodišča. Vsi imenovani gradiščani so se izrecno navajali kot gradiščani zgornjega gradu. Istočasno je grad lahko upravljalo več gradiščanov. Veljavno grajsko pravo jih je zavezovalo k bivanju na gradu. Od 1293 do 1319 je bil to Wernher iz Škofje Loke, leta 1312 Nikolaj iz Kamnika, med 1327 in 1368 Gerloh Stuppel iz Kamnika, med letoma 1402 in 1404 Pirs iz Pudoba in leta 1407 Ulrik z Limberka (Kos 1994, 24).

Najstarejša omembo naselbine pod Malim gradom ni listina, datirana med leta 1188 in 1204, ko naj bi Bertold IV. Žički samostan osvobodil carine in *foro suo Steun*; ta je namreč ponaredek iz začetka 13. stoletja. Prva posredna omemba tako izvira iz leta 1229, ko Oton VII. Andeški potrjuje meje in posest hospitala sv. Antona in navaja tudi kamniške meščane, *civium Steynensium*¹⁰ (Otošec 1985, 19).

Nastanek naselja Kamnika kot pomembnega trgovskega in upravnega središča sega vsaj v drugo polovico 12. stoletja. Takrat je bil Kamnik središče andeške posesti na Kranjskem in trgovine na Gorenjskem. Upravo so izvajali ministeriali, ki so jih Andeški pripeljali z Bavarske in so imeli sedež na Malem gradu (Kos 1994, 180; Otošec 1985, 19).

Poleg rodbine omenjenega Majnharda Schabab, kasneje imenovanih Gallenberg, se je v mesto do konca 14. stoletja naselilo več plemiških rodbin iz podeželja in sosednjih mest. Vendar so v Kamniku ustanovljene mestne plemiške veje do konca srednjega veka z nekaj izjemami propadle

³ Kos 1928, št. 15.

⁴ Kos 1915, št. 195.

⁵ Kos 1975 I, 246.

⁶ Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Allgemeine Urkundenreihe 724, fol. 227, 252 v. (navajam po Otošec 1985, 20 in op. 35).

⁷ Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Allgemeine Urkundenreihe 724, fol. 229, 234 v. (navajam po Otošec 1985, 20 in op. 36).

⁸ Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Allgemeine Urkundenreihe 724, fol. 270 (navajam po Otošec 1985, 20 in op. 37).

⁹ listina 1472 VI 3., reg. J. Chmel, Regesten des römischen Kaisers Friederich III 1452-1493, Wien 1859, str. 638, št. 6571; listina 1474 VII 9., isti str. 670, št. 6900; str. 680, št. 7045 (navajam po Otošec 1985, 20 in op. 38).

¹⁰ Kos 1915, št. 755.

ali izumrle. Sočasno se je odvijal proces uvrščanja najbogatejših meščanskih družin med plemstvo. Nekaterim posameznikom je uspelo poseči po najvišjih deželnih funkcijah (Kos 1994, 180).

Takšna podoba razvoja mesta in gradov Kamnika se ujema s splošno poznano shemo, ko gradovi od 13. stoletja dalje izgubljajo upravno-politično vlogo v primerjavi z mesti (Kos 1994, predvsem 169-175).

3.1.3. Interpretacije

Na začetku poglavja smo kot ključna dejavnika za razumevanje zgodovine Kamnika navedli tudi trojni pomen poimenovanja *Stain* oziroma *Stein*. Pisne vire o Kamniku (Kos 1975, 243-247) lahko razdelimo v skupine, glede na vsebino. Vsebujejo lahko:

- samo krajevno ime (*Stein, Steine, Steyn, Stain, Staine, Stayn, Champnich, Camnicho*);
- krajevno ime s pridevnikom zgornji (*Oberstayn, Oberstain, Oberstein, superior castrum Obernstain*);
- krajevno ime s pridevnikoma grad in zgornji (*dez obern hovz ze Stain, oberm hos ze Stain, obern purch ze Stayn, oberm haws ze Stain, obern vest ze Stain, purchgraff zu Ober Stain*);
- krajevno ime s pridevnikoma grad in spodnji (*in capella superiori castris inferioris de Stain, purksess daz gelegen ist ze Stain an der nidern vest, Stain ... vnder dem nidern haws, Burksas an der Nidern Vest zu Stain, an der nidern vessten zu Stain, Stain ... an der Nidern vesten*);
- krajevno ime, predmet utrdbe in pridevnik mala (*Stain an der klainn vesten, zu Stain an der klainen vesten, kleine Veste Stain*).

Drugo in tretjo skupino lahko povežemo z Zgornjim gradom. Poimenovanja Stari grad ne zasledimo. Ta je torej mlajšega nastanka (prim. Otorepec 1985, 20).

Četrto skupino večinoma povezujemo z Malim oziroma Spodnjim gradom. Te omembe pa nas navajajo na dodaten sklep.

Za pojasnjevanje, na kaj se nanaša krajevno ime, so zanimive omembe četrte skupine iz 14. in 15. stoletja (vse razen prve). Formulacija se bere kot: pravica do bivanja v Kamniku, na spodnji utrdbi. Po tovrstnih omembah sodeč, se krajevno ime nanaša na naselbino in Mali grad skupaj. Kadar je potrebno, mora biti lokacija določno izražena.

Nadaljevanje sklepa omogočajo navedbe pete skupine, mala utrdba. Malo je verjetno, da bi se poimenovanje mala utrdba nanašalo na rezidenčni grad, ki pokriva celotni areal grajskega griča. Precej verjetneje gre za utrdbeni stolp, ki je nastal v sklopu obrambe mesta na temeljih romanskega bergfrida na zahodnem robu grajskega griča.

Ker je ta pridevnik prvič izpričan leta 1444, se zdi zgornji sklep zelo verjeten. To je namreč čas, ko je bil lastnik grajske kapele kamniški ključavničarski in kovaški ceh (Sagadin 1997b, 36). Grajska kapela v lasti meščanov potrjuje tezo, da sta se namembnost in pravni položaj objektov na grajskem griču najkasneje leta 1444 spremenila.

V leto 1444 sta datirani tudi dve omembi četrte skupine, katere zadnja omemba je iz leta 1453. Poimenovanji spodnja utrdba in mala utrdba sta bila v sredini 15. stoletja torej sopomenki.

Leto 1444 imamo torej lahko za zanesljiv *terminus ante quem* za obstoj gradu na vzhodnem delu grajskega griča.

Če menimo, da sta bili poimenovanji vedno sopomenski (in ne samo v sredini 15. stoletja, kjer sta kot taki izpričani), potem se že najstarejša tovrsta omemba (*purksess daz gelegen ist ze Stain an der nidern vest*; 1353) nanaša na utrdbeni stolp v sklopu mestnih obrambnih naprav. Takšna datacija bi bila skladna s prvo (posredno) omembo mestnega obzidja iz leta 1301¹¹. Vendar je potrebno upoštevati, da gre pri terminu utrdba (*vest, veste*) zgolj za obliko, ki je bila v rabi v 14. in 15. stoletju in se uporablja tudi za Zgornji grad.

¹¹ Deželni arhiv v Gradcu; navajam po M. Kos 1975, 247.

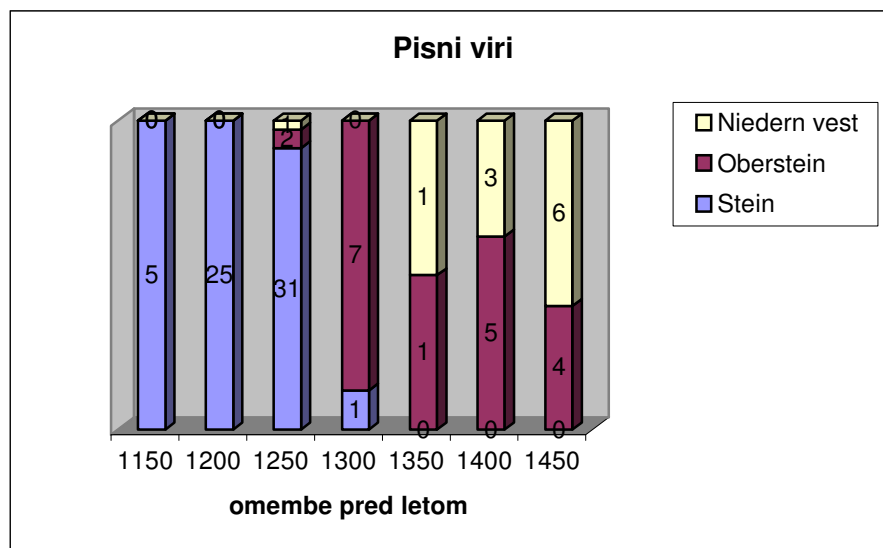
Sklep, da na grajskem griču že od sredine 14. stoletja stoji le utrdbeni stolp (in grajska kapela), je potreben še dodatnih preverb.

Nerazjasnjena ostane prva skupina. Pri tej si lahko pomagamo s konteksti, saj gre večinoma za uporabo krajevnega imena kot kraj izvora (npr. *comes Bertoldus de Stein* ali *Nicolao de Camnicho*).

Omembe iz 12. stoletja se nanašajo na grajskega gospoda, *comes Bertoldus de Stein* in njegovega gradiščana, *Karol de Stein*¹². Ko pa v začetku 13. stoletja Bertold IV. zastavlja kamniška gradova, je naslovljen kot vojvoda meranski. Kot Kamniški je naslovljen eden pomembnejših andeških ministerialov tistega časa, gradiščan v Kamniku, *dominus Gerlochus purgravius de Staine*¹³. Ambicije andeških, ki so presegle lokalne okvire, so razvidne iz naslavljanja. Izpovedno je tudi dejstvo, da v prisotnosti oglejskega patriarha, "papirnatega" kranjskega mejnega grofa, andeški ne uporabljajo tega naziva. Hkrati so posamezni ministeriali postajali vse pomembnejši. Sedaj se po kamniškem gradu imenuje gradiščan. Med pričami navedeni *Wodorlici de Staine* je verjetno istoveten s pričo iz pet let mlajše kamniške listine¹⁴, ki je navedena na prvem mestu kot *dominus Wolricus plebanus de Stain*, kamniški župnik. Farni sedež pa je bil iz Nevelj prenešen v Kamnik šele leta 1238 (Otošec 1985, 17; isti 1985b, 24). Iz formulacije naslavljanja sklepamo, da se uporaba krajenega imena kot kraj izvora v začetku 13. stoletja nanaša na krajevno ime Kamnik, naselbino in grad.

Vendar v drugo omenjeni listini Gerloh Kamniški obljublja predajo le enega gradu; Spodnji in Zgornji grad sta takrat očitno veljala za enotno posestvo. Kot smo dejali, je bil Stari grad najverjetneje uradni sedež gradiščana, ki je z družino prebival na Malem gradu. Le ob prihodu grajskega gospoda se je umaknil na Stari grad (Kos 1994, 24; isti 2001, 203, 204).

Formulacija pisnih virov omogoča nadaljnje sklepe. V začetku 13. stoletja sta bila torej gradova ena posestna enota, krajevno ime pa je označevalo naselbino in grad. V 12. in prvi polovici 13. stoletja viri skoraj izključno navajajo le krajevno ime, kar potrjuje tezo o skupnem imenu za grad in naselbino. V drugi polovici 13., 14. in 15. stoletju pa je vedno naveden posamezni grad (sl. 2). Gradova sta postala ločeni posestvi. V leto 1228 sodi prva posredna omemba mestnih pravic Kamnika¹⁵, dobimo še tretji pravni objekt.

Sl. 2. Pisni viri glede na formulacijo kamniškega imena (po M. Kos 1975, 243-247).

¹² Kos 1928, št. 195.

¹³ Kos 1928, št. 15.

¹⁴ Kos 1928, št. 123.

¹⁵ Kos 1928, št. 507.

Pred drugo polovico 13. stoletja krajevno ime (*Stain, Stein*) opisuje grad in naselbino. Po tem času je navajanje vedno natančno: zgornji ali spodnji grad, mesto, mestni predel.

Vendar nastanek mesta in gradov ostane zavrt v temo. Na podlagi poimenovanja in splošnega razvoja grajske arhitekture (prim.: Stopar 1977, 7 in 22-45; Kos 1994, 125-129) lahko postavimo hipotetični razvoj.

Oba gradova sta nastala na prostoru starejših aktivnosti (Štular, Hrovatin 2002, 50-56). Tudi naselbina je verjetno obstajala že pred tem. Proti koncu visokega srednjega veka, verjetno v drugi polovici 12. stoletja, je bil z večjim gradbenim posegom Mali grad spremenjen v rezidenčni grad andeških. Zgornji grad je služil kot bivališče ministerialom in kasneje nižjim plemičem. Gradova sta bila enoten pravni subjekt. Opisano stanje je bilo leta 1202 že vzpostavljeno in je veljalo vsaj še do 1251 (prim. poglavji 3.1.1 in 3.1.2).

V 14. ali 15. stoletju, morda pred 1353, zagotovo pa pred 1444, postane Mali grad meščanska utrdba. Posest Malega gradu ostane pravni objekt do konca srednjega veka. Zgornji grad ohrani vlogo upravnega sedeža do konca srednjega veka.

Iz prikazanega srednjeveškega razvoja Kamnika z okolico nas v kontekstu obravnavane lončenine najbolj zanima čas izgradnje in čas prezidave Malega gradu. Ta posega smo zasledili v arheološkem zapisu.

Kot *terminus post quem* za nastanek Malega gradu v obliki zidane stavbe lahko, kot D. Kos (2001, 197), predvidimo leto 1044. Takrat funkcijo kranjskega mejnega grofa prevzame Popo Weimar-Orlamünde. Druga možnost je leto 1077, ko so naziv mejnega grofa in grad Kranj v fevd dobili oglejski patriarhi. Ti so bili le formalni nosilci naziva, katerega izvajanje so oddajali v nekakšen podfevd. Naziv in opravljanje upravno-političnih funkcij, ki iz naziva izhajajo, se ločita. Zato lahko sedež nosilca funkcije mejnega grofa postane upravno-politični sedež Kranjske. To prinaša neposredne koristi fevdalcu, kot seveda tudi kraju in lokalni skupnosti. V primeru Andeških je to Kamnik, praktičen ukrep uvedba obvezne poti skozi Tuhinjsko dolino in posledica razcvet andeškega Kamnika.

Podoben *terminus post quem* za nastanek Malega gradu nudijo arheološki viri. Na grajskem arealu je bilo namreč dokumentirano zgodnesrednjeveško grobišče. Strukturi - zgodnesrednjeveško grobišče in fevdalni grad - se medsebojno izključujeta. Najmlajši pokopi, datirani v začetek 11. stoletja (Sagadin 2001a, 368-371), so torej starejši od gradu.

Tudi niz arhitekturnih elementov in posameznih arhitekturnih členov opredeljuje prvo fazo romanskega obodnega gradu, ki je stal na vzhodnem delu malograjskega hriba. Najstarejši arhitekturni člen malograjske kapele je verjetno nastal konec 11. stoletja (Sagadin 1997b, 32s; Cevc 1985, 67). Tip gradov nepravilne obodne zasnove, kakršen je bil zgodnjерomanski Mali grad, ima primerjave od prehoda v 12. stoletje dalje (Sagadin 1997a, 108).

Našteti viri omogočajo naslednjo razlago. Za časa Sempt-Ebersbegov (ok. 1000 do 1044) in Weimar-Orlamundov (1044-1070) je kranjski mejni grof zasedal nekdanje središče, Kranj. Za upravljanje (nekaterih) posesti se je mejni grof naslonil na obstoječo upravo, nižjo aristokracijo, slovanske župane. V primeru Kamnika njihovo prisotnost vsaj v začetku 11. stoletja potrjujejo grobovi na prostoru Malega gradu. Ob koncu 11. stoletja, v spremenjenem političnem položaju, ko Kranjski mejni grof ni več neposredno odgovoren cesarju, to funkcijo prevzamejo Andeški. Ti želijo, v duhu časa, izgraditi trdno, zaključeno zemljiško gospodstvo, z upravo temelječo na ministerialih in gospodarsko močnim trgovskim središčem. Za slednjega izberejo Kamnik. Na mestu grobišča in verjetnega bivališča predhodnega lokalnega upravitelja (župana) zgradijo grad. S tem dejanjem tudi na simbolni ravni izrazijo zanikovalni odnos do predhodnih uporabnikov istega prostora, do "starih oblastnikov".

Ne glede na to, da neposrednih pisnih virov ni, je zadnja četrtina 11. stoletja zelo verjeten čas nastanka Malega gradu v prvotni obliki. Kot *terminus post quem* predlagamo letnico 1077.

Neposrednih virov o prezidavi, ki je fevdalno utrdbo spremenila v reprezentančen grad - sedež kranjske rodbinske veje andeških -, ne poznamo. Sklepamo lahko le posredno, da so politične ambicije andeških, kot tudi vse večje zahteve visokih fevdalcev po ugodju, zahtevale reprezentančno bivališče. Ministeriali, upravniki posestev, so se preselili na Zgornji grad.

D. Kos (2001, 197) meni, da se je gospostveni center v Kamniku dokončno oblikoval za časa Bertolda III., ki je umrl leta 1188. Podoben časovni okvir - *terminus ante quem* 1202 - dobimo na podlagi naslavljanja andeških in njihovih fevdalcev (glej zgoraj).

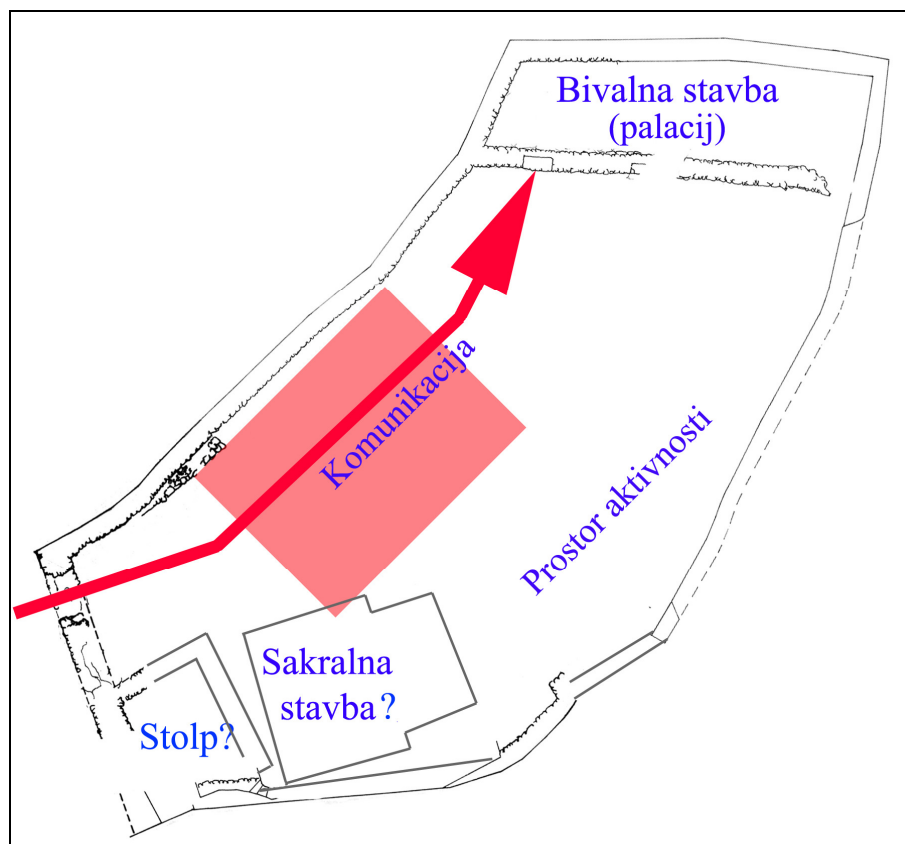
Potemtakem lahko sklepamo, da je najverjetnejši časovni okvir prezidave Malega gradu 2. polovica - morda 3. četrtina - 12. stoletja.

Tudi o koncu uporabe prostora Malega gradu kot stanovanjskega objekta pisni viri govorijo le posredno. Leto 1444 imamo za zanesljiv *terminus ante quem* za prenehanje obstoja gradu na vzhodnem delu grajskega griča. Slednji pa ne izključuje aktivnosti na tem prostoru. Nasprotno, ravno v sredini 15. stoletja je (prej grajska, sedaj meščanska) kapela dobila novo notranjo poslikavo; pričakovali bi lahko tudi druge obnovitvene ali vzdrževalne posege. Kot delovno hipotezo velja preveriti tudi *terminus ante quem* 1353.

3.2. Arhitekturni razvoj

Na podlagi preučevanja arhitekturnih členov in elementov ter stikov med njimi je moč razdeliti stavbeni razvoj Malega gradu v dve gradbeni fazi, obe romanski (Sagadin 1997a): faza starejšega palacija in faza mlajšega palacija.

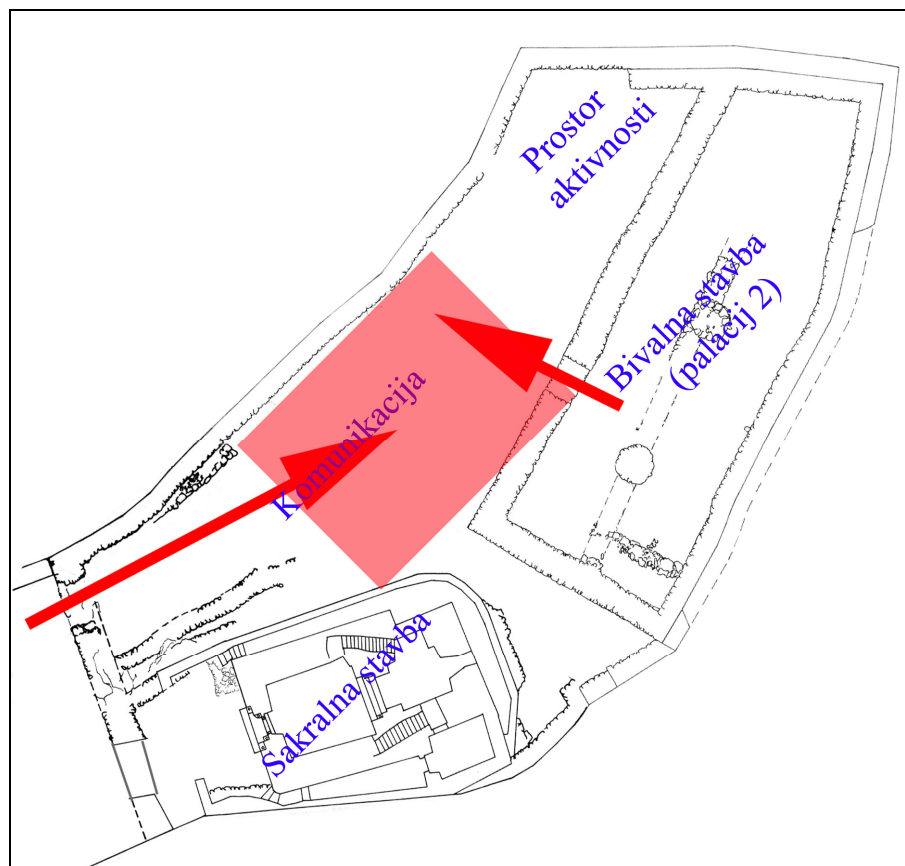
V fazi starejšega palacija je obzidana površina relativno majhna. Obzidan areal je zanesljivo opredeljen, saj obsega celotno površino severovzhodnega dela grajskega griča. Precej gotova se zdita tudi lociranje in zamejitev palacija (Sagadin 1997a, 105-107). Pri opredeljevanju namembnosti prostora kasnejše grajske kapele je interpretacija manj gotova, saj areal popolnoma prekriva kasnejša stavba. V jugozahodnem delu dokumentirani sočasni zidovi zarisujejo tri stranice neke stavbe. Sagadin (2001b, 59) domneva bodisi vhodni stolp bodisi prvotno kapelo, bodisi kapelo v sklopu bergfrida.

Sl. 3. Faza starejšega palacija z opredelitvijo namembnosti grajskega areala. Prosojno rdeč pravokotnik kaže prostor izkopavanj leta 1992 (temeljni načrt po Sagadin 1997a, sl. 17). Načrt je orientiran proti severu.

V prid domnevi o kapeli govori kontinuiteta uporabe prostora. Običajno za zgodnesrednjeveška grobišča v 10. in 11. stoletju je, da ležijo ob cerkvi (za Gorenjsko npr. Sagadin 1988, 69; Sagadin 1991b, 40-42). To pomeni, da lahko na malograjskem griču predvidevamo zgodnesrednjeveški sakralni objekt. Dodatni argument najdemo v prostorski umestitvi grobišča, pri katerem je bila odkrita modularna zasnova (Sagadin 2001a, 367). Usmeritvi modularne zasnove grobišča in najstarejše dokumentirane grajske kapele - sicer sodobne mlajšemu palaciju - sta isti (Štular, Hrovatin 2002, 54-55). To bi potrjevalo tezo, da stoji grajska kapela na mestu starejše kulture stavbe in pri tem ohranja usmeritev. Hkrati bi to pomenilo, da grajska kapela, sočasna mlajšemu palaciju, stoji na mestu starejše, sočasne starejšemu palaciju. O obstoju kapele, sodobne starejšemu palaciju posredno priča tudi najstarejši dokumentirani arhitekturni člen, portalni timpanon umeščen v konec 11. stoletja. V kapelo je bil morda vzidan drugotno (Sagadin 1997b, 32-33; Cevc 1985, 67). Za obstoj kapele v fazi starejšega palacija imamo torej več posrednih dokazov: obstoj stavbe neznanega namena, kontinuiteta uporabe prostora in drugotno vzidan arhitekturni člen. Proti tej hipotezi govori ohranjen sočasni zid drugačne usmeritve. Če bi pripadal kapeli, bi bila ta drugače usmerjena kot zgodnesrednjeveško grobišče; s tem izgubi veljavo argument kontinuitete uporabe prostora. Zato se zdi nejverjetnejša hipoteza o hkratnem obstoju tako prvotne kapele kot tudi obrambnega stolpa, bodisi združena v enem ali kot ločena objekta (glej sl. 3).

Identificiranje vhoda je problematično. Proti interpretaciji (Sagadin 1997a, 106-107; glej sl. 3) o vhodu na severnem robu zahodnega zidu govorijo primerjave s podobnimi gradovi. Grad je bil najbolj izpostavljen na zahodni strani. Zato je tam zavarovan z jarkom in debelejšim ter višjim obzidjem. Občutlivejši bivalni deli gradu so postavljeni na nasprotni strani. Takšna lega srednjeveških gradov na krajih s sorodno konfiguracijo je pravilo, ki se kaže na primer pri Kunšperku in Šoštanju (Stopar 1977, 33). Vhod pa vedno predstavlja najšibkejši člen obzidja in je torej nesmislen v delu, ki naj bo najmočnejši del.

Sl. 4. Faza mlajšega palacija z opredelitvijo namembnosti grajskega areala. Prosojno rdeč pravokotnik kaže prostor izkopavanja leta 1992 (temeljni načrt po Sagadin 1997a, sl. 17). Načrt je orientiran proti severu.

V fazi mlajšega palacija je bil grad razširjen z obzidanim predgradjem preko celotnega malograjskega griča. Prvotni obrambni jarek je bil zasut, na zahodnem robu je bil postavljen romanski bergfrid s 3 metre debelimi zidovi (Sagadin 1997a, 105-107).

V nadaljevanju bomo obravnavali le prostor prvotnega gradu, ki predstavlja kontekst obravnavanemu arheološkemu gradivu. Vhod na severnem delu prvotnega zahodnega obzidja postane smislen. Nekateri odnosi med arhitekturnimi elementi, posamezni arhitekturni členi in nekatere arheološke najdbe namreč dokazujejo, da je areal prvotnega gradu ostal ločen z obzidjem in vrati.

Ker je stavbna razporeditev te faze jasna, je tudi opredelitev namembnosti lažja. Podolgovat dvoriščni prostor med stavbami in obzidjem je bil verjetno skoraj v celoti namenjen komunikaciji. Le v severozahodnem kotu so se lahko odvijale določene aktivnosti (sl. 4). Tudi te pa bi bile, zaradi namembnosti celotnega areala, omejene, na hišna opravila ipd.

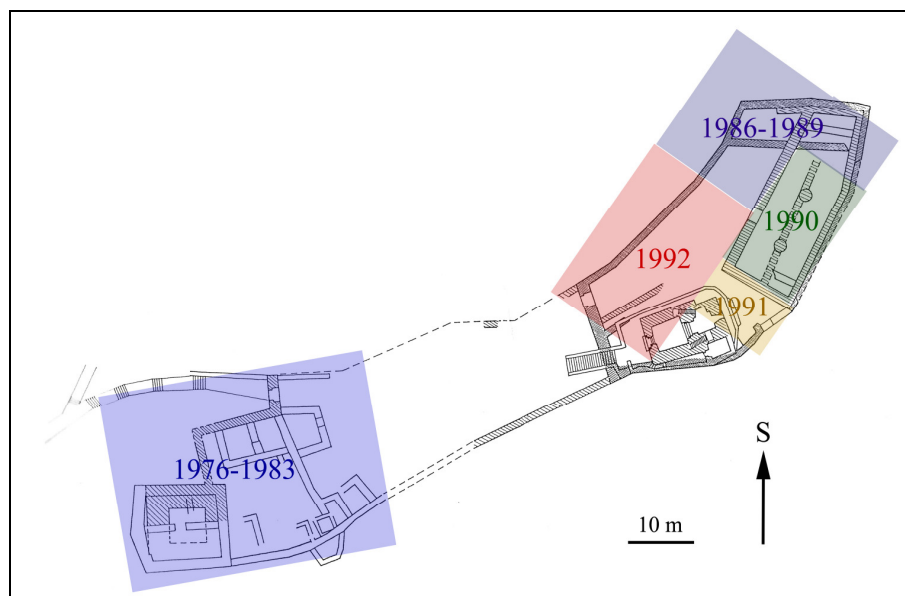
4. Arheološki viri

4.1. Zgodovina raziskav

Zaščitna arheološka izkopavanja na kamniškem Malem gradu so potekala v dveh sklopih, na vzhodnem delu gradu od leta 1978 do 1983 in na zahodnem od leta 1986 do 1995.

Arheološki izkop na zahodnem delu, torej na mestu predgradja in kasnejšega mestnega stražnega stolpa (sl. 5) je potekal od leta 1976 do 1983. Dela so se pričela zaradi nujno potrebne sanacije, saj je rušenje gradu ogrožalo prebivalce mesta pod njem. Arheološki poseg je bil prilagojen nujnosti sanacije. Glavnina del je bila osredotočena na omenjeni stolp, ostanek meščanske utrdbe, vključene v mestno obzidje (Sagadin 1982; isti 1983; isti 1984).

Leta 1986 so se pričele raziskave na vzhodnem delu gradu oziroma na mestu prvotnega grajskega jedra (sl. 5.), na terasi pod malograjsko kapelo (isti 1987; isti 1988; isti 1990). Izkopavanja leta 1990 (isti 1991a) so bila usmerjena na prostor drugega romanskega palacija, leta 1991 (isti 1992) na ozek prostor med palacijem in malograjsko kapelo in leta 1992 (isti 1993) na grajsko dvorišče.

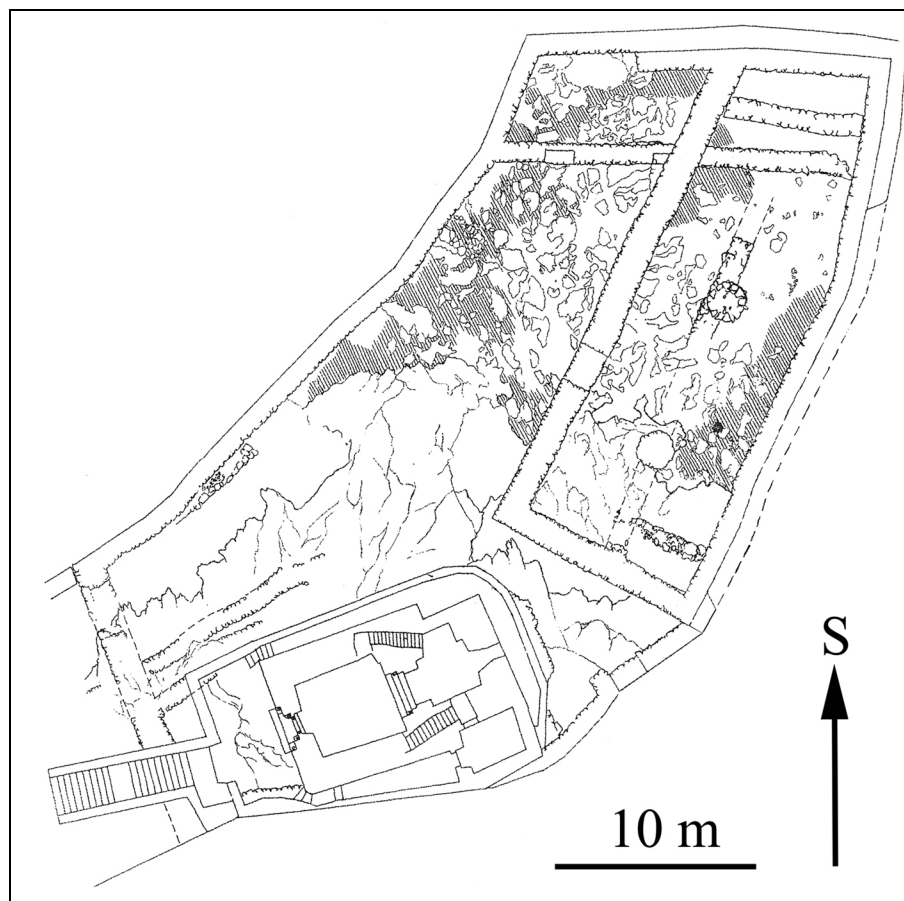
Sl. 5. Območje Malega gradu z označenimi areali izkopavanj (grafična predloga Sagadin 1997b, naslovnica; vir za areale Sagadin 1996, 110-111).

Prve prazgodovinske najdbe so bile odkrite leta 1986 na ravnici pod malograjsko kapelo. V naslednjih letih so bili posamezni odlomki prazgodovinske lončenine dokumentirani na celotnem področju prvotnega grajskega jedra. Prazgodovinska plast se je v obliki posameznih temnorjavih lis pojavljala nad sterilno ilovico (isti 1996, 110-111). Zdi se, da je razprostranjenost najdb pogojena s koluvialnimi procesi, torej erozijo in akumulacijo (sl. 6).

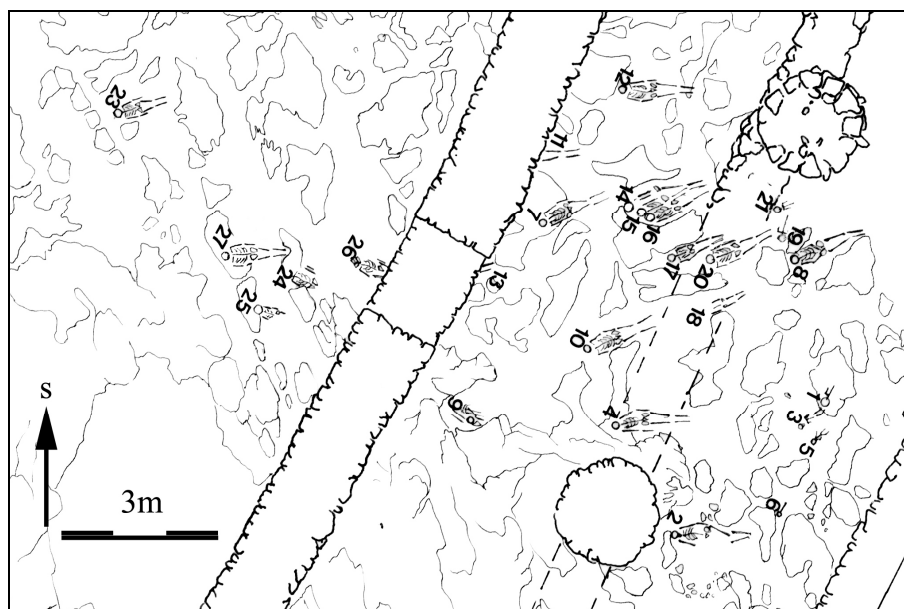
Med prazgodovinskimi najdbami prevladujejo odlomki lončenine, dokumentirano pa je bilo tudi kamnito orodje in železen udarni nož. Slednji je mlajšeželoznodobni, ostale najdbe pa sodijo v zgodnjo bakreno dobo (isti 1996, 113).

Leta 1989 je bil najden prvi zgodnesrednjeveški grob, leta 1990 še enaindvajset in zadnjih pet leta 1992. Skupaj je bilo torej na vzhodnem delu malograjskega griča, na mestu kasnejšega gradu, dokumentiranih sedemindvajset zgodnesrednjeveških grobov (sl. 7). Grobišče je datirano v drugo polovico 10. in začetek 11. stoletja (isti 2001a; prim. 5.2).

Rezultate arheoloških izkopavanj v zvezi s srednjeveškim gradom je izkopavalec objavil v treh sintetičnih objavah (isti 1997a; isti 1997b; isti 2001b) in so vključeni v naše delo na več mestih.

Sl. 6. Mali grad. Grajsko jedro s šrafiranim območjem prazgodovinskih najdb (Sagadin 1996, sl. 1)

Sl. 7. Mali grad. Grajsko jedro, položaj zgodnj srednjeveških grobov (grafična predloga Sagadin 2001a, sl. 5.).

4.2. Datiranje

Datiranje je največkrat tudi osnovni namen klasifikacij. Vendar so rezultati v primeru srednjeveške lončenine večkrat skromni in včasih problematični, kar je posledica več dejavnikov.

Prvi dejavnik so t.i. dolgotrajni tipi, med katere lahko prištejemo skoraj vse preproste tipe vrst 1 do 4. Eden takih je tip 2G, datiran v srednji vek. Tudi tako specifični in redki obliki, kot je tip 1H, najdemo primerjave najmanj za celoten visoki srednji vek.

Naslednji dejavnik je kakovost podatkov, torej datacij primerjav. Te se razlikujejo tako med posameznimi avtorji kot med geografskimi regijami. Razlike med datacijami Dannheimerja in Loserta izhajajo iz predznanja oziroma teoretičnih izhodišč. Dannheimer različice v evolucionistični maniri razporedi v "razvojni cikel", med tem ko Losert tipe skeptično do skrajnosti shematizira in tako dobi večje časovne razpone. Ti pravzaprav omogočajo le še delitev na zgodnje-, visoko- in poznosrednjeveško lončenino in zato se avtor sam distancira od datiranja na podlagi ustij, temveč datira tehnologijo izdelave. Lahko bi rekli, da gre za Linnejevo oziroma Darwinovo različico evolucionizma. Vendarle se, upoštevaje navedena dejstva, njuna datiranja v veliki meri ujemajo.

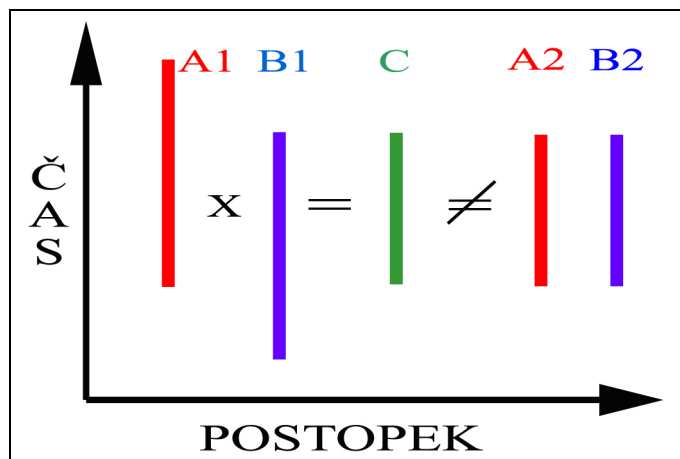
Ne ujemajo pa se nekatere datacije (npr. tipi 5C, 5E, 5G) bavarskega (Dannheimer 1973; Losert 1993; Wintergerst 1999) in jugovzhodnoalpskimi gradiva (Kaltenberger, Cech 2003; Stadler 1995; Predovnik 2003; natančne navedke za vsak tip glej v katalogu). Jugovzhodnoalpske so do stoletje mlajše, dasiravno gre za podobno opredeljene tipe (prim. Losert 1993 in Gutjahr, Tifengraber 2003).

Vzroka nastalemu stanju sta lahko dva, dejanske razlike v preteklosti ali razlike v raziskovalni tradiciji. Konkretno v našem primeru: Ali gre za prenos tehnologije s časovnim zamikom v srednjem veku ali za različna datiranja avstrijskih in bavarskih arheologov? Proti prvi možnosti govorijo neposredni stiki in verjetne selitve ljudi z Bavarske, na primer na zahodno Gorenjsko v 12. in 13. stoletju (Kos 2001, 187 - 190).

V nekaterih primerih (tipa 2G, 6F) so datacije posod s češkimi zakladnimi najdbami stoletje mlajše od ostalih datacij (Radoměský, Richter 1974; natančne navedke za vsak tip glej v katalogu). Te razlike lahko razložimo s specifičnim kontekstom. Posoda, ki je služila kot recipient predmetov visoke vrednosti, nekakšna blagajna torej, je bila lahko v uporabi zelo dolgo. Za natančno sodbo bi morali ovrednotiti vsak novčni kontekst posebej. Ker se omenjeni dataciji ne nanašata posodo, ampak na njeno vsebino, teh dveh datacij pri datiranju tipov 2G in 6F ne bomo upoštevali.

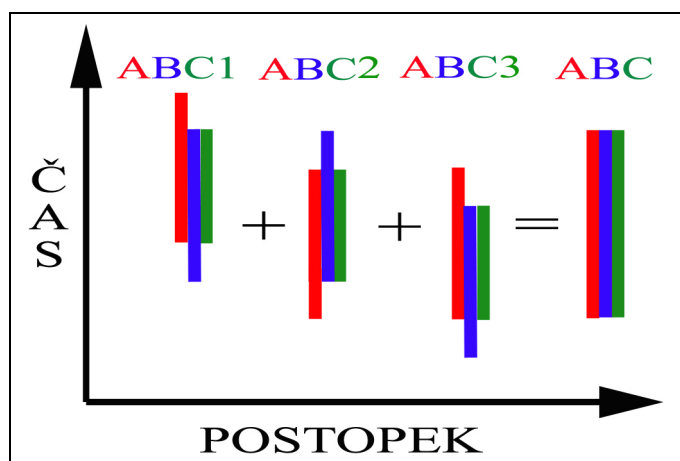
Kljub vsemu naš cilj ostaja ovrednotiti celoto. Pri datiranju zbiralnih enot moramo biti pozorni na kontekst. Če je nek tip na določenem najdišču prisoten le nekaj časa, ne pomeni, da se na podobnem najdišču ni pojavil prej ali obdržal dlje (prim. Orton idr. 1993, 189 - 190). Prepoznavanje olajša poznavanje kulturnih tipov.

Primer. Leta 1420 (ali tik pred tem) sta bila postavljena enaka tlaka v cerkvi Pleterske kartuzije in v kapeli ali reprezentančni dvorani trdnjave Kostanjevica. Oba tlaka med drugim vsebujeta tudi tlakovec z grbom Celjskih. Vendar je enak tlak ostal v Pleterju do 17. stoletja, na trdnjavi Kostanjevica pa ne dlje kot do leta 1431, ko je le-ta znova prišla v last Habsburžanov (Predovnik 1999, 67 - 71; ibid. 2003, 67 - 71 in kat. št. 621). Kaj bi se zgodilo, če bi ta tlakovca, izdelana skoraj istočasno, morda delo enega mojstra, prišla v arheološki zapis. Prvega bi našli v plasteh iz 17. stoletja, drugega v plasteh prve polovice 15. stoletja. Takšen tlakovec na Malem gradu pa bi imel spet drugačen pomen (in morda datacijo), saj ne vemo, "kakšna je bila politika grofov Celjskih do obeh (kamniških) gradov« (Kos 1994, 24). Ker je predmet prepoznan kot kulturni tip, se je takšni napaki lahko izogniti in ga je mogoče natančno vsebinsko in časovno opredeliti za vsako najdišče posebej. Poleg tega je, kot za vse podobne tlakovce, uporabna splošna opredelitev v 15. stoletje (Predovnik 2003, 67). Poskusimo za trenutek odmisli vidik podepozicijskih procesov tega primera. Uvideli bomo morebitno napako, ki jo lahko storimo, ko želimo preko primerjav uporabiti izsledke stratigrafsko opredeljenih predmetov za absolutno datiranje. Možnost napake je še večja, kadar imamo opraviti s pogojnimi ali empiričnimi tipi.

Sl. 8 Shema dokaznega postopka: presek datacij predmetov A1 in B1 datira stratigrafski kontekst C; stratigrafski kontekst C ne datira primerjavi, predmeta A2 in B2. Predmet A1 je primerjava predmetu A2, predmet B1 predmetu B2. Presečna datacija (A1xB1) velja le za stratigrafski kontekst C.

Opisani problem tlakovcev nastane, če oddelke relativne kronologije nekritično uporabimo za datiranje s primerjavami. Recimo, da smo iskano primerjavo našli v odlomku lonca (kat. št. 2), kakršen se na najdišču Trdnjava Kostanjevica pojavi le v fazi 3.1.1., ki je absolutno datirana "v konec 12. ali začetek 13. stoletja" (ibid. 41). Druge primerjave pa isti odlomek datirajo širše, od 9. do 13. stoletja (prim. poglavje 4.3.2., tip 2G). Relativno datiranje primerjave na trdnjavi Kostanjevica ne pomeni, da naš odlomek - in s tem ostale primerjave - ni nekoliko mlajši ali nekoliko starejši. Le na najdišču Trdnjava Kostanjevica je bil predmet del plasti nastale koncem 12. ali v začetku 13. stoletja. Čas, ki je pretekel od izdelave lonca, uporabe, razbitja in depozicije na primarnem odpadu do depozicije v sekundarni legi je lahko zelo dolg.

Sl. 9. Shema dokaznega postopka datiranja konteksta z uporabo primerjav. Predmeta A in B sta sta datirana različno in različno datirata kontekste C1, C2 in C3; ta razpon datacij lahko uporabimo kot datiranje konteksta C, torej konteksta ki smo ga datirali z različnimi primerjavami za predmeta A in B.

Zakaj? Stratigrafija resda omogoča vzpostavitev relativne kronologije. To je moč z uporabo primerjav nadgraditi v absolutno kronologijo najdišča. A kvaliteta izhodiščnega podatka se izboljša šele s seštevanjem absolutnih datacij stratigrafskih kontekstov s podobnih najdišč. Predmeta A in B sta sta na različnih najdiščih datirana različno in različno datirata kontekste C1, C2 in C3; ta razpon datacij lahko uporabimo za datiranje lastnega konteksta C, ki vsebuje predmeta A in B (primerjaj sl. 8 in 9; prim. Klejn 1988, 110 - 112, 187 - 192, 350 - 353; Pleterski 2003, 527). Ta metoda ima svoje korenine v delih Vorseta, Monteliusa in S. Müllerja (Klejn 1988, 207).

V našem primeru je položaj še dodatno zapleten, saj ima le nekaj zbiralnih enot zanesljiv kontekst. V nadaljevanju bomo za datiranje posameznih tipov upoštevali celoten razpod datacij primerjav in za datiranje zbiralnih enot razpon tako datiranih tipov (glej sl. 31).

Rezultat so ohlapne datacije, ki same po sebi ne nudijo dovolj opore za interpretacijo. Kljub temu že preprost preizkus, zastopanost potencialnega maksimalnega števila odlomkov v posameznem petindvajsetletju od 9 do konca 15. stoletja (priloga 5.3.2:2) pokaže, da večina gradiva sodi v 11., 12. in 13. stoletje.

S tehnološko klasifikacijo torej lahko ločimo zgodnj srednjeveške od visokosrednjeveških in te od poznosrednjeveških tipov. Gre za kronologijo večjih tehnoloških sprememb. Poleg teh so posamezni enostavni tipi lahko zelo dolgotrajni, saj so funkcionalno povsem ustrezni.

4. 3. Klasifikacije

4.3.1. Tipologija ali klasifikacija?

Tipologija še dandanes marsikateremu arheologu predstavlja eno temeljnih arheoloških metod. V drugi polovici 19. stoletja se je ravno z uvajanjem tipologije in kronologije prazgodovinska arheologija uveljavila kot samostojna znanstvena disciplina (Novakovič 2003a, 11). Leo S. Klejn (1988, 43) se je pošalil: "Nedvomno drži, da arheologi uživajo ob svojih tipoloških shemah."

Razvoj koncepta, kot tudi termina, je bil kompleksen in dolgotrajen proces. Kljub temu uporaba, tako koncepta kot termina, v arheologiji ni enotna (za razvoj do 1979 glej Klejn 1988, 9 - 192; kratek pregled za lončenino Orton idr. 1993, 8 - 15). Zato velja predstaviti v nadaljevanju uporabljena izhodišča.

Najpomembneje se zdi ločevati klasifikacijo od arheološke tipologije (prim. Taylor 1948, 116, 123 - 129, 145; citirano po Klejn 1988, 114). Klasificiranje ali grupiranje služi bodisi razvrščanju gradiva za inventariziranje bodisi kot prvi korak proučevanja gradiva (Klejn 1988, 76). Klasifikacija je domena raziskovalčeve sedanjosti. Je "umetna", matematična in empirična s strani raziskovalca. S klasifikacijo lastnosti lahko v gradivu določimo pogojne tipe (Klejn 1988, 192). Ker je utemeljena v sedanjosti nima neposrednega stika s preteklostjo. "(R)aziskovalec ... trči ob *dvojno prekinitev*" (Klejn 1987, 90; izvirnik 1978). Koncept prekinitve med preteklostjo in sedanjostjo ter med svetom stvari in svetom idej omogoča razumevanje prekinitve med svetom "življenja" artefakta in svetom raziskovalčevega stika z artefaktom (prim. "četverna hermenevtika", Shanks, Tilley 1987).

Pogojni tipi nastanejo z "umetno" klasifikacijo. Subjektivna ali intuitivna klasifikacija je "naravna" raziskovalcu in "umetna" gradivu. Pogojni tip je abstrakten koncept, ki ga (čim natančneje) definira vsak raziskovalec sam (Klejn 1988, 124, 146 - 153). Vendar takšni tipi sami po sebi niso kulturni tipi - niso rezultat temveč sredstvo raziskav. Obstaja možnost ujemanja, ki pa jo je potrebno dokazati za vsak specifični primer (prim. Klejn 1988, 149).

Arheološka tipologija je namenjena iskanju kulturnih tipov, to je tistih, "ki zrcalijo družbene norme vsake žive kulture." (Klejn 1988, 131). Z izrazjem, izposojenim iz definicije arheološke krajine (Knapp, Ashmore 1999, 1), lahko zapišemo: kulturni tip je entiteta, ki obstaja, ker so jo uporabniki občutili, doživljali in kontekstualizirali. Kulturni tip opisuje funkcionalen in simbolni pomen predmeta; je domena preteklosti, ki jo z uporabo arheološke tipologije raziskovalec skuša prenesti v tekst sedanjosti. Vendar "ideje v kulturi niso materialno utelešene za vsakogar, temveč le za člane obravnavane kulturne skupnosti, v arheološkem stanju pa je to izginula skupnost." (Klejn 1988, 349).

Na kratko: pogojni tipi, ki nastanejo z "umetno" klasifikacijo, ustrezajo mentalnim modelom sedanjosti; kulturni tipi ustrezajo mentalnim modelom preteklosti. Klasifikacija je razvrščanje pogojnih tipov v skladu z načeli raziskovalca, tipologija razvrščanje kulturnih tipov v skladu z načeli uporabnikov. Slednja zato osmišljajo preteklost. Klasifikacija je raziskovalcu lahko v pomoč, včasih pa je njen namen zgolj, "da arheologi uživajo ob svojih tipoloških shemah" (ibid. 43).

Za ponazoritev služi primerjava s stratigrafijo. Empirične in pogojne tipe si zamislimo kot arbitrarne enote, kulturne tipe pa kot stratigrafske enote. Klasifikacija je torej razvrščanje arbitrnih, tipologija pa stratigrafskih enot.

Takoj, ko smo tako opredelili pojma, se samo po sebi postavlja vprašanje: Kakšen je odnos med empiričnimi in pogojnimi na eni ter kulturnimi tipi na drugi strani? Možni odgovori so (i) se skladajo, (ii) delno se skladajo ali (iii) se ne skladajo. Zdi se, da je pravi srednji odgovor: "... naše razumevanje notranje strukture je odvisno od opazovanja zunanjih tipov - empiričnih in pogojnih." (Klejn 1988, 133; glej tam navedeno literaturo).

Pogojni in empirični tipi ter posamezne lastnosti lahko vsebujejo kulturno informacijo. Kadar je poznavanje konteksta oziroma arheološke kulture nezadovoljivo, je klasifikacija edino možno izhodišče. Pri tem je pomembno zavedanje, da je to pot in ne cilj. Klasifikacija bo omogočila vedenje o preteklosti šele po dolgotrajnem procesu prilagajanja (ang. *fitting*) teorije in podatkov, ki se odvija po hermenevtski spirali spoznanja (prim. Hodder 1999, 60-63; prim. Gardin 1987, 198-201). Počasi, eden za drugim, bodo prepoznani atributi. Ti bodo omogočili (kulturno) tipologijo, ki bo osmislila preteklost.

Pari pojmov, s katerimi opredeljujemo dihotomijo sedanjost - preteklost so: lastnost - atribut, arheogram - arhem, pogojni/empirični tip - kulturni tip, klasifikacija - tipologija.

S klasificiranjem torej določimo empirične, subjektivno (intuitivno) pa pogojne tipe. Med temi iščemo kulturne tipe (prim. Rouse 1960; citirano po Orton idr. 1993, 12; Hill, Evans 1972, 234; citirano po Klejn 1988, 162; Doran, Hodson 1975, 166; citirano po Klejn 1988, 83; Macháček 2001, 11 - 37). Novost, ki jo je v tipološke študije uvedel Klejn (1988, predvsem 350 - 379), je obratna pot: s pomočjo "od zunaj" iščemo kulturne tipe; z uporabo tipologije postanejo arheološki (iz)vir. Z uporabo koncepta hermenevtske spirale spoznanja lahko oboje združimo. Vstopna točka je nepomembna. Elementa v hermenevtskem krogu, razvrščanje in spoznanje, se izmenjujeta, spoznanje raste.

4.3.2. Uporabljeno orodje - digitalna podatkovna zbirka

Vizualen oziroma makroskopski opis odlomka še vedno velja za temelj vsake obravnave lončenine, kljub temu da poznamo številne laboratorijske metode preučevanja (npr. Orton in dr. 1993, 67 - 75; Henderson 2000, 109 - 141). Pri tem stroka od šestdesetih let dvajsetega stoletja stremi k enotenju opisov (Orton in dr. 1993, 132). Takšni sistemi (npr. Horvat 1999) omogočajo primerjavo različnih arhivov lončenine; še posebej velikega pomena so arhivi, ki so kot javno dobro dostopni na svetovnem mrežnem spletu.

Pri obdelavi gradiva s kamniškega Malega gradu uporabljamo enega takšnih digitalnih dokumentarnih arhivov lončenine. Ta temelji na strukturi podatkovne zbirke avtorja A. Pleterskega, ki je kot javno dobro dostopna na spletni strani ZRC-SAZU, Inštituta za arheologijo (<http://www.zrc-sazu.si/iza/navodila.htm>). Deluje v programu MS Access in je zasnovana uporabniku prijazno. Namenjena je dokumentiranju zgodnj srednjeveških artefaktov, predvsem lončenine, nožev, jagod, uhanov in obsenčnikov ter zaponk. Zaradi modularne zgradbe je podatkovna zbirka prilagodljiva. Za naše potrebe jo dograjujemo z dodatnimi tipi ustij in s tabelo zbiralnih enot.

Vnos podatkov sloni na subjektivnem opisovanju kategorij in temelji na izkušnjah avtorja zbirke s statističnim obdelovanjem arheoloških artefaktov (Pleterski 2003; prim. Losert 1993, 25-72).

Kot ilustracijo subjektivnosti dela naj navedemo opisovanje barve odlomka. Uporabljena podatkovna zbirka za opis barve ponuja možnosti svetlo, temno in večbarvno. Kategorije so definirane zelo ohlapno in so izpostavljene subjektivni oceni opisovalca.

Na prvi pogled tako izgubimo pomemben podatek. Vendar takšna opredelitev temelji na dejstvu, da na barvo odlomka lončenine vpliva poleg postopkov izdelave tudi cela vrsta podepozicijskih procesov (Orton in dr. 1993, 32; Horvat 1999, 55; Macháček 2001, 13 - 15). Torej velja, da podatek o barvi lončenine ni uporaben za induktivno sklepanje, temveč zgolj za deduktivno in še to le v povezavi s podatki o lončarski glini. Tako se zdi neupravičen vložek dela,

ki bi ga zahtevalo določanje barve z Munsellovo lestvico barv. Če v povprečju za določitev ene barve potrebujemo pol minute, to nanese minuto in pol na odlomek (barva znotraj, barva zunaj, barva preloma).

Zajete kategorije lastnosti obravnavanega gradiva so: najdiščni kontekst (šifra najdišča, stratigrafska enota, interna oznaka, okolje), predmet (snov, vrsta predmeta, ohranjenost), dimenzije, posoda (okras, vrsta posode, odtisi na dnu, izdelava, ohranjeni deli), faktura (barva zunaj, barva znotraj, barva preloma, vrsta pustila, vsebnost pustila, velikost pustila) in tip ustja. Predvideno je tudi vpisno okence za nerazvrščene podatke.

Prednosti predstavljenega digitalnega arhiva lončenine sta hitrost obdelave in modularna zgradba, ki omogoča prilagodljivost posameznim projektom. Vrednost zbirke narašča s številom vnosov z različnih najdišč, zato je še kako dobrodošel vsakdo, ki bi jo želel uporabljati.

Zajemanje podatkov temelji na izbiranju predhodno pripravljenih vrednosti, ki pa jih je moč prilagajati oziroma dodajati. Kot primer lahko navedemo opisovanje ustij. Prvotno je zbirka vsebovala shematične tipe ustij po Losertu (1993; glej dalje). Vendar nekaterih ustij s pripravljenimi vzorci ni bilo moči opisati, zato je bilo dodanih 83 novih. Zajemanje podatkov o obliki ustja torej temelji na 133 osnovnih tipih t.i. analoške klasifikacije (glej spodaj).

Razločevanje teh temelji na subjektivni oceni, ali je določen odlomek mogoče opisati z obstoječim tipom, ali je potrebno v podatkovno zbirko dodati nov tip.

Omenili smo pojem osnovni tip. To je osnovna enota opisovanja. Odlomke lončenine smo opisovali tako, da smo podatke razbili na osnovne enote. Manjše kot so te, večjo možnost manipuliranja nudijo; manjše kot so, več energije zahteva opisovanje. Za primer navedimo meritve velikosti odlomkov. Naj jih merimo na decimeter, centimeter, milimeter, desetinko milimetra natančno? Izbrali smo kompromis, ki se je zdel najprimernejši glede na razmerje vložene energije in kakovosti podatka, milimeter. Izbira se zdi samoumevna, a je popolnoma subjektivna. Pogojena je tudi z našim kulturnim okoljem, decimalnim sistemom. A vendar ta izbira pogojuje končni rezultat.

Celotna zbirka sestoji iz vrste podobnih odločitev. Slabost uporabljene zbirke je, da teži k hitremu vnosu in posledično "velikim" osnovnim enotam. A ker te temeljijo na izkušnjah s podobnim gradivom, že zbirka sama prinaša nekatere "kulturne tipe". Toda, nekateri tipi preprosto delujejo. "Obstoj pudinga dokažemo, ko ga jemo"¹⁶ (Marks, Engels 1968, 565; izvirnik 1892). Večkrat ko je (kronološka, prostorska, socialna, funkcionalna) pogojenost nekega tipa izkazana, večja je verjetnost, da "deluje".

4.3.3. Klasifikaciji in tipologija ustij

Univerzalna arheološka tipologija ne obstaja. Tudi univerzalna klasifikacija ne. Vsaka klasifikacija služi določenim namenom. Tako smo ravnali z malograjskim gradivom.

Prvo klasifikacijo (poglavje 4.3.3.1.) smo opravili pri zajemanju podatkov. Razumevanje te klasifikacije je še posebej pomembno, ker je temelj vsem ostalim.

Rezultate prve klasifikacije smo skušali urediti v tehnološke tipe z metodo ovojnice (poglavje 4.3.3.2.), kot jo je razvil Orton (1987; citirano po Orton idr. 1993, 158 - 159).

Na koncu (poglavje 4.3.3.3.) smo skušali, s presojo srednjeveške kulture, opredeliti kulturne tipe lončenine.

4.3.3.1. Klasifikacija osnovnih tipov in relativna kronologija

Prvo klasifikacijo smo opravili pri zajemanju podatkov (glej zgoraj). Ta klasifikacija (glej pril. 1) temelji na pogojnih tipih, njen prvotni namen pa je urediti gradivo. Vendar že ta izbor vpliva na končne rezultate, kar je upoštevati ob tolmačenju rezultatov.

Klasifikacijo osnovnih tipov smo že opisali, ko smo opisovali kreiranje novih tipov ustij. Temelji na subjektivnem opredeljevanju primerjav in predstavlja osnovne enote, gradnike, vseh nadaljnjih korakov. Šibkost metode je subjektivnost. Vendar je to subjektivnost, s katero imamo v arheologiji opraviti vsakodnevno. Vsakič, ko podamo izjavo o predmetu A na podlagi podobnosti

¹⁶ "The proof of the pudding is in the eating." (prevod avtor).

ali primerjavi s predmetom B. Vse, kar lahko naredimo je, da zajemamo čim več podrobnosti in pri tem uporabimo čim več znanja o primerljivem gradivu in primerljivih študijah.

Že površen pogled na to klasifikacijo (glej pril. 1) pokaže določene slabosti. Pogostejši tipi (npr. PO5G1, PO0A0, PO0C1, PO0D0, PO0D1, PO0E9) so s številnimi različicami določeni natančneje kot tisti, ki se pojavljajo redkeje (npr. PO0H0). Seveda je z nadaljnjimi raziskavami možno to pomakljivost postopoma odpravljati. Tovrstno opisovanje tipov ustij ne razlikuje med velikostnimi razredi posod, ki so zajete s podatkom o rekonstruiranem premeru (kadar ga je bilo moč izmeriti). Tako ostane sistem na stopnji vnašanja podatkov odprt.

Osnovne enote, opisane zgoraj, bomo v nadaljevanju uporabili za iskanje kronološko občutljivih tipov med stratigrafsko dobro opredeljenim gradivom Trdnjave Kostanjevica. S stratigrafsko dobro opredeljenim gradivom bomo skušali preseči nekatere pomankljivosti lastnega, stratigrafsko slabo opredeljenega gradiva.

V tem primeru ima razvejanost ali "natančnost" klasifikacije osnovnih tipov svoj namen. Čim natančnejša je pogojna klasifikacija, tem večja je verjetnost, da bomo s pogojnim tipom zajeli kulturni tip. Ponovimo primerjavo s stratigrafijo: čim tanjši so arbitrarni režnji, toliko večja je verjetnost, da bo kateri izmed režnjev v celoti znotraj ene stratigrafske enote. Toda tudi ob zelo majhnih arbitrarnih enotah je verjetnost, da vsaka arbitrarna enota odgovarja natanko eni stratigrafski enoti skoraj nična. Hipotetično bi pričakovali, da več osnovnih tipov predstavlja en kulturni ali časovno občutljiv tip. Ne smemo izključiti obratne možnosti, ko lahko en osnovni tip predstavlja več kulturnih tipov.

Na tem mestu bomo skušali kar najtemeljiteje izkoristiti izsledke relativne kronologije najdišča Trdnjava Kostanjevica (Predovnik 2003, 30-42). Relativne kronologije istodobnih najdišč se lahko bolj ali manj razlikujejo. Pri tem je pomembnih več dejavnikov. Pomembna je kvaliteta in kvantiteta podatkov: več dokumentiranih SE, več gradiva, bolj jasna je slika. Drug pomemben dejavnik je vrsta opazovanih sprememb. Dolgotrajne spremembe, trende, lažje opazujemo v večjih časovnih in prostorskih oknih; modne muhe, elementi individualnosti ali lokalne spremembe (slaba letina, vojno opustošenje ipd.) - kratkotrajne spremembe - so primerljive znotraj nasebine, grobišča, mikroregije. Tretji dejavnik je oddaljenost primerjanih najdišč, prostorska, časovna, socialna, ekonomska.

V našem primeru imamo opraviti z relativno majhnima vzorcema - kar še posebej velja za visoki, manj za pozni srednji vek - a časovno, ekonomsko in socialno primerljivima najdiščema Mali grad in Trdnjava Kostanjevica. Tudi depozicijski in podepozicijski procesi so si v marsičem podobni. Moti le prostorska oddaljenost. Primerjana lončenina je predvidoma lokalne proizvodnje (prim. Tomanič - Jevremov 1997, 123). Vendar kaže visokosrednjeveška in poznosrednjeveška lončenina veliko podobnost med zelo oddaljenimi srednjeevropskimi najdišči (glej spodaj, primerjave).

Definiranje opazovanih pojavov nam pomaga tudi pri izbiri opazovanih pogojnih tipov, kjer izbiramo med tisočmi možnostmi (prim. Klejn 1988, 97-101). Kot izhodišče za naš primer služi opis razvojnih trendov grobe kuhinjske lončenine s trdnjave Kostanjevica (Predovnik 2003, 58-62), kakršna je edina zastopana v našem gradivu.

Večino grobe kuhinjske lončenine predstavljajo lonci. Najstarejši kostanjeviški lonci, okvirno datirani v 13. stoletje, so nizki, višina znatno ne presega premera. Ustje je izvihano, rob ustja je enostavno poševno ali ravno prirezan, lahko nekoliko spodrezan; vrat je nizek, izrazit. Tehnike krašenja so žlebljenje, vrezovanje (pas poševnih črt, t.i. glavničenje), koleščkanje. Mesto okrasa je vrat, rame, pogosto večji del trupa. Značilna je enojna ali dvojna vžlebljena valovita linija - t.i. valovnica - na ramenu. Ti lonci so pogosto izdelani prostoročno in doglajeni na lončarskem kolesu.

Mlajši loci postajajo višji; rame je nažlebljeno, rob ustja bolj izrazit, višji, malce zadebeljen in spodrezan. To oblikovno skupino primerjave datirajo v konec 13. in začetek 14. stoletja. Relativno višanje posode se v tem opisu kaže kot progresivni časovni trend, del katerega je tudi manjšanje površina dna in vse tanjše ostenje. Poleg žlebljenja se pojavi tudi apliciran plastični okras, predvsem členjena rebra. Oblika trupa ostane se do konca 15. stoletja skoraj ne spreminja.

Ravno nasprotno pa velja za ustja. Osnovna trenda sta višanje in odebelitev. Posebno skupino tvorijo ustja s prerezom kljunaste oblike, s primerjavami datirana v drugo polovico 13. in začetek 14. stoletja. Pri izrazito visokih različicah je rob ustja tanjši (konec 14., začetek 15. stoletja). Kronološko dobro opredeljen pojav je vertikalno členjenje zunanjega roba ustja s pričetkom v začetku 14. stoletja in trajanjem do konca srednjega veka. Visoka usločena ustja z zadebeljenim koncem in izrazitim ležiščem za pokrov so s primerjavami datirana v 16., morda 14. in 15. stoletje. Večina ohranjenih pokrovov je koničnih s prijemnim gumbom, držajem. Vrči so žgani oksidacijsko.

Kronološki trendi v obliki, kot jih navaja avtorica, našemu namenu ne služijo najbolje. Ne omogočajo vzpostavitve jasnih kronoloških odnosov vrste: A je vedno pod B, B je vedno pod C, kakršne bi lahko uporabili za izpeljavo deduktivnih zaključkov (sl. 10).

Naš cilj je iskanje **posameznih relativno kronološko** občutljivih osnovnih tipov. V ta namen smo uprabili metodo dvodimenzionalne korelacije kazalcev v petih korakih.

SE	FAZA	1	2	3	4	5
172	311	x				
152	321	x		x		
164	321	x				
160	321	x				
154	321					
155	322					
187	322					
149	323	x	x	x	x	
150A	324			x		
150	324			x		
157	324	x				
141	325	x	x	x	x	
130	325			x		
138	325				x	
136	326					
142	327					
135	327					x
147	328					
145	328				x	
134	329				x	
133/134	329					
133	329				x	x
132/133	329					
132	329					x
106/132	329					
106	329					
101	329				x	

Sl. 10. Trdnjava Kostanjevica. Kronološki trendi gradiva, kot jih navaja Predovnikova (2003, 58-62), prikazani tabelarično. Legenda: 1 - ustje izvihano, rob enostavno poševno ali ravno prirezan (spodrezan), vrat nizek a izrazit; 2 - rob ustja nekoliko bolj izrazit, višji, malce zadebeljen in spodrezan; 3 - odebeljen rob, v prerezu kljunaste oblike; 4 - vertikalno razčlenjeni, v prečnem prerezu večkrat profilirani robovi ustij; 5 - visoko, usločeno, na koncih zadebeljen rob ustja, ki ima na notranji strani izrazito ležišče za pokrov.

Prvi korak. Na horizontalno os smo nanegli stratigrafske enote (od najstarejše do najmlajše), na vertikalno os pa posamezne tipe ustij. Z arabskim celim številom so v presečiščih označeni "zadetki", torej število odlomkov ustja posameznega tipa v določeni stratigrafski enoti (glej **pril.** 2).

Drugi korak. Odstranjeni so tipi, zastopani z manj kot štirimi odlomki. Ker je namen poiskati nekatere časovno občutljive tipe in ne opredeliti celotno gradivo, smo odstranili tiste, pri katerih je možnost napake zaradi podepozicijskih dejavnikov večja. Najstarejših tipov (PO0E2, PO0F1, PO0D9) zaradi maloštevilnega gradiva nismo odstranili (glej **pril.** 3).

Tretji korak. Stratigrafske enote na horizontalni osi so združene v faze. Posamezne stratigrafske enote so nastale v kratkotrajnih ali dolgotrajnih procesih. Ker nas zanima čas, bomo v nadaljevanju obravnavali po trajanju enakomernije faze (glej **pril.** 4).

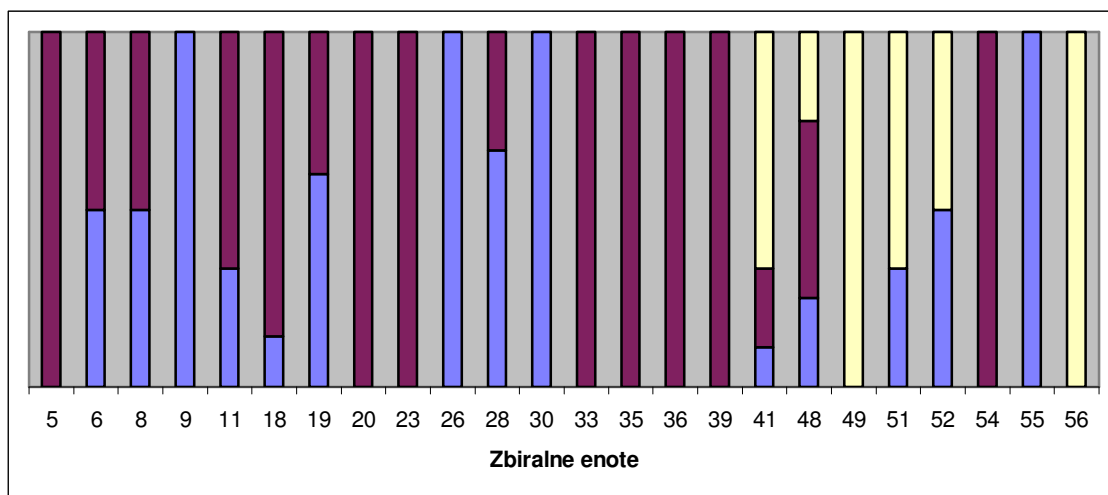
Četrti korak. Odstranjene so faze z manj kot 30 odlomki (3.2.2., 3.2.4., 3.2.6., 3.2.7., 3.2.8.), vendar - iz istih razlogov kot v drugem koraku - ne najstarejši fazi (3.1.1. in 3.2.1) (glej **pril.** 5).

Peti korak. Izločeni so tipi z manj kot 5 odlomki in tipi, ki se eno fazo ne pojavljajo (t.i. "tipi z dvema vrhovoma"). Prve iz razlogov kot pri korakih 2 in 4, druge ker je opisana lastnost značilnost časovno neobčutljivih tipov (prim. Orton idr. 1993, 191). Posamezne faze so opremljene z absolutnimi datacijami, kot jih navaja Predovnikova (2003, 41) (glej **pril.** 6).

Rezultat je:

- Tip PO0E2 je pod tipoma PO0D9 in PO4F1.
- Tip PO4F1 je pod tipom PO0I3 in tipi PO0F8, PO0H8, PO0I0, PO0I1, PO0I2.

Ko izjavi uporabimo na malograjskem gradivu, sprva dobimo nekoliko zmedeno podobo (**sl.** 11). Kar nekaj zbiralnih enot vsebuje različne tipe. Če so izjave, pridobljene na gradivu trdnjave Kostanjevica pravilne, potem te zbiralne enote (6, 8, 11, 18, 19, 28, 41, 48, 51 in 52) predstavljajo mešane kontekste. Obstaja še vrsta drugih možnosti, na primer zaključen kontekst iz obdobja, ki je v kostanjeviškem gradivu razdeljen v različni fazi.

Sl. 11. Mali grad. Graf prikazuje stratigrafska razmerja, ugotovljena na gradivu trdnjave Kostanjevica in uporabljena na malograjskem gradivu. Sive so zbiralne enote, ki vsebujejo osnovni tip ustja PO0E2, temne PO0D9 in PO4F1 ter svetle PO0F8.

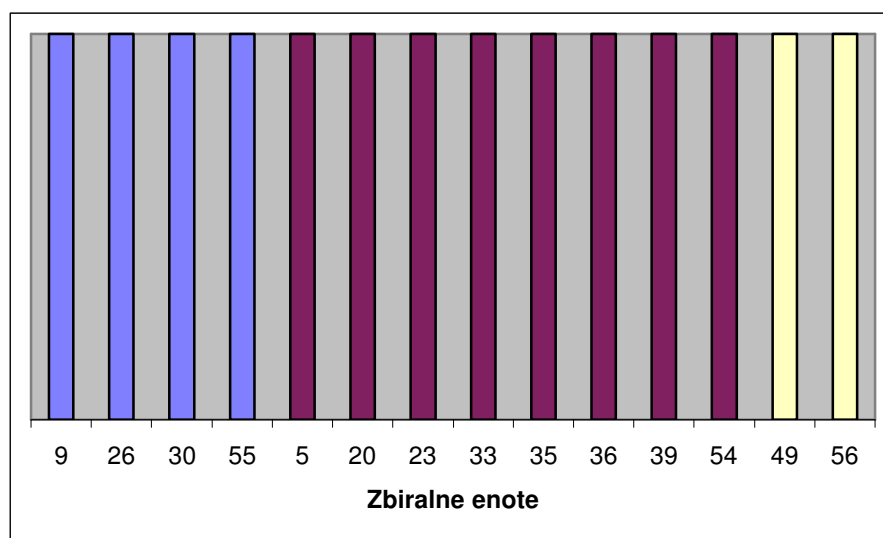
A bolj produktivno se zdi usmeriti na zbiralne enote skladne se z izjavama (**sl.** 12). Na podlagi teh lahko sklepamo, da so zbiralne enote 9, 26, 30 ter 55 starejše od zbiralnih enot 5, 20, 23, 33, 35, 36, 39, 54 in te starejše od zbiralnih enot 49 ter 56.

Seveda bo te zaključke v nadaljevanju potrebno preveriti, predvsem v luči klasifikacije tehnoloških tipov (glej poglavje 4.3.3) in kontekstov (poglavje 4.4).

Podoben postopek smo opravili tudi s fakturami. Na podlagi objavljenih podatkov (Predovnik 2003, 52-58) je mogoče poiskati morebitne kronološko relevantne serije oziroma tehnološke skupine z njihovimi zvrstmi. Omejitev predstavlja način objave podatkov. Podatki so objavljeni kvalitativno (npr. zvrst A2 se pojavlja v plasteh SE 149 in SE 150), ne pa tudi kvantitativno (npr. zvrst A2 je zastopana z x odlomki, od tega v SE 149 y in v SE 150 z). Podatek

omogoča le sklepanje: tip prisoten/odsoten. Takšna metoda ima omejene možnosti, a za namen iskanja kronološko relevantnih tipov povsem zadostuje.

Za naš namen je problematična predvsem vrsta podatka o tehnologiji izdelave. Nekateri podatki o tehnologiji izdelave, na primer sledovi prostoročnega modeliranja ali stopnja dodelave na vretenu lahko (Losert 1993, 28-34) so lahko časovno občutljivi. Izbrana klasifikacija Predovnikove podatke o tehnologiji podaja le opisno in ne kot enega kriterijev za določanje. Na primer: "Več kot polovica črepinje te zvrsti (A1) kaže sledove prostoročnega ..." (Predovnik 2003, 52). Zvrst A1 se pojavlja v plasteh SE 164, SE 160, SE 152, SE 149, SE 157, SE 141, SE 133. Iz razpoložljivih podatkov ni mogoče sklepati, v katerih plasteh je bila dokumentirana prostoročno modelirana lončenina (glej **pril.** 7). Vrsta podatka nam otežuje primerjavo posameznih lastnosti (prim.: Pleterski 2003, 525; prim. zgoraj).

Sl. 12. Mali grad. Graf prikazuje stratigrafska razmerja, ugotovljena na gradivu trdnjave Kostanjevica in uporabljena na malograjskem gradivu. Prikazane so le "čiste" zbiralne enote. Sive so zbiralne enote, ki vsebujejo osnovni tip ustja PO0E2, temne PO0D9 in PO4F1 ter svetle PO0F8.

Ob upoštevanju se opisanih omejitev smo opravili postopek korelacije kazalcev tehnoloških zvrsti v petih korakih.

Prvi korak. V dvodimenzionalno ravnino (tabelo) - zvrsti na ordinatni osi, stratigrafske enote na abscisni osi - so vnešeni podatki; oznaka 1 pomeni prisotnost tipa, prazno polje odsotnost (glej **pril.** 7).

Drugi korak. Odstranjeni so t.i. dolgotrajni tipi, ki se pojavljajo v vseh ali večini plasti in so časovno manj izpovedni (glej **pril.** 8).

Tretji korak. Zvrsti na abscisni osi so premeščene, od najstarejše do najmlajše glede na pojavljanje v plasteh. Primarni kriterij je prvo pojavljanje, sekundarni zadnje pojavljanje in terciarni težišče pojavljanja (glej **pril.** 9).

Četrti korak. Prečiščevanje. Odstranjene so serije z dvema ali več vrhovi pojavljanja in tipi, ki se ne pojavljajo eno fazo ali več, ker je opisana lastnost značilnost časovno neobčutljivih tipov (Orton idr. 1993, 191; prim zgoraj, peti korak); odstranjene so premešane plasti, ker ne vsebujejo stratigrafskega - in s tem relativno kronološkega - podatka; odstranjena je faza 3.2.8, ker vsebuje premalo gradiva, da bi bilo to informativno (le seriji C7 in C8, ki sta bili izločeni kot dolgotrajni); odstranjeni plasti SE 160 in SE 164, ker vsebujeta premalo gradiva, da bi bilo to informativno (dolgotrajni seriji B4 in B6 ter serijo s cezuro D2; glej **pril.** 10).

Peti korak. Odstranjene so zvrsti, ki se pojavljajo le v eni plasti. Zaradi odsotnosti kvalitativnega podatka je možno da gre le za en (serija C2) ali dva (serija E2) predmeta (glej **pril.** 10).

Že pri tretjem koraku je očitno, da atmosfera žganja (skupine A, B, C, D in E) na najdišču Trdnjava Kostanjevica ni časovno občutljiv podatek. Slika postane jasnejša v četrtem koraku. Očitna sprememba nastane v zadnji fazi življenja na trdnjavi Kostanjevica (3.2.6.). *Terminus post quem* tej "cezuri" predstavlja zanesljivo datirana četrta faza na trdnjavi Kostanjevica (3.2.5.), umeščena v konec 14. ali začetek 15. stoletja. Nobena izmed serij, ki se pojavljajo pred fazo 3.2.6., se ne pojavlja kasneje in obratno.

Možno je izločiti še nakaj kronološko relevantnih serij, serija C2 je značilna izključno za fazo 3.1.1., serije B2, C3 in E1 za fazo 3.2.1., serija B5 za fazo 3.2.3., serija B10 za fazo 3.2.5. ter serije C11, C13, C14, C16, D6 in D7 za fazo 3.2.9. Naštete serije se pojavljajo le v eni plasti in s tem smo prišli do kritične točke binarne metode. Serije, zastopane z le za nekaj primerki (npr. C2 in E1), je potrebno obravnavati kot izjeme. Na podlagi izjem pa ni moč posploševati. Kadar gre za številčne serije, ki so zastopane le v eni plasti, imamo opravka z dokaj zanesljivim kronološkim pokazateljem. Razen, če gre za serije, ki so pogojene s kontekstom.

In v primeru zgoraj opisane spremembe, od faze 3.2.6. dalje, je to možnost potrebno upoštevati. Delitev je resda (tudi) kronološka, vendar se morda navezuje na dejstvo, da so konteksti prve skupine (faze 3.1.1. do 3.2.6.) nastali v času uporabe gradu v prvotni funkciji. V drugo skupino (faze 3.2.7. do 3.2.9.) pa sodijo konteksti, nastali med ali po uničenju grajskega objekta. Gre torej za kronološko delitev lončenine, na primer pred in po letu 1400, ali razliko med "grajsko" in "negrajsko" lončenino?

	prečiščenost (1-3)	količina primesi (1-3)	vrsta primesi	velikost primesi do (mm)	ostalo
C2	1	3	kr., ka., žo.	4	prostoročno
B2	1	3	kr., ka., žo.	4	
C3	1	3	kr., ka.	4	prostoročno
E1	1	3	kr., ka., org.	2	
C4	1	3	kr., ka.	4	prostoročno
B1	1	3	kr., ka.	4	prostoročno
B5	1	3	kr., ka., org.	4	
A2	1	3	kr., ka., org.	4	
C1	1	3	kr., ka.	4	prostoročno
D3	1	3	kr., ka.	4	
C17	1	3	kr., ka.	2	ostenje debelo
B10	1	3	ka.	2	
C12	3	3	kr., ka.	4	raskava, tenke stene
C11	1	3	ka., org., žo.	2	
C16	3	3	kr., ka.	2	ostenje debelo
D6	1	3	kr.	2	
D7	1	3	ka.	2	
C13	3	3	kr.	4	raskava, tenke stene
C14	3	3	kr., ka., žo.	4	raskava, tenke stene
A10	3	3	kr., ka.	4	raskava, tenke stene

Sl. 13. Trdnjava Kostanjevica, tabela lastnosti za posamezne zvrsti lončenine (podatki po Predovnik 2003, 52-58). Legenda: kr. - kremen, ka. - kalcit, žo. - železovi oksidi, org. - organske primesi, 1 - slabo/malo, 2 - srednje, 3 - dobro/veliko.

Prva dihotomija, ki bi jo lahko interpretirali kot kronološko (prim. Losert 1993, 28-34 in 83-93), sta lastnosti prostoročno modeliranje in raskava površina. Zvrsti, ki vsebujejo prostoročno izdelano lončenino so starejše od zvrsti z raskavo površino. Tudi pojavljanje organskih pustil pretežno v prvi skupini kaže v prid kronološki interpretaciji. Serija C11, ki vsebuje organska pustila in je umeščena v drugo skupino je zelo specifična in jo je kot tako potrebno tudi obravnavati. Seriji C17 in C16 sta si zelo podobni in lahko sklepamo, da sta funkcionalno pogojeni (debelo ostenje).

Pojavljata v prvi (C17) in drugi (C16) skupini. To pomeni, da delitev na prvo in drugo skupino ni funkcionalno pogojena, saj vsebuje zvrsti z isto funkcijo. Zdi se, da imamo opraviti s kronološko pogojenima skupinama (**sl. 13**).

Izmed posameznih lastnosti je edini rezultat: prostoročno modelirana lončenina se na trdnjavi Kostanjevica stratigrafsko vedno pojavlja pod lončenino s tankimi stenami in raskavo površino. Za posamezne zvrsti na najdišču Trdnjava Kostanjevica velja (**pril. 11**):

- zvrst C4 je relativno kronološko starejša od
- B1, ta od
- A2, C1, D3 in te od
- C12

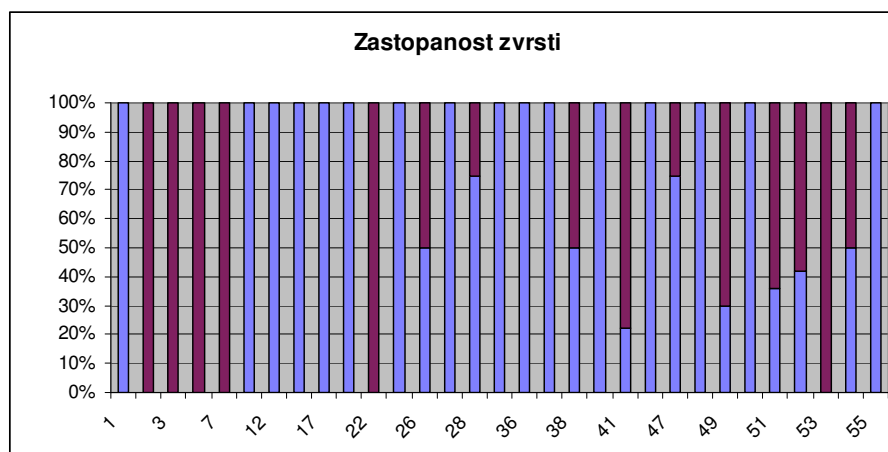
Zanesljivejši, a kronološko manj izpoveden je sklep, da na najdišču Trdnjava Kostanjevica velja:

- zvrsti A2, B1, C1, C4 in D3 se vedno pojavljajo POD
- zvrstjo C12.

Za zgornje izmed naštetih - stratigrafsko starejše - se izkaže da gre za isto lončarsko glino (in posledično temperaturo). Razlike v barvi so posledica različnih atmosfer žganja.

Gradivo lončarske peči z avstrijskega najdišča Aufhof pri kraju Perg iz 11. stoletja (Kaltenberger 2001, 283) kaže, da atmosfera žganja v visokem srednjem veku ni tako pomembna, kot se zdi (za drugačno mnenje prim. Predovnik 2003, 52; Gutjahr, Tifengraber 2003, 73-75).

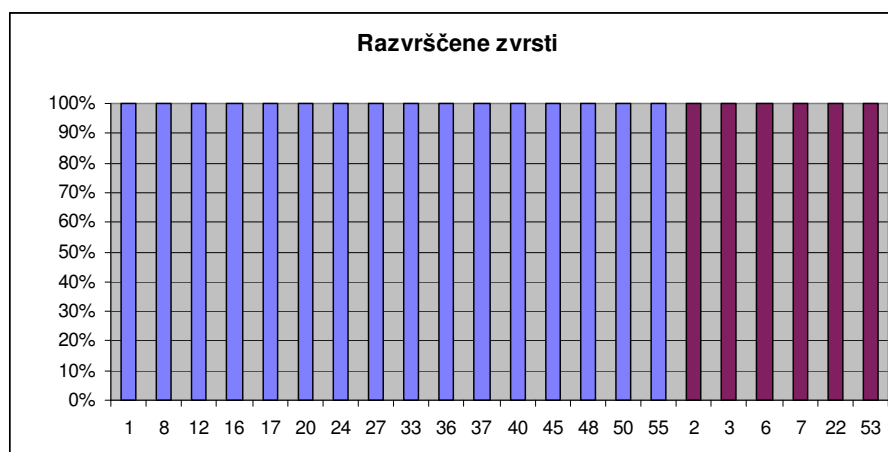
Zvrsti A2, B1, C1, C4 in D3 združujejo naslednje lastnosti: slabo prečiščena lončarska glina, veliko število grobih ali zelo grobih primesi kremena in kalcite, prelom in površina grobozrnata. Prisotne so primesi premera do 4 mm in več.

Sl. 14. Zastopanost zvrsti C12 (temno) in skupine zvrsti A2, B1, C1, C4 in D3 (svetlo) v malograjskem gradivu po zbiralnih enotah.

Ko tako urejene podatke preizkusimo na malograjskem gradivu (**sl. 14**) in odstranimo zbiralne enote z mešanim gradivom (**sl. 15**) dobimo kar vzpodbuden rezultat. Zbiralne enote 1, 8, 12, 16, 17, 20, 24, 27, 33, 36, 37, 40, 45, 48, 50 in 55 vsebujejo gradivo, ki je na trdnjavi Kostanjevica stratigrafsko vedno pod gradivom zbiralnih enot 2, 3, 6, 7, 22 in 53.

Pri vrednotenju rezultata je treba upoštevati, da smo v zgornjem poizkusu zajeli le 109 od skupno 4817 odlomkov ali 2,26 odstotka vsega gradiva. Zgoraj pridobljeni podatek je lahko v pomoč pri vrednotenju gradiva, ne dovoljuje pa samostojnega sklepanja.

Sl. 15. Zastopanost skupine zvrsti A2, B1, C1, C4 in D3 (svetlo) ter zvrsti C12 (temno) v malograjskem gradivu po zbiralnih enotah; mešane zbiralne enote so odstranjene.

4.3.3.2. Klasifikacija tehnoloških tipov z metodo "ovojnice"

Različnih klasifikacij pogojnih tipov ustij lončenine je malone toliko, kot je poskusov. Največji problem teh je, kako klasificirati oblike ustij. Ena izmed možnosti bi bila uporaba prilagojene mozaične metode ali metode režnjev (Wilcock, Shennan 1975, 99 - 100; citirano po Orton idr. 1993, 156). Bolj obetavna je slednja: v končni točki pravilno orientiranega ustja potegnemo pravokotnico na ravnino orientiranja. Od te po v naprej določenih korakih, na primer 0,2 centimetra, merimo razdaljo do zunanjega in notranjega roba. Pogoj je seveda črna risba profila ustja in poenotenje velikosti, torej popačenje merila. Na ta način lahko vsako ustje opišemo s številčno kodo, vendar izgubimo podatek o velikostnih razredih. Na podlagi statistične analize rojev (ang. *cluster analysis*) bi dobili skrajne vrednosti empiričnih tipov, ki bi jih lahko izrisali. Podoben rezultat dobimo z metodo ovojnic. To je ponovno izzumil Orton (1987; citirano po Orton idr. 1993, 158 - 159), prvi pa v arheologiji uporabil že Sophus Müller (1898, 2 - 4; citirano po Klejn 1988, 60 in sl. 8). Pri tej metodi prekrivamo risbe profilov poenotene velikosti in določimo mejo, ki še sodi k nekemu tipu. Če želimo s to metodo tipe določiti, naletimo na problem, saj posploševanje teži k zakritju strukture tipa. Če so si proporci podobni in se razlikujejo le v dimenzijah (prim. tip 11D, spodaj), je metoda uspešna. Kadar je notranja trdnost tipa izražena v obliki negativnih korelacij (prim. tip 11A, spodaj), bo posploševanje dalo neresnično obliko c. Gre torej za metodo, ki ni primerna za iskanje kulturnih tipov, je pa večinoma uporabna za opisovanje v naprej določenih (pogojnih, empiričnih ali kulturnih) tipov.

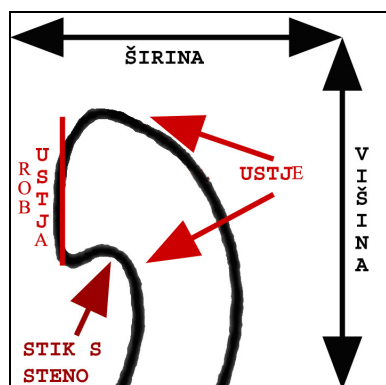
Takšno metodo smo uporabili pri združevanju zgoraj opisanih osnovnih tipov v kategorije, ki so v osnovi povzete po Losertu (1993, 39-48 in sl. 6). Tipi po Losertu, ki v malograjskem gradivu niso zastopani, niso predstavljeni. Dodani so štirje tipi v vrstah 1 do 9. Ker Losertova klasifikacija poznosrednjeveške tipe zajema le delno, smo tudi te dodali. Tako smo vrsto 10 razširili za pet tipov in dodali vrsto 11 - ustja z vertikalno razčlenjenim zunanjim robom ustja - ki ima štiri tipe. Vendar je poznosrednjeveško gradivo tudi na Malem gradu maloštevilno. Zato smo te tipe in njihove različice opredelili s pomočjo gradiva iz najdišča Trdnjava Kostanjevica.

Sledi opis tipov. Pri tipih, ki so prevzeti po Losertu, opis temelji na obstoječem (Losert 1993, 39 - 49). Zaradi preglednosti so tipi opisani po enotnem obrazcu.

Tip - oznaka. Označevanje temelji na dograjeni shemi Loserta.

Slika. Shema tipa s prilagojeno uporabo opisane metode ovojnice. Različni "osnovni" oziroma "analoški" tipi, ki so združeni v določen tehnološki tip, so prikazani sivo. Temnejši odtенок pomeni prekrivanje. V idealnem primeru bi se najpogostejša oblika izrisala temno z vedno svetlejšim prehodom do meje, ki omejuje obliko tipa (prim. tip 5G in 6G). Puščica kaže značilne elemente, omenjene v opisu.

Slike tipov niso številčene kot slike med besedilom in se navajajo kot: slika tipa 1F, slika tipa 1G, i.t.d.

Osnovni tipi. Seznam osnovnih tipov (prim. poglavje 4.3.3.1), ki so združeni v tem tehnološkem tipu.

Opis. Ubeseđen opis tipa. Vsebinsko temelji na opisu, ki ga podaja Losert, slogovno pa sledi besednjaku Horvatove (1999; prim. sl. 70) z nekaterimi spremembami. Opisi sledijo enotni zasnovi, zaradi česar se določena mesta ponavljajo.

Primerjave. Navedbe literature s primerjavami.

Pri upoštevanju primerjav so pomembni konteksti. Na tem mestu ne bomo kritično preverjali verodostojnosti primerjav; menimo da istemu namenu služi opredelitev tipa z več različnimi primerjavami. Vseeno jih bomo na kratko opisali.

Bohačova 2003. Obravnava stratigrafsko dobro opredeljeno lončenino češkega najdišča Stara Boleslav.

Brachmann (1994). Pregledni članek o slovanski lončenini v porečju rek Elbe in Saal.

Dannheimer (1973). "Klasična" študija, pregled srednjeveške lončenine bavarske.

Felgenhauer-Schmiedt (1996). Pregledni članek o spodnjeavstrijski lončenini 12. in 13. stoletja.

Gutjahr, Tiefengraber (2003). Gradivo najdišča Hollenegg iz avstrijske štajerske sta razdelila na 28 tipov ustij in jih datirala s številnimi primerjavami iz Avstrije, Slovenije in Češke.

Gutjahr, Tiefengraber (2004). Gradivo najdišča Turmbauerkogel. Uporabljata tipologijo z najdišča Hollenegg, vendar za nekatere tipe podajata drugačne datacije.

Hanuliak (1993). Objava zgodnj srednjeveškega grobišča Malé Kosihy iz Češke, datiranega od v 10. in 11. stoletja.

Kaltenberger (1997). Izkopavanja gradu, zelo sorodna Malemu gradu. Planumska izkopavanja so okvirjena s historično kronologijo, od poznega 11. stoletja do 1230/40. Lončenina je datirana s kronologijami in na podlagi tehnike izdelave. Kronološka razvrstitev je "evolucijska".

Kaltenberger (2001). Opis stanja zgornjeavstrijskih raziskav lončenine 2. tisočletja. Pregled temelji na posameznih dobro opredeljenih najdiščih.

Kaltenberger, Cech (2003). Pregledni prispevek o redukcijsko žgani lončenini z dobro stratificiranega avstrijskega obdonavskega najdišča Mautern.

Kohoutek (2003). Katalog lončenine iz slabo ali nestratificiranih izkopov. Lončenina je časovno opredeljena le posredno, s splošnimi primerjavami.

Loskotova in Prochazka (1996). Pregledni članek o lončenini češkega mesta Brno iz 12. in 13. stoletja.

Müller (1994). Pregleden članek o severnomadžarski lončenini 9. in 10. stoletja.

Nekuda (1985). Srednjeveška opuščena vas Mstěnice. Objava najstarejših najdb, datiranih od konca 13. stoletja do leta 1468.

Knific, Belak, Pleterski 2005. Gre za lončenino naselbina Pristava na Bledu, ki je preliminarno opredeljena od 7. do sredine 10. stoletja. *Terminus ante quem* po historičnih virih je 973 (Pleterski, ustna informacija).

Predovnikova (2003) obravnava najdišče. Datacije, ki smo jih uporabili so datacije faziranih stratigrafskih enot.

Prochazka (1994). Pregledni članek o kuhinjski in namizni lončenini moravskega mesta Brno iz 14. in 15. stoletja.

Prochazka (1995). Pregledni članek o kuhinjski in namizni lončenini moravskega mesta Brno iz 14. in 15. stoletja.

Radomersky, Richter (1974). Zbrani opisi novčnih najdb v lončenih posodah s Češke.

Rejholecova (1995). Objava zgodnj srednjeveškega grobišča v Čakajovcih iz Češke, datiranega od 9. do 12. stoletja.

Stadler (1995) podaja datacije plasti, iz katerih najdbe izvirajo. To je za datiranje primerjav, zaradi infiltriranih in rezidualnih najdb, lahko varljivo.

Unger (1996). Opredeljuje lončenino z različnih izkopavanj v češkem mestu Lelekovice.

Wintergerst (1999). Obravnava Regensburg, Bavarska. Podobno kot Losert (1993) opredeljuje serije oziroma tehnologijo izdelave. Datiranja ustij so torej posredna.

Na kratko lahko primerjave razdelimo v dve skupini. Prvo, v kateri so primerjave datirane s trajanjem najdišča (Hanuliak 1993, Nekuda 1985, Knific, Belak, Pleterski 2005, Predovnik 2003, Rejholecova 1995, Stadler 1995,) in drugo, v kateri so datirane primerjave same (Boháčova 2003, Brachmann 1994, Dannheimer 1973, Felgenhauer-Schmidt 1996, Gutjahr in Tiefengraber 2003, Gutjahr in Tiefengraber 2004, Kaltenberger 1997, Kaltenberger, Cech 2003, Kohoutek 2003, Loskotova in Prochazka 1996, Müller 1994, Prochazka 1994, Radomersky, Richter 1974, Unger 1996, Wintergerst 1999).

Datacija. Datacije so predstavljene opisno in v diagramu. Številka primerjave je enaka številki opisne datacije in datacije v diagramu.

Zastopanost. Zastopanost določenega tipa na najdišču Kamnik - Mali grad. Število odlomkov po posameznih zbiralnih enotah je predstavljeno v stolpčnem grafu z oznakami zbiralnih enot na horizontalni in številom odlomkov na vertikalni osi.

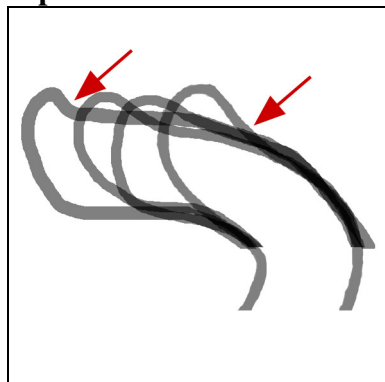
V nekaterih primerih je tip opredeljen tudi s pomočjo primerjav. Tako je na primer tip 7B opredeljen z dvema, tip 10B pa celo s štirimi obrisi, čeprav je v malograjskem gradivu zastopan samo z enim primerkom. Z dvema obrisoma predstavljeni tip 11D pa v malograjskem gradivu sploh ni zastopan. Predstavljen je z namenom celostne predstavitve srednjeveških ustij.

Komentar. Kratek komentar o opredelitvi posameznega tipa, kadar je potreben.

Funkcionalno-estetski tip. Oznaka tipa po metodi funkcionalno-estetske tipologije, ki je predstavljena v naslednjem poglavju.

Enostavna zaobljena ustja.

Tip. 1F

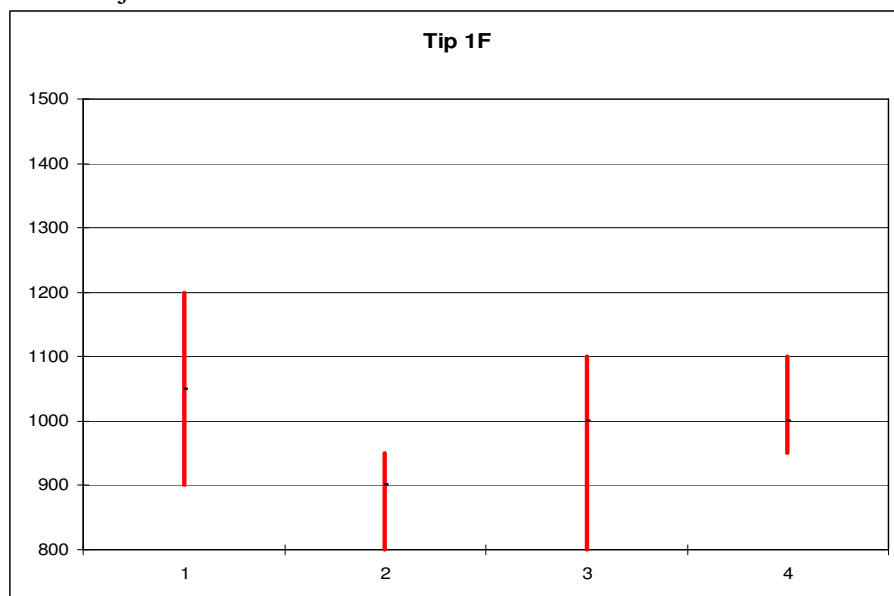

Osnovni tipi. PO1F1, PO0D3, PO0D4, PO0D9.

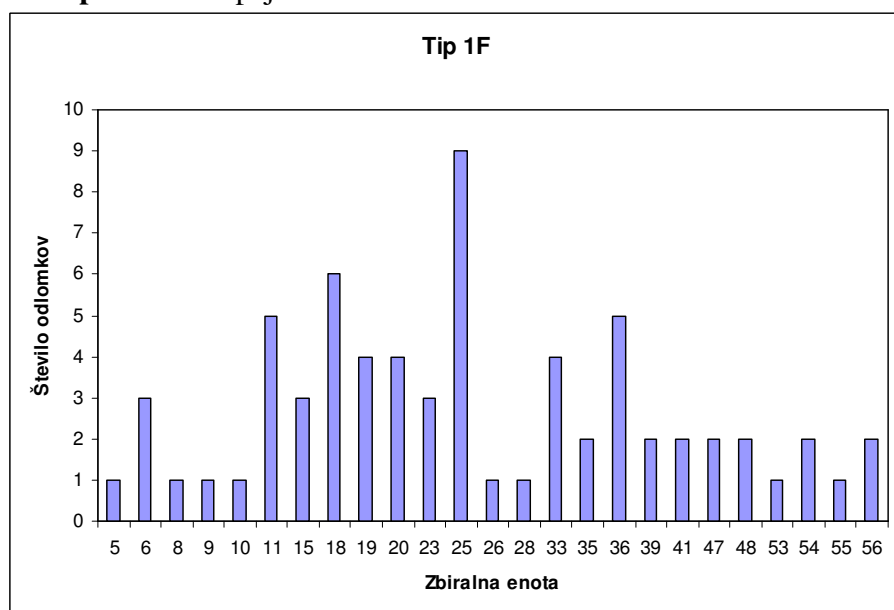
Opis. Enostavno zaobljeno ustje z užlebitvijo na notranji strani je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je tekoč. Značilen element je užlebitev oziroma nosilec pokrova. Različice se razlikujejo glede na izvihanost (glej **tab.1**: 1622-1624,2060; 2: 2066).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 1F; **2** - Knific, Belak, Pleterski 2005, 2D2; **3** - Boháčova 2003, sl. 30a: 35, 40; **4** - Unger 1996, sl. 2: 2-4.

Datacija. **1** - 10., 11., 12. stoletje; **2** - Pred letom 973; **3** - 9. do 11. stoletje; **4** - druga polovica 10, 11. stoletje.

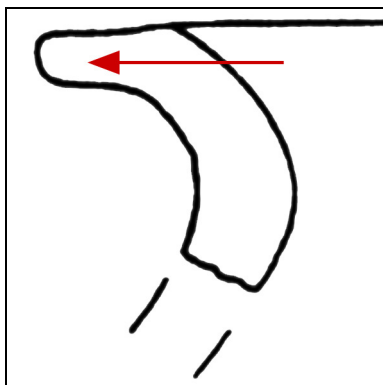
Zastopanost. Skupaj 68 odlomkov.

Komentar. (Ne)prekrivanje kaže, da znotraj sicer enotnega tipa obstaja močna variacija izvihanosti ustja.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (3-1-1).

Tip. 1G

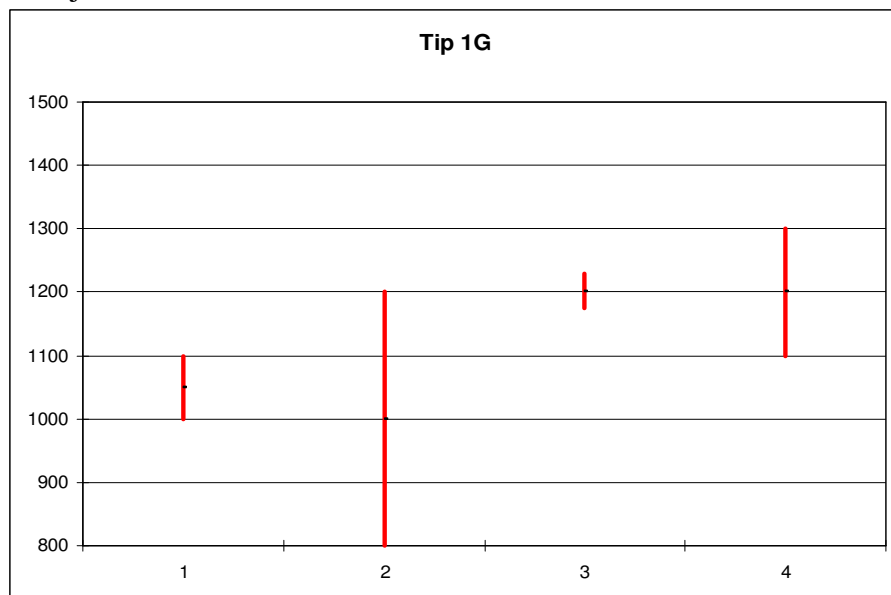

Osnovni tipi. PO0H0.

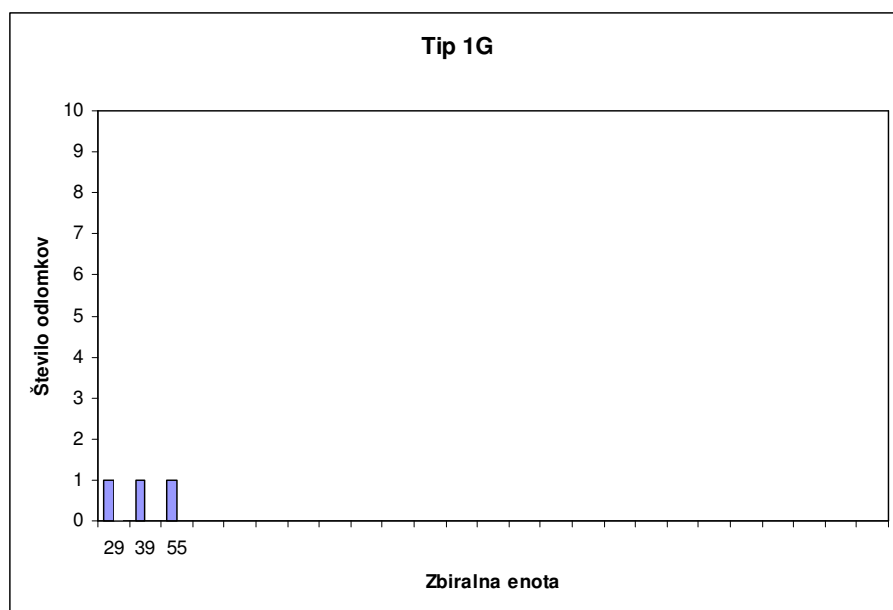
Opis. Enostavno zaobljeno ustje je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je tekoč. Značilen element je horizontalna orientacija.

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 18: 20; **2** - Hanuliak 1993, tab. 50: 2, 56: 6, 57: 9 (itd.); **3** - Kaltenberger 1997, tab. 12: 78; **4** - Loskotova, Procházka 1996, t. 3: 7.

Datacija. **1** - 11. stoletje; **2** - 9. do 12. stoletje; **3** - konec 12., prva tretjina 13. stoletja; **4** - 12., 13. stoletje.

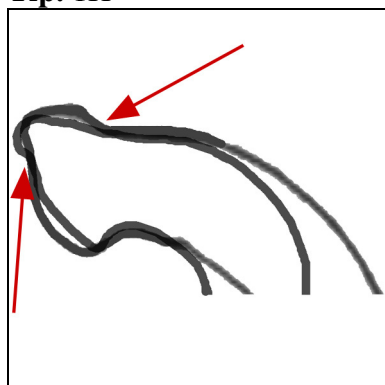
Zastopanost. Skupaj 3 odlomki.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni.

Funkcionalno-estetski tip. Delno pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (2-1-1).

Tip. 1H

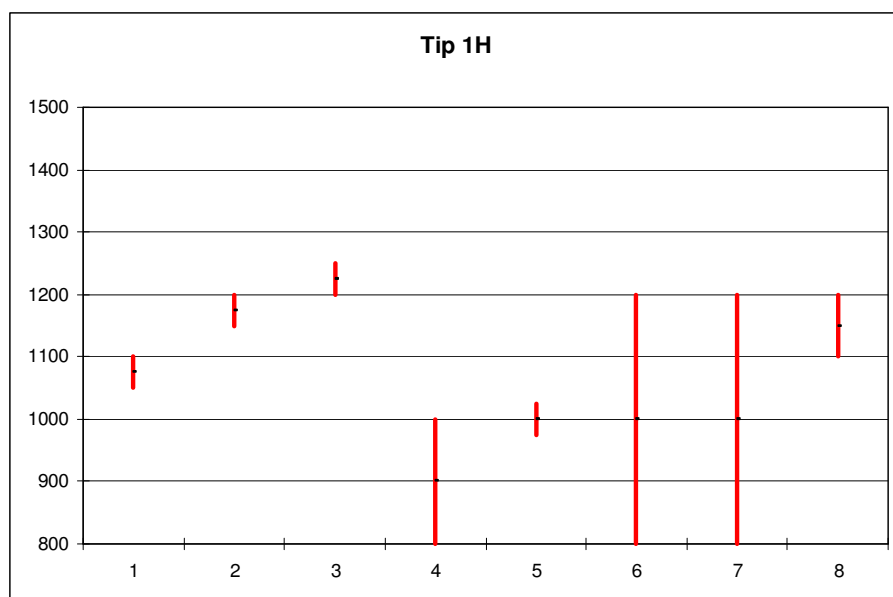
Osnovni tipi. PO0B4, PO0E1.

Opis. Enostavno zaobljeno, rahlo odebeljeno ustje s kaneluro na ustju in rahlo užlebljenim notranjim robom, orientirano na zunanjo stran, ima tekoč stik z vratom. Značilna elementa sta kanelura in užlebitev. Varianti se razlikujeta po orientaciji, torej izvihanosti ustja.

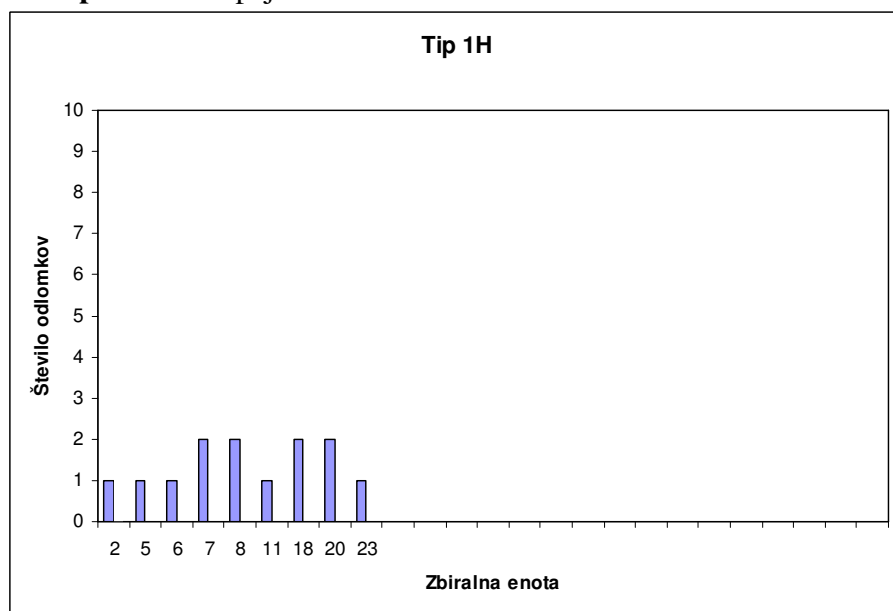
Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 1:5; **2** - Dannheimer 1973, tab. 19: 24; **3** - Dannheimer 1973, tab. 28: 2; **4** - Müller 1994, tab. 4: 11; **5** - Brachmann 1994, sl. 3; **6** - Hanuliak 1993, 93: 1, 97: 1, 2, 102: 6, 113: 3 (itd.); **7** - Rejholcova 1995, grob 487: 5, 690; **8** - Kaltenberger 1997, tab. 3: 19, 6: 37.

Datacija. **1** - prva polovica 11.; **2** - druga polovica 12. stoletja¹⁷; **3** - prva polovica 13. stoletja; **4** - 9., 10. stoletje; **5** - okoli leta 1000; **6** - 9. - 12. stoletje; **7** - 9. - 12. stoletje; **8** - prva in druga polovica 12. stoletja.

¹⁷ Datacija citiranega odlomka ne upošteva kot ločen tip temveč skupaj z ustji našega tipa 5G.

Zastopanost. Skupaj 13 odlomkov.

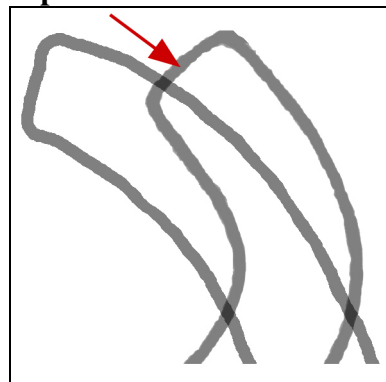

Komentar. Zelo značilen a redek tip z majhnimi variacijami.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-delno umetelen tip (3-3-2).

Enostavna oglata ustja

Tip. 2C

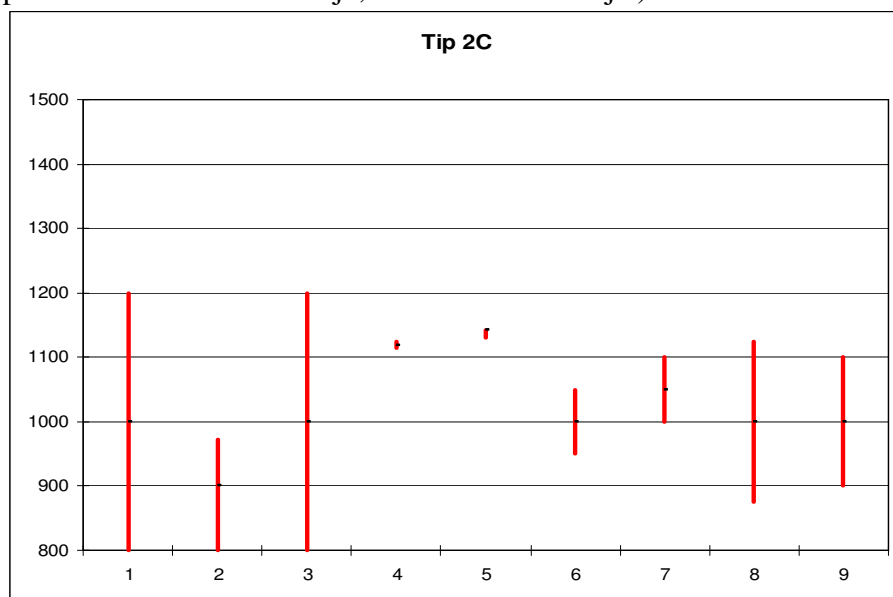

Osnovni tipi. PO2C1, PO0D8.

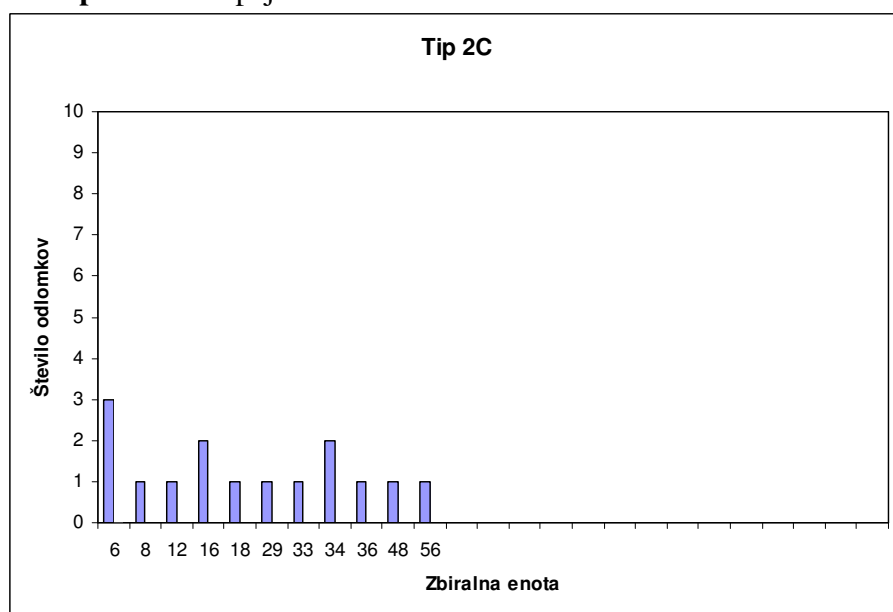
Opis. Enostavno oglato oziroma ravno prirezano ustje je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je tekoč. Značilen element je poševna orientacija. Različice se razlikujejo glede na izvihanost ustja (glej **tab.** 6:2576, 7:2923,2924).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 2C; **2** - Knific, Belak, Pleterški 2005, tip 2A3; **3** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 1; **4** - Radoměský, Richter 1974, kat. št. 14; **5** - Radoměský, Richter 1974, kat. št. 22; **6** - Dannheimer 1973, tab. 1, 1,3,4,14, (itd.; prim. priloga 2); **7** - Kaltenberger 1997, tab. 1: 1, 2; **8** - Wintergerst 1999, tab. 19: 1-4, 7-9, 49: 10, 12; **9** - Boháčova 2003, sl. 30a: 38.

Datacija. **1** - 9. do 12. stoletje. (**2** - Pred letom 973; **3** - 8. do začetek 12. stoletja; **4** - okoli 1118; **5** - pred 1142; **6** - konec 10., prva polovica 11. stoletja; **7** - 11. stoletje; **8** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletja; **9** - 9. do 11. stoletje.)

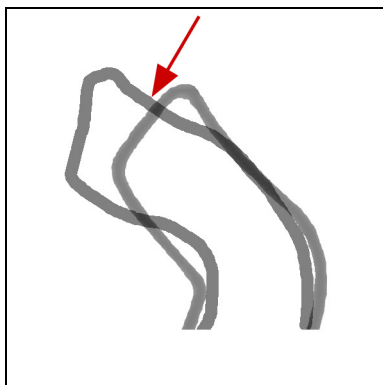
Zastopanost. Skupaj 15 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-neoprijemalno-preprost tip (1-1-1).

Tip. 2F

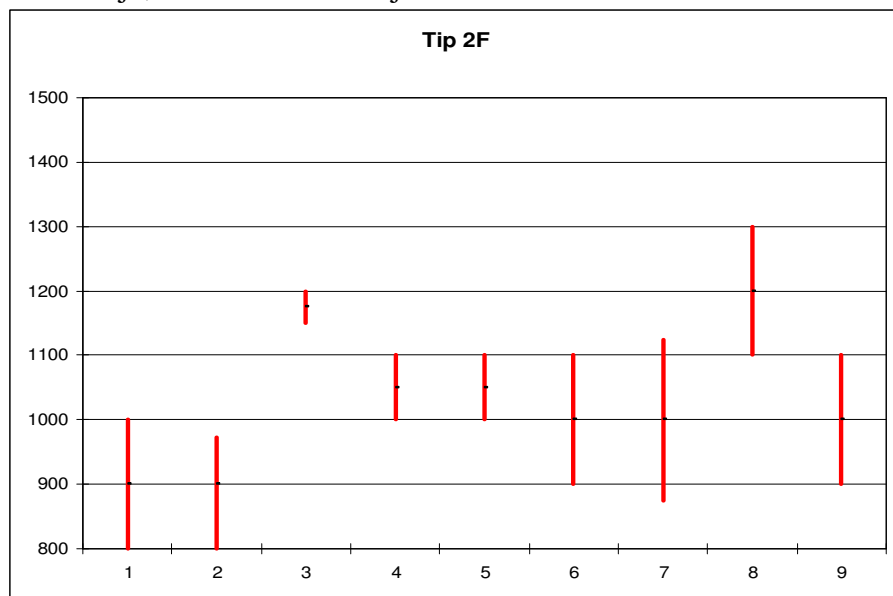

Osnovni tipi. PO2F1, PO0H3.

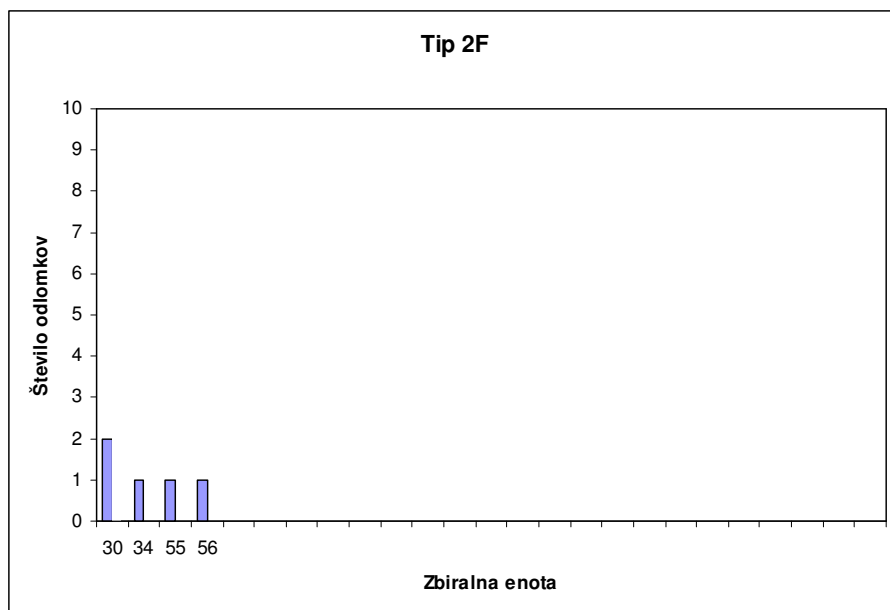
Opis. Enostavno oglato oziroma ravno prirezano ustje je orientirano na zunanjo stran in rahlo užlebljeno na notranjem robu, stik z vratom je tekoč. Značilen element je užlebljenost. Različici se razlikujeta glede na izvihanost ustja (glej **tab.** 7:2761,2763).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 2F; **2** - Knific, Belak, Pleterski 2005, tip 2B6 (S 4336); **3** - Dannheimer 1973, tab. 5: 8; **4** - Kaltenberger 1997, tab. 1: 4.; **5** - Kaltenberger 2001, tab. 2: 4; **6** - Wintergerst 1999, tab. 12: 8, 13: 1; **7** - Wintergerst 1999, tab. 19: 3, 52: 5, 53: 1; **8** - Stadler 1995, tab. 5: A36; **9** - Boháčova 2003, sl. 30b: 1.

Datacija. **1** - 9., 10. stoletje; **2** - Pred letom 973; **3** - druga polovica 12. stoletja; **4** - 11. stoletje; **5** - 11. stoletje; **6** - 10., 11. stoletje; **7** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletje; **8** - 12., 13. stoletje; **9** - 9. do 11. stoletje.

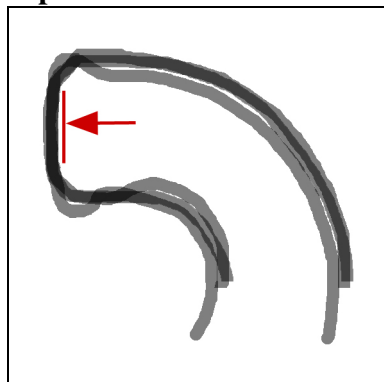

Zastopanost. Skupaj 5 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni.
Funkcionalno-estetski tip. Delno pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (2-1-1).

Tip. 2G

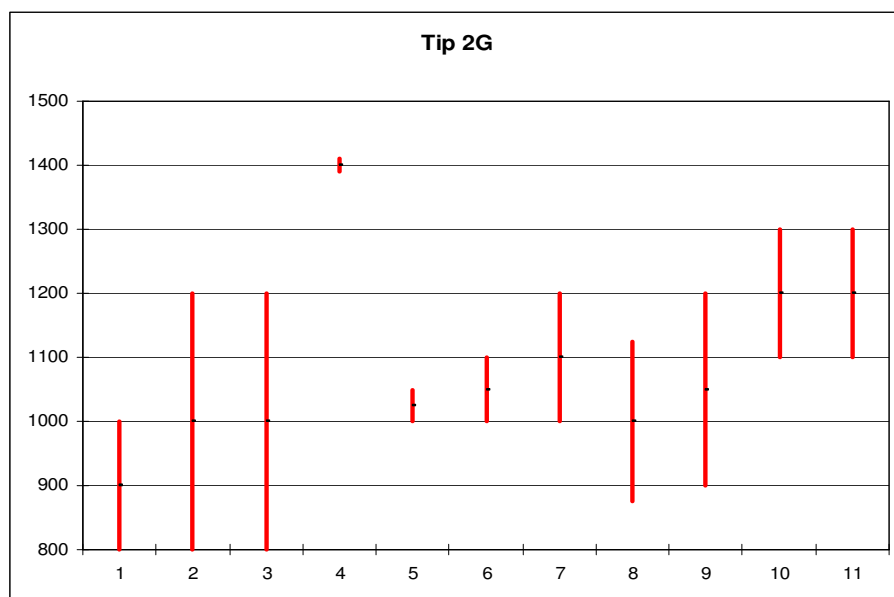

Osnovni tipi. PO2G1, PO0C4, PO0E2, PO0F1.

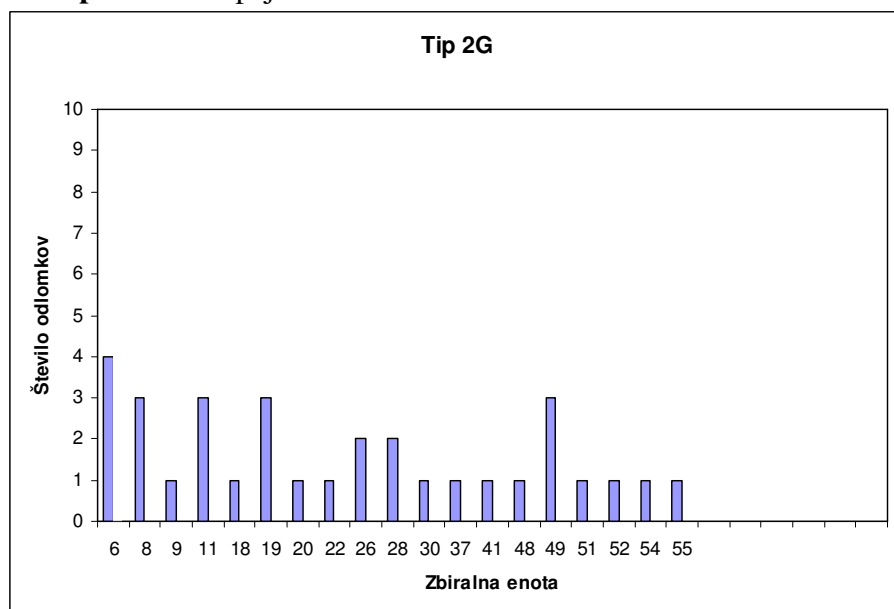
Opis. Enostavno oglato oziroma ravno prirezano, običajno rahlo razširjeno ustje z navpičnim robom je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je tekoč. Značilen element je vertikalna orientacija roba ustja. Različice se razlikujejo glede na izvihanost ustja in stopnjo razširitve (glej **tab.** 1:1621; 3:2230; 5:2443; 10:4299).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 2G; **2** - Rejholcova 1995, 156/3 (g. 411); **3** - Hanuliak 1993, tab. 48/3,7, 133/11 (itd.); **4** - Radoměrský, Richter 1974, kat. št. 62b; **5** - Dannheimer 1973, tab. 7: 2,3,7,13 (itd.; prim. priloga 2); **6** - Kaltenberger 1997, tab. 4: 22; **7** - Kaltenberger, Cech 2003, tab. 1: A1; **8** - Wintergerst 1999, tab. 26: 4, 6; **9** - Wintergerst 1999, tab. 61: 1, 2; **10** - Stadler 1995, sl. 55: A80, sl. 56: A51; **11** - Felgenhauer-Schmied 1996, sl. 9.

Datacija. **1** - 9., 10. stoletje. (**2** - 9. - 12. stoletje; **3** - 9. - 12. stoletje; **4** - okoli 1400; **5** - prva polovica 11. stoletja; **6** - druga polovica 11., 1. polovica 12. stoletja; **7** - 11. in 12. stoletje; **8** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletje; **9** - 10 do 12. stoletje; **10** - 12., 13. stoletje; **11** - 12., 13. stoletje.)

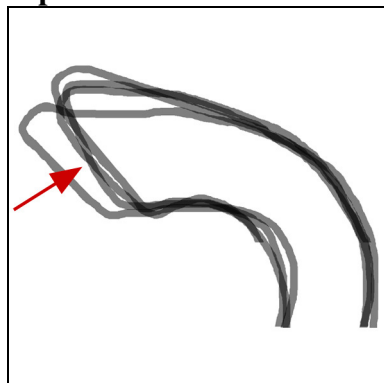
Zastopanost. Skupaj 32 odlomkov.

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-neoprijemalno-preprost tip (1-1-1).

Tip. 2H

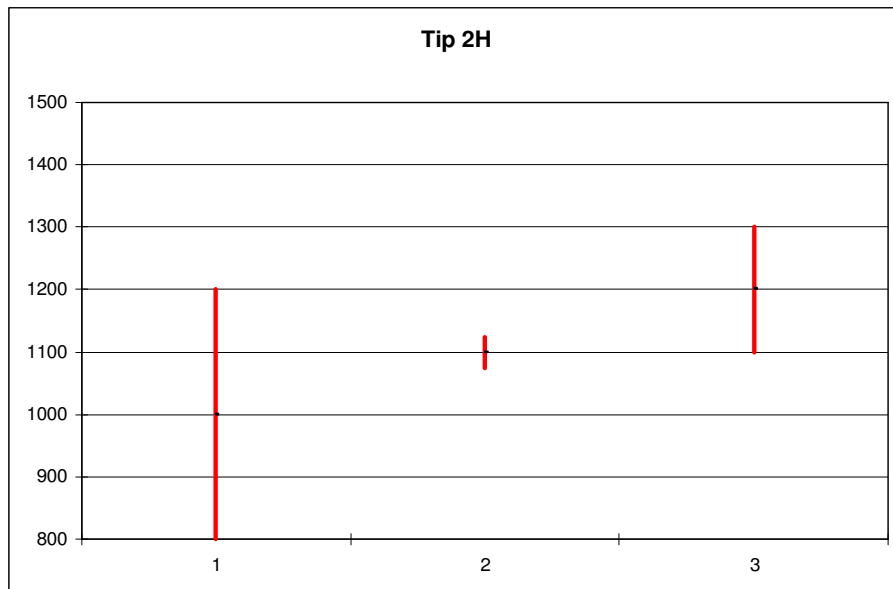

Osnovni tipi. PO0C3, PO0C6, PO0D5, PO0F2.

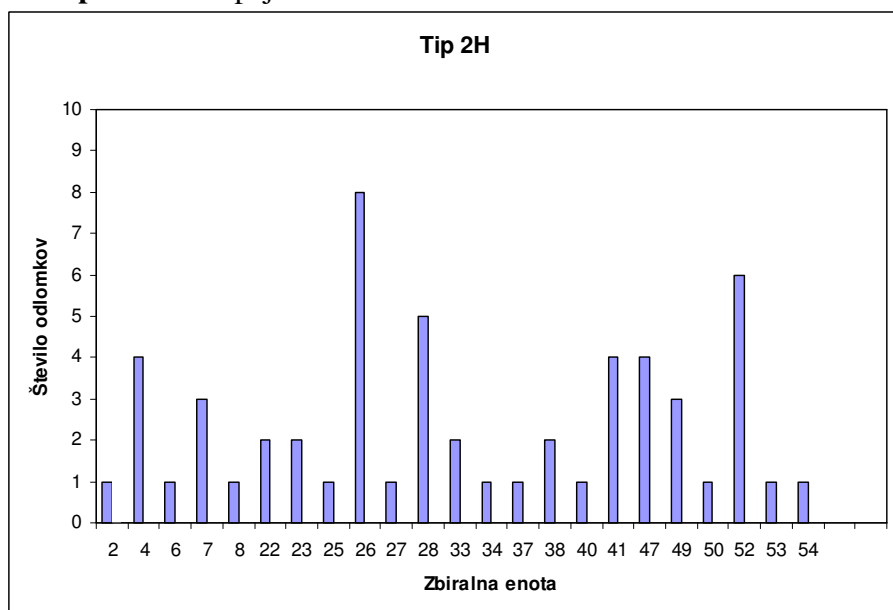
Opis. Enostavno, spodaj poševno prirezano, običajno rahlo razširjeno ustje je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je tekoč. Značilen element je poševno prirezan rob. Različice se razlikujejo glede na izvihanost ustja in stopnjo razširitve (glej **tab.** 2:2222;3:2226,2236,2237).

Primerjave. **1** - Hanuliak 1993, 318/10; **2** - Kaltenberger 1997, tab. 1: 6, 7; **3** - Stadler 1995, tab. 1: A3.

Datacija. (**1** - 9. - 12. stoletje; **2** - konec 11, začetek 12. stoletja; **3** - 12., 13. stoletje.)

Zastopanost. Skupaj 56 odlomkov.

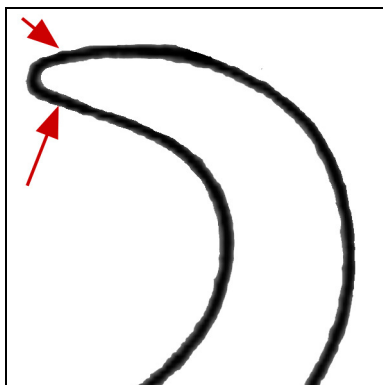

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami. Tip 2H tekoče prehaja v tip 5G.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-neoprijemalno-preprost tip (1-1-1).

Stanjšano ustje

Tip. 3D

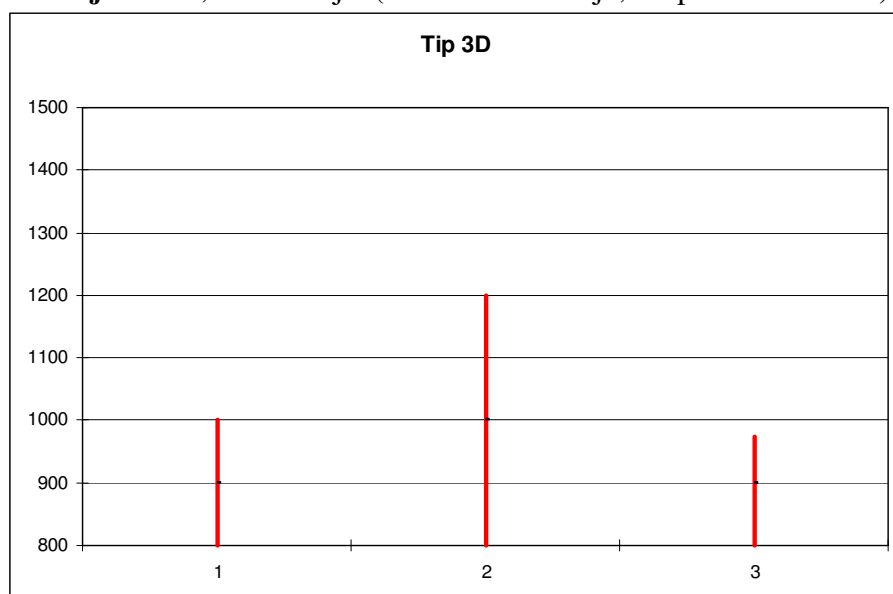

Osnovni tipi. PO3D1.

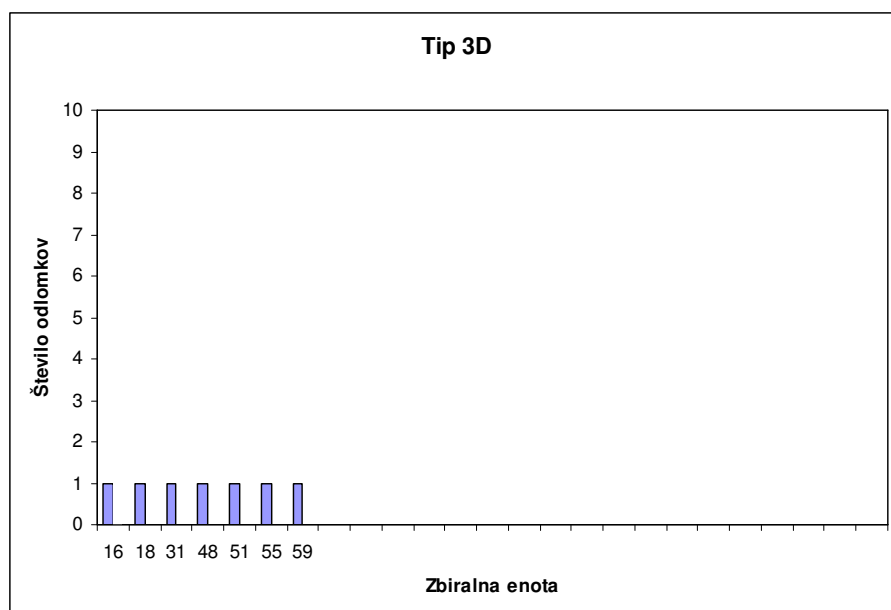
Opis. Enostavno zaobljeno, spodaj in/ali zgoraj stanjšano ustje je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je tekoč. Značilen element je stanjšani rob. Različice se razlikujejo glede na lokacijo preoblikovanosti, tanjšanja, zgoraj in/ali spodaj.

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 3D; **2** - Hanuliak 1993, tab. 115/3, 116/9; **3** - Knific, Belak, Pleterški 2005, tip 2A2.

Datacija. **1** - 9., 10. stoletje. (**2** - 9. - 12. stoletje; **3** - pred letom 973.)

Zastopanost. Skupaj 7 odlomkov.

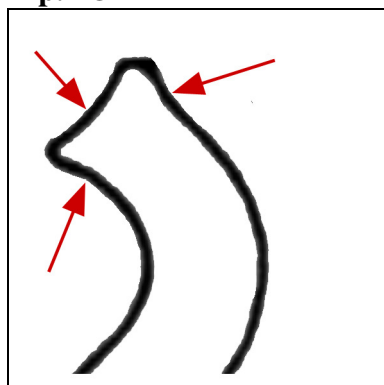

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic 3D, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-neoprijemalno-preprost tip (1-1-1).

"Rogljasto" ustje

Tip. 4C

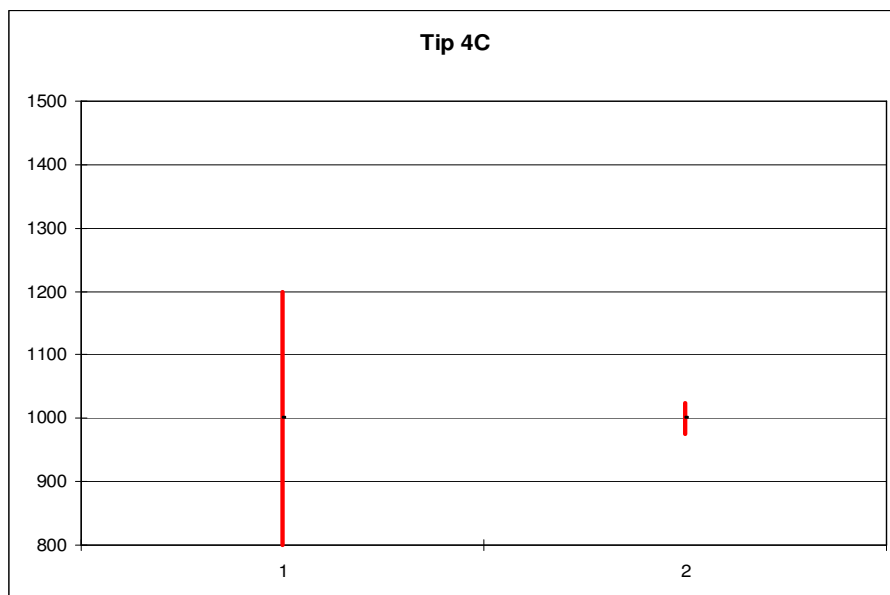
Osnovni tipi. PO4C1, PO4F1¹⁸.

Opis. Enostavno ustje z "rogljema", rahlo razširjen in užlebljeno zgoraj, spodaj ter na ustju, je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je postopen. Značilni elementi so mesta preoblikovanosti, užlebljenosti, zgoraj, spodaj in na ustju. Od tipa 2G se razlikuje po užlebljenosti (tudi) roba ustja.

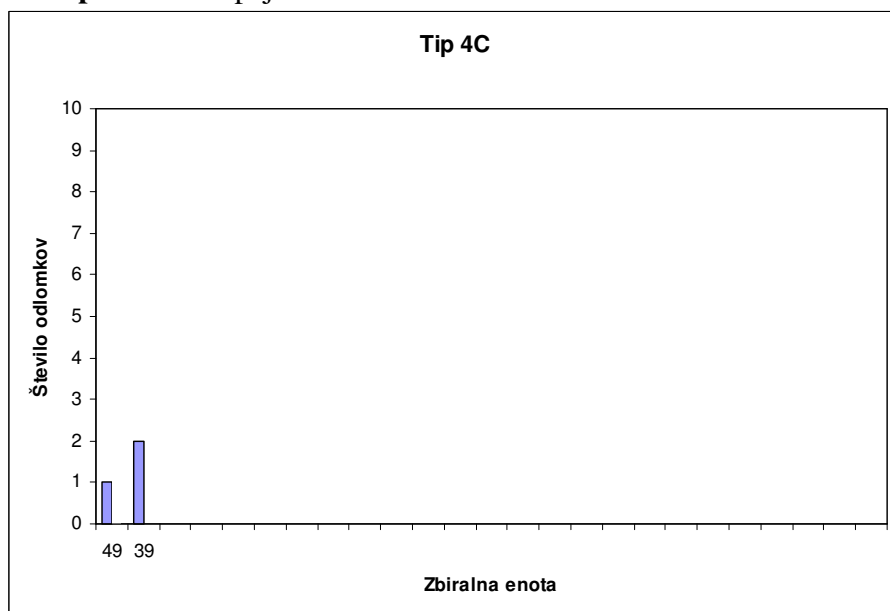
Primerjave. 1 - Losert 1993, tip 4C; 2 - Dannheimer 1973, tab. 16: 7, 8 (itd.; prim. priloga 2).

Datacija. 1 - 9. do 12. stoletje; 2 - Konec 10., začetek 11. stoletja.

¹⁸ V tem tipu smo združili Losertova tipa 4C in 4F, ki se razlikujeta po izrazitosti "rogljev" ("mit leichtem "Auszipfelungen"" in "mit "Auszipfelungen""

Zastopanost. Skupaj 3 odlomki.

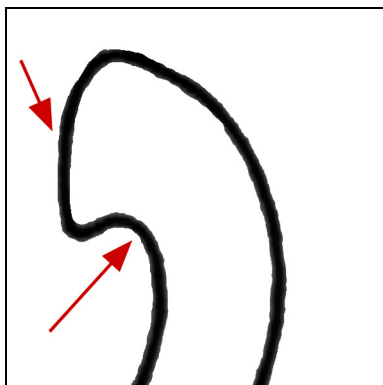

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Delno pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (2-1-1).

Spodrezana ustja

Tip. 5B

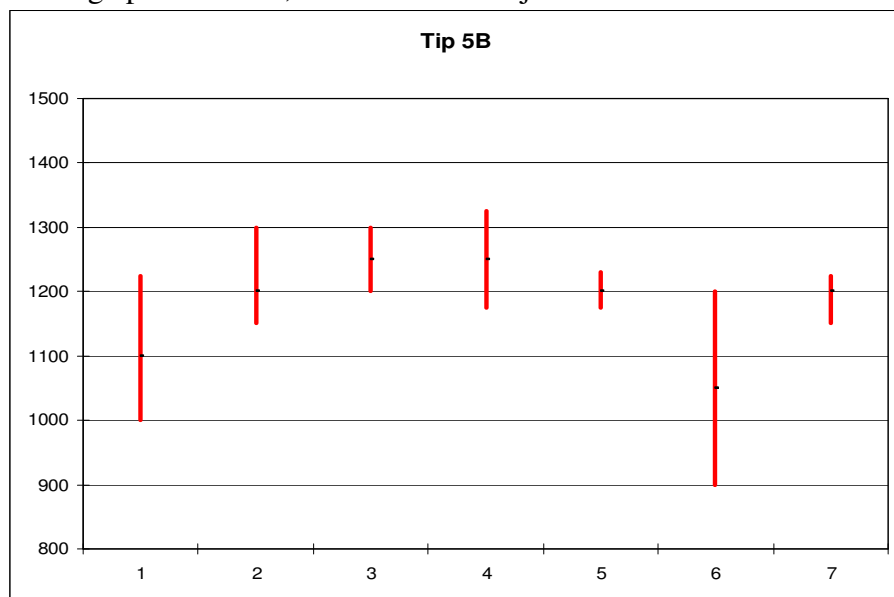

Osnovni tipi. PO5B1.

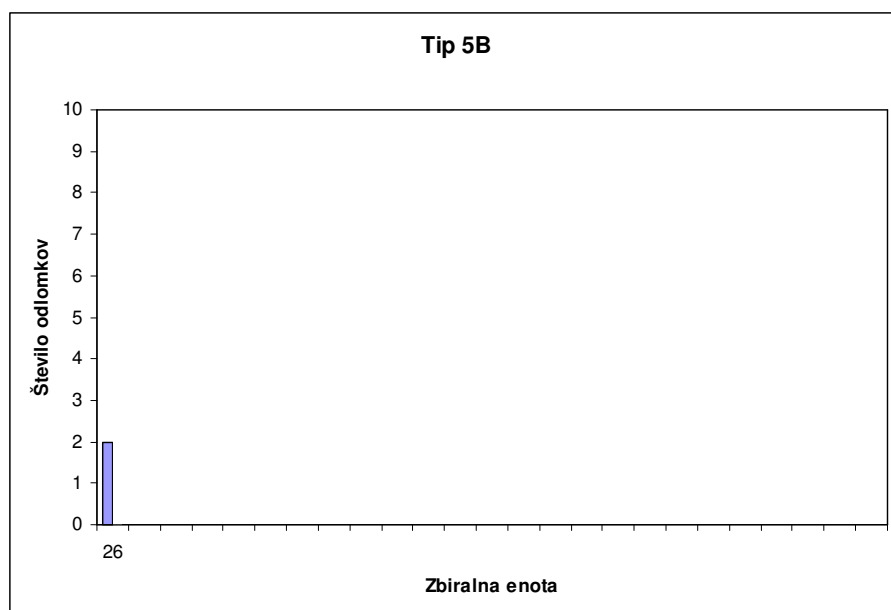
Opis. Enostavno spodrezano ustje z vertikalnim robom ustja je orientiran rahlo na zunanjo stran, stik z vratom je spodrezan ali četrtkrožen element. Značilna elementa sta spodrezanost in skoraj vertikalno ustje (glej **tab.** 4:2241).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 3D; **2** - Dannheimer 1973, tab. 4: 12 in 5:18 (itd.; prim. priloga 2); **3** - Radoměřský, Richter 1974, kat. št. 42; **4** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 12a; **5** - Kaltenberger 1997, tab. 12: 84; **6** - Wintergerst 1999, tab. 90: 6; **7** - Wintergerst 1999, tab. 105: 7.

Datacija. **1** - 11., 12., redko 13. stoletje; **2** - druga polovica 12., 13. stoletje; **3** - 13. stoletje; **4** - pozno 12., 13. do zgodnje 14. stoletje; **5** - konec 12, prva tretjina 13. stoletja; **6** - 10. do 12. stoletje **7** - druga polovica 12., začetek 13. stoletja.

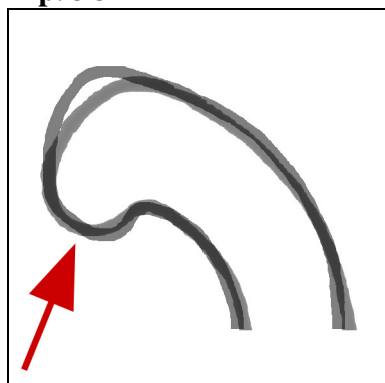
Zastopanost. Skupaj 2 odlomka.

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno-preprost tip (1-3-1).

Tip. 5C

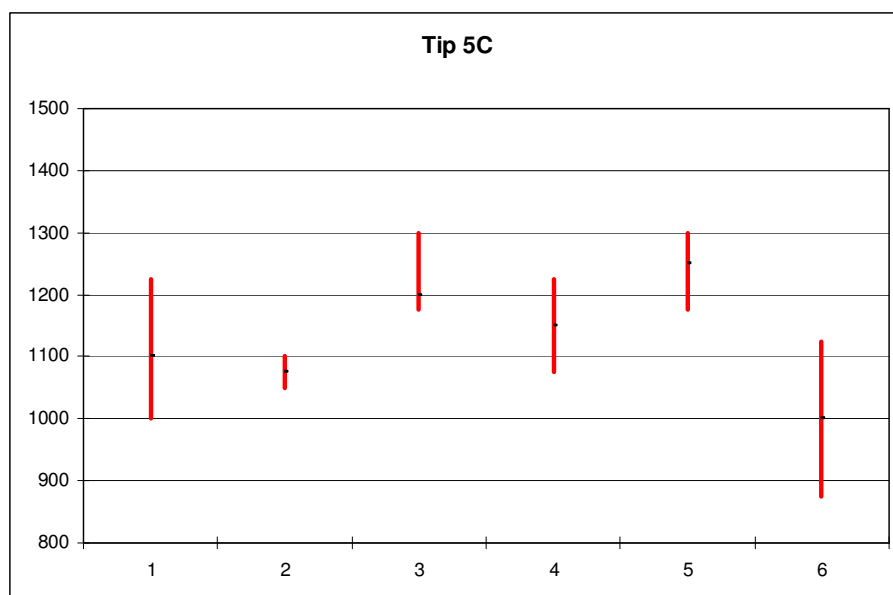

Osnovni tipi. PO5C1, PO0F6.

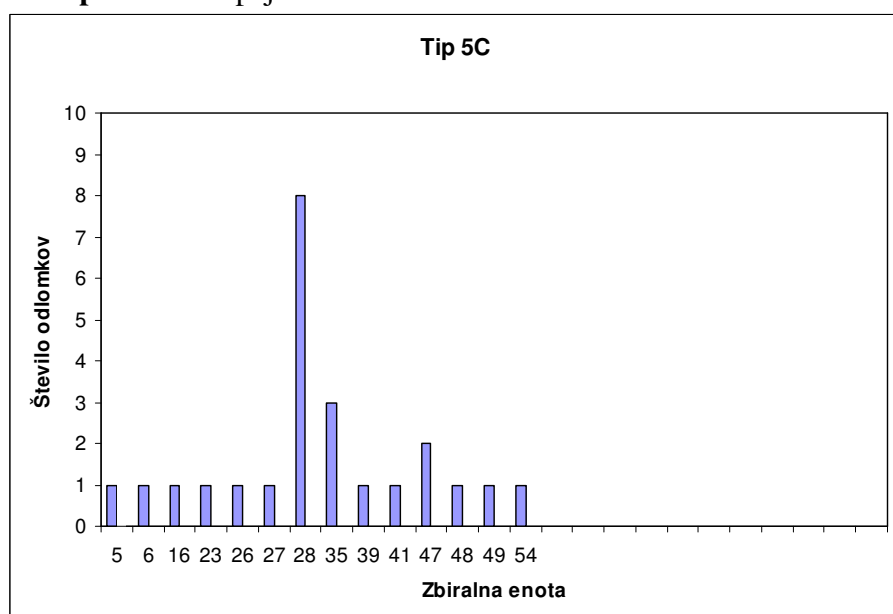
Opis. Enostavno, izvihano in spodrezano ustje z enakomerno zaobljenim robom je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je spodrezan. Značilen element je zaobljeno ustje (glej **tab.** 5:2305,2307;6:2451).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 5C; **2** - Dannheimer 1973, tab. 12: 8 in tab. 16:15 - 17, 23, 27 (itd.; prim. priloga 2); **3** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 11; **4** - Kaltenberger 2001, tab. 7: 114; **5** - Kaltenberger, Cech 2003, tab. 2: A25, A44; **6** - Wintergerst 1999, tab. 24: 8.

Datacija. **1** - 11., 12., redko 13. stoletje. (**2** - Druga polovica 11. stoletja; **3** - pozno 12., 13. stoletje; **4** - pozno 11, s težiščem v 12., začetek 13 stoletja; **5** - konec 12., 13. stoletje; **6** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletje.)

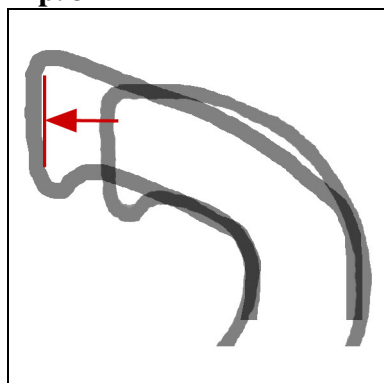
Zastopanost. Skupaj 24 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov so možni le začasni zaključki. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip in variacijo znotraj tipa.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno-preprost tip (1-3-1).

Tip. 5E

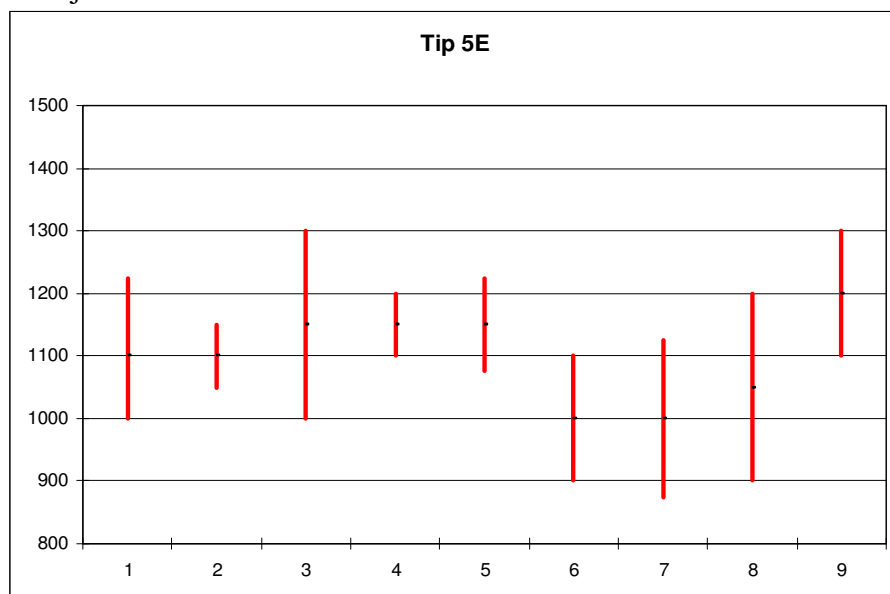

Osnovni tipi. PO5E1, PO0F7.

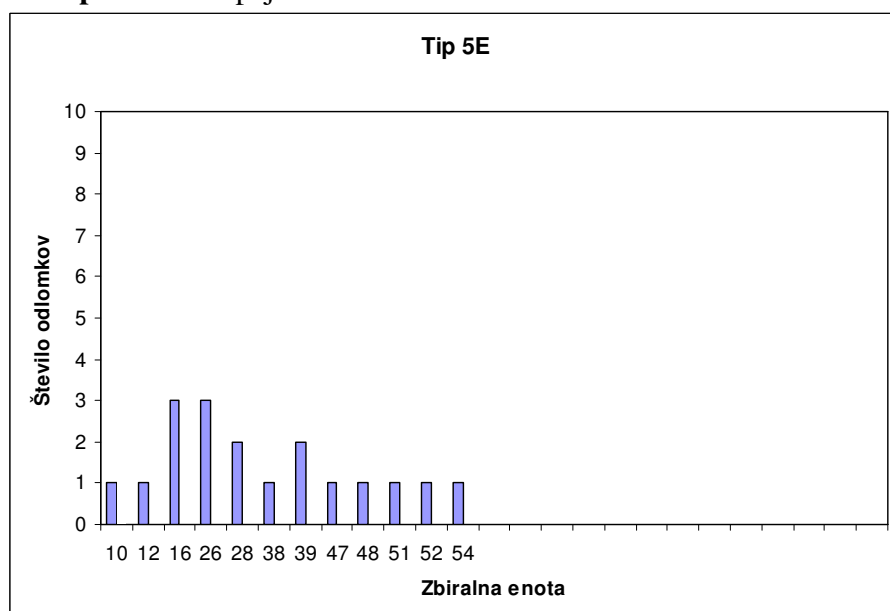
Opis. Enostavno izvihano in rahlo spodrezano ustje z vertikalno prirezanim robom je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je spodrezan. Značilen element je vertikalno prirezano ustje. Različice se razlikujejo glede na obliko vratu (glej **tab.** 2:2221;3:2234;4:2248).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 3D; **2** - Dannheimer 1973, tab. 17: 1, 2, 5, tab. 18: 3, 4; **3** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 2; **4** - Gutjahr, Tiefengraber 2004, tip 2; **5** - Kaltenberger 1997, tab. 5: 34; **6** - Kaltenberger, Cech 2003, tab. 1: A4; **7** - Wintergerst 1999, tab. 14: 2; **8** - in 32: 2 Wintergerst 1999, tab. 64: 7; **9** - Stadler 1995, sl. 55: A58.

Datacija. **1** - 11., 12., redko 13. stoletje; **2** - druga polovica 11. in prva polovica 12. stoletja; **3** - 11. - 13. stoletje; **4** - 12. stoletje; **5** - 2. polovica 12. stoletja; **6** - 12., začetek 13. stoletja; **7** - 10., 11. stoletje; **8** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletje in 10 do 12. stoletje; **9** - 12., 13. stoletje.

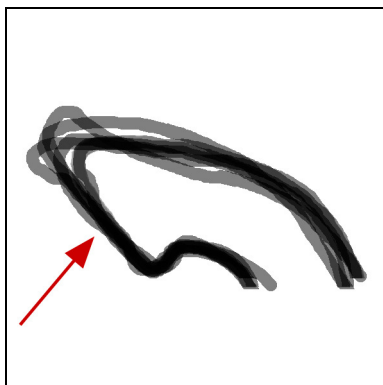
Zastopanost. Skupaj 18 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-delno oprijemalno-preprost tip (1-2-1).

Tip. 5G

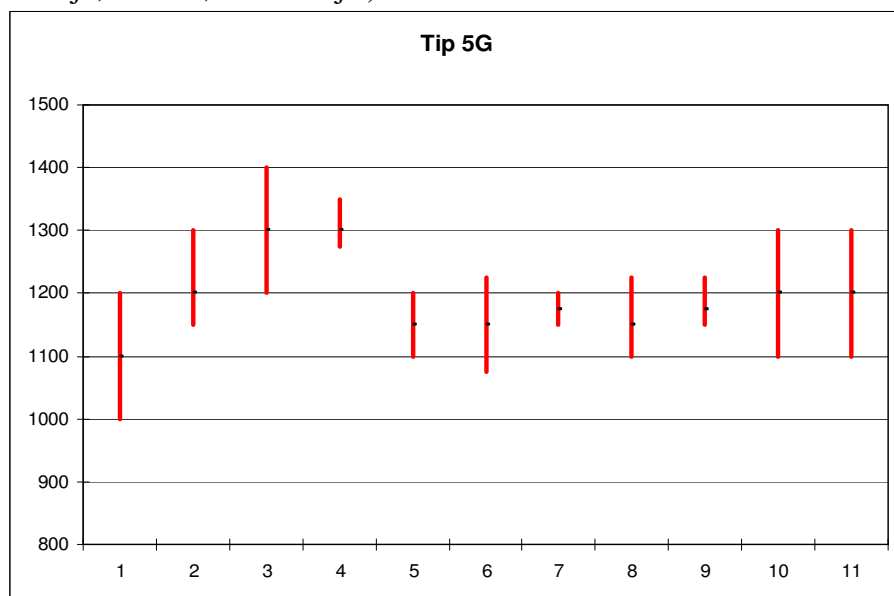

Osnovni tipi. PO5G1, PO0A0, PO0B4, PO0B8, PO0D0, PO0D1, PO0E9.

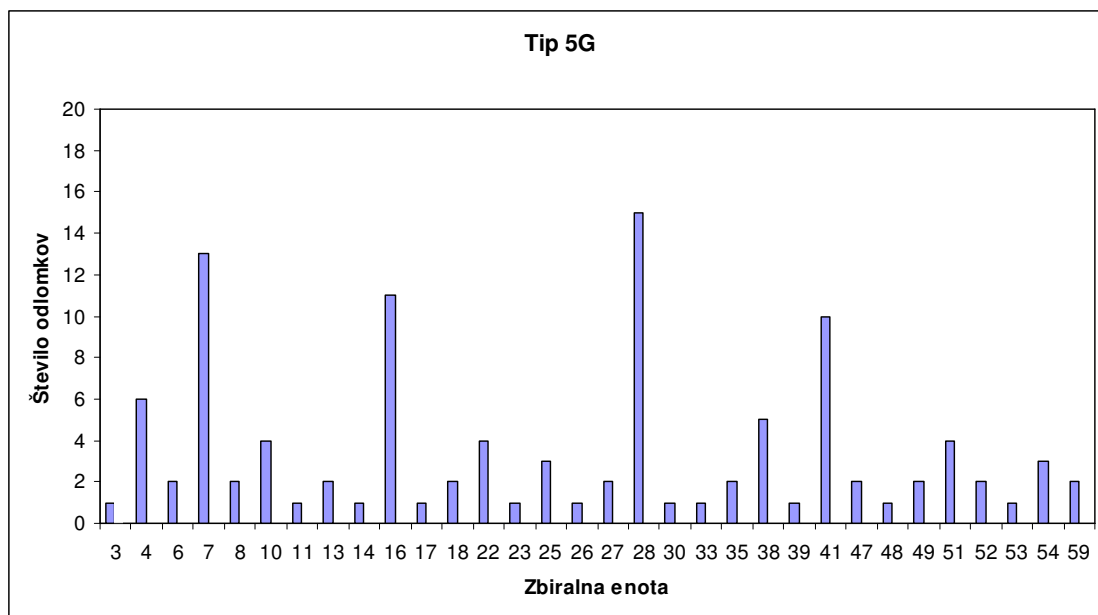
Opis. Enostavno izvihano in spodrezanoustje s poševno prirezanim robom je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je spodrezan. Ustje je lahko na zunanji ali notranji strani rahlo užlebljen. Značilen element je poševno prirezan rob ustja. Različice se razlikujejo glede na obliko vratu, morebitno užlebljenost in orientacijo roba ustja (glej **tab.** 5:2313;6:2444,2452).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 3D; **2** - Dannheimer 1973, tab. 2: 5, 10, 11, tab. 3: 3 - 6, 13 (itd.; prim. priloga 2); **3** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 5; **4** - Predovnik 2003, kat. št. 40, 41, 54; **5** - Kaltenberger 1997, tab. 3: 21, 4: 26, 27, 6: 37-42; **6** - Kaltenberger 2001, tab. 7: 111; **7** - Kaltenberger, Cech 2003, tab. 1: A8, A16; **8** - Wintergerst 1999, tab. 74: 2, 9-10, 75: 1, 4, 6-8; **9** - Wintergerst 1999, tab. 98: 2, 5; **10** - Stadler 1995, tab. 7: A53; **11** - Felgenhauer - Scmeidt 1996, sl. 9.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - druga polovica 12., 13. stoletje; **3** - 13., 14. stoletje; **4** - 1275 - 1350; **5** - 12. stoletje; **6** - pozno 11, s težiščem v 12., začetek 13 stoletja; **7** - druga polovica 12. stoletja; **8** - 12., začetek 13. stoletja; **9** - druga polovica 12., začetek 13. stoletja; **10** - 12.-13. stoletje; **11** - 12., 13. stoletje.)

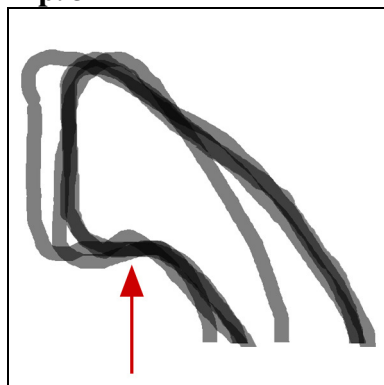
Zastopanost. Skupaj 109 odlomkov.

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno-preprost tip (1-3-1).

Tip. 5H

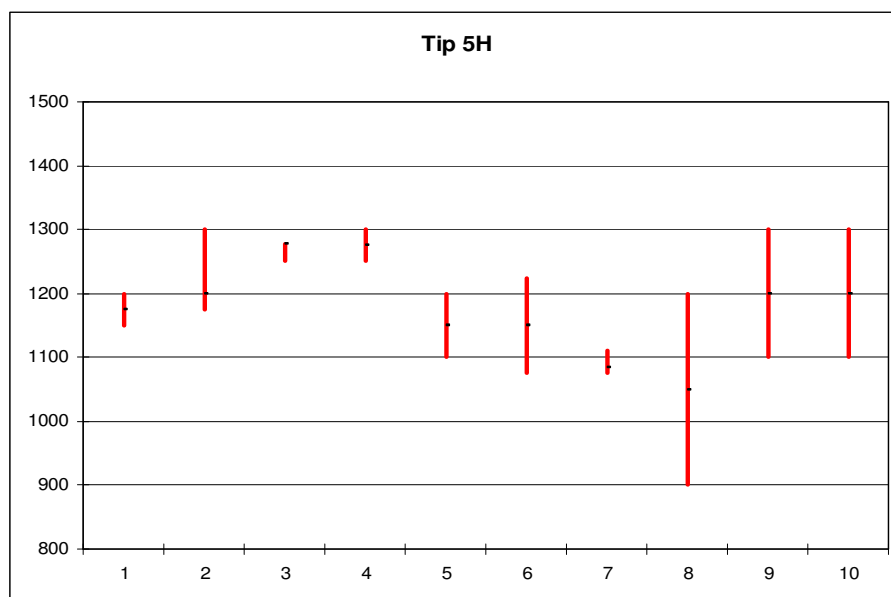

Osnovni tipi. PO0C1, PO0C8, PO0C9, PO0H5.

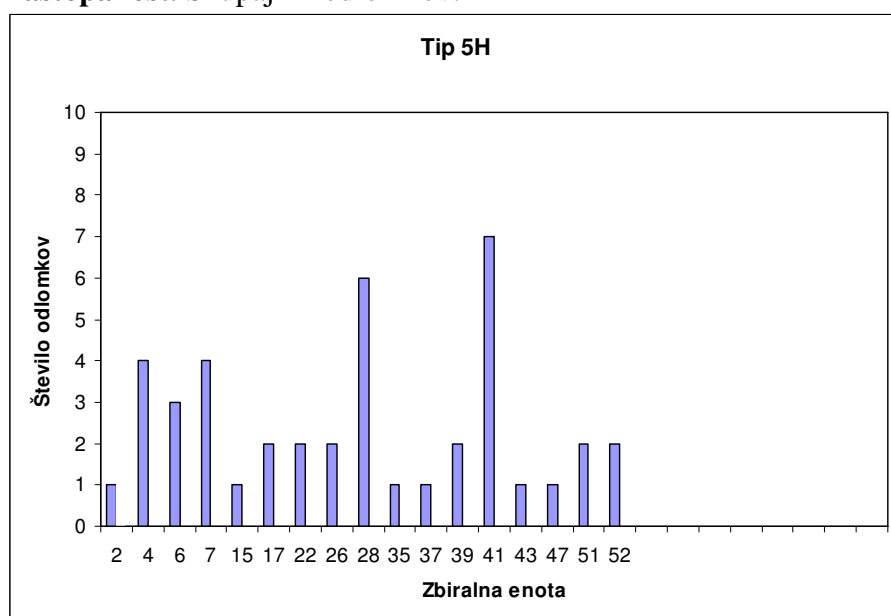
Opis. Enostavno odebeljeno, izvihano in spodrezano ustje z vertikalno in horizontalno (spodaj) prirezanim robom je orientirano na zunanjo stran, stik z vratom je stopničast. Značilna elementa sta spodaj horizontalno spodrezan rob ustja in posledično stopničast stik z vratom. Različice se razlikujejo glede na obliko vratu in orientacijo ustja (glej **tab.** 1:1797;3:3321;4:2243).

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 3: 1, 12; **2** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 4; **3** - Radoměrký, Richter 1974, kat. št. 32; **4** - Radoměrký, Richter 1974, kat. št. 38; **5** - Kaltenberger 1997, tab. 4: 28, 29; **6** - Kaltenberger 2001, tab. 7: 107 (6, 11), 108; **7** - Kaltenberger, Cech 2003, tab. 1: A5; **8** - Wintergerst 1999, tab. 62: 6; **9** - Loskotová, Prochazká 1996, sl. 1: 409 in sl. 9: 5; **10** - Felgenhauer - Scmeidt 1996, sl. 2.

Datacija. **1** - druga polovica 12. stoletja; **2** - konec 12. in 13. stoletje; **3** - pred 1278; **4** - druga polovica 13. stoletja; **5** - 12. stoletje; **6** - pozno 11., s težiščem v 12., začetek 13. stoletja; **7** - konec 11. stoletja; **8** - 10 do 12. stoletje; **9** - 12., 13. stoletje; **10** - 12., 13. stoletje.)

Zastopanost. Skupaj 42 odlomkov.

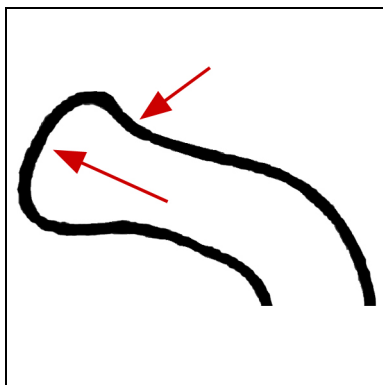

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno-preprost tip (1-3-1).

Močno izvihani robovi ustij

Tip. 6A

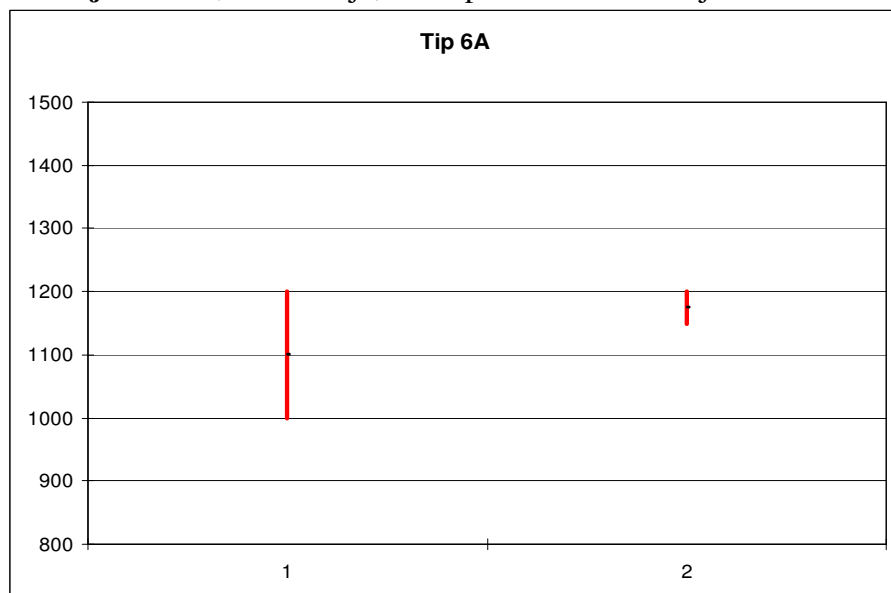

Osnovni tipi. PO6A1.

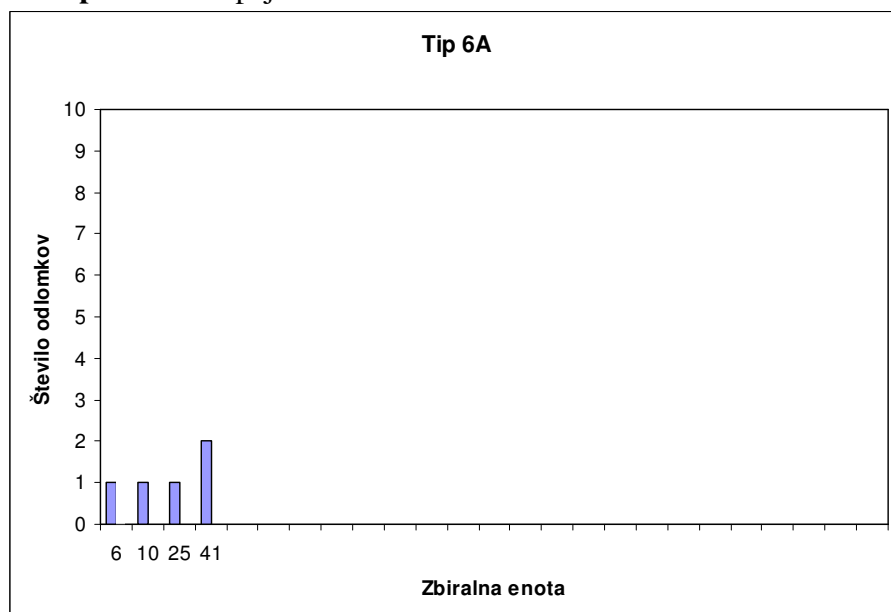
Opis. Široko izvihano ustje z odebeljenim zaobljenim robom je užlebljen na notranji strani in orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je postopen. Značilna elementa sta užlebljenost in orientacija roba ustja (glej **tab.** 8:3380;9:3394).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6A; **2** - Kaltenberger 1997, tab. 11: 76.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - 2. polovica 12. stoletja.

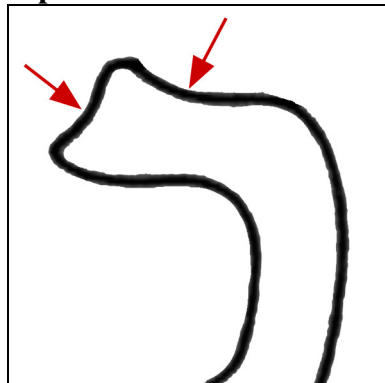
Zastopanost. Skupaj 5 odlomkov.

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-delno oprijemalno-preprost tip (3-2-1).

Tip. 6B

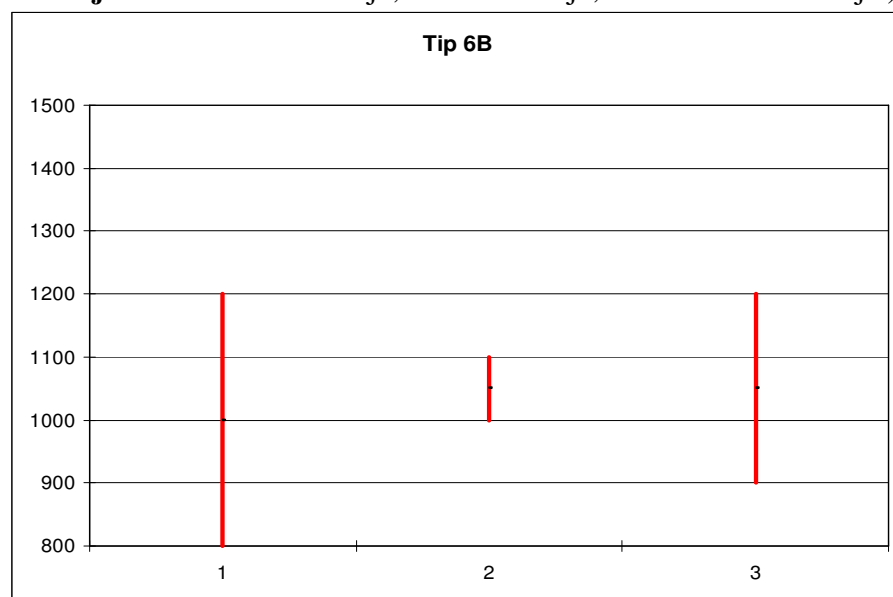

Osnovni tipi. PO6B1

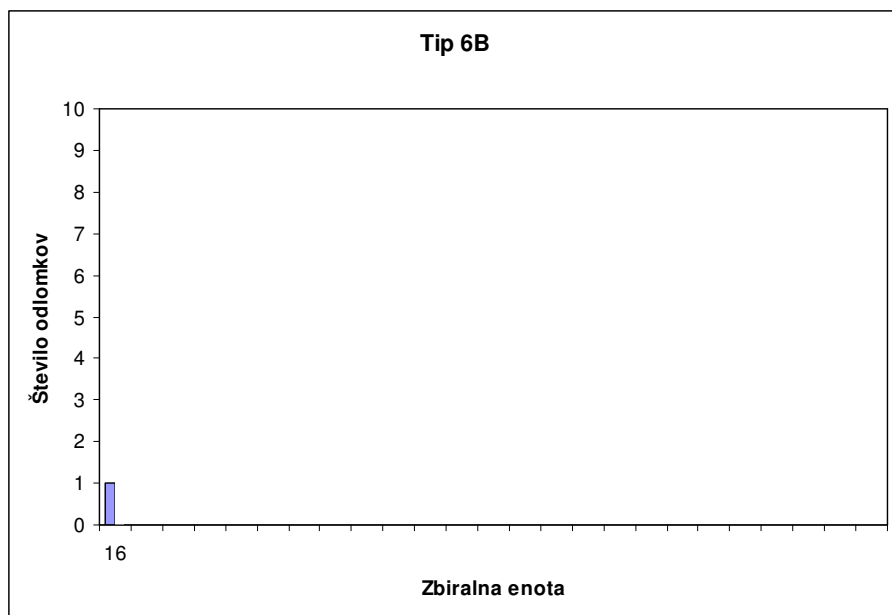
Opis. Široko izvihano ustje z odebeljenim užlebljenim robom z dodatno užlebitvijo na notranji strani, je orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je postopen. Značilna elementa sta užlebitvi oziroma mesti preoblikovanosti.

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6B; **2** - Dannheimer 1973, tab. 7: 4, 5, 15 (itd.; prim. priloga 2); **3** - Wintergerst 1999, tab. 88: 3.

Datacija. **1** - 9. do 12. stoletje; **2** - 11. stoletje; **3** - 10. do 12. stoletje.)

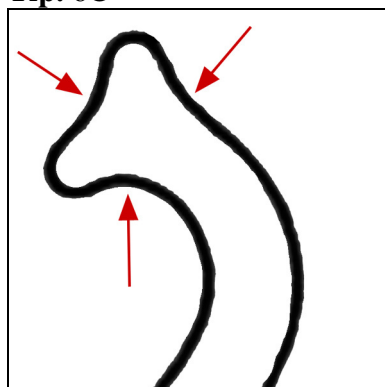
Zastopanost. Skupaj 1 odlomek.

Komentar. Le en odlomek ne omogoča vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-delno oprijemalno-preprost tip (3-2-1).

Tip. 6C

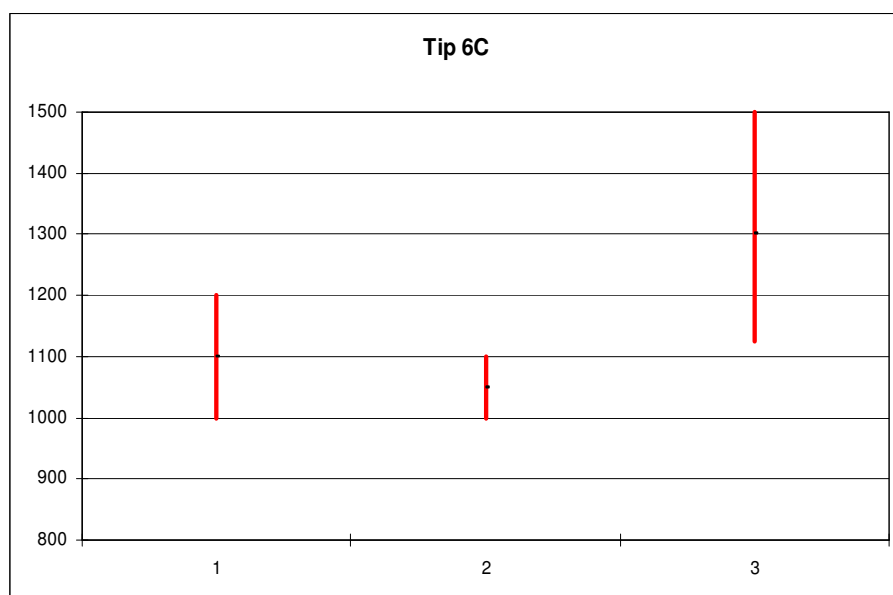

Osnovni tipi. PO6C1

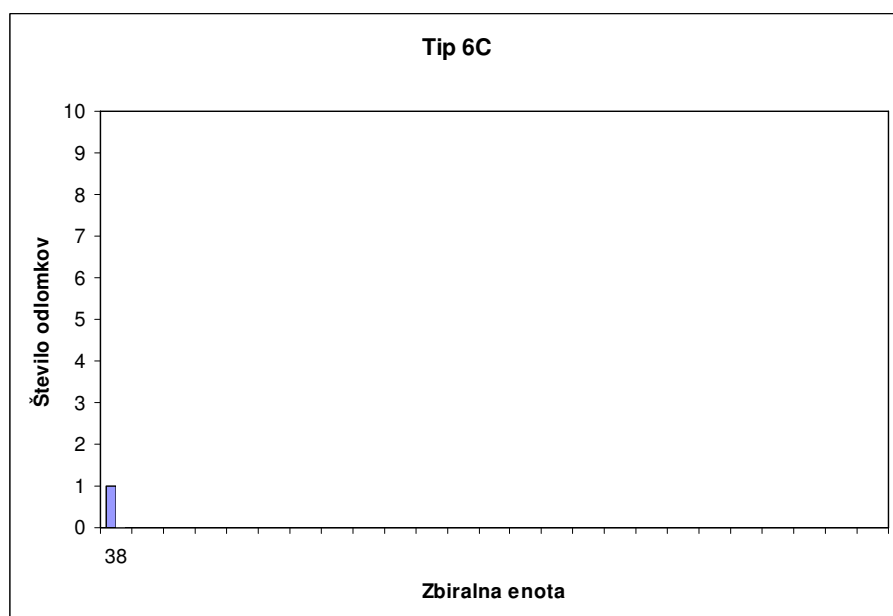
Opis. Široko izvihano ustje z odebeljenim užlebljenim robom z dodatno užlebitvijo na notranji strani, je orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je četrtkrožen element. Značilni element sta užlebitvi, oziroma mesti preoblikovanosti, in stik z vratom.

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6C; **2** - Dannheimer 1973, tab. 16: 18, 22, tab. 32: 8; **3** - Brišnik, Ravnik 1999, tab. 17: 90, 96, 97, tab. 18: 103.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - 11. stoletje; **3** - od zgodnjega 12. do konca 15. stoletja.

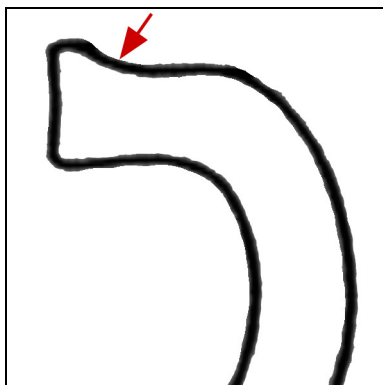
Zastopanost. Skupaj 1 odlomek.

Komentar. Le en odlomek ne omogoča vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-preprost tip (3-3-1).

Tip. 6D

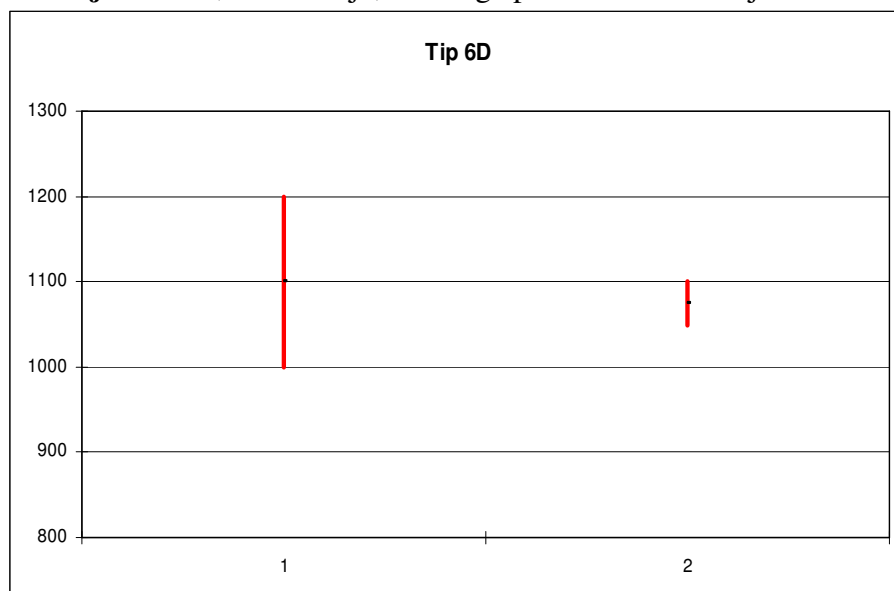

Osnovni tipi. PO6D1

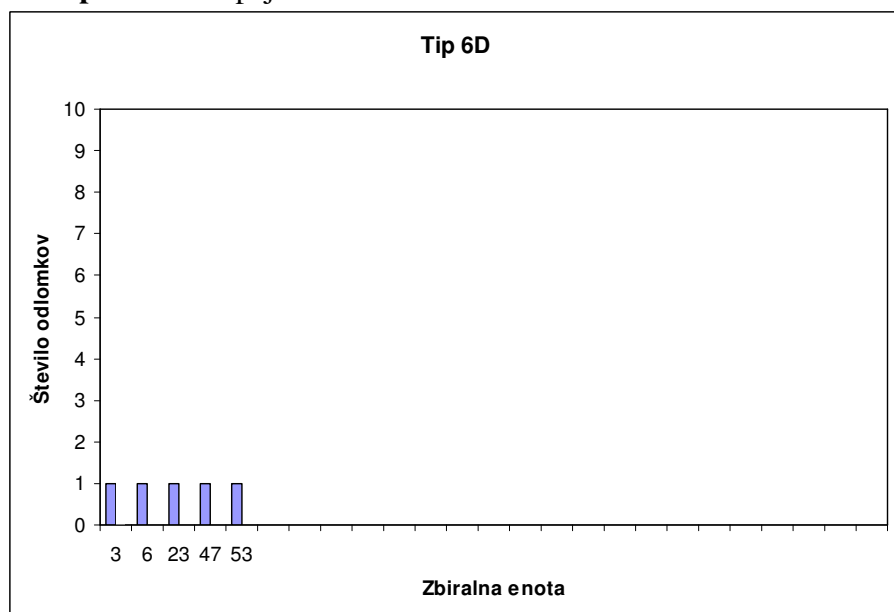
Opis. Široko izvihanooustje z odebeljenim, užlebljenim robom, z dodatno užlebitvijo na notranji strani, je orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je tekoč. Značilna elementa sta užlebitvi oziroma mesti preoblikovanosti in stik z vratom (glej **tab.** 10:3905).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6D; **2** - Dannheimer 1973, tab. 7: 5, 4, 8, 11 (itd.; prim. prilogo 2).

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - druga polovica 11. stoletja.

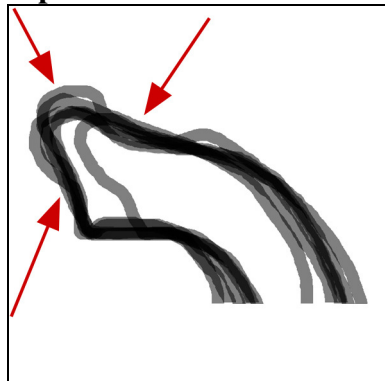
Zastopanost. Skupaj 5 odlomkov.

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (3-1-1).

Tip. 6E

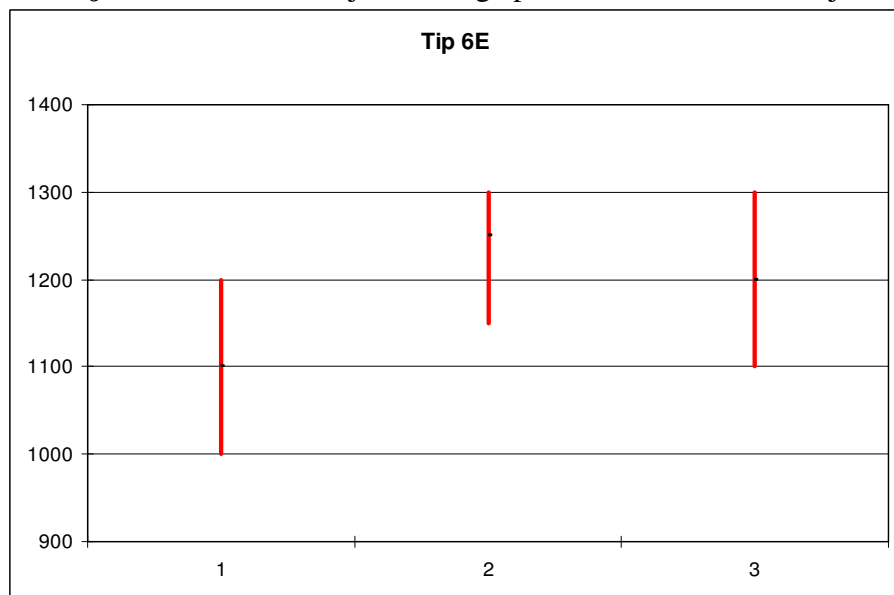

Osnovni tipi. PO6E1, PO0A2, PO0B0, PO0B2, PO0B7, PO0D6.

Opis. Široko izvihano, pod ostrim kotom navzgor zalomljeno ustje z užlebitvama zunanjega in notranjega roba ustja, je orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je odsekan. Značilna elementa sta užlebitvi oziroma mesti preoblikovanosti in zaobljeno ustje. Različice se razlikujejo po izvihanosti, različnih izvedbah užlebitev in različno zaobljenem ustju (glej **tab.** 6:2689;8:3331).

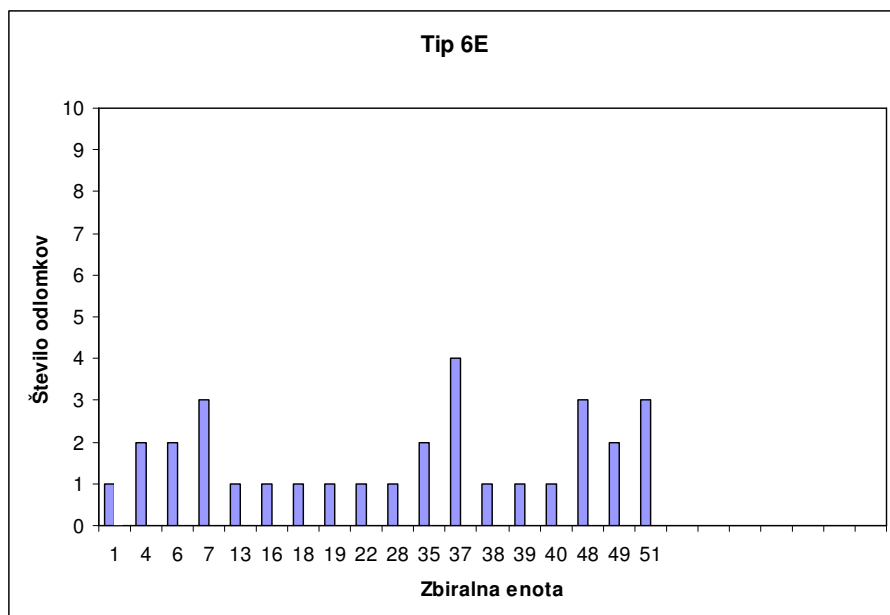
Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6D; **2** - Dannheimer 1973, tab. 31: 16, 32: 6 in 43: 1, 2; **3** - Loskotova, Prochazka 1996, sl. 1: 401.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - druga polovica 12. in 13. stoletje¹⁹; **3** - 12., 13. stoletje.)

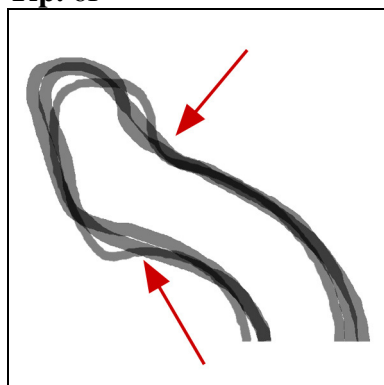
Zastopanstvo. Skupaj 31 odlomkov.

¹⁹ Avtor umesti v 13. stoletje visoki in sloki različici, zgodnejši primerki so bolj "čokati". Naš tip 6E je podobnejši slednjim.

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami.
Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (3-1-1).

Tip. 6F

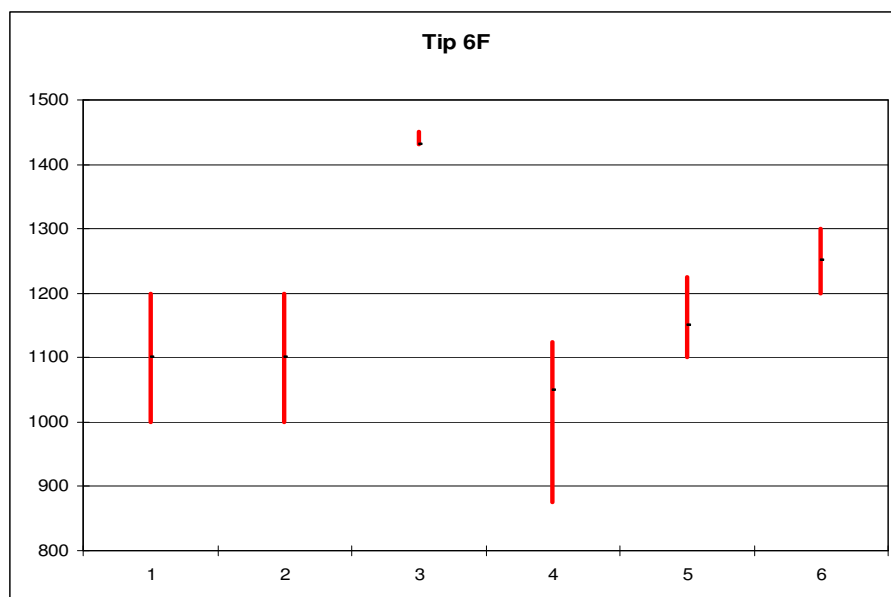

Osnovni tipi. PO6F1, PO0G2, PO0G8.

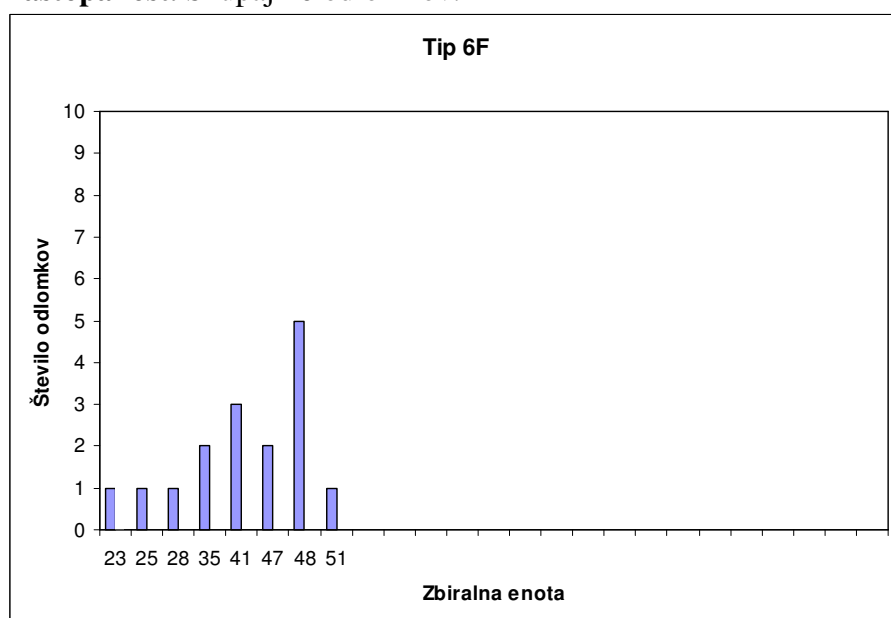
Opis. Široko izvihano, pod ostrim kotom navzgor zalomljeno ustje z zaobljenim robom, je orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je odsekan ali četrtkrožen element. Značilen element je zalomljeno ustje. Različice se razlikujejo po stiku s steno oziroma "bradi" (glej **tab.** 9:3412,3575).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6F; **2** - Dannheimer 1973, tab. 20: 1; **3** - Radoměský, Richter 1974, kat. št. 90; **4** - Wintergerst 1999, tab. 38: 8; **5** - Wintergerst 1999, tab. 81: 1; **6** - Stadler 1995, sl. 55: A19, A29, A33.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - 11., 12. stoletje; **3** - po letu 1430; **4** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletje; **5** - 12., začetek 13. stoletja; **6** - 12., 13. stoletje.)

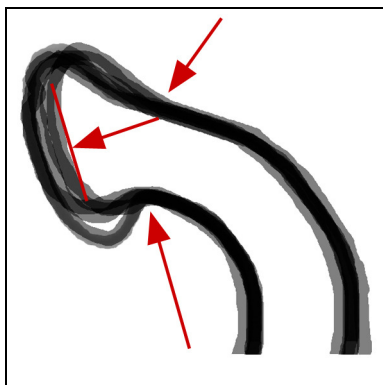
Zastopanost. Skupaj 16 odlomkov.

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-delno oprijemalno-preprost tip (3-2-1).

Tip. 6G

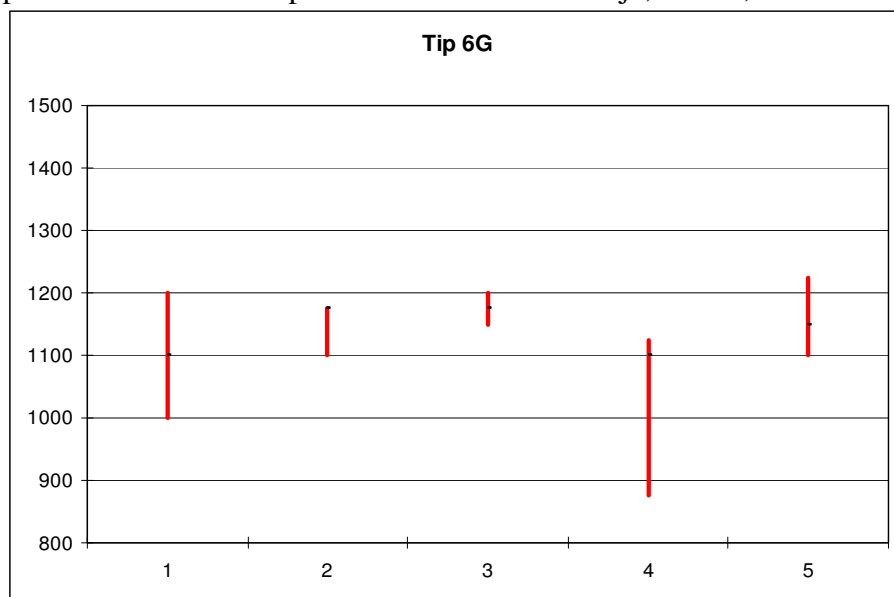

Osnovni tipi. PO6G1, PO0A5, PO0A6, PO0B3, PO0B6, PO0C7.

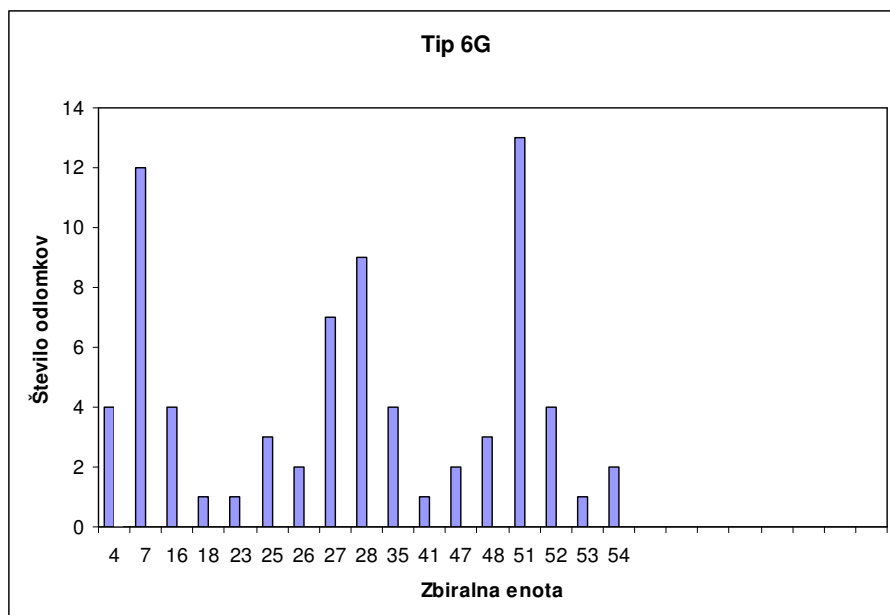
Opis. Široko izvihano, odebeljeno zaobljeno ustje s poševnim do vertikalnim robom in užlebitvijo na notranji strani orientirano na zunanjo stran; stik z vratom je močno spodrezan. Značilni elementi so močno udebeljeno ustje, užlebitev in stik z vratom. Različice se razlikujejo po naklonu ustja in stiku s steno (glej **tab.** 2:2078;3:2224;5:2302,2304).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 6G; **2** - Dannheimer 1973, tab. 19: 7, 12, 13, 21, tab. 20: 10 (itd.; prim. prilogo 2); **3** - Kaltenberger 1997, tab. 8: 50; **4** - Wintergerst 1999, tab. 20: 7, 34: 3, 6-7; **5** - Wintergerst 1999, tab. 81: 3.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - prva polovica 12. stoletja; **3** - druga polovica 12. stoletja; **4** - od prehoda iz 9. v 10. do prehoda iz 11. v 12. stoletje; **5** - 12., začetek 13. stoletja.

Zastopanost. Skupaj 73 odlomkov.

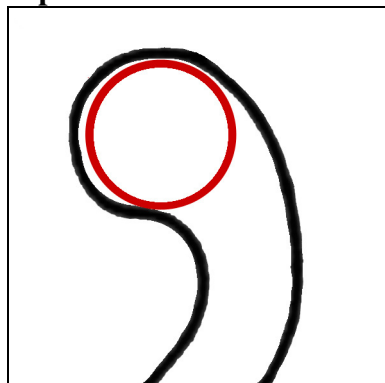

Komentar. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami. Variacija se nanaša na izraženost (preoblikovanost) spodnjega roba, "brade".

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-preprost tip (3-3-1).

Močno odebeljena ustja

Tip. 7A

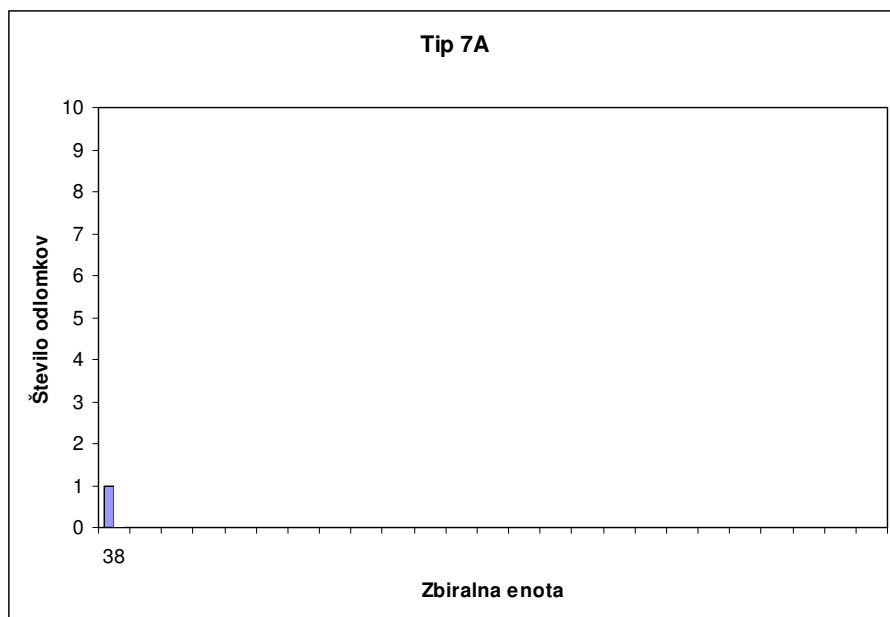
Osnovni tipi. PO7A1

Opis. Močno odebeljeno, v prečnem profilu kroglasto ustje je orientiran na zunanjo stran in ima stik z vratom v obliki četrtkrožnega elementa. Značilen element je kroglast prečni profil (glej **tab.** 8:3258).

Primerjave. 1 - Losert 1993, tip 7A.

Datacija. 1 - 9. do 12. stoletje.

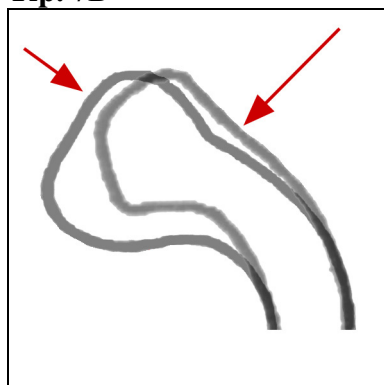
Zastopanost. Skupaj 1 odlomek.

Komentar. le en odlomek ne omogoča vpeljave metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (3-1-1).

Tip. 7B

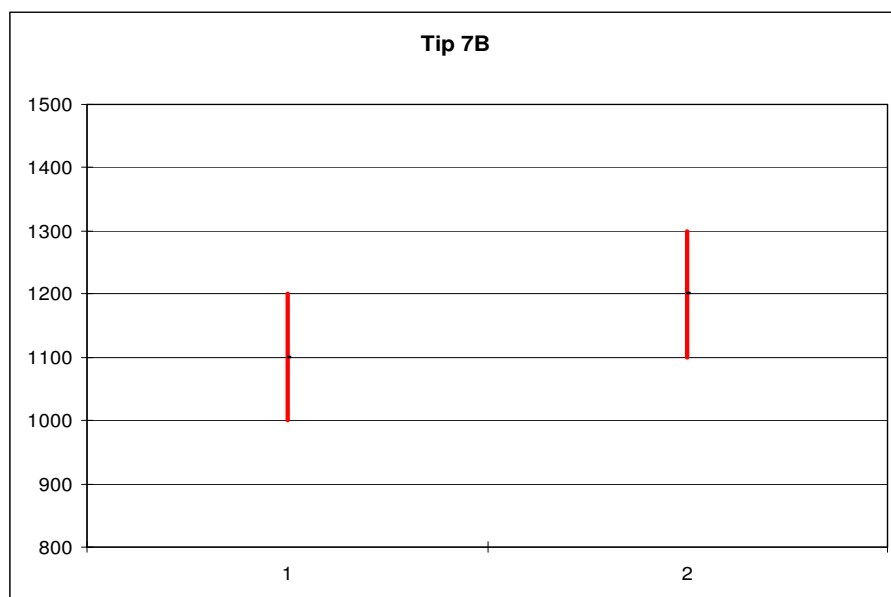
Osnovni tipi. PO7B1, PO0C0.

Opis. Močno odebeljeno, v prečnem profilu kroglasto ustje z užlebitvijo ustja in notranjega roba, je orientiran na zunanjo stran in ima stik z vratom postopen ali v obliki četrtkrožnega elementa. Značilen element sta mesti preoblikovanosti ustja, užlebitev. Varianti se razlikujeta po oblikovanosti spodnjega robu²⁰.

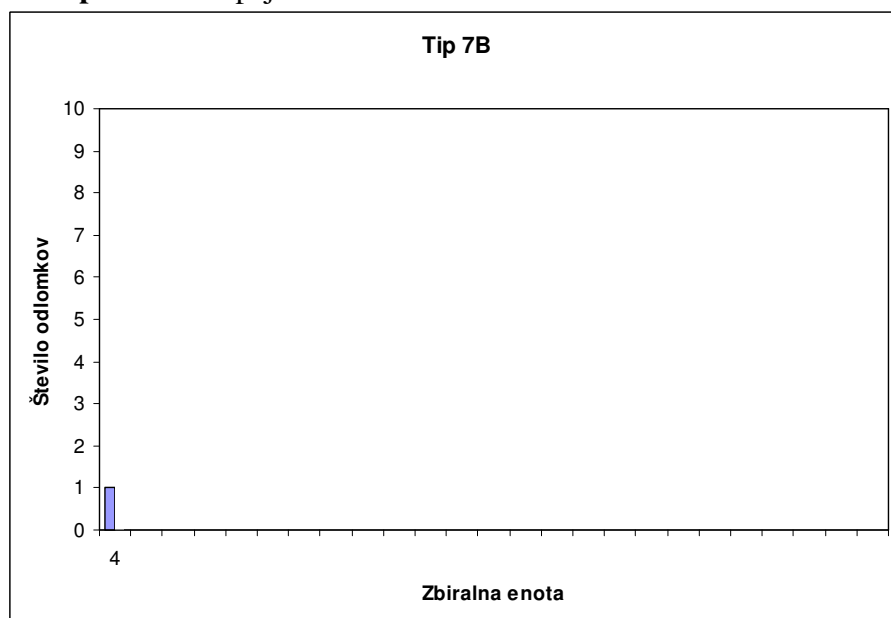
Primerjave. 1 - Losert 1993, tip 7B; 2 - Stadler 1995, sl. 55: A16.

Datacija. 1 - 11., 12. stoletje; 2 - 12., 13. stoletje.

²⁰ V gradivu je zastopan le en primer, drugo "varianto" predstavlja shematiziran tip po Losertu.

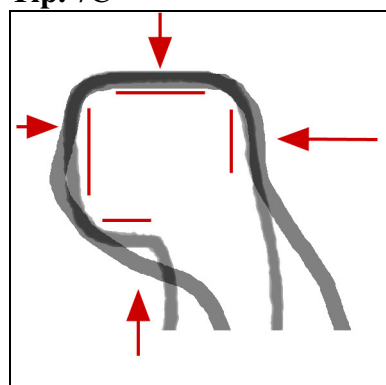

Zastopanost. Skupaj 1 odlomek.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni.
Funkcionalno-estetski tip. Delno pokrovno-delno oprijemalno-preprost tip (2-2-1).

Tip. 7C

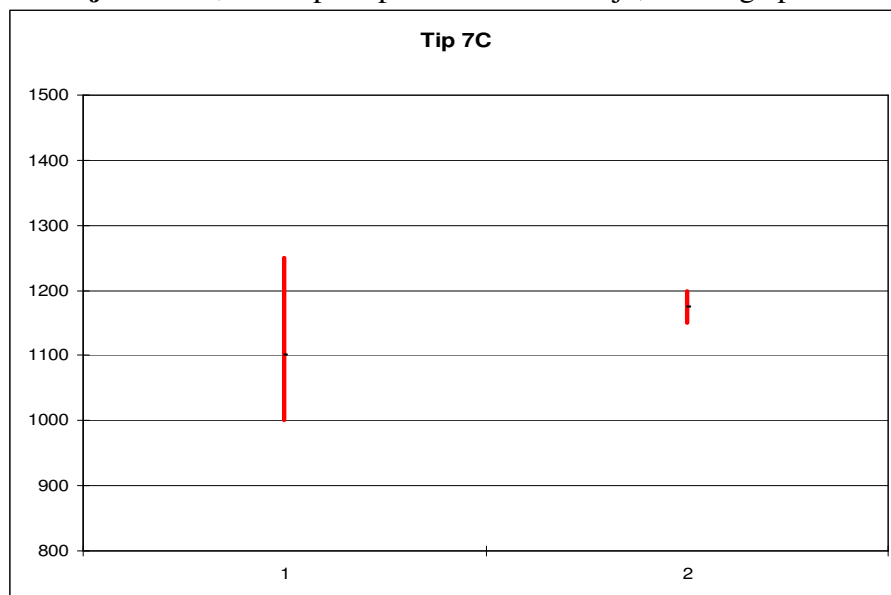

Osnovni tipi. PO7C1, PO0G7.

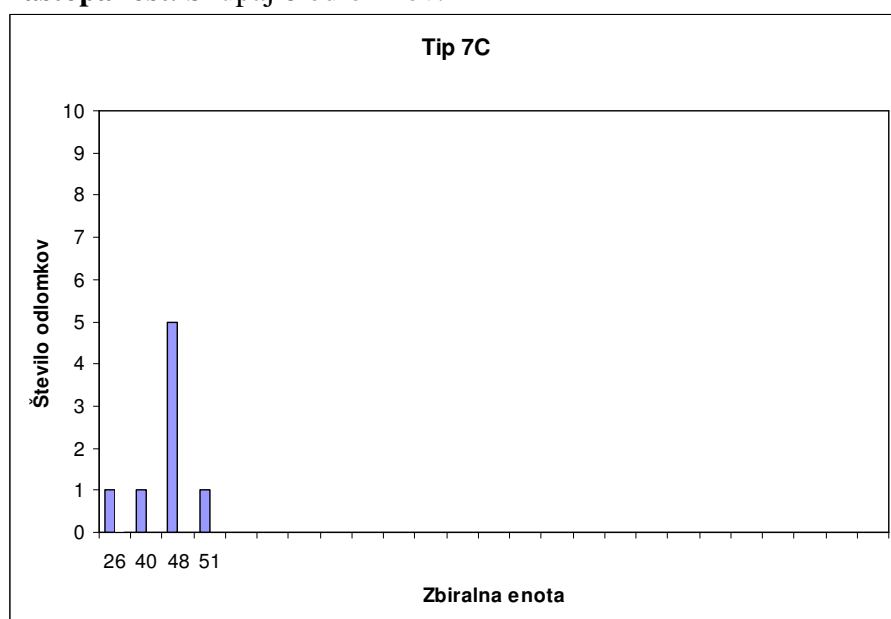
Opis. Močno odebeljeno, v prečnem profilu kvadratasto ustje, lahko z užlebitvijo notranjega roba, je orientiran na zunanjo stran in ima stik z vratom postopen stopničast. Značilen element je kvadratast prečni profil. Varianti se razlikujeta po užlebljenosti in stiku s steno (glej **tab.** 4:2240).

Primerjave. 1 - Losert 1993, tip 7C; 2 - Dannheimer 1973, tab. 23: 9.

Datacija. 1 - 11., 12. in prva polovica 13. stoletja; 2 - druga polovica 12. stoletja.

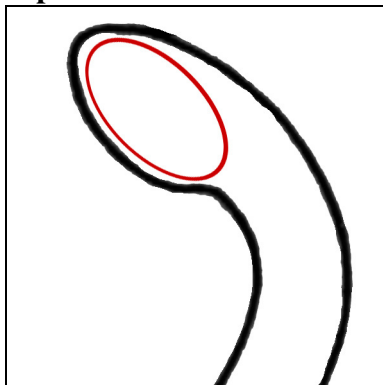
Zastopanost. Skupaj 8 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip z variacijami.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-neoprijemalno-preprost tip (3-1-1).

Tip. 7E

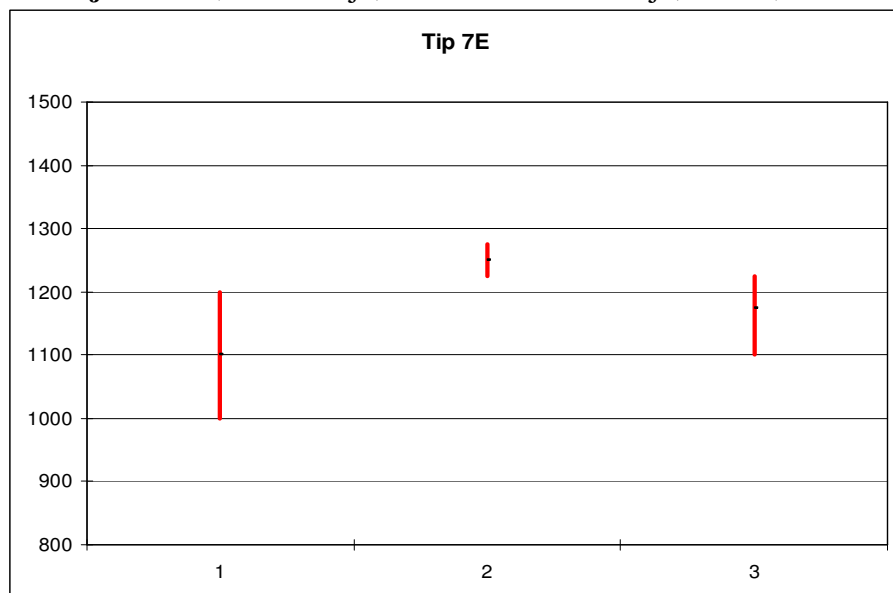

Osnovni tipi. PO7E1

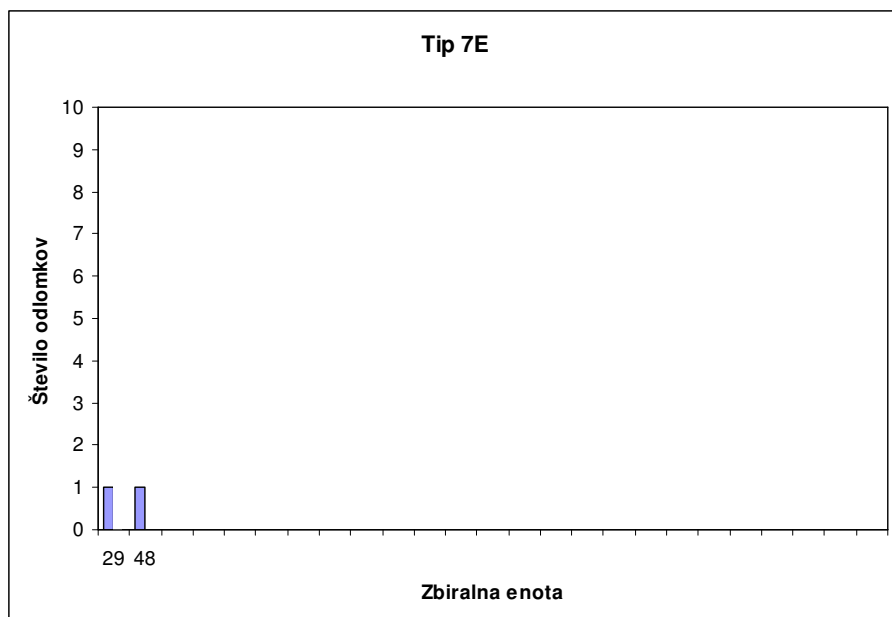
Opis. Močno odebeljeno, v prečnem profilu eliptičeno ustje je orientiran na zunanjo stran in ima stik postopen stik z vratom. Značilen element je eliptičen prečni profil.

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 7E; **2** - Dannheimer 1973, tab. 5: 19, tab: 13: 23, 24; **3** - Wintergerst 1999, tab. 78: 5.

Datacija. **1** - 11., 12. stoletje; **2** - sredina 13. stoletja; **3** - 12., začetek 13. stoletja.

Zastopanost. Skupaj 2 odlomka.

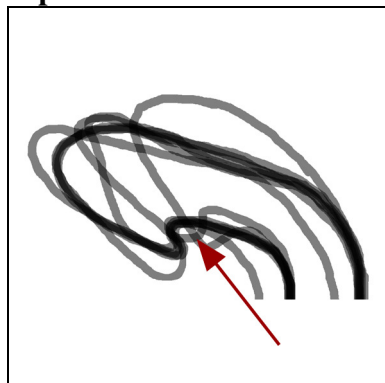

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-delno oprijemalno-preprost tip (1-2-1).

Zapognjena ustja

Tip. 8C

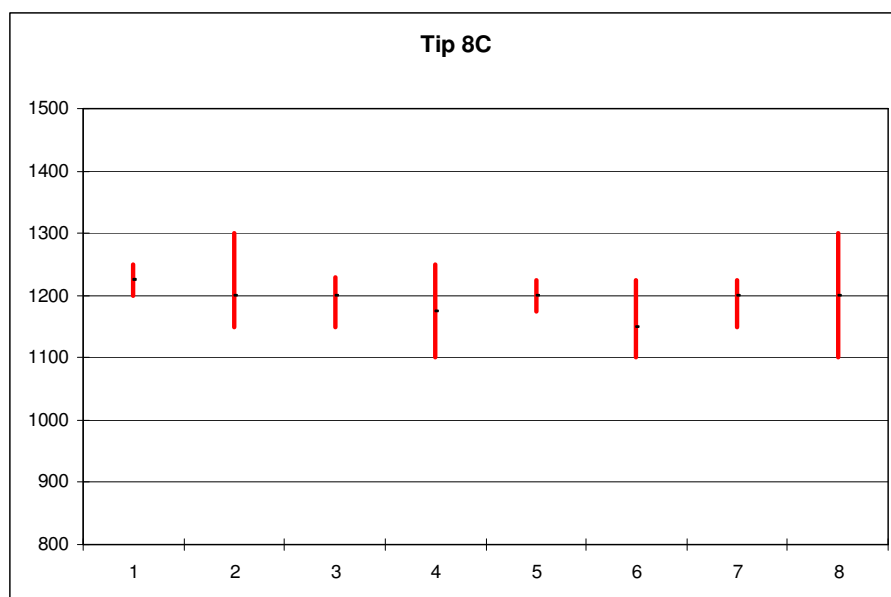

Osnovni tipi. PO0A3, PO0A4, PO0A9, PO0B5, PO0D2, PO0E6, PO0E7.

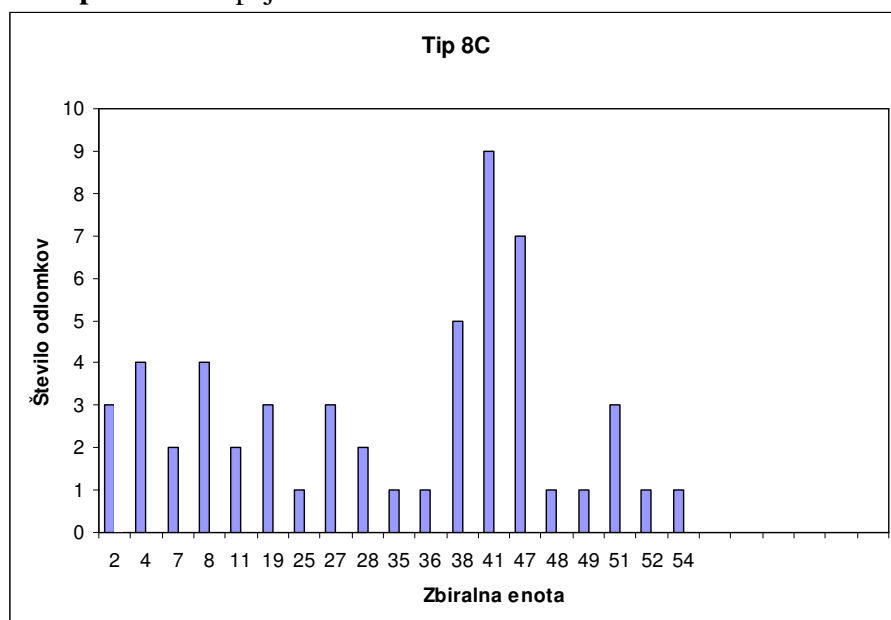
Opis. Navznoter zapognjeno ustje z zaobljenim robom je orientirano navzven in ima močno spodrezan stik z vratom. Značilen element je stik z vratom, posledica tehnike izdelave. Različice se razlikujejo po izvihanosti in profilu prečnega prereza (glej **tab.** 4:2300;5:2306,2308).

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 6:7, 8, tab. 27: 7, 8, 16, 17 (itd.; prim. prilogo 2); **2** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 8c; **3** - Kaltenberger 1997, tab. 10: 67-69, 11: 70-72; **4** - Kaltenberger 2001, tab. 7: 118; **5** - Kaltenberger, Cech 2003, tab. 1: A17; **6** - Wintergerst 1999, tab. 76: 9, 77: 1; **7** - Wintergerst 1999, tab. 98: 6; **8** - Felgenhauer - Schmeidt 1996, sl. 11.

Datacija. **1** - Prva polovica 13. stoletja; **2** - 2. polovica 12., 13. stoletje; **3** - druga polovica 12., prva tretjina 13. stoletja; **4** - 12., prva polovica 13. stoletja; **5** - prehod iz 12. v 13. stoletje; **6** - 12., začetek 13. stoletja; **7** - druga polovica 12., začetek 13. stoletja; **8** - 12., 13. stoletje.

Zastopanost. Skupaj 54 odlomkov.

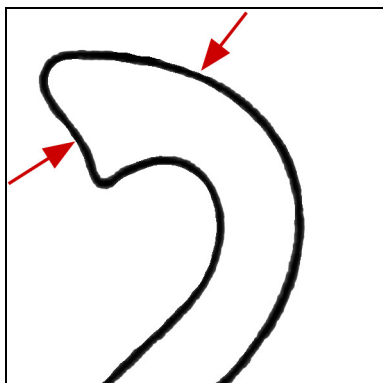

Komentar. "Slabo" prekrivanje kaže na heterogen tip. Opredelitev tipa, kot vseh tipov tehnološke klasifikacije, temelji na tehniki izdelave ustja. Na podlagi heterogenosti tipa lahko sklepamo, da oblika (slika) in tehnika izdelave (opredelitev tipa) nista v odvisnosti drug od drugega. Kaže, da gre za specifično tehniko izdelave ustja, ki ni pogojena z obliko ustja.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno-preprost tip (1-3-1).

"Karnisna" ustja

Tip. 9A

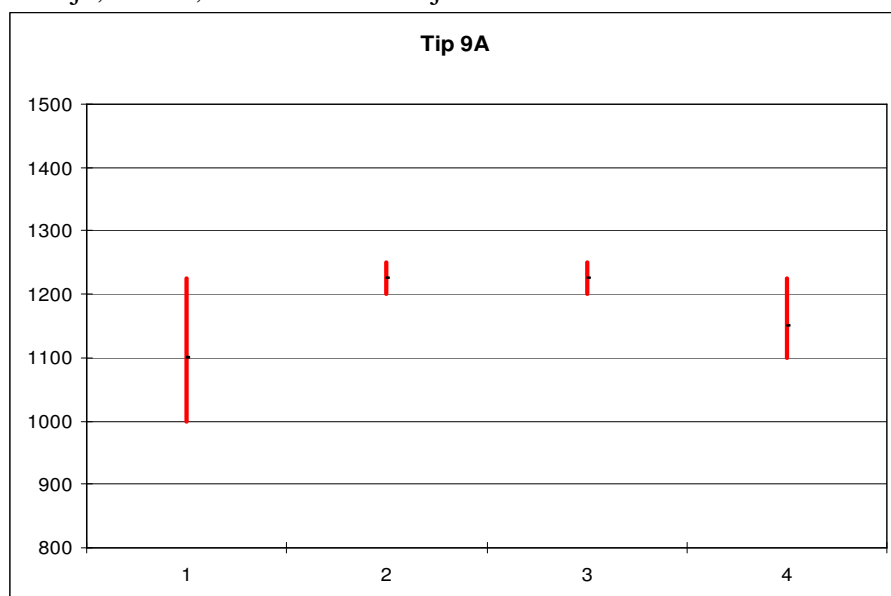

Osnovni tipi. PO9A1

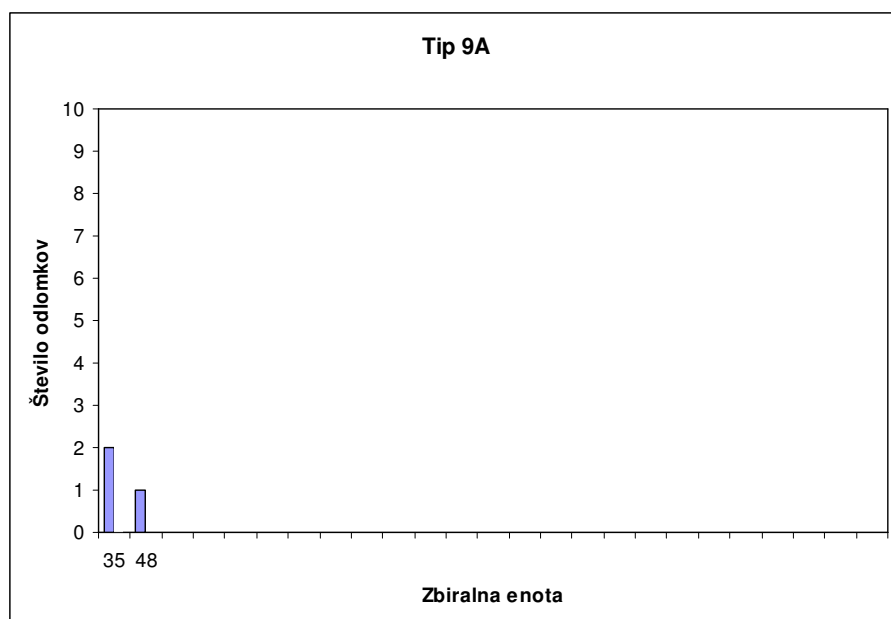
Opis. Ozko "karnisno" ustje z užlebitvijo roba je orientirano navzven in ima stik z vratom v obliki četrtkrožnega elementa. Značilna je oblika prečnega profila in mesto preoblikovanosti, užlebitve.

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 9A; **2** - Dannheimer 1973, tab. 3: 20; **3** - Kaltenberger 1997, tab. 11: 75 ; **4** - Wintergerst 1999, tab. 79: 1, 2.

Datacija. **1** - 11., 12., redko začetek 13. stoletja; **2** - prva polovica 13. stoletja; **3** - prva polovica 13. stoletja; **4** - 12., začetek 13. stoletja .

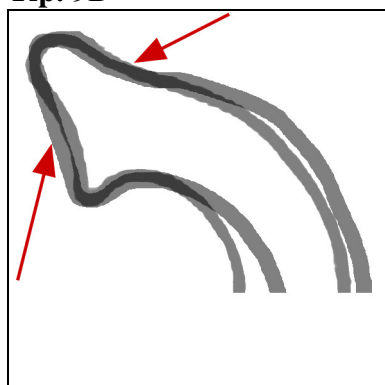
Zastopanost. Skupaj 3 odlomki.

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno-delno umeteln tip (1-3-2).

Tip. 9B

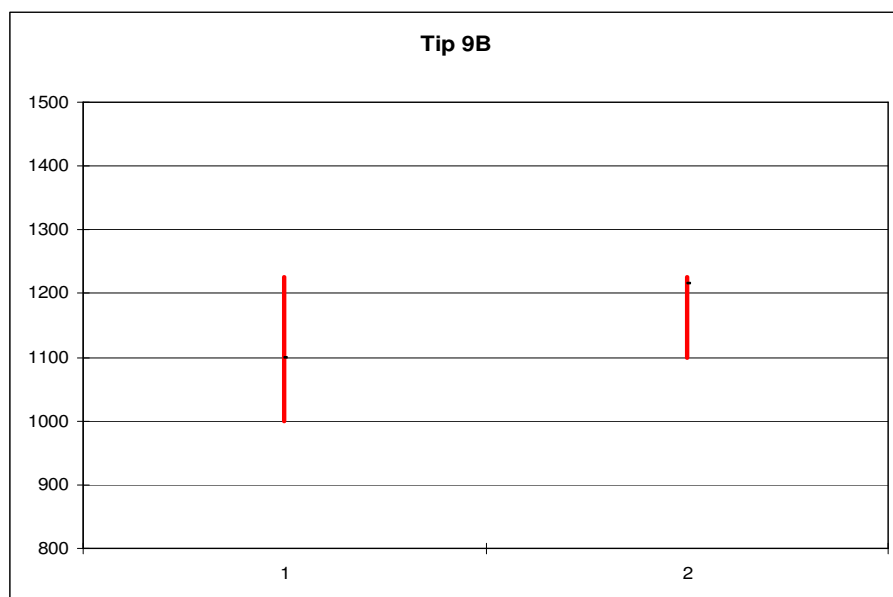

Osnovni tipi. PO9B1, PO0E4.

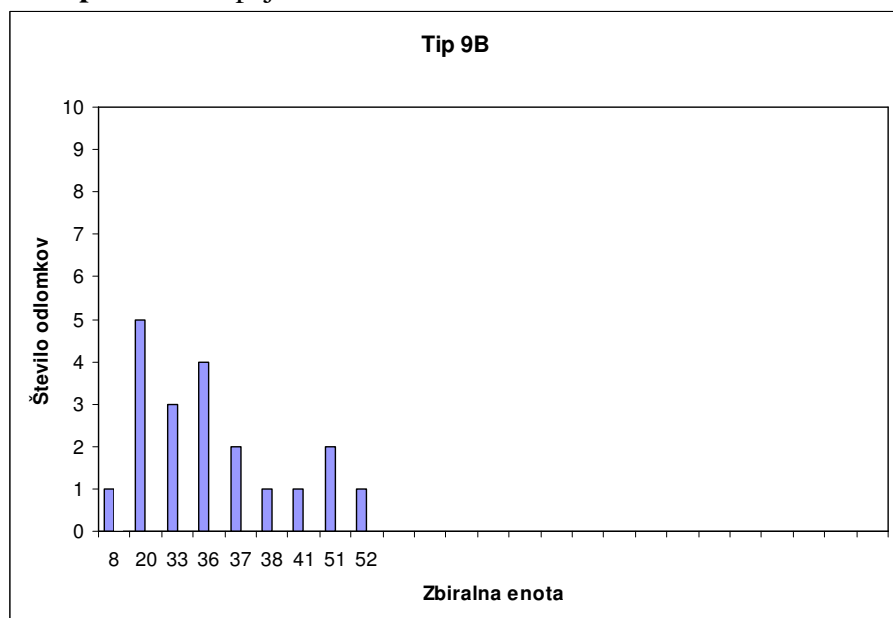
Opis. Ozko "karnisno" ustje z užlebitvijo ustja in notranjega robu je orientirano navzven in ima stik z vratom v obliki četrtkrožnega elementa. Značilna je oblika prečnega profila in mesti preoblikovanosti, užlebitve (glej **tab.** 7:3099,3102).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 9B; **2** - Wintergerst 1999, tab. 79: 3.

Datacija. **1** - 11., 12., redko začetek 13. stoletja; **2** - 12., začetek 13. stoletja.

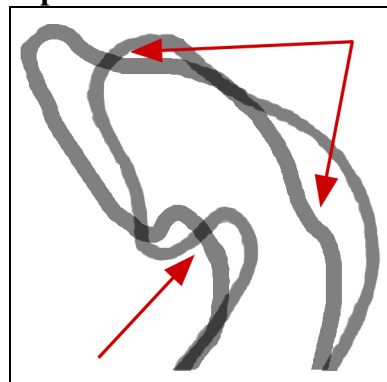
Zastopanost. Skupaj 20 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni. "Dobro" prekrivanje kaže, da gre za enoten tip in variacijo znotraj tipa.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-delno umeteln tip (3-3-2).

Tip. 9C

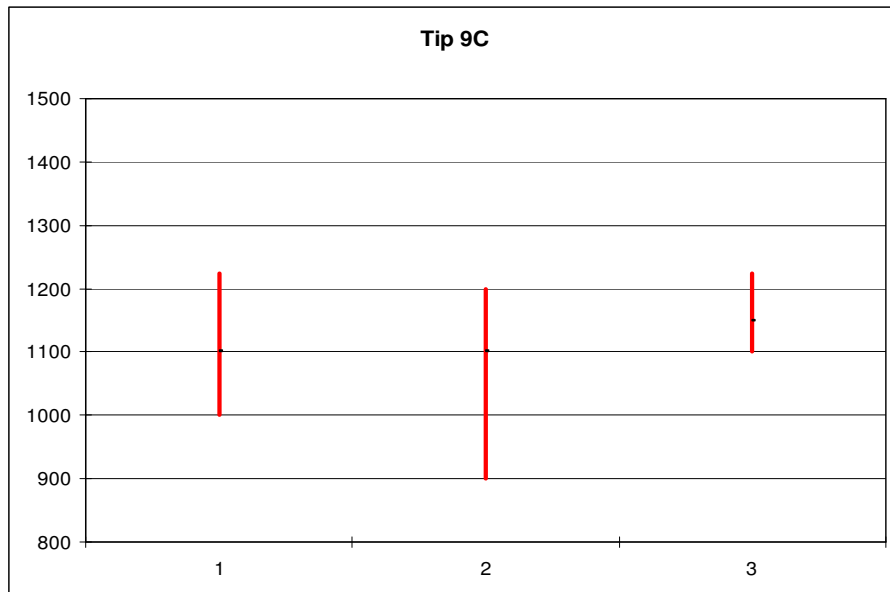

Osnovni tipi. PO9C1, PO0B9.

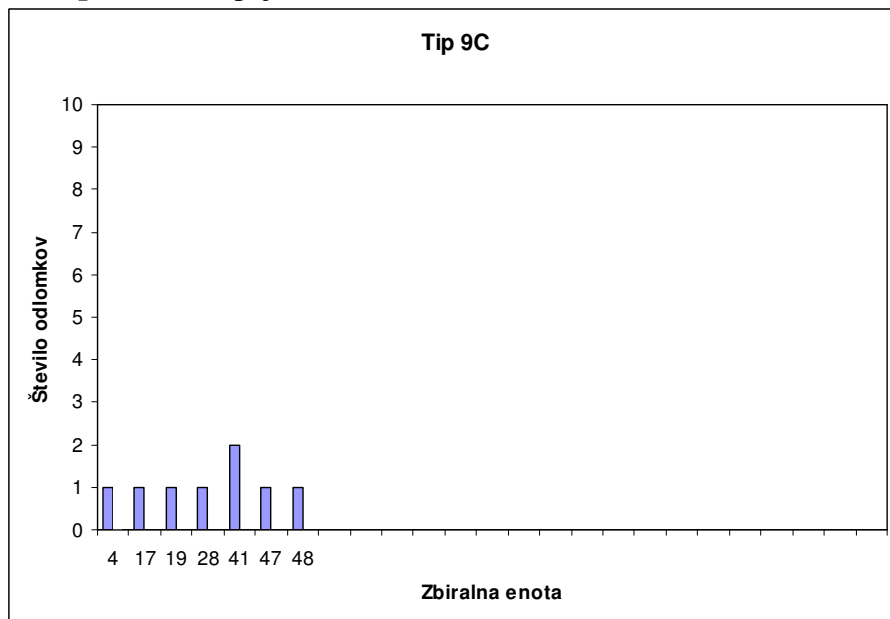
Opis. Čokato "karnisno" ustje z kratkim vratom in užlebljenim notranjim robom je orienteano navzven in ima močno spodrezan stik z vratom. Značilna elementa sta kratek vrat in posledično močno spodrezan stik z vratom ter mesto preoblikovanosti, užlebitve (glej **tab.** 6:2690).

Primerjave. **1** - Losert 1993, tip 9C; **2** - Wintergerst 1999, tab. 71: 5; **3** - Wintergerst 1999, tab. 78: 3, 79: 7.

Datacija. **1** - 11., 12., redko začetek 13. stoletja; **2** - 10 do 12. stoletje; **3** - 12., začetek 13. stoletja.

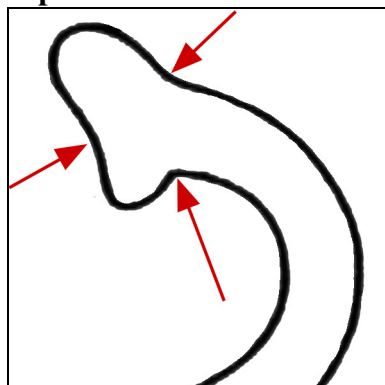
Zastopanost. Skupaj 8 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila osnovnih tipov zanesljivi zaključki niso možni.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-preprost tip (3-3-1).

Tip. 9D

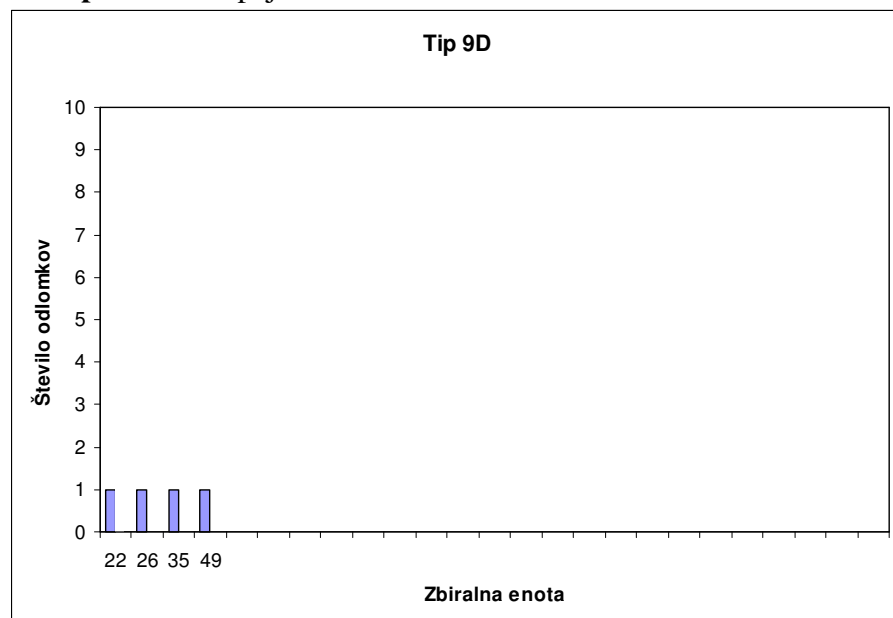
Osnovni tipi. PO9D1

Opis. Širše "karnisno" ustje z užlebitvijo ustja in notranjega robu je orientirano navzven in ima spodrezan stik z vratom. Značilen element je oblika prečnega profila z karakterističnima užlebitvama in stikom s steno.

Primerjave. 1 - Losert 1993, tip 9D.

Datacija. 1 - 11., 12., redko začetek 13. stoletja.

Zastopanost. Skupaj 4 odlomki.

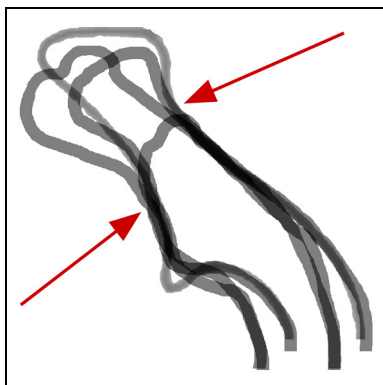

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani smo vse različice pripisali osnovnemu, shematičnemu tipu. Zato med "osnovnimi" tipi ni različic, ki bi omogočile vpeljavo metode ovojnice.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-delno umeteln tip (3-3-2).

Široka "karnisna" ustja

Tip. 10A

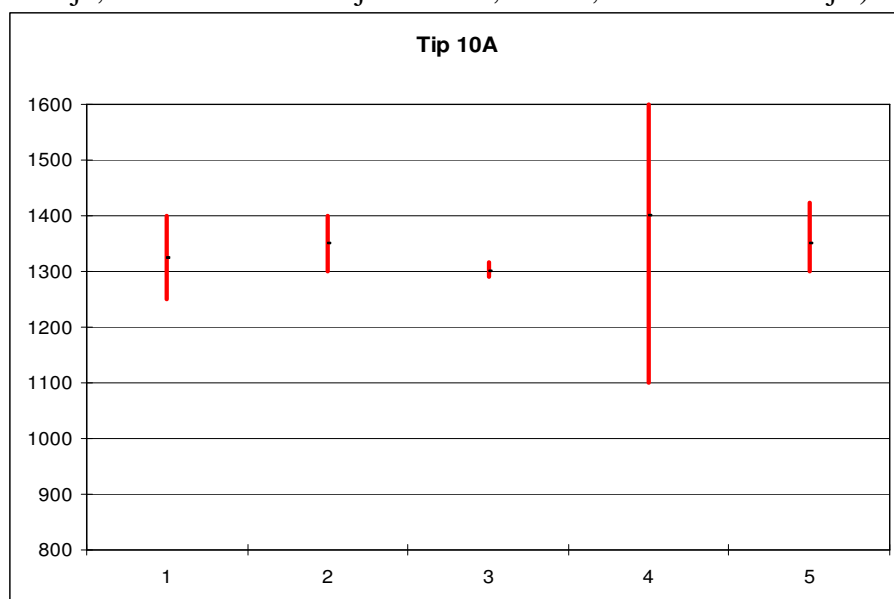

Osnovni tipi. PO0A1, PO0F3, PO0F5, PO0G6.

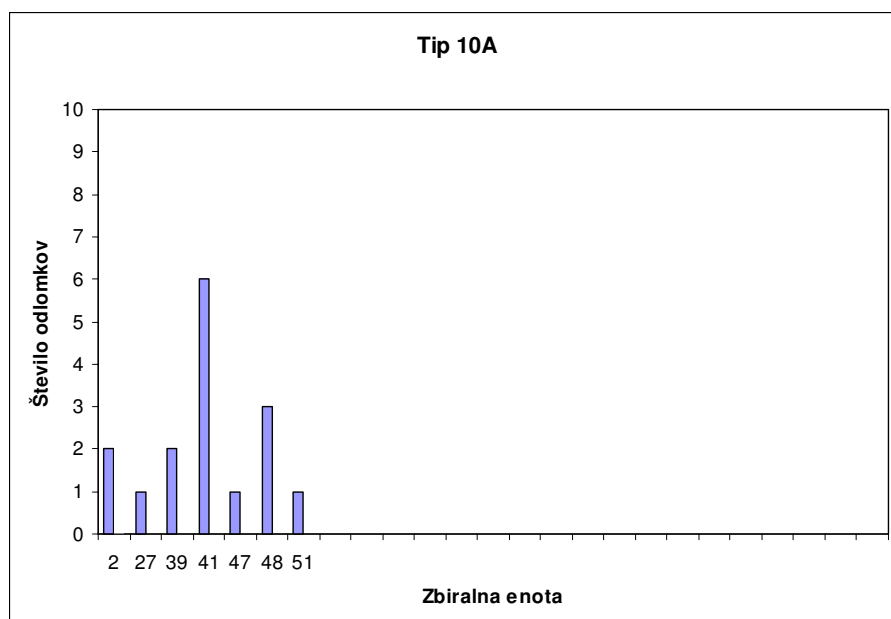
Opis. Široko "karnisno" ustje z užlebitvijo notranjega in zunanjega robu ter zaobljenim ustjem je orientiran navzven in ima stik z vratom postopen ali četrtno krožen element. Značilen element je mesto preoblikovanosti, užlebitve. Različice se razlikujejo po obliki in orientaciji (glej **tab.** 4:2299;8:3330).

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, priloga 2, (Endsee und Nordenberg); **2** - Radoměřský, Richter 1974, kat. št. 49; **3** - Stadler 1995, tab. 6: A37-A42; **4** - Nekuda 1985, sl. 137a; **5** - Procházka 1995, t. 6: 6.

Datacija. **1** - 2. polovica 13., 14. stoletje; **2** - 14. stoletje; pred letom 1317; **3** - 16. oz. 12.-16. stoletje; **4** - konec 13. stoletja do 1468; **5** - 14., začetek 15. stoletja.)

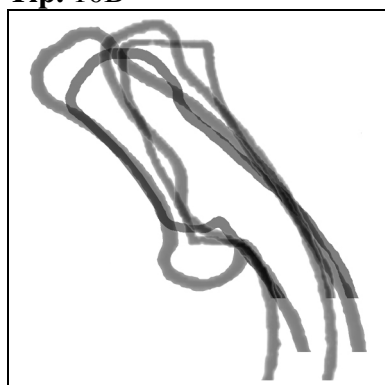

Zastopanost. Skupaj 16 odlomkov.

Komentar. Prekrivanje je "dobro v spodnjem in nekoliko "slabše" v zgornjem delu.
Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno- umeteln tip (3-3-3).

Tip. 10B

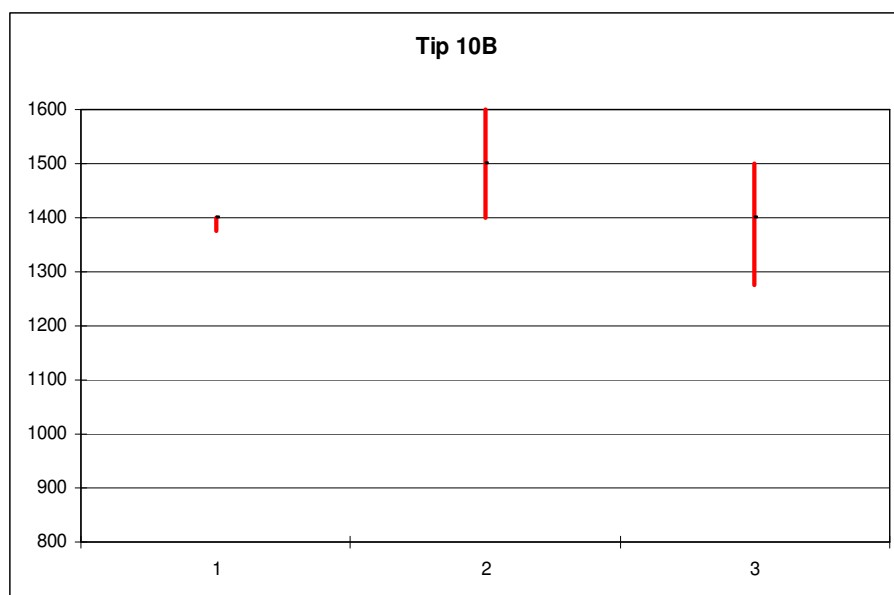

Osnovni tipi. PO0G5, PO0I0, PO0I2, PO0I3.

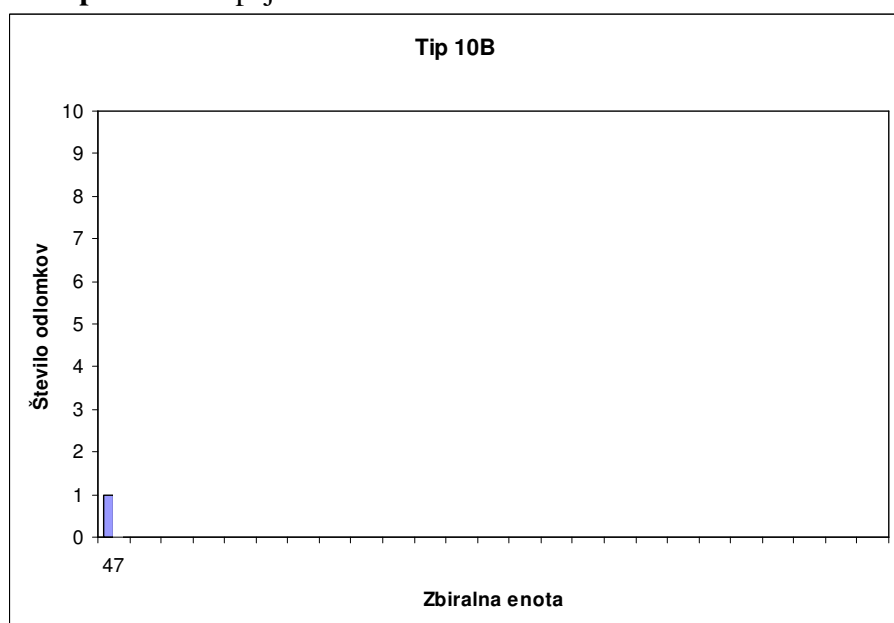
Opis. Široko "karnisno" ustje z užlebitvijo notranjega in zunanjega robu ter oglatim ustjem je orientiran navzven in ima stik z vratom postopen ali četrtkrožen element. Značilen element je mesto preoblikovanosti, užlebitve. Različice se razlikujejo po obliki in orientaciji (glej **tab.** 10:3927).

Primerjave. **1** - Radoměský, Richter 1974, kat. št. 57; **2** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 19; **3** - Predovnik 2003, kat. št. 60, 66, 80, 81, 225, 226, 252, 273, 315, 316, 317, 318.

Datacija. **1** - Pred 1400; **2** - 15. in 16. stoletje; **3** - 1275 - 1500.)

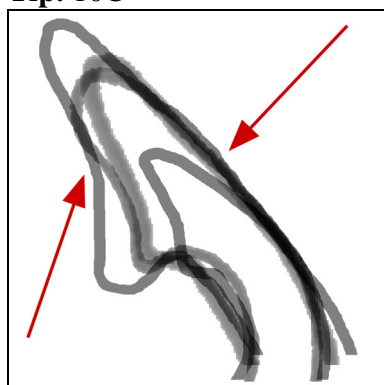
Zastopanost. Skupaj 1 odlomek.

Komentar.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno- umeteln tip (3-3-3).

Tip. 10C

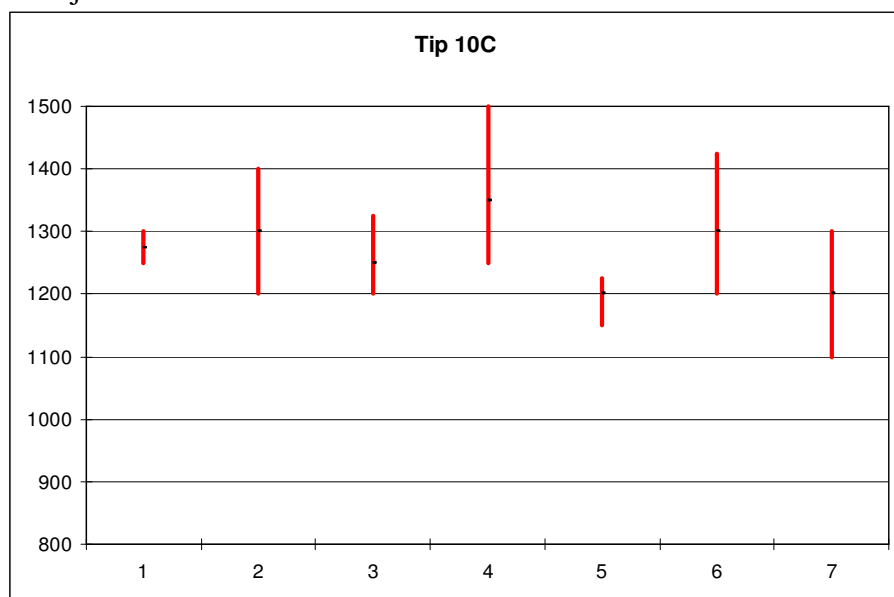

Osnovni tipi. PO0C2, PO0B1.

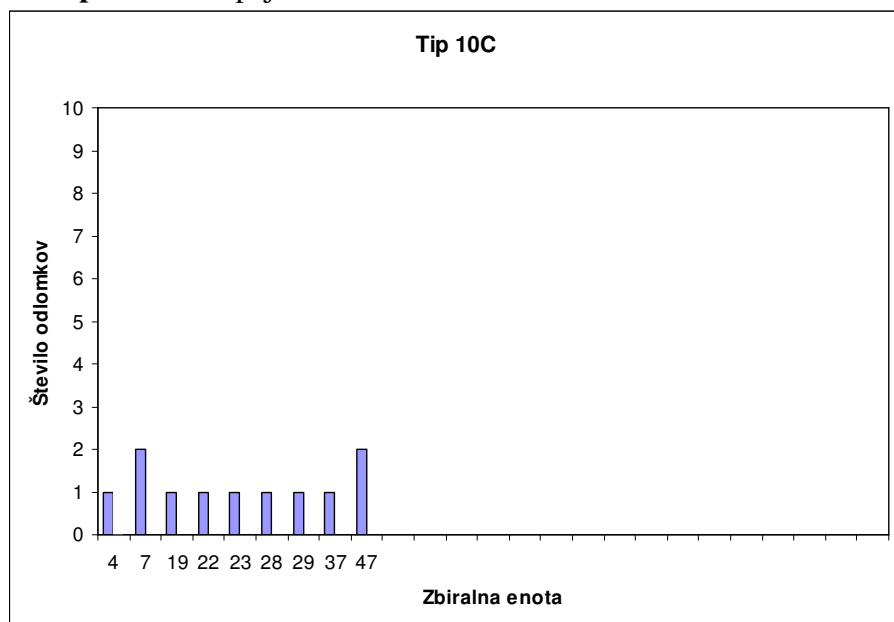
Opis. Široko "karnisno" ustje z užlebitvijo zunanjega robu je orientiran navzven in ima stik z vratom postopen ali četrtkrožen element. Značilen element je mesto preoblikovanosti, užlebitve. Različice se razlikujejo po dimenzijah, višini roba ustja (glej **tab.** 6:2704).

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 3:13 - 18, 21 - 23 (itd.; prim. prilogo 2); **2** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 7; **3** - Gutjahr, Tiefengraber 2004, tip 7; **4** - Predovnik 2003, kat. št. 26, 45, 68, 70 - 75, 89, 90, 124, 215, 279; **5** - Wintergerst 1999, tab. 107: 4; **6** - Wintergerst 1999, tab. 112: 9, 114: 7-8; **7** - Stadler 1995, sl. 55: A26.

Datacija. **1** - druga polovica 13. stoletja; **2** - 13., 14. stoletje; **3** - 13., zgodnje 14. stoletje; **4** - 1250 - 1500; **5** - druga polovica 12., začetek 13. stoletja; **6** - 13. do prehoda iz 14. v 15. stoletje; **7** - 12., 13. stoletje.

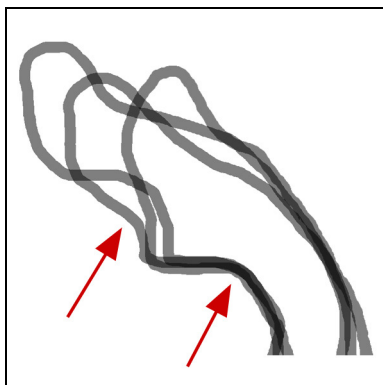
Zastopanost. Skupaj 11 odlomkov.

Komentar.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno- umeteln tip (1-3-3).

Tip. 10D

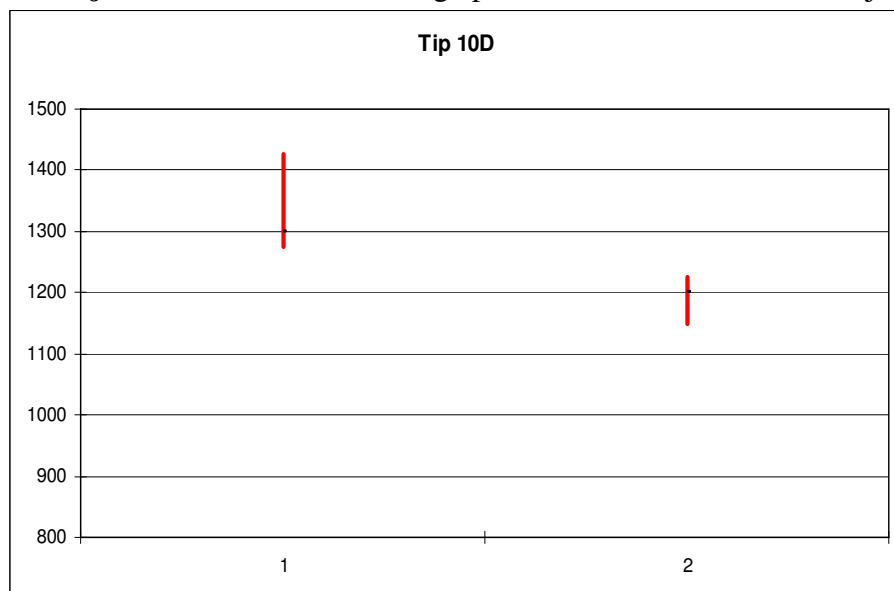

Osnovni tipi. PO0F9, PO0G1, PO0H6.

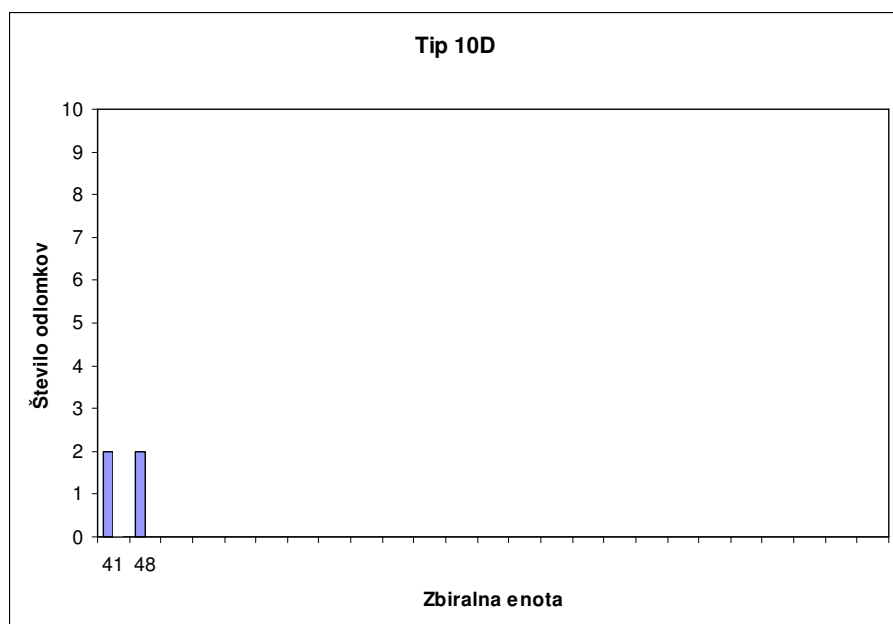
Opis. Široko "karnisno", dvakrat zalomljeno, na notranji strani užlebljeno ustje je orientirano na zunanjo stran in ima postopen prehod v steno. Značilen element je dvakrat zalomljeno ustje. Različice se razlikujejo po izvihanosti nad drugim pregibom oziroma zalomitvijo (glej **tab.** 8:3389;9:3475).

Primerjave. **1** - Predovnik 2003, kat. št. 32, 134 ; **2** - Wintergerst 1999, tab. 110: 4.

Datacija. **1** - 1275 - 1425; **2** - druga polovica 12., začetek 13. stoletja.

Zastopanost. Skupaj 4 odlomki.

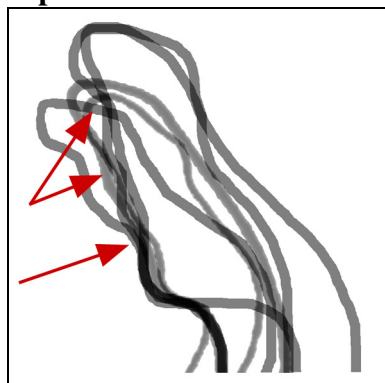

Komentar. Različice kažejo homogeno podobo v predelu prvega in heterogeno v predelu drugega pregiba (zaloma).

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-delno oprijemalno- umeteln tip (3-2-3).

Večkrat profilirana ustja

Tip. 11A

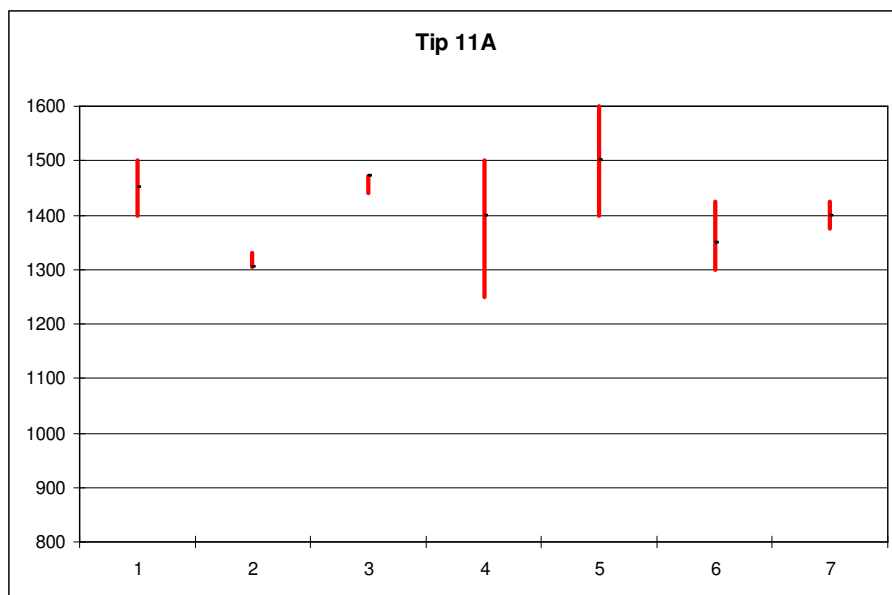

Osnovni tipi. PO0F4, PO0G0, PO0G3, PO0G4, PO0I1.

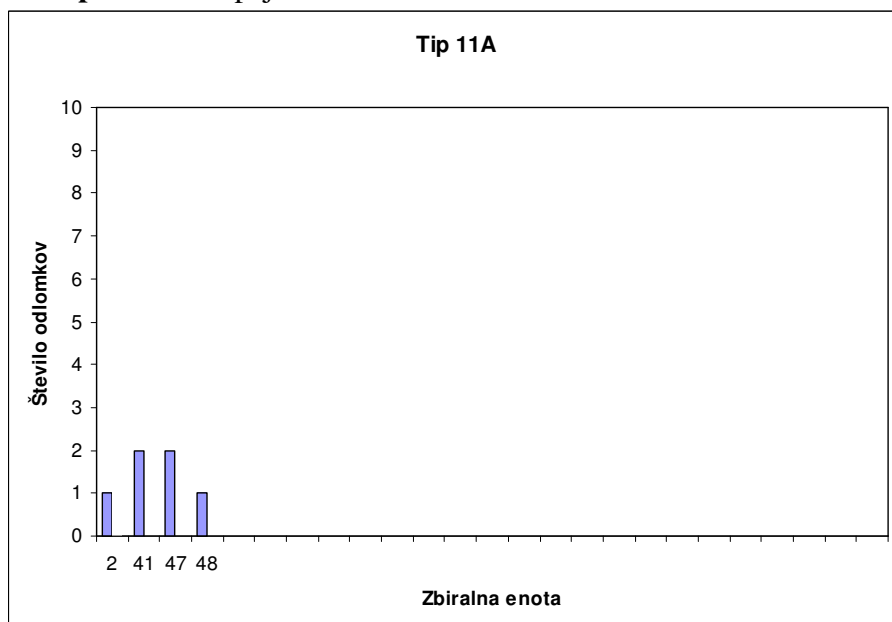
Opis. Na zunanjem robu v prečnem profilu dvakrat konkavno profilirano in na notranji strani rahlo užlebljeno ustje je orientirano na zunanjo stran in ima stik z vratom v obliki četrtnožnega izseka. Značilen element je profilacija. Različice se razlikujejo po višini in orientaciji (glej **tab.** 9:3474;10:3916).

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 46: 3 - 8, 10; **2** - Radoměský, Richter 1974, kat. št. 46; **3** - Radoměský, Richter 1974, kat. št. 142; **4** - Predovnik 2003, kat. št. 23, 24, 25, ...321 - 324; **5** - Wintergerst 1999, tab. 119: 8-9; **6** - Prochazka 1995, t.1: 1; **7** - Unger 2003, t.122: 5.

Datacija. **1** - 15. stoletje; **2** - po letu 1305; **3** - pred letom 1471; **4** - 1250 - 1500; **5** - 15., 16. stoletje; **6** - 14., začetek 15. stoletja; **7** - konec 14., začetek 15. stoletja.

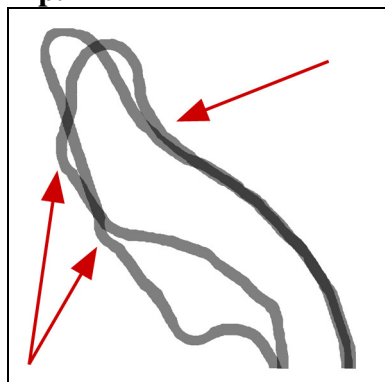
Zastopanost. Skupaj 6 odlomkov.

Komentar. Nehomogena slika prekrivanja sicer relativno enotnega tipa z variacijami je prejkone posledica uporabljene metode ovojnice, ki za ta tip ni primerna. Že najmanjše razlike v razmaku in širini prečnih profilacij popolnoma "popačijo" sliko prekrivanja.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-umeteln tip (3-3-3).

Tip. 11B

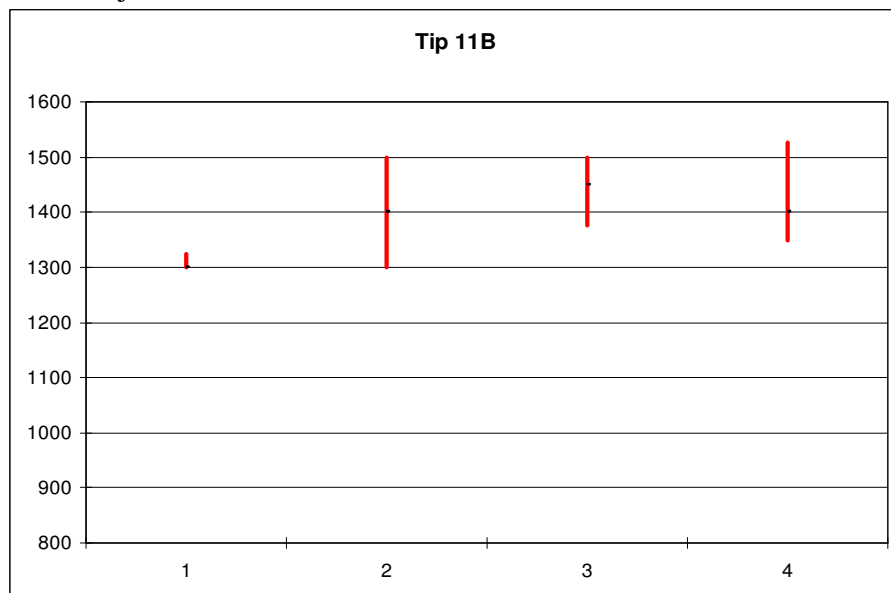

Osnovni tipi. PO0F8, PO0H1.

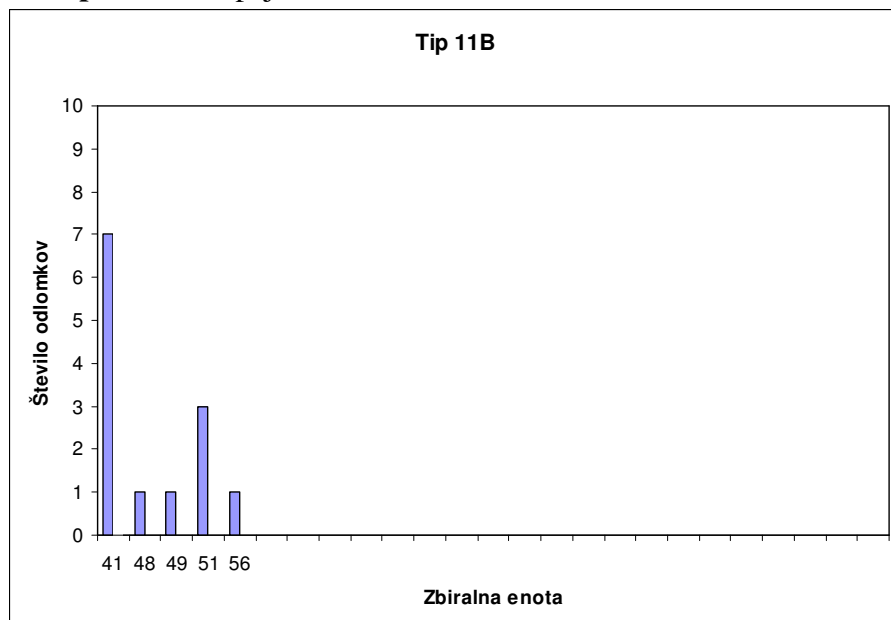
Opis. Na zunanjem robu v prečnem profilu enkrat konveksno profilirano in na notranji strani močno užlebljeno ustje je orientirano na zunanjo stran in ima stik z vratom postopen ali v obliki četrtkrožnega izseka. Značilen element je konveksna profilacija. Različice se razlikujejo po višini in orientaciji (glej **tab.** 8:3384;9:3390;10:4297).

Primerjave. **1** - Dannheimer 1973, tab. 3: 24; **2** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 17c; **3** - Predovnik 2003, 185, 222, 233, 303; **4** - Prochazka 1994, t.1: 6.

Datacija. **1** - Po letu 1300; **2** - 14., 15. stoletje; **3** - 1375 - 1500; **4** - druga polovica 14., 15., začetek 16. stoletja.

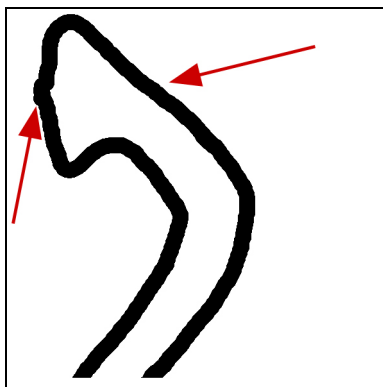
Zastopanost. Skupaj 13 odlomkov.

Komentar. Zaradi premajhnega števila "osnovnih" tipov zanesljivi zaključki niso možni. Kljub različnosti obeh variant ju družita oba značilna elementa, konveksna profilacija in osnovna, funkcionalna, oblika. Hkrati pa velja podobno kot za tip 11A, da že najmanjše razlike v razmaku in širini prečnih profilacij popolnoma "popačijo" sliko prekrivanja.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno-umeteln tip (3-3-3).

Tip. 11C

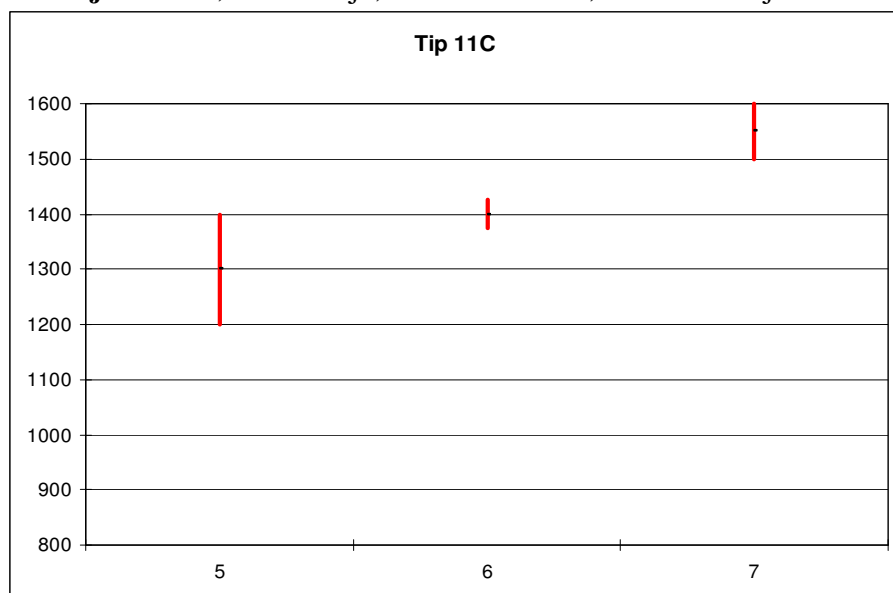

Osnovni tipi. PO0H2.

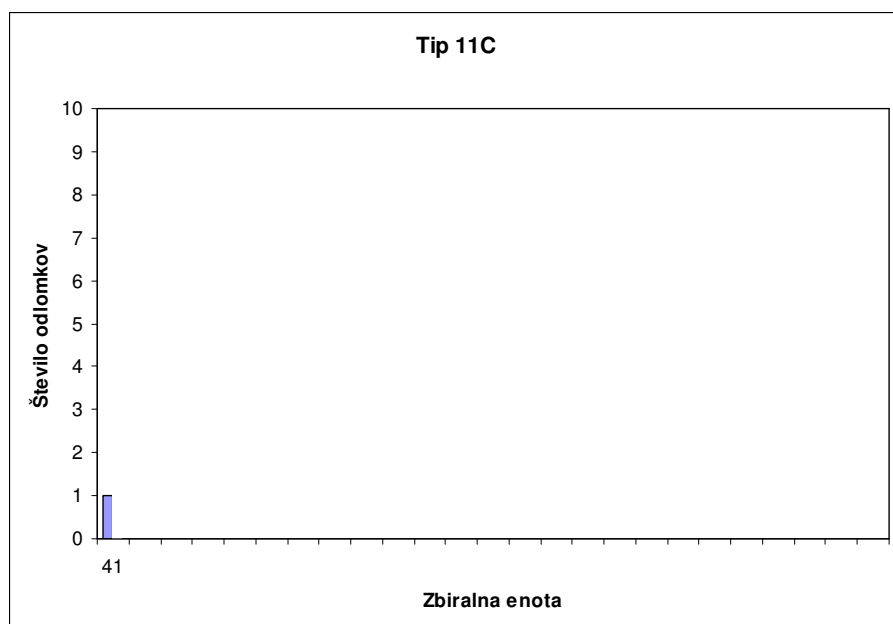
Opis. Na zunanjem robu v prečnem profilu enkrat konveksno profilirano ustje je orientirano na zunanjo stran in ima stik z vratom v obliki četrtkrožnega izseka. Značilen element je konveksna profilacija; Od tipa 11B se loči po odsotnosti užlebljenosti notranjega roba (glej **tab.** 8:3383).

Primerjave. **1** - Gutjahr, Tiefengraber 2003, tip 17b; **2** - Predovnik 2003, kat. št. 106; **3** - Stadler 1995, sl. 57: A32.

Datacija. **1** - 13., 14. stoletje; **2** - 1375 - 1425; **3** - 16. stoletje.

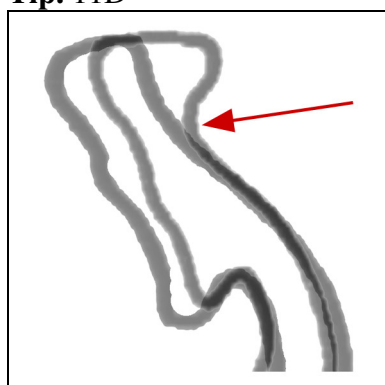
Zastopanost. Skupaj 1 odlomek.

Komentar. Zaradi značilnega videza na eni in maloštevilnosti odlomkov na drugi strani nismo uvedli različic osnovnega tipu. Zato metoda ovojnice v tem primeru ni izvedljiva.

Funkcionalno-estetski tip. Nepokrovno-oprijemalno- umeteln tip (1-3-3).

Tip. 11D

Osnovni tipi. PO0H8, PO0H9.

Opis. Na zunanjem robu v prečnem profilu dvakrat konkavno profilirano in na notranji strani močno užlebljeno ustje je orientirano na zunanjo stran in ima močno spodrežan stik z vratom. Značilen element je močna užlebljenost notranjega roba, po kateri se tudi razlikujeta varianti.

Primerjave. 1 - Predovniki 2003, kat. št. 140, 142, 150 - 153, ..., 320.

Datacija. 1 - 1375 - 1500.

Zastopanost. V obravnavanem gradivu ni odlomkov tega tipa.

Komentar. Brez komentarja.

Funkcionalno-estetski tip. Pokrovno-oprijemalno- umeteln tip (3-3-3).

Kot komentar tehnološki klasifikaciji z metodo ovojnice zapišimo najprej nekaj besed o slednji. Kot smo dejali v uvodu, se oblikuje samo v določenih primerih. Med te prištevamo slike tipov 1H, 2G, 2H, 5C, 5E, 5G, 5H, 6E, 6F, 6G, 7C, 8C, 9B, 10A, 10B, 10C in 11D. Sledi kategorija delno uspešnih. To so tisti, kjer nastala slika sama po sebi ne kaže "ovojnice", vendar omogoča določena sklepanja o tipu. Na primer za tip 1F lahko rečemo, da se različice razlikujejo po izvihanosti ustja. Podobna sta še tipa 5E in 10D. Pri ostalih - 2C, 2F, 7B, 9C, 11B in predvsem 11C - metoda ni uspešna. Zato smo pri teh dodali tudi slike vseh različic.

Pri tipu 11A se je oblikovala ovojnica, ki zakrije osnovno značilnost tipa, trojno narebrenost zunanjega roba ustja. Če prekrijemo sliko ustij, eno s širokima in eno z ozkima profilacijama, dobimo ovojnico brez profilacije.

Tip 8C smo navedli med uspešne, kar bi pozornega bralca lahko začudilo. Slika tipa je izrazito nehomogena. V tem primeru kriterij določitve tipa ni združljiv z metodo. Kriterij za tip 8C je tehnika izdelave, zapognjeno ustje. Z metodo "ovojnice" pa primerjamo oblikovne tipe, natančneje tipe oblik prečnega profila.

Zgoraj prikazana klasifikacija je torej tiste vrste, ki služi raziskovalcu za urejanje gradiva. Koristna je kot memotehnični in datacijski pripomoček.

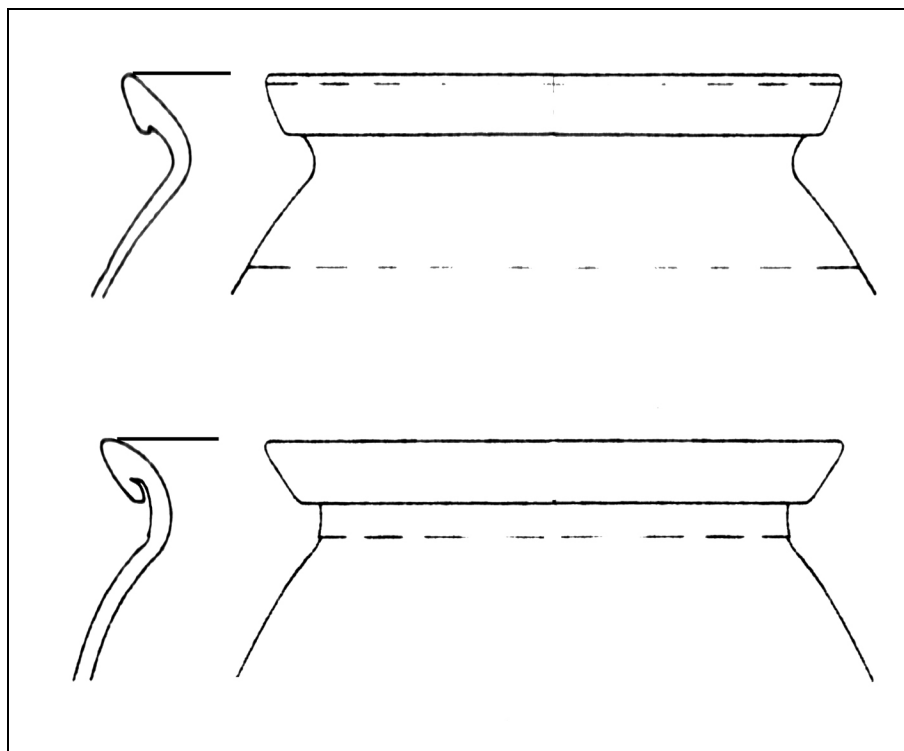
4.3.3.3. Funkcionalno - estetska tipologija

Tehnološka klasifikacija je primerna le za določene klasifikatorske naloge. Zgoraj (poglavje 4.3.3.2) smo predstavili primer urejanja gradiva v zbirki. Takšna klasifikacija je še posebej neprimerna ko raziskujemo preteklost družb, kjer sta izdelovalec in uporabnik različni osebi. Visoki srednji vek, vsaj v grajskem okviru, je takšna družba.

Zakaj je to pomembno? Tehnološka klasifikacija razvršča posode glede na kriterije, ki so zaznavni z arheološkimi metodami dela. Predvsem gre tu za črtno risbo oziroma prečni profil. Podobna klasifikacija je v preteklosti morda obstajala le med lončarji. Nikakor pa med uporabniki, saj je mnogo obravnavanih podrobnosti uporabniku prikritih. Poglejmo si nekaj takšnih.

Začnemo lahko s poimenovanjih, ki ilustrirajo zgoraj povedano: "rogljasto", "spodrezano", "karnisno". Gre za poimenovanja črtnih risb prečnih profilov, ki bi jih uporabnik v preteklosti le stežka prepoznal.

Omenili smo zapognjena in spodrezana ustja. Oba termina se nanašata na tehniko izdelave. Kako pa ju je zaznaval uporabnik v preteklosti. Razlike med, na primer, spodrezanim ali zapognjenim robom ustja uporabnik ni zaznal (glej **sl. 16**). Iz oblike zgornjega dela obeh loncev je razvidno, da je bilo vodilo pri izdelavi obeh isti mentalni model. Izdelovalec je v obeh primerih želel doseči isti cilj in z vidika uporabnika mu je to tudi uspelo. Drugačna je bila le pot. To lahko pripišemo osebnim navadam oziroma osebni tehniki izdelovalca ali skupine izdelovalcev.

Sl. 16. Visokosrednjeveška lonca (po Dannheimer 1973, tab. 6: 7 in 8) - tipa 5G in 8C po tehnološki klasifikaciji - se razlikujeta v črtni risbi prečnega profila, ne pa tudi ob pogledu na lonec.

Ker nas zanima preteklost, bomo skušali gledati z očmi uporabnika. A tudi ta izbira je samoumevna le z modernega potrošniškega vidika. So se v visokem srednjem veku proizvajalci prilagajali potrošnikom ali obratno? Sta bili, kot tretja možnost, obe skupini usklajeni?

Kakorkoli že, v nadaljevanju nas bo zanimal pogled na lonec s strani uporabnika. Ker so med malograjskim gradivom zastopani pretežno lonci, se bomo v nadaljevanju omejili na te. Lonec je posoda, ki lahko služi shranjevanju, pripravi in serviranju živil in tekočin. Lončenina je bila uporabljena za pripravo, shranjevanje in serviranje hrane.

Oblika loncev za kuhanje je v marsičem pogojena z bivanjsko kulturo, natančneje z opremo kuhinje (glej sl. 17). Restavrirani kuhinji na gradu Podsreda in Gamberk kažeta, da so bile na visokosrednjeveških gradovih v uporabi kaminske kuhinje.

Bivanjsko kulturo romanske grajske hiše gradu Gamberk (Makarovič 1988) lahko primerjamo s tisto v palačiju prve romanske faze kamniškega Malega gradu, kot ga je rekonstruiral Sagadin (1997a). Gamberška grajska hiša je bila sprva dvonadstropna, a še v romanski fazi nadzidana v tri nadstropja. Na gradu so bili trije bivalni prostori, stranišče in pomožni prostori. V bivalnih prostorih so bili leseni podi in gladko ometane stene ter dve kaminski ognjišči. Mračni prostori so hkrati služili pripravi in uživanju hrane ter kot delovni in spalni prostori.

Sl. 17. Stanovanjske soodvisnosti in vloga (lončene) posode (povzeto po Pleterski 2004b)

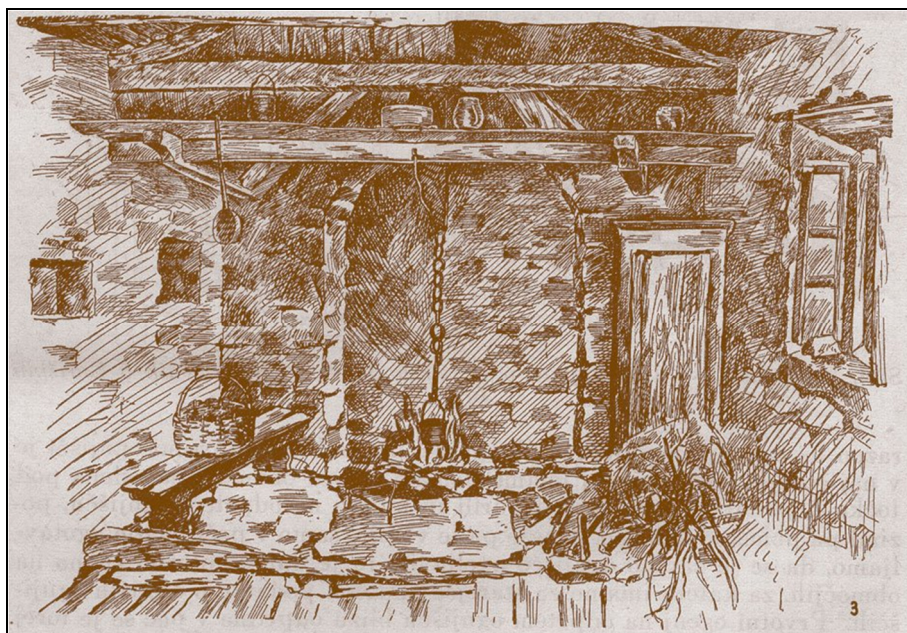
Glede uporabe prostorov kot delovnega prostora se z avtorjem ne strinjamo popolnoma. Po našem mnenju so ti prostori služili kot ženski delovni prostor, moške "delovne prostore" pa predstavlja grad v širšem pomenu besede, torej vse od grajskega dvorišča in hlevov do celotne grajske posesti (prim. sliki 3 in 4). Tudi obseg ženskih del v prostorih je bil pogojen s slabo svetlobo. Tako odpadeta možnosti tkanja in vezenja, dve osnovni opravili srednjeveške ženske (prim. Klapisch-Zuber 1990, 305-310) in ostanejo kuhinjska opravila.

Skupne spalne prostore predstavljajo velike zidne niše, manjši niši pa sta služili kot pohištvo. Vsakemu prebivalcu je pripadalo manj kot 10 m² bivalne površine. Z vodo so se na Gamberku oskrbovali iz studenčnega vodnjaka, odpadno vodo in fekalije pa so odmetavali k stavbnemu vznožju. Slednje je pogojevalo prisotnost mrčesa.

Stavba je bila opremljena z dvema kaminskima ognjiščema, po eno v drugem in tretjem nadstropju. V obeh primerih gre za ognjišči na tleh, s plitvo nišo v zid in (verjetno) leseno ali pleteno ter ometano napo. Dimniki so bili speljani v stenah tako, da so ogrevali tudi druge prostore.

Hodna površina, sicer lesene deske na v stenskih konzolah temelječih tramovih, je bila v neposredni bližini kamina prekrita z estrihom.

Delo in posledično oprema ob takšnem kaminu se ni dosti razlikovala od kmečkih hiš 18. in 19. stoletja (glej **sl. 18**). Za t.i. kaminske hiše je značilno, da imajo v glavnem prostoru odprto ognjišče z urejenim odvodom dima, praviloma z napo in zidanim dimnikom. Višina kurišča je različna in v splošnem kaže tendenco dviganja od pritalne v višje lege (Vilfan 1970). Kamin pogojuje tudi horizont stanovanjske kulture (Keršič 1988-1990). Tako iz opisa prostorov kot iz značilnosti kaminske hiše izhaja, da je bivanje in uživanje hrane v prostoru kurjenja možno. Napa oziroma lovilec isker in dimnik sta verjetno dovolj kakovostno odvajala dim. Ravno kvalitetno odvajanje dima omogoči prehod od talnega horizonta bivanja v ognjiščnicah k miznem horizontu stanovanjske kulture. Na talnem kaminu, ki segreva posodo s spodnje strani, je bilo moči pripravljati le ognjiščne jedi na vroči masti ali v vroči vodi; v loncih le slednje.

Sl. 18. Kaminska hiša, Dekani (Šarf 1963-1964, slika 3).

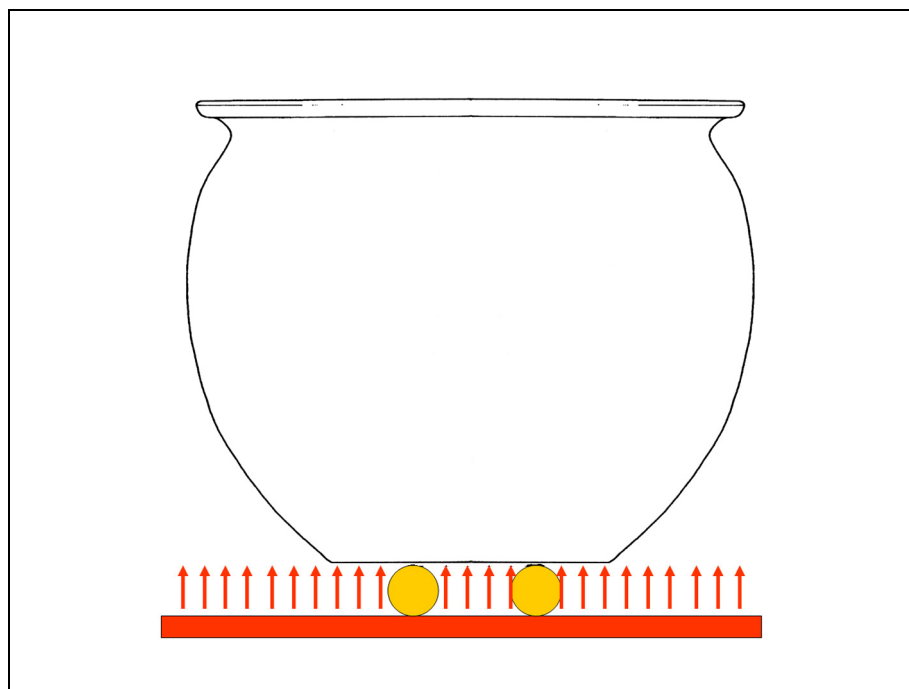
Upoštevanje stanovanjske soodvisnosti je pojasnjena tudi kroglasta, široka, oblika loncev. Razmeroma velika površina dna in spodnjega dela trebuha lonca sta funkcionalno pogojena (**sl. 19**). Termični vir, žerjavica, pogojuje optimalno obliko telesa termičnega prejemnika, lončene posode. Ta mora imeti kar največjo površino dna in spodnjega dela trebuha. Seveda obstaja več variant takšnih podsod:

- Široki, nizki lonci z relativni veliko površino dna; tovrstne posode je moči uporabljati le skupaj z distančnikom ("svitek", zgodnjerednjeveški "hlebčki" ali posebni podstavki; glej **sl. 20**, spodaj levo).
- Posode z posebej izdelanim distančnikom, navadno trinožniki (glej **sl. 20** desno in **sl. 21**).
- Viseče posode (glej **sl. 18**); značilnost so deli, ki omogočajo pritrdjevanje, majhni "tunelasti" ročaji ali posebej oblikovani robovi ustij.

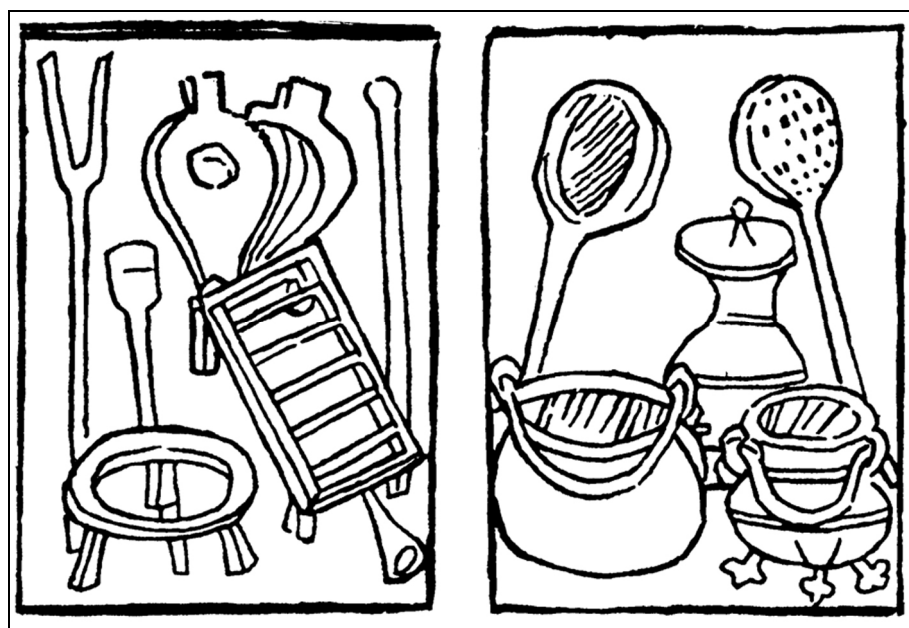
Značilna kroglasta oblika visokosrednjeveških loncev (prim. Predovnik 2003, 59) je torej v soodvisnosti z uporabo v kaminski kuhinji.

Omenili smo, da med malograjskimi najdbami ni lončenine, ki bi jo z gotovostjo lahko opisali kot servirno posodje. A na podlagi rekonstrukcije bivalnega horizonta, namreč miznega, vseeno lahko sklepamo, da so hrano uživali podobno kot kasneje, le izbor jedi in posodja je bil skromnejši (glej **sl. 22**). Velja omeniti, da odsotnost kovinskega in steklenega posodja med najdbami ne pomeni, da le-to na visokosrednjeveških gradovih ni bilo v uporabi. Vendar je to zaradi

dragocenosti - tudi kot surovine - prvega in slabe vidnosti v arheoloških depozitih drugega le redko zastopano med visokosrednjeveškim gradivom.

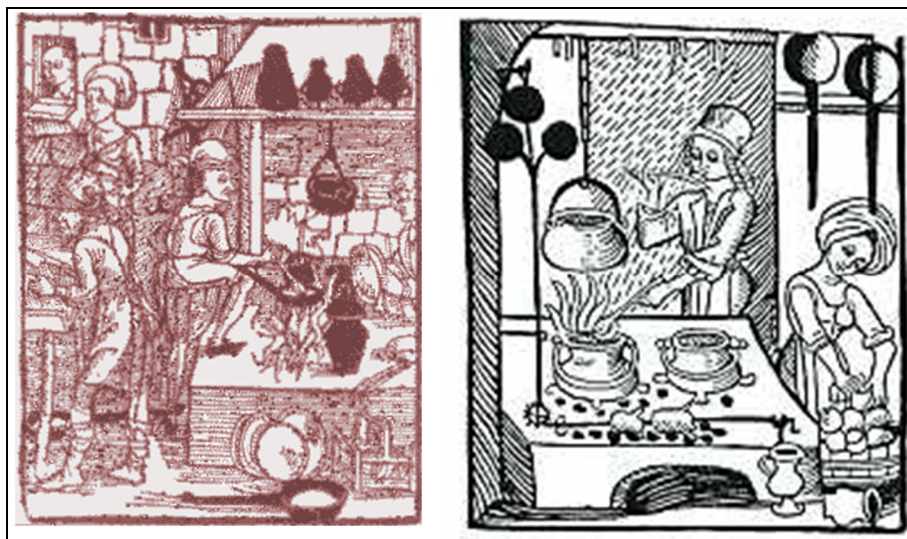
Sl. 19. Termični vir spodaj pogojuje optimalno obliko termičnega prejemnika, ki naj ima kar največji obod dna in spodnjega dela trebuha.

Sl. 20. Poznosrednjeveški kuhinjski pribor kaminske kuhinje (*Hans Paur, Nürnberg 1475*).

Sledeč stanovanjski soodvisnosti bi pričakovali, da sprememba oblike loncev v 13. stoletju odraža spremembo stanovanjske kulture ali vsaj kuhinjske opreme. Lonci postanejo višji, trebušasti z največjim premerom v zgornji tretjini. Značilno je tudi nažlebljeno rame, izrazit rob ustja. Premer dna znaša le kaki dve petini premera ustja, lonci postajajo bolj sloki (Predovnik 2003, 59). Pozno srednjeveške upodobitve prikazujejo takšne lonce (glej sl. 21, sredina desno). Oblika kaže na spremembo termičnega vira, kateremu se termični sprejemnik, lonec prilagaja. Visok, ozek lonec je

odraz prilagajanju stranskemu termičnemu viru. Takšni so t.i. praški lonci, ki so bili uporabljeni v slovanskih kamnitih ali ilovnatih pečeh (Pleterski 2004c).

Sl. 21. Viseči kroglasti lonci in trinožniki na poznosrednjeveških upodobitvah; na levi sliki, sredina desno, tipični trebušast lonec z lončenim pokrovom (Kuechenmaisterey, Nürnberg 1490).

Enega načinov uporabe takšnih loncev prikazuje omenjena upodobitev (sl. 21, levo). Na kaminu, ob ognju je tak lonec, pokrit s pokrovko. Oblika je prilagojena stranskemu viru, lonec je v neposrednem stiku z ognjem. Gre torej za lonec za hitro pogrevanje jedi ali vode.

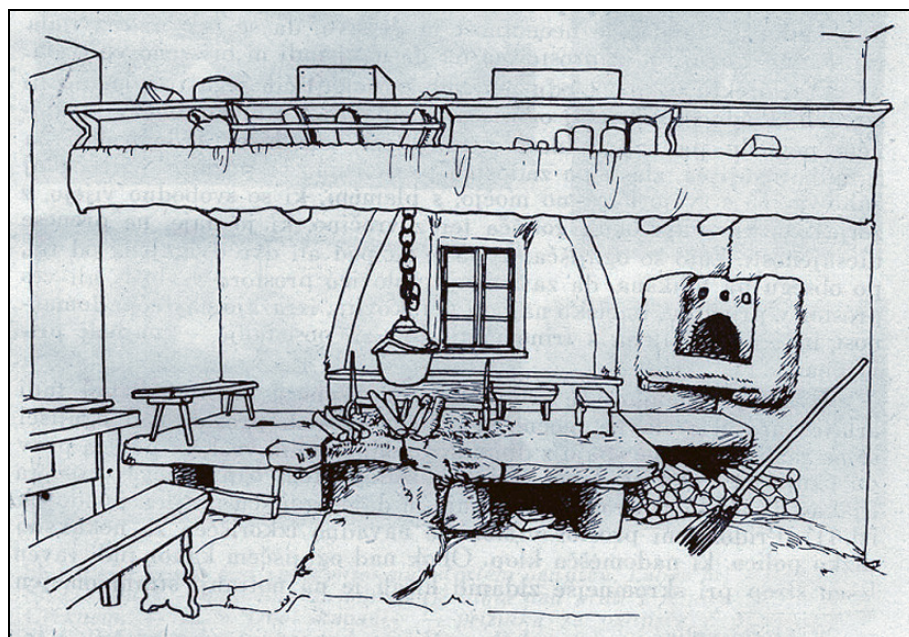

Sl. 22. Pojedina; N. Golis, ok. 1550 (po Santonini 1991, 57).

Uporaba kaminske kuhinje je omogočila plemenitemu gospodu Holleneškemu, da je leta 1487 na konjiškem gradu kaprulanskega škofa Petra in njegovo spremstvo pogostil, kot gospodi pritiče:

"Gostom so najprej prinesli sveže sladke smetane, polite čez kup rezancev in čez in čez potresene s sladkorjem; ta jed je bila res sladka in slastna. Drugič, pitan kopun in več kokoši, dušenih in serviranih v lastnem soku; tretjič so prišle že dolgo pričakovane in v času posta v rogaški dolini močno pogrešane postrvi; že pogledati jih je bilo veselje, jesti pa še bolj. Četrtič, drobno narezano zelje s kosom slanine ali špeha; te jedi smo se zadržali skoraj vsi, da bi kaj ostalo za kuharja. Petič, pečen kozliček v spremstvu treh ali še več piščancev, šestič so se pripeljale druge večje ribe v omaki, ki jim pravijo krap; okusni so, vendar ne kot krap v naši Italiji. Sedmič, kozje meso, ki je plavalo v žafranasto rumeni juhi; osmič, bobki iz zgnetenega mesa rakov, ocvrti na maslu v ponvi in na koncu zabeljeni s praženo čebulo in dišavami: ker je bila ta jed nekaj novega, je je ostalo prav malo, zakaj držali smo se pregovora, ki pravi: novost človeku godi. Desetič, cvrtnjak z žajbljem in več jurčkov, ki bi jih človek na prvi pogled imel za gozdne gobe, toda njih imenitni okus je povedal, da so domače; noben ni ostal cel, da bi lahko povedal drugim, kaj ga je doletelo. Enajstič so prinesli oluščen ječmen, kuhan v mastni juhi, pa rahel in bel kruh; postregli so tudi z več vrstami odličnega vina, ki ni zaostajalo za imenitnostjo jedi. Kaj naj še rečem?" (Santonini 1991, 83-84).

Opis je skladen s podanim opisom opreme kaminske kuhinje. Sladko smetano so pripravili v vrčku z dolgim vratom (sl. 21, na zgornji polici). Kopun se je dušil v pokritem loncu (sl. 20, desno). Na žaru pečen kozliček se je vrtel na ražnju (sl. 21 desno). Žafranasto rumena in kasneje mastna juha sta se kuhali v loncu, za serviranje temperirani sta čakali v trinožnem loncu ob ognju (sl. 21 desno). Bobki in cvrtnjak so se cvrli v ponvi (sl. 21, levo in desno). Rahel in bel kruh, pečen v peči (sl. 21, desno; sl. 23), je moč pripraviti le s kvasom. Vino, hranjeno v sodih, je bilo na mizo servirano v vrčih (sl. 21 desno spodaj). Kaj naj še rečem?

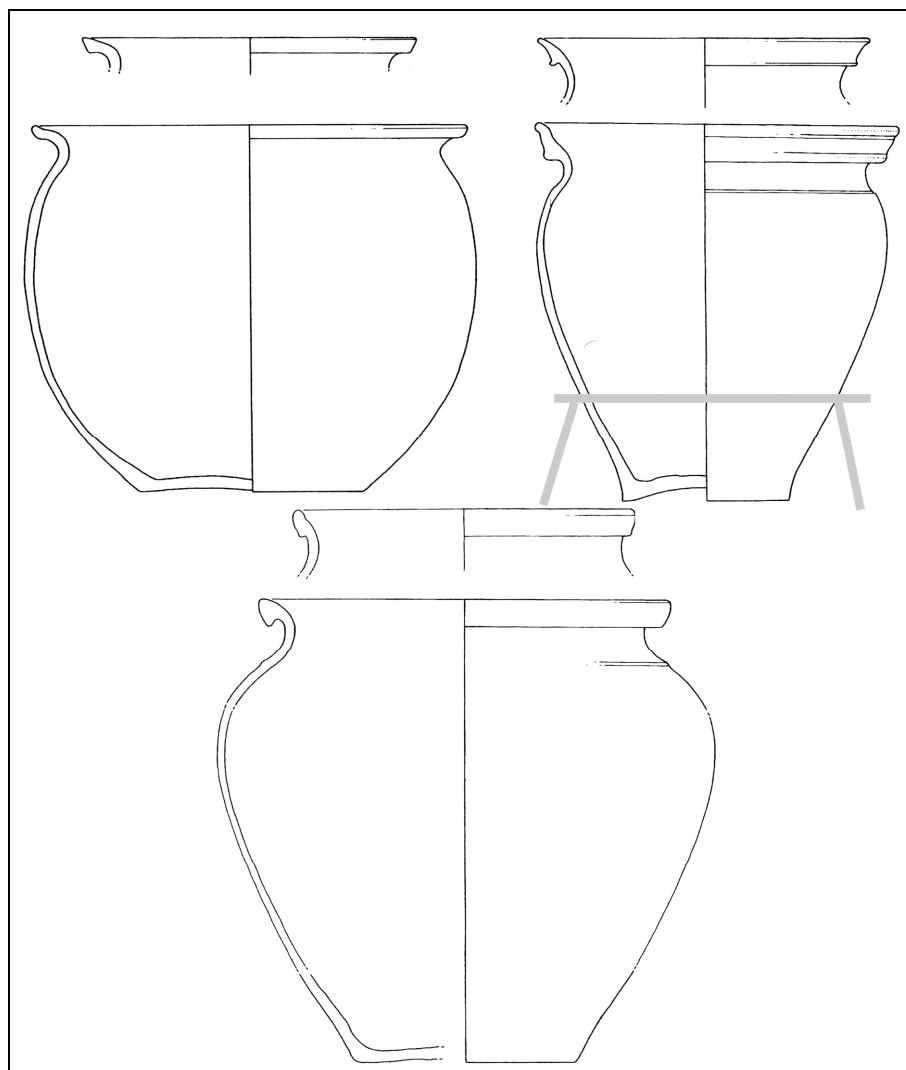

Sl. 23 Kaminska kuhinja s pečjo za peko kruha desno (Šarf 1963-1964, sl. 11).

Ko poznamo opremo grajske kaminske kuhinje, lahko z arheološko tipologijo določimo kulturne tipe obravnavane lončenine (prim. poglavje 4.3.1.).

Za izhodišče bomo primerjali tipičen visokosrednjeveški lonec s tipičnim poznosrednjeveškim (glej sl. 24). Razliko v obliki od kroglastega do trebušastega lonca, ki postaja vse bolj slok ("nizka" in "visoka" različica), smo pojasnili. Omenimo naj le, da se zdi oblika ozkega

lonca s skoraj konkavnim profilom v spodnji tretjini (**sl. 24**, zgoraj desno) idealna za nasaditev v trinožnik. V nadaljevanju nas bo zanimal predel lonca od ramena do ustja.

Sl. 24. Tipična oblika kroglastega (levo) in trebušastega (spodaj "nizek", desno "visok") lonca s po dvema tipičnima oblikama robov ustij (po Predovnik 2003, kat. št. 5, 4, 316, 295 55 in 58; razmerja so ohranjena, merilo približno 1:4).

Oblike se med seboj razlikujejo v podrobnostih, ki jih opazujemo na notranjem, spodnjem in zunanjem robu ustja.

Pri vseh različicah je notranji rob lonca bodisi užlebljen, bodisi tekoče prehaja v steno. Užlebljene različice so izdelane tako, da se prilegajo pokrovom. Ti so v poznem srednjem veku lončeni in se prilegajo užlebljeni notranjosti ustja. Pred tem so verjetno uporabljali lesene, čeprav poznamo tudi lončene že od 9. stoletja. Z vidika oblikovanja ustja je pomembna razlika med prekrivajočimi (**sl. 20**, desno) in prilegajočimi pokrovi (**sl. 21**, levo). Uporaba slednjih je mogoče šele pri lončenini, katerih ustje je izdelano na lončarskem vretenu. Le ti izdelki so pravih oblik, hkrati pa tehnika omogoča boljši nadzor nad premerom ustja lonca in pokrova. Lonce z neužlebljenimi notranjimi robovi ustij je tudi možno pokrivati. Tesnjenje je sicer slabše, a oblika pokrova je poljubna, potrebujemo le predmet z ravno ploskvijo primerne dimenzije, na primer pravokotno desko. Toda neužlebljeni lonci niso namensko prirejeni pokrivanju. V nadaljevanju bomo slednje imenovali *nepokrovna*, prve pa *pokrovna* ustja.

Spodnji rob ustja pri kroglastem loncu nima izrazitega prehoda; stik roba ustja z vratom je tekoč ali postopen. Pri vseh različicah trebušastih loncev je te prehod izrazit; stik roba ustja s steno

je odsekan, spodrezan ali v obliki četrtkrožnega elementa. Izrazit prehod ustja v vrat omogoča boljši oprijem. Orodje za ta namen so burkle (glej sl. 20, popolnoma levo). Uporaba tega orodja je pogojena s prileganjem velikosti med rogovilo burkel in oprijemališčem na loncu. Razpon, ki omogoča oprijem je med zunanjim najmanjšim obodom vratu in največjim premerom spodnjega roba ustja. Večina trebušastih loncev je izdelana tako, da je ta razpon kar največji. Žal ohranjenost malograjskega gradiva ne omogoča empiričnega preverjanja te hipoteze. Če bi razpone med omenjenima meritvama lahko razvrstili v nekaj velikostnih razredov, bi to govorilo v prid hipotezi. Omenili smo tudi obešanje loncev, ki bi lahko bilo v povezavi z omenjeno obliko ustij. Ustja z ostrim prehodom v vrat bomo imenovali *oprijemna*, ustja s tekočim prehodom pa *neoprijemna*; ustja s postopnim prehodom v vrat so *delno oprijemna*.

Zunanji rob ustja je le pri "visoki" različici trebušastega lonca umetelno oblikovan. Ostale različice na kažejo, da bi bil ta del lonca deležen posebne pozornosti. Zdi se, da je namen oblikovanje zunanjega roba ustja zgolj estetski videz. Zato bomo prve imenovali *umetelna*, druge pa *preprosta* ustja.

Glede na našete dejavnike lahko izdelamo kriterije za razvrščanje ustij. A kot smo omenili, tudi lonec z neužlebljenim robom ustja je lahko pokrit in obratno. Tudi kroglasti lonec lahko premikamo z burklami in nobeno ustje ni grdo. Vendar so nekatere oblike izdelane namensko. Nas pa zanima, kot smo dejali (glej poglavje 4.3.1.), namenskost oziroma mentalni model, ki je botroval neki obliki. Obliki spodnjega in notranjega roba ustja tako predstavljata funkcionalne kriterije, zunanji rob pa estetskega.

Rob ustja srednjeveškega lonca je:

- ne pokroven, delno pokroven, pokroven (notranji rob);
- neoprijemalen, delno oprijemalen, oprijemalen (spodnji rob);
- preprost, delno umetelen, umetelen (zunanji rob).

Za preprostejšo uporabo lahko uporabljamo na primer številčne oznake. Vsak kriterij označimo z arabskimi številkami 1, 2 ali 3, pri čemer višja številka pomeni večjo kakovost določenega kriterija. Torej:

- pokrovnost: 1, 2, 3;
- oprijem: 1, 2, 3;
- umetelnost: 1, 2, 3.

Pri opisovanju ustja številke ločimo z znakom "-". Primer:

- nepokrovno-delno oprijemalno-neumetelno ustje (1-2-1);
- pokrovno-oprijemalno-umetelno ustje (3-3-3)...

Kljub na prvi pogled preprosti shemi je možnih 27 različic. Vendar na podlagi zgoraj povedanega pričakujemo, da bodo nekatere kombinacije pogostejše od drugih. Značilen zgodnesrednjeveški lonec ima *nepokrovno-neoprijemalno-preprosto* ustje (1-1-1), visoko-srednjeveški *ne/pokrovno-oprijemalno-preprosto* (1-3-1 ali 3-3-1) in poznosrednjeveški *pokrovno-oprijemalno-umetelno* ustje (3-3-3).

Gradivu smo določili kulturne tipe, z zgornjo shemo pa uvedli funkcionalno estetsko tipologijo (v Klejnovem smislu; prim. poglavje 4.1.) visoko- in poznosrednjeveških loncev.

Pri razvrščanju gradiva bi lahko izhajali iz "osnovnih" tipov. Vendar funkcionalno-estetska tipologija tiči znotraj tehnološke klasifikacije; lončarju/ki je tehnologija pomenila sredstvo za funkcionalno in estetsko posodo.

Zato smo že v prejšnjem poglavju vsak tehnološki pogojni tip v zadnjem razdelku opredelili z metodo funkcionalno-estetsko tipologije.

Tako postane jasno, zakaj je iskanje časovno pomenljivih tipov ustij tako težavna naloga. Opraviti imamo z opremo, prilagojeno uporabi v kuhinji. Variacije znotraj funkcionalnih tipov so majhne, večinoma estetske. Kaminske kuhinje so se pri nas pojavile najprej na romanskih gradovih in so se ponekod obdržale do 20. stoletja. Na podlagi tipa kuhinjske lončenine lahko sklepamo o kuhinji, kjer je bil uporabljen; o starosti pa le posredno.

4.3.4. Tehnologija izdelave lončenine

V študijah srednjeveške lončenine je razširjena uporaba klasificiranja lončenine glede na zvrsti lončarske gline. Pri tem prednjači razvrščanje v razrede glede na atmosfero žganja (npr. Predovnik 2003, 52-57; Kaltenberger, Cech 2003, 11-29; Gutjahr, Tiefengraber 2003, 73-75; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 447-449). Rezultatov takšnih klasifikacij v smislu kronoloških, kulturnih ali tehnoloških tipologij skorajda ni.

Bolj obetavno, vsaj z vidika kronologije, se zdi beleženje znakov izdelave. Delitev na prostoročno izdelano posodje, posodje dodelano na lončarskem vretenu in posodje izdelano na lončarskem vretenu se zdi v visokem srednjem veku kronološko pomenljiva (Losert 1993, 28-34; Wintergerst 1999, 27-30). Vendar je učinkovito časovno razvrščanje s to metodo možno le na dobro ohranjenem gradivu, najbolje na celih posodah.

Morda pravo pot kaže študija o srednjeveški in zgodnjenovoveški lončenini iz Mauterna na Donavi. Avtorici sta z zelo natančno klasifikacijo lončarske gline uspeli izpostaviti nekatere časovno občutljive trende. Tako je v skupini redukcijsko žgane gline s primesjo kremena svetlo siva lončenina mlajša od temno sive in bež (Kaltenberger, Cech 2003, 21-27).

Nasprotno menje, da atmosfera žganja in posledično barva lončenine nista časovno občutljiva, argumentira na primer lončenina iz peči 11. stoletja. Lončenina istega žganja je različnih barv, kar pomeni, da atmosfera ni bila dobro nadzorovana (Kaltenberger 2001, 283). Tako na vprašanje, ali je bila atmosfera žganja - in posledično barva lončenine - v srednjem veku posledica zavestne izbire, še nimamo odgovora (prim. Gutjahr, Tiefengraber 2004, 448).

Podoben rezultat smo dobili tudi s preizkusom metode, uporabljene na gradivu najdišča Trdnjava Kostanjevica. Z uporabljenimi klasifikacijami v gradivu Trdnjave Kostanjevica ali Malega gradu nismo zaznali kronološko ali drugače pomenljivih zvrsti (prim. poglavje 4.5.1).

Zato nam ostane le, da na kratko predstavimo zvrsti lončarske gline in atmosfere žganja. Izgled in zgradba žgane lončenine sta odvisna od surovine, temperature in atmosfere žganja, od uporabe ter podepozicijskih procesov. Surovina, lončarska glina, je pripravek iz gline ali mešanice glin z dodanimi pustili. Od lončarske gline so odvisne lastnosti končnega izdelka.

Z opisovanjem značilnosti odlomkov in posod, t. i. tehnologijo lončenine, skušamo odgovoriti na tri vrste vprašanj: o proizvodnih procesih, fizičnih lastnostih in izvoru surovin ter izdelkov.

Z uporabljenim načinom zajemanja podatkov smo na obravnavanem gradivu ločevali različne tipe ustij in okrasa ter različne tehnologije oblikovanja. Oblikovne tipe celih posod je bilo zaradi slabe ohranjenosti gradiva moč določiti le posredno.

Tehnologijo žganja prepoznavamo na podlagi tipov preloma. Uporabljena metoda zajemanja podatkov omogoča ločevanje šestih zvrsti prelomov (tipi 1, 2, 3, 4, 5 in 8 po Horvat 1999, 53-54; prim. Bauer in dr. 1993, 104-105; Losert 1993, 73-74; Orton in dr. 1993, 132-134).

Prvega tipa, kjer so prelom in obe površini svetle barve in kaže na oksidacijsko žganje v oksidacijski atmosferi, je med obravnavano lončenino 26 odstotkov.

Drugi tip s prelomom in obema površinama enotne temne barve - žganje in atmosfera redukcijski - predstavlja 26 odstotki gradiva.

Za prelome tretjega tipa je značilen enoten prelom z eno ali obema lisastima površinama, ki označuje stihijsko žganje in nenadzorovano atmosfero. Teh je v malograjskem gradivu 2 odstotka.

Lončenine s prelomom četrtega tipa - jedro enotne svetle, obe površini temne barve; žganje oksidacijsko, v končni fazi vzpostavljen proces dimljenja - je med gradivom 2 odstotka.

Značilnost petega tipa je jedro enotne temne in obe površini svetle barve, kar označuje redukcijsko žganje z oksidacijska atmosfera vzpostavljeno v končni fazi, je zastopan z 8 odstotki.

Tipa šest in devet (ki ju z uporabljenim zajemanjem podatkov ni mogoče ločiti) s temno notranjostjo in zunanostjo ter neenotnim jedrom je v gradivu manj kot odstotek.

Tudi tipa sedem in osem s svetlo notranjostjo in zunanostjo ter neenotnim jedrom je v gradivu manj kot odstotek.

Nerazvrščena tretjina odpade na gradivo, ki ima zunanjo in notranjo površino različnih barv v vseh možnih kombinacijah. Takšna lončenina je bila žgana večinoma v stihijski atmosferi.

Pustila (vključki, negnetljive surovine) so pomembna kategorija pri razvrščanju lončenine. Srebrna sljuda se v majhnem deležu in v zelo majhnih delcih pojavlja v skoraj vseh odlomkih malograjske lončenine. Predvsem po majhnih delcih se razlikuje od lončenine, kjer je sljuda lončarski glini dodana. Na podlagi tega sklepamo, da je srebrna sljuda del gline, to pa pripelje do sklepa, da gre za enoten vir surovine in potemtakem verjetno za lokalno produkcijo (prim. Gutjahr, Tiefengraber 2004, 448).

Najpogostejši primesi lončarski glini sta kremenčev in apnenčev pesek. Prve je dokumentiran v 49, drugi pri 25 odstotkih odlomkov. Skupaj sta kremenčev in apnenčev pesek zastopana v 17 odstotkih gradiva.

Pogosto je večji kremenčev pesek, z zrni velikosti do 3 mm, prisoten samo ali tudi na površini odlomkov. Gre za tehniko izdelave, pri kateri je bil polizdelek pred pečenjem povaljan v pesku. To zvrst lončenine imenujemo raskava lončenina (prim. Losert 1993, 30-33). V našem gradivu je je 10 odstotkov.

Sledovi obdelave so dokumentirani na 1903-eh oziroma 40 odstotkih odlomkov. Gre za znamenja na zunanji ali notranji površini, ki pričajo o tehniki obdelave posod. Problematično je, kot smo omenili zgoraj, opredeljevanje odlomkov. Pri teh je ločevanje med, na primer, posodo dodelano ali izdelano na hitrem vretenu skoraj nemogoče (prim. Losert 1993, 26).

Izmed 1903-eh je dve tretjini odlomkov izdelanih na hitrem vretenu, pri ostalih pa so bile uporabljene druge tehnike. Največkrat - 26 odstotkov - je bilo moč dokumentirati le, da gre za doglajen odlomek.

Med srednjeveško lončenino je dokumentiranih 782 oziroma 16 odstotkih odlomkov, na katerih so ohranjeni t. i. prismojeni ostanki. Brez kemične analize ostankov ni moč podati natančne sodbe, a sodeč po etnoloških analogijah (Baš 1938) bi lahko šlo za ostanke smolnega premaza. Ta je služil boljši vododržnosti posod. V obeh primerih, bodisi da gre za prismojene ostanke hrane bodisi za smolni premaz, gre za znake kuhinjske lončenine. Izstopa zastopanost v zbiralnih enotah 15 (26 odstotkov), 20 (42 odstotkov), 26 (27 odstotkov) 47 (32 odstotkov), 48 (30 odstotkov), 49 (32 odstotkov), 50 (38 odstotkov), 51 (31 odstotkov) in 52 (27 odstotkov).

Med gradivom smo dokumentirali nekaj odlomkov s svojevrstnimi sledovi uporabe. Odlomki imajo ožgane vzorce v obliki mreže deltooidov. V enem primeru so ohranjeni tudi korodirani ostanki železa. Te sledi so posledica tehnike izdelave t. i. vezanih loncev. Zaradi večje obstojnosti so bili lonci, ki so bili zaradi uporabe v stiku z ognjem, vezani s prepletom železne žice. To tehniko še danes uporabljajo komendski lončarji.

4.4. Arheološki konteksti

4.4.1. Stratigrafija

Izkopavanja na Malem gradu so bila planumska oziroma arbitrarna. Zato je bilo stratifikacijo grajskega dvorišča, prostora izkopavanja leta 1992 (sl. 5), potrebno retrogradno analizirati.

Na podlagi zapisov v terenskem dnevniku je bilo mogoče rekonstruirati nekatere stratigrafske enote in njihove odnose. Kot izhodišče je služil podatek, da odlomki lončenine "nad tlakom datirajo zahodni zid drugega romanskega palacija, ker se tlak lepo izteče k vhodu skozi zid."

Ta "tlak", na drugih mestih označen kot "estrih", predstavlja hodno površino uporabe grajskega dvorišča. Tla so bila tako v obeh objektih kot zunaj njih izravnana z maltnim estrihom. Posebno na grajskem dvorišču se je dalo opazovati njegovo večkratno obnovo (Sagadin 1997a, 107). Pod estrihom je ležala izravnalna ilovnata plast, ki je nastala neposredno pred oziroma hkrati s hodno površino. Ta ilovnata plast na nekaterih mestih prekriva ruševine starejše faze. Enaka stratifikacija je zabeležena tudi v palaciju (isti 1997a, 106) in vzhodnem delu gradu (isti 1997b, 20).

Pod temi plastmi je bilo več ilovnatih plasti, v terenskem dnevniku označenih kot "mešana", "rjava", "kulturna" in "rdeča, sterilna" ilovica. Te lahko vsebujejo srednjeveške ali prazgodovinske artefakte. Medsebojni stratigrafski odnosi teh plasti, razen v enem primeru, kjer "mešana" leži nad "kulturno sterilno ilovico", niso poznani. Vse ilovnate plasti pa so nalegale na razgibano skalno

osnovo. Ta je najnižja na severnem robu grajskega dvorišča, izdanja pa južno od kvadrantov 11 do 14. Tam na njej temelji malograjska kapela. Tako so na skalno osnovo v kvadrantih 11 do 13 izkopavalci naleteli že v drugem, v kvadrantu 9 pa šele pri petem planumu.

Na več mestih omenjeni zgodnesrednjeveški grobovi so bili vkopani skozi ilovnate plasti do skalne osnove (Sagadin 2001a, 361).

Nad estrihom je ležala "črna kulturna plast, ki je ... označevala romansko fazo", ki jo dnevnik omenja le enkrat in še to posredno. V kvadrantih 6, 9 in 10 je bila lončenina "predvsem v črnih luknjah v maltne tlaku". V objavljenem opisu stratigrafije obravnavanega prostora, ravnice med malograjsko kapelo in mestnim stolpom, je vsa lončenina opisana kot izvirajoča iz "zelo tanke, nekaj centimetrov debele, temnorjave kulturne plasti tik pod žganino in nad maltnim estrihom" (Sagadin 2001a, 361). Ta plast je na več mestih v terenskem dnevniku navedena kot "grajska plast". Zaradi transparentnosti smo to poimenovanje v nadaljevanju prevzeli.

Celotno izkopno polje so prekrivale več kot 60 centimetrov debele ruševinske plasti. Te so bile odstranjene kot enotna plast (isti 2001a, 361), izbor lončenine pa opravljen intuitivno na terenu. To lončenino obravnavamo kot pripadajočo ruševinskim plastem.

Upošteva prikazano stratifikacijo je bilo moč na najdišču Kamnik Mali grad določiti štiri faze: geološka osnova, prazgodovina, zgodnji srednji vek ter visoki in pozni srednji vek.

V *prvo fazo* smo umestili plasti naravnega nastanka, skalno osnovo in plasti sterilne ilovice.

Le eno zbiralno enoto je moč umestiti v *drugo*, prazgodovinsko *fazo*. Po opisu plasti - ilovica - in distribuciji prazgodovinskih najdb (sl. 6) sklepamo, da gre za plasti koluvialnega nastanka. Najdbe so torej v t.i. sekundarni legi.

Tretja faza opredeljuje zgodnesrednjeveško grobišče. Grobovi so bili vkopani v ilovice prve in druge faze prav do skalne osnove in so obravnavani na drugem mestu (Sagadin 2001a). Nekaj posameznih najdb je že izkopavalca navedlo na misel o morebitnem obstoju zgodnesrednjeveških naselbinskih struktur (Sagadin 1997a, 109).

Velika večina izkopanih plasti sodi v *četrtto*, visoko in poznosrednjeveško *fazo* (prim. zgoraj). To že na podlagi opisane stratifikacije lahko razdelimo v več podfaz.

V *podfazo a* smo uvrstili vse plasti pod estrihom. Te lahko opredelimo kot pripravo terena za estrih.

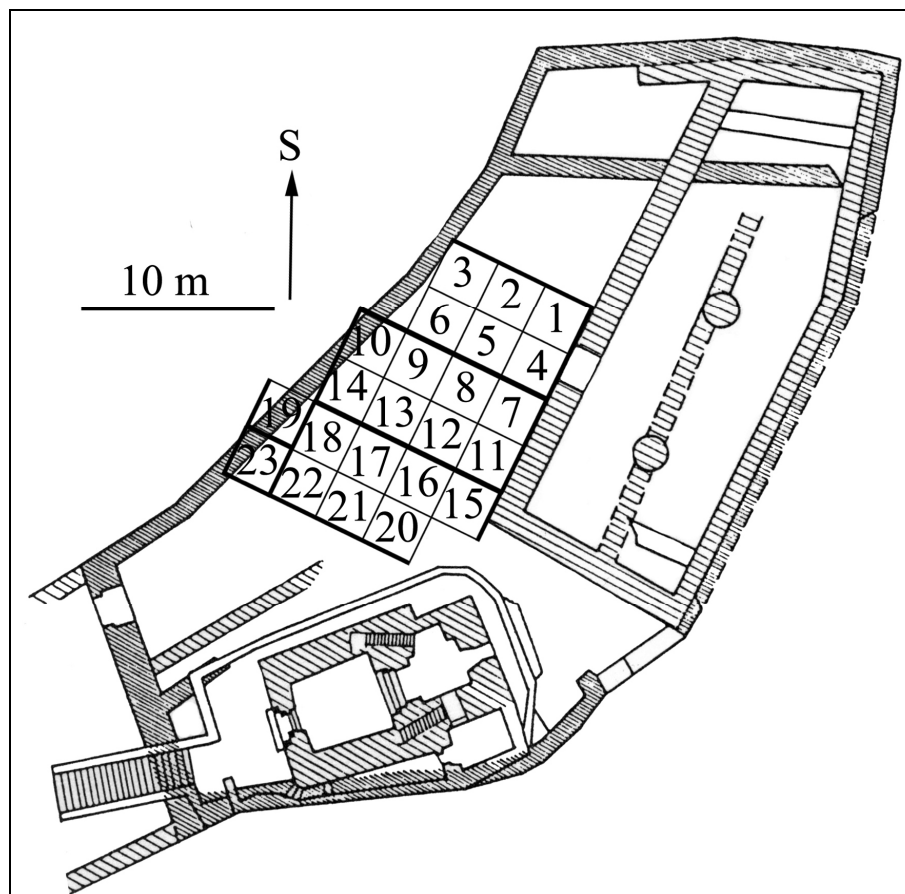
Hodno površino smo označili kot *podfazo b*. Gre za estrih in sivorjavo plast. Slednjo obravnavamo kot plast, nastalo v času uporabe hodne površine (prim. zgoraj). To je omenjena "grajska plast", ki nam priča o procesih na grajskem dvorišču.

V *podfazo c* smo umestili vse mlajše plasti, predvsem omenjene žganinsko plast in ruševinske plasti. Slednje so verjetno nastajale v dolgotrajnih procesih rušenja gradu. Tako so med gradivom te stopnje lahko zastopane tudi najdbe, mlajše od dogodka, v katerem je bil grad uničen. Določene aktivnosti, na primer uporaba grajske kapele, so na tem prostoru potekale v času celotnega novega veka. A ker so bile plasti te faze odstranjene enotno, jih obravnavamo enotno.

Že takoj pa se postavi vprašanje, ali je "grajska plast" sočasna starejšemu ali mlajšemu palaciju (prim. poglavje 3). Na podlagi opisane stratigrafije je soditi, da je faza 4a sočasna starejšemu, faza 4b pa mlajšemu palaciju.

4.4.2. Zbiralne enote

Izkopno polje je bilo leta 1992 razdeljeno na 23 kvadrantov, ki so bili odstranjeni v treh do petih režnjih oziroma planumih. Na tem mestu obravnavana lončenina izhaja iz kvadrantov 1 - 18 (sl. 25). Najdbe so bile dokumentirane znotraj planumov in kvadrantov; vsaka vrečka je opremljena z lističem, kjer je naveden datum in kvadrant ter planum, od koder najdbe izvirajo. Kjer so izkopavalci naleteli na izrazito drugačne plasti, kot so "estrih", "ilovica", "črna prst v luknji", so jim planume prilagodili. Tako je predvsem pomembna delitev v četrtem režnju na najdbe nad in pod tlakom.

Sl. 25. Mreža kvadrantov (izkopavanja 1992) na arealu Malega gradu (grafična predloga Sagadin 1997b, naslovnica).

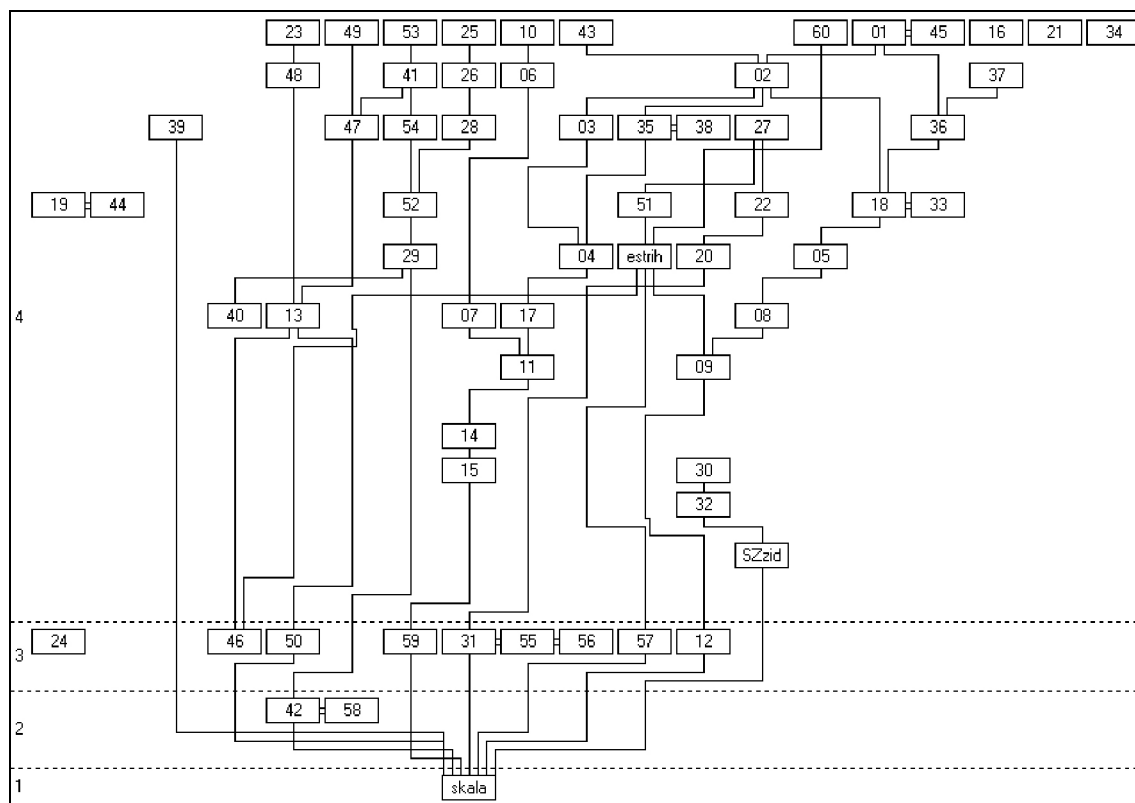
Ker so bila izkopavanja arbitrarna, je kontekstualizacija najdb možna le v poizkopavalni analizi. V ta namen so bile obravnavane najdbe razvrščene v najmanjše dokumentirane skupke, ki jih v nadaljevanju imenujemo zbiralne enote. Najpogostejše gre za določen planum v določenem kvadrantu. Zbiralne enote služijo kot pripomoček pri umeščanju gradiva v stratigrafsko sekvenco. Številčenje zbiralnih enot je potekalo ob vpisovanje gradiva v podatkovno zbirko. Vsaka vrečka je dobila številko zbiralne enote in bila v nadaljevanju opremljena s podatki. Kadar smo naleteli na več vrečk z istim opisom, smo jih združili pod eno številko zbiralne enote. Para zbiralnih enot 18 in 33 ter 35 in 38 smo kot del istega konteksta identificirali šele pri kasnejših analizah. Zaradi preglednosti smo ohranili vse številke, a gradivo obravnavamo pod številčkama 18 (18 in 33) in 35 (35 in 38).

Zbiralnih enot ne enačimo s stratigrafskimi enotami. A pri nekaterih zbiralnih enotah smo v poizkopavalni analizi ugotovili, da izvirajo iz zanesljivih kontekstov (na primer v "v jami"). Te smo v sintezi obravnavali kot stratigrafske enote. Ostale smo obravnavali od primera do primera različno (glej poglavje 4.5.).

Za določanje kontekstov zbiralnim enotam so bili ključni najdiščni podatki na identifikacijskih listkih in opisi v terenskem dnevniku. Na identifikacijskem listku je označen datum, kvadrant in planum. V nekaterih primerih je bil dodan osnovni podatek o plasti, na primer "V ILOVICI". Nato je bilo gradivo na podlagi datuma povezano z zapisom v terenski dnevnik. V nadaljevanju postopka smo opisanih stratigrafskih podatkov na podlagi v dnevniku in literaturi (Sagadin 1997a; isti 2001) sestavili Harisov diagram zbiralnih enot (sl. 26).

Iz diagrama je razvidno, da so stratigrafski podatki pomankljivi. Tako je na primer zbiralna enota 19=44 brez stratigrafskih podatkov, zbiralno enoto 39 pa opredeljuje le podatek nad skalno osnovo. Za zbiralno enoto 30 imamo podatek, da je istočasna zbiralni enoti 15, manjka pa odnos pod.

Pri sestavljanju diagrama in predvsem pri uporabi rezultatov smo se zavedali, da na podlagi reženjskih izkopavanj ni mogoče sestaviti pravega Harrisovega diagrama. Gre za nekak približek, katerega omejitve je potrebno upoštevati.

Sl. 26. Faziran Harrisov diagram zbiralnih enot, sestavljen s programom Stratify (<http://www.stratify.privat.t-online.de/index.htm>) na podlagi podatkov o kvadrantu, planumu, datumu izkopavanj in opisu posamezne zbiralne enote (prim. poglavje 4.4.2).

4.4.2. Katalog zbiralnih enot

Katalog zbiralnih enot temelji na opisani podatkovni zbirki (glej poglavje 4.3.2.). Enotna zgradba kataloga zbiralnih enot podaja naslednje kategorije:

Zbiralna enota: številka zbiralne enote (ZE), uporabljena v podatkovni zbirki in diagramu ZE.

Kvadrant: številka kvadranta, ki se nanaša na številčenje izkopavanj leta 1992 (glej sl. 25).

Planum: v terenskih pisnih virih so arbitrarni režnji označeni kot planumi od 1 do 5.

Terenski pisni vir: v prvem odstavku je z VELIKIMI TISKANIMI ČRKAMI podan pripis na najdbnem lističu. V sledečih odstavkih je prepis zapisov iz terenskega dnevnika (leto 1992), ki se posredno ali neposredno nanaša na določeno zbiralno enoto. Prepis je dobeseden, s kar najmanjšimi slovničnimi in slogovnimi korekturami. Kjer so bile uporabljene krajšave, so besede izpisane v okroglem oklepaju. Na primer: zah(od). V poševnem oklepaju so podana naša pojasnila. Na primer: /pripis na robu/.

Komentar konteksta: komentar zapisa v terenskem dnevniku.

Število odlomkov (identifikacijske številke): število odlomkov v konkretni zbiralni enoti. V oklepaju so podane identifikacijske številke predmetov konkretne zbiralne enote, ki so uporabljene tudi v podatkovni zbirki, katalogu predmetov in na foto tabelah.

Velikost odlomkov: najprej je podana povprečna velikost odlomkov (skupno povprečje 14,6) v kvadrantnih centimetrih (cm²), za podpičjem (;) pa po vrsti odstotni deleži v velikostnih razredih do 10cm², 10 do 20 cm², 20 do 30 cm² in nad 30 cm². dstotni deleži so zaokroženi na odstotek natančno, zaradi česar je seštevek lahko namesto 100 le 99 odstotkov. Kot velikost odlomka uporabljamo površino, izračunano kot zmnožek vrednosti širina in višina. Ker odlomki niso pravokotne oblike, gre za približke realnih vrednosti.

Zastopanost tipov ustij: graf zastopanosti posameznih tipov ustij v konkretni zbiralni enoti. Uporabljena je klasifikacija teholoških tipov z metodo "ovojnice" (glej poglavje 4.3.3.).

Razlaga konteksta: relativna in absolutna datacija na podlagi opredelitve konteksta.

Datacija (gradivo): razpon absolutnih datacij na podlagi primerjav. Zaradi boljšega pregleda so uporabljene letnice, a so mišljene z opisno četrstoletno natančnostjo. Na primer, zapis 1025 – 1075 je enak opisnemu sredina 11. stoletja; zapis 1250 – 1325 je enak opisnemu druga polovica 13. in začetek 14. stoletja ipd.

Opredelitev zbiralne enote: opredelitev zbiralne enote na podlagi soočenja interpretacije konteksta in gradiva.

Zbiralna enota: 1

Kvadrant: 10, 14.

Planum: 1.

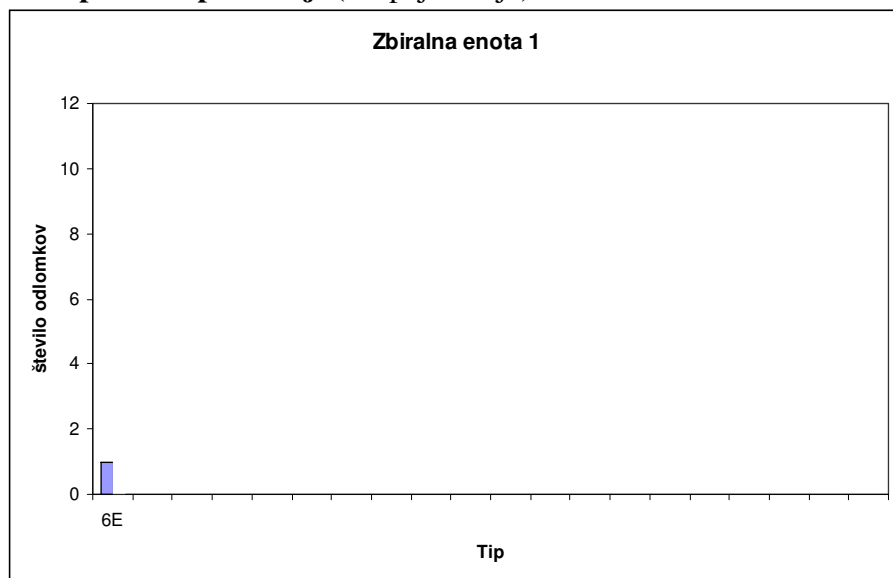
Terenski pisni vir: PLAST²¹ 1; OB ZIDU.

Komentar konteksta: Ob zidu. Možnosti: 1. plast ali plasti na hodni površini ob zidu, faza 4b; 2. ruševinske plasti, faza 4c; 3. oboje.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 25 (1387 – 1393, 1489-1497, 3618 – 3626).

Velikost odlomkov: 12 cm²; 68, 24, 4, 4.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 1 ustje).

Razlaga konteksta: grajska faza.

Datacija (gradivo): 1000 - 1200.

Opredelitev zbiralne enote: na podlagi datacije edinega ustja lahko izključimo možnosti 2 in 3. Gre torej za plast ali plasti na hodni površini - ob zidu - grajske faze.

Zbiralna enota: 2

Kvadrant: 13, 14.

Planum: 1.

Terenski pisni vir: PLAST 1.

15.5. "V kv. 13 in 14 se na višini žive skale pojavljajo že kar bogate srednjeveške najdbe (ogrlica - /pripis z drugim pisalom/ veriga, puščica - poleg lončenine itd.).

Med včerajšnjo keramiko so tudi kosi prazgodovinske (halštatske), čeprav je vsa pobrana iz črne kult(urne) plasti, ki je sicer označevala romansko (grajsko) fazo. /pripis s svinčnikom/ sekundarno."

²¹ Termina plast in planum sta v dokumentaciji izkopavanj (terenski dnevnik, najdbni lističi) uporabljana kot sopomenki.

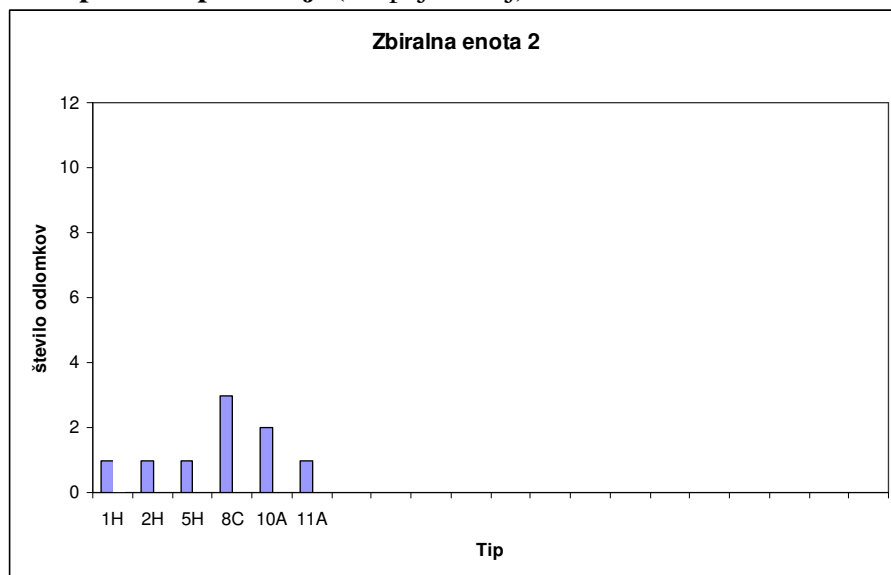
"Tudi danes se pojavlja več prazgodovinske in nekaj kosov "antične" keramike na sami živi skali. V povsem isti plasti je bila tudi včeraj najdena veriga iz podolgovatih členov. Tudi danes najdeno železno kresilo na verigi je iz neposredne bližine" /pripis in podčrtan stavek s svinčnikom označujeta, da se stavek nanaša na kv. 13 in 14/.

Komentar konteksta: Verjetno t.i. "grajska plast". ZE 2 nad ZE 3.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 59 (1217 – 1275, 1279).

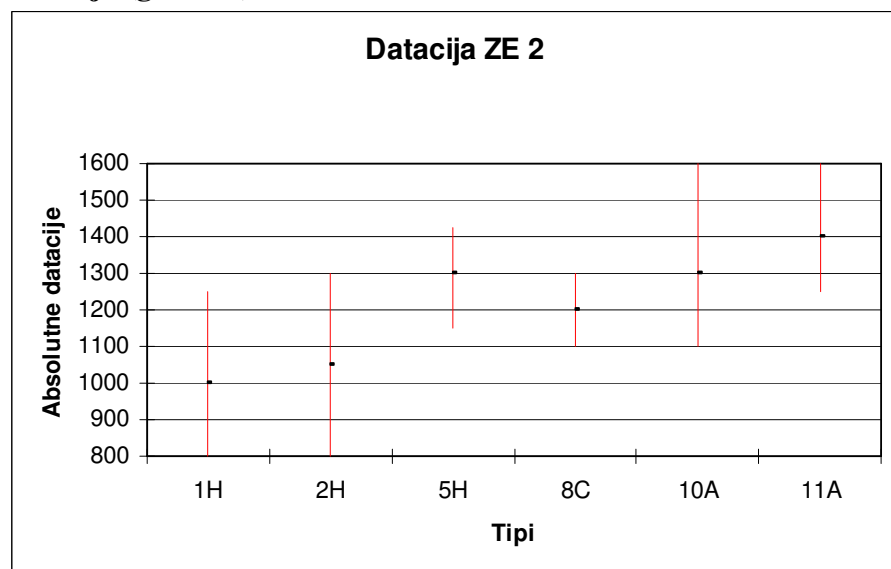
Velikost odlomkov: 17 cm²; 37, 37, 14, 12.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 9 ustij).

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, ki vsebuje tudi "grajsko plast".

Zbiralna enota: 3

Kvadrant: 13.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2.

4.6. "Nadaljujemo s kopanjem 2. planuma v kvadrantih 7, 8, 9 ter 11, 12, 13, 14. V kvadrantih 13 in 14 na celi površini že izstopa živa skala, tako da je kopanje v teh dveh kvadrantih praktično

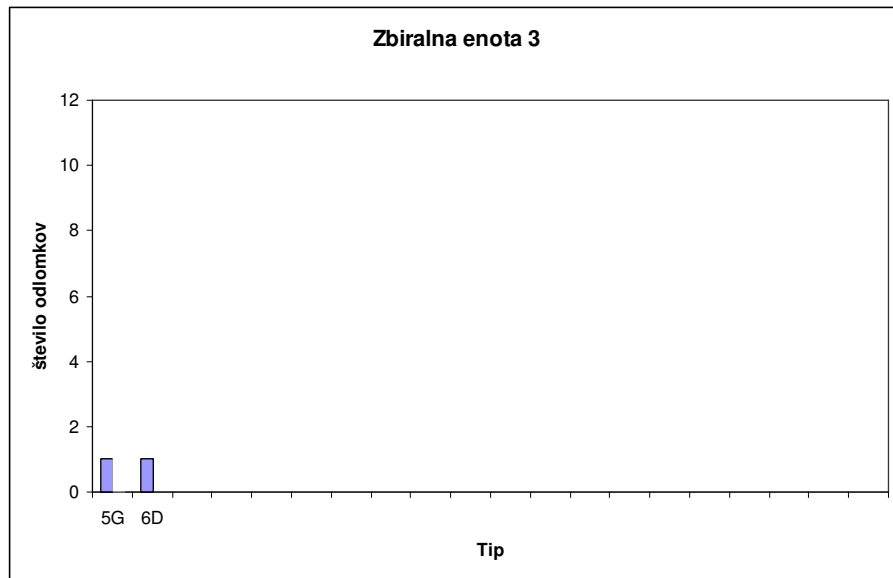
zaključeno. Keramike, ki bi označevala starejša obdobja (pozno antiko npr.) pa praktično ni. Le en kos ročaja bi lahko bil antičen."

Komentar konteksta: Verjetno t.i. "grajska plast". ZE 3 pod ZE 2.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 22 (1465 – 1486).

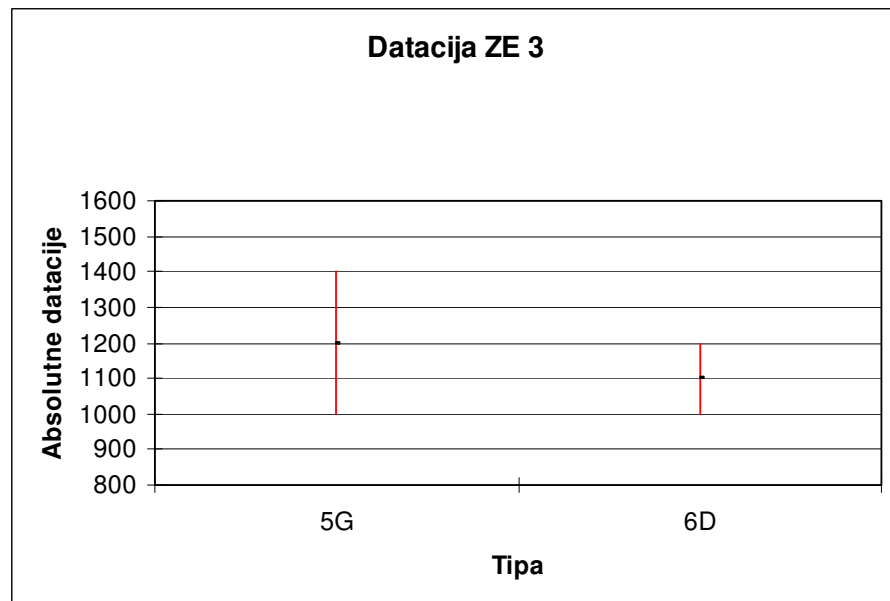
Velikost odlomkov: 18 cm²; 36, 32, 23, 9.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 2 ustji)

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 1000 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, ki vsebuje tudi "grajsko plast".

Zbiralna enota: 4

Kvadrant: 9, 10.

Planum: 3.

Terenski pisni vir: PLAST 3.

11.6. "V kv(adrantih) 13 in 14 se še koplje 3. planum - do obzidja."

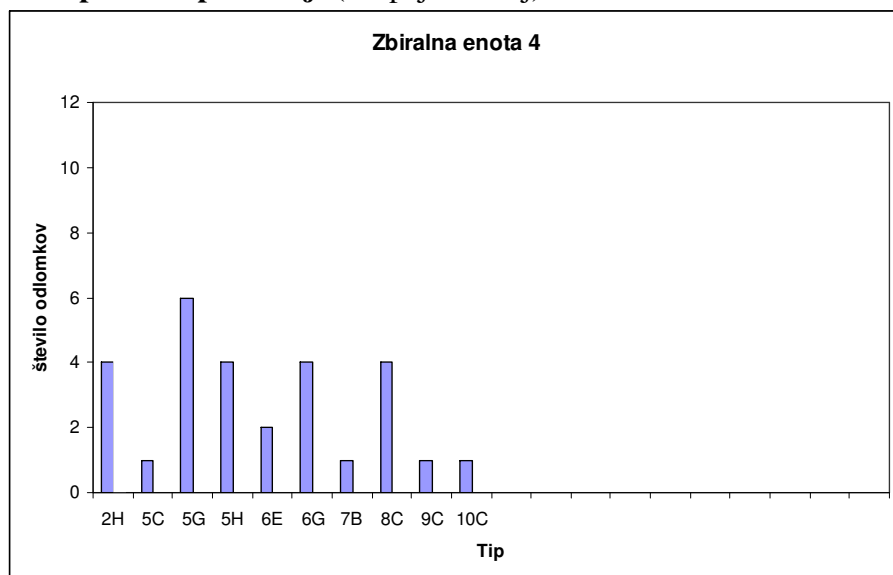
Komentar konteksta: V dnevniku za ta dan ni omembe kvadrantov 9 in 10; na drugi strani najdb s tem datumom iz kvadrantov 13 in 14 nismo našli. Ker so si pari kvadrantov 9, 10 in 13, 14 sosednji

sklepamo, da je prišlo do napake, bodisi pri vpisu v dnevnik, bodisi pri označevanju najdb. Upoštevali bomo podatke izkopavalca v dnevniku: kvadranta 13, 14.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 178 (346 – 425, 543 – 611, 3627 – 3655).

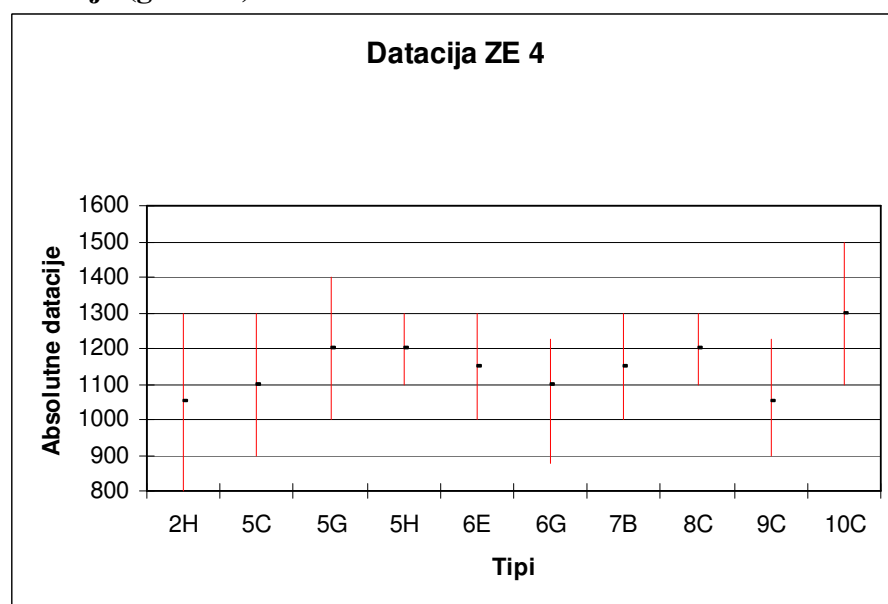
Velikost odlomkov: 20 cm²; 25, 37, 19, 19.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 28 ustij).

Razlaga konteksta: grajska faza v kvadrantih 13 in 14.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze z gradivom s celotnega obdobja uporabe gradu. Visoko in poznosrednjeveški skupek, datiran okoli leta 1200. Datacija pred 10. stoletjem temelji na tipu ustja 2H, ki pa ga je moč datirati tudi v čas 1000 – 1200. Če upoštevamo takšno datacijo tipa 2H dobimo Gaussovo krivuljo zastopanosti visoko- in poznosrednjeveških tipov ustij. Gradivo, s časovnim razponom preko celotnega obdobja uporabe gradu, izvira iz različnih obdobj, torej verjetno iz različnih stratigrafskih kontekstov.

Zbiralna enota: 5

Kvadrant: 14.

Planum: 3

Terenski pisni vir: PLAST 3

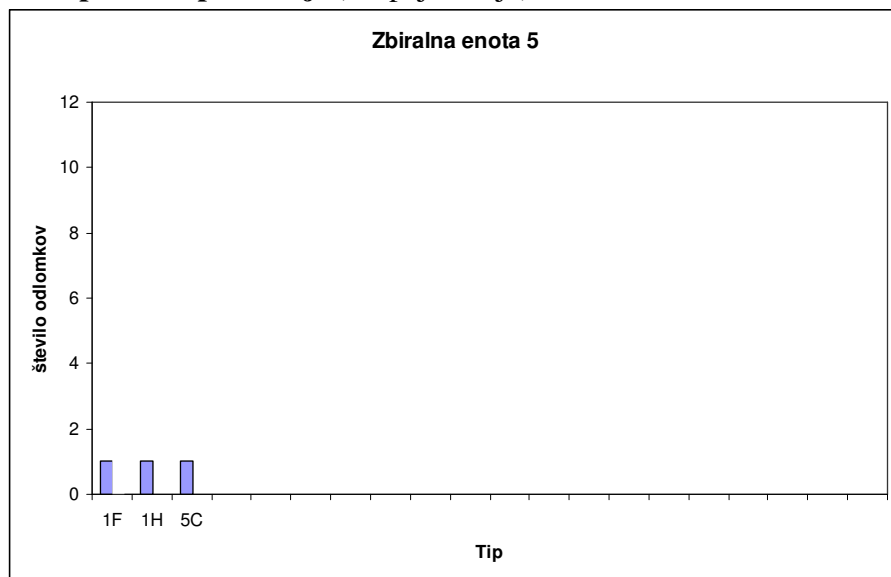
15.6. "V kv. 14 se končuje 3. Planum: Približno v sredini planuma se že pričinja ilovica, ki spremlja živo skalo. Zid na zah(odni) strani spremlja pas ruševin, malta v ruševinah očitno ne predstavlja tlaka, tako da se vse bolj zdi, da je tlak omejen na vrsto kvadrantov ob zah(odni) steni 2. palacija."

Komentar konteksta: Planum vsebuje najdbe iz "grajske plasti" in mlajših ruševinskih plasti; možne so tudi starejše najdbe.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 50 (1412 – 1450, 3734, 3735).

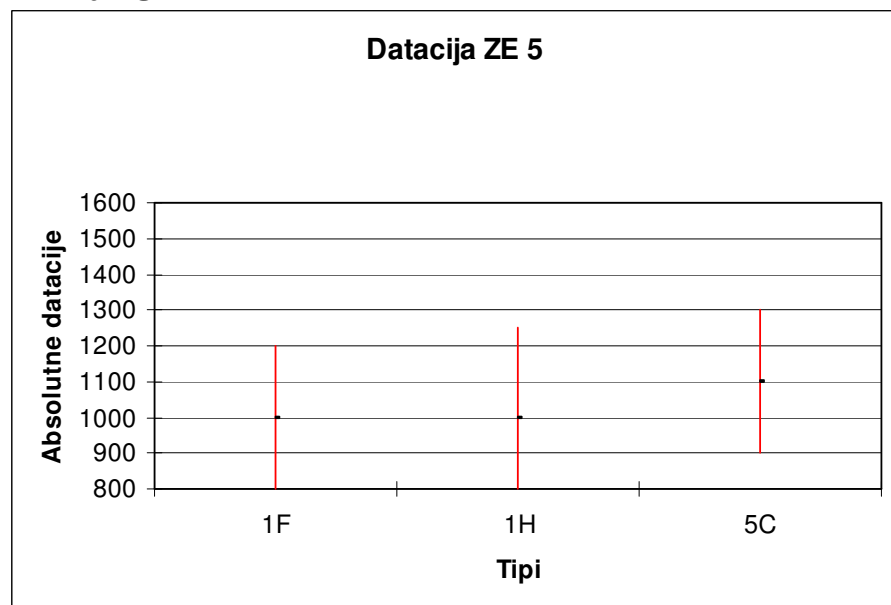
Velikost odlomkov: 14 cm²; 22, 56, 20, 2.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 3 ustja)

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze; vsebuje najdbe "grajske plasti" in mlajše.

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst; vsebuje najdbe "grajske plasti" in mlajše. Gradivo opredelitvi konteksta ne nasprotuje.

Zbiralna enota: 6

Kvadrant: 9, 10.

Planum: 3.

Terenski pisni vir: PLAST 3, V LUKNJI.

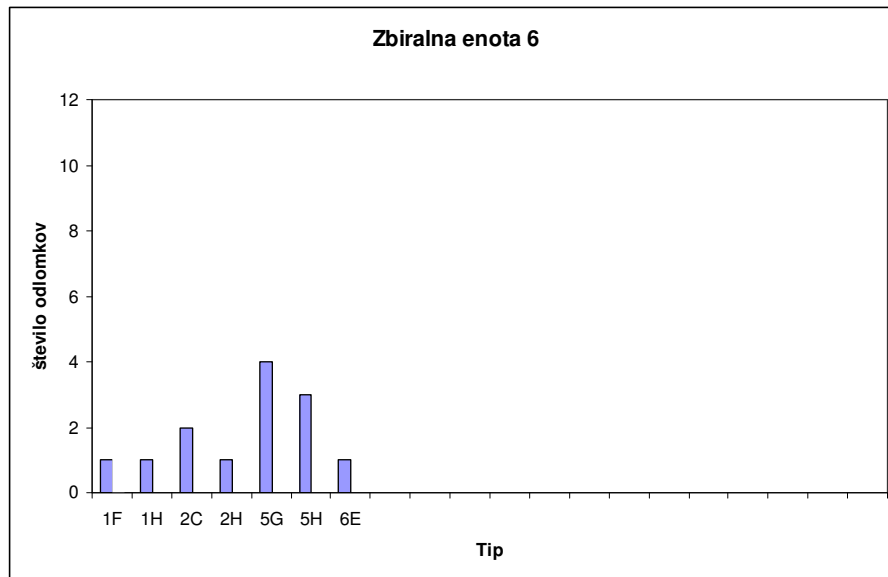
16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadrantov 6, 9 in 10 bogata kult(urna) plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltnem tlaku."

Komentar konteksta: ZE 6 nad ZE 7. Morda odpadna jama (lonc z ožganim dnom, ID 991). Možno je, da gre za vkop v hodno površino (torej mlajši od le-te); po opisu sodeč je verjetneje, da gre za plasti, ki so nastajale v obdobju slabo vzdrževanega grajskega dvorišča (posedanje tlaka, kopičenje odpadkov), torej t.i. "grajsko plast".

Število odlomkov (identifikacijske številke): 86 (919 – 1004).

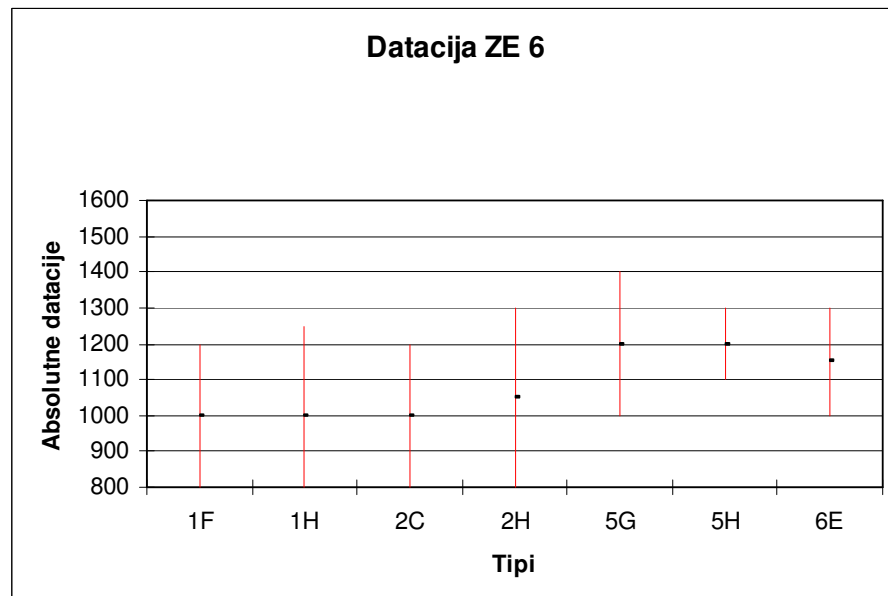
Velikost odlomkov: 22 cm²; 17, 41, 22, 20.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 13 ustij).

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1425.

Opredelitev zbiralne enote: razlaga konteksta in opredelitev gradiva kažeta na visokosrednjeveško "grajsko plast".

Zbiralna enota: 7

Kvadrant: 9.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: NAD TLAKOM

10.6. "V kvadrantih pod kapelo kaže, da bo najvežnejše deliti najdbe na tiste nad tlakom in tiste pod njim. Tiste nad tlakom (vse doslej) datirajo z(ahodni) zid 2. romanskega palacija, ker se tlak lepo izteče k vhodu skozi zid."

16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadranov 6, 9 in 10 bogata kult(urna) plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltne tlaku."

Komentar konteksta: Najdbe t.i. "grajske plasti". Po opisih sodeč ne gre za enotno plast, ki bi nastajala nad tlakom, bodisi v času uporabe, bodisi kot plast destrukcije. Gre za različne kontekste:

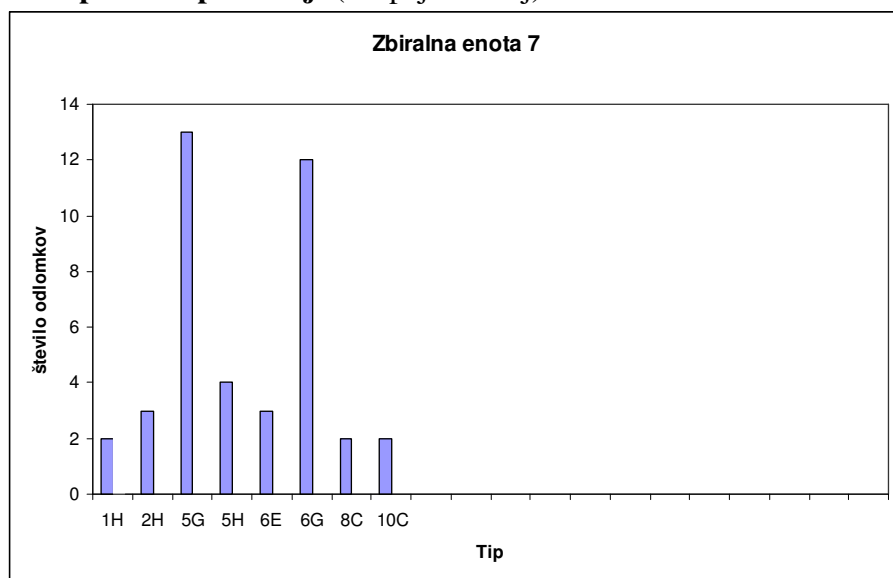
- plasti koluvialnega nastanka s hkratnim antropogenim vnosom (blato in smeti), nastale v času uporabe tlaka kot hodne površine grajskega dvorišča;
- plasti antropogenega nastanka, nastale pred prvim znatnim rušenjem objektov, a ne nujno v času uporabe grajskega dvorišča (odpadne jame ipd.).
- vkopi ipd., nastali kasneje kot tlak in pred rušenjem objektov.

Res pa je, da lahko vse našete možnosti umestimo v čas "življenja" gradu.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 407 (426 – 443, 445 – 457, 646 – 875, 3556 – 3701).

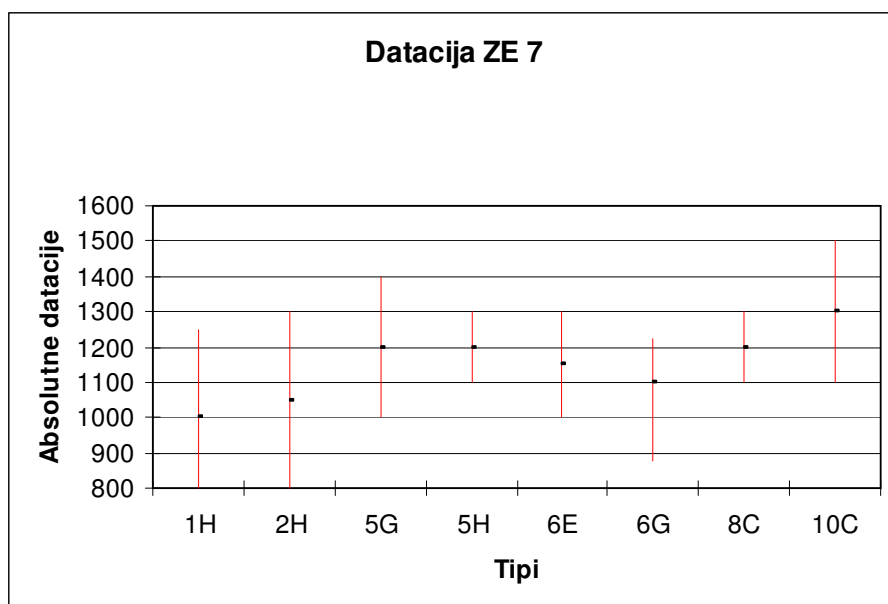
Velikost odlomkov: 16 cm²; 40, 36, 14, 10.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 41 ustij).

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: presek datacij s primerjavami je okoli leta 1200; tako je na podlagi primerjav moč umestiti tudi najštevilneje zastopana tipa (5G, 6G). Datacija tipa (10C), ki ni datiran v 12. stoletje, je zanesljiva; predstavlja 5% gradiva. Zaradi majhnega deleža je najdbe tipa 10C možno obravnavati kot infiltrirane in kontekst datirati v drugo polovico 12. stoletja.

Zbiralna enota: 8

Kvadrant: 14.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE

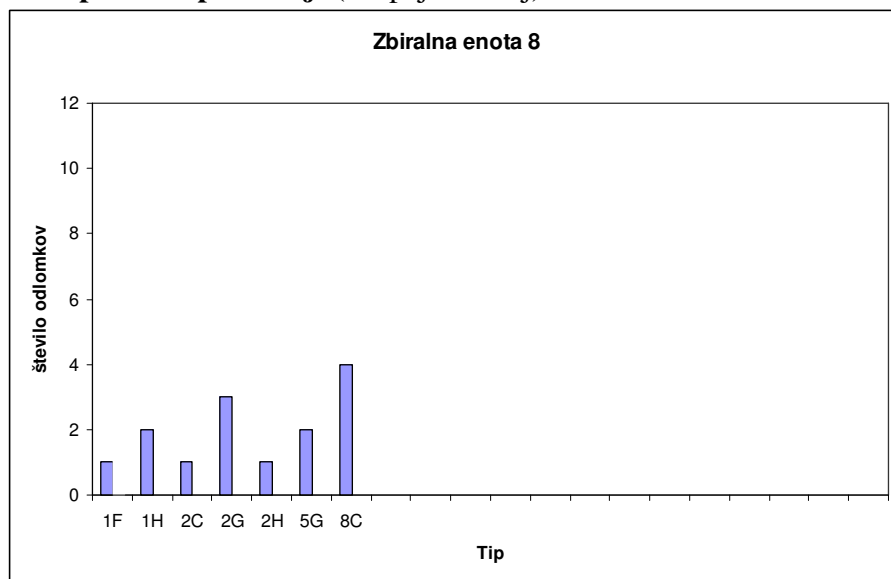
17.6. "...pričeli čistiti planum 4, od vznožja skal proti s(everu), t.j. od profila med kvadranti 11 do 14 ter 15 do 18."

Komentar konteksta: Čiščenje planuma, mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 33 (1394 – 1410, 3709 – 3724).

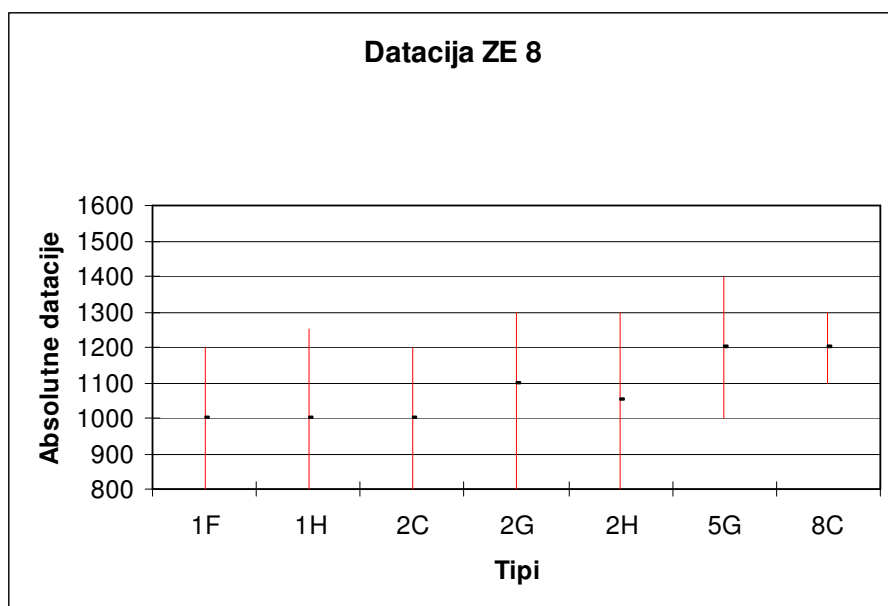
Velikost odlomkov: 18 cm²; 31, 42, 16, 11.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 14 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst; lahko vsebuje tudi najdbe "grajske plasti".

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze; lahko vsebuje tudi najdbe "grajske plasti". Presek datacij s primerjavami je sredina 12. stoletja; tako je na podlagi primerjav moč umestiti tudi najštevilneje zastopana tipa (8C, 2G).

Zbiralna enota: 9

Kvadrant: 14.

Planum: brez podatka.

Terenski pisni vir: NA ILOVICI IN KAMNU

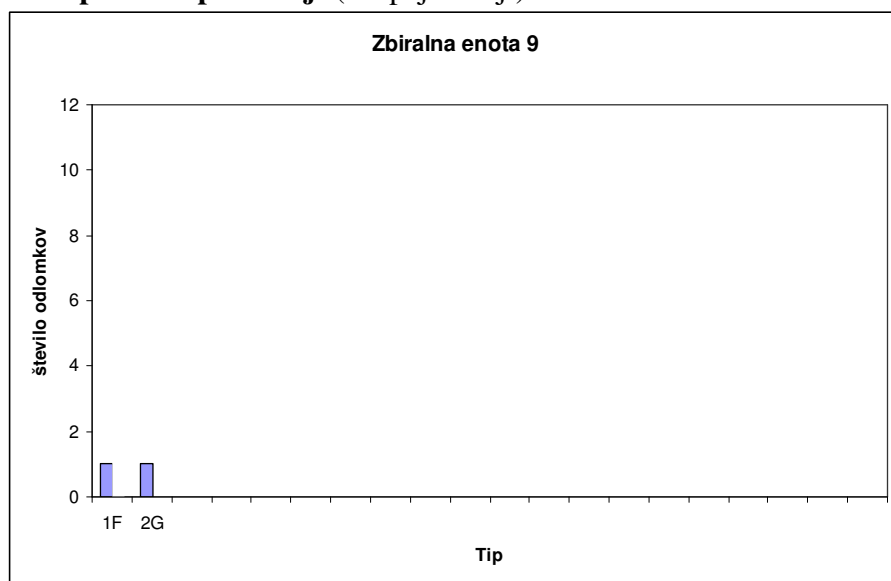
18.6. "Strgamo kvadrante 7, 8, 11, 12, 13 in 14. V kvadrantih 7, 8 ter 11 in 12 je še precej ohranjenega estriha. ... Tik pod estrihom se že pričinja sivorjava ilovnata plast, ki je še kulturna (nekaj drobcov prazgodovinske keramike), med skalami pa je ponekod že rdeča sterilna ilovica."

Komentar konteksta: mešan kontekst, vendar so vse plasti sočasne ali starejše od "grajske plasti". Med gradivom je odlomek z ostanki malte.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 33 (1394 – 1410, 3709 - 3724).

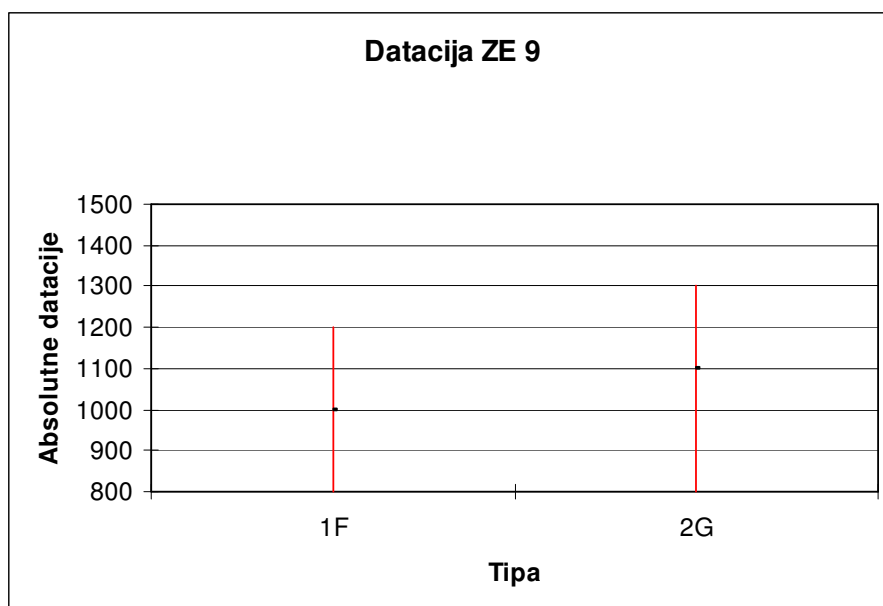
Velikost odlomkov: 11 cm²; 63, 28, 6, 3.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 2 ustji)

Razlaga konteksta: "Grajska plast" ali starejše.

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: "grajska plast" ali starejše; odlomka ustij potrjujeta zaključke.

Zbiralna enota: 10

Kvadrant: 9.

Planum: 2.

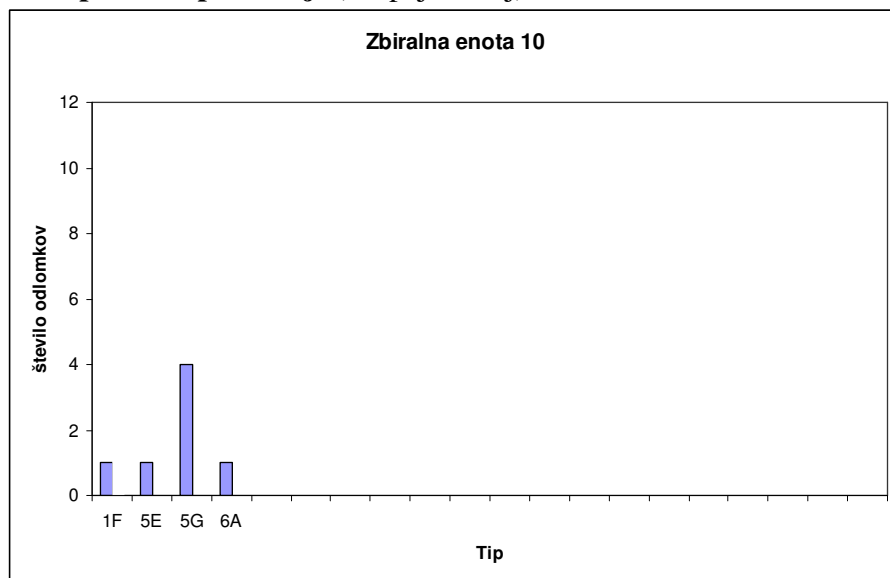
Terenski pisni vir: 4.6. "Nadaljujemo s kopanjem 2. planuma v kvadrantih 7, 8, 9 ter 11, 12, 13, 14."

Komentar konteksta: ZE 10 nad ZE 4.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 85 (458 – 542).

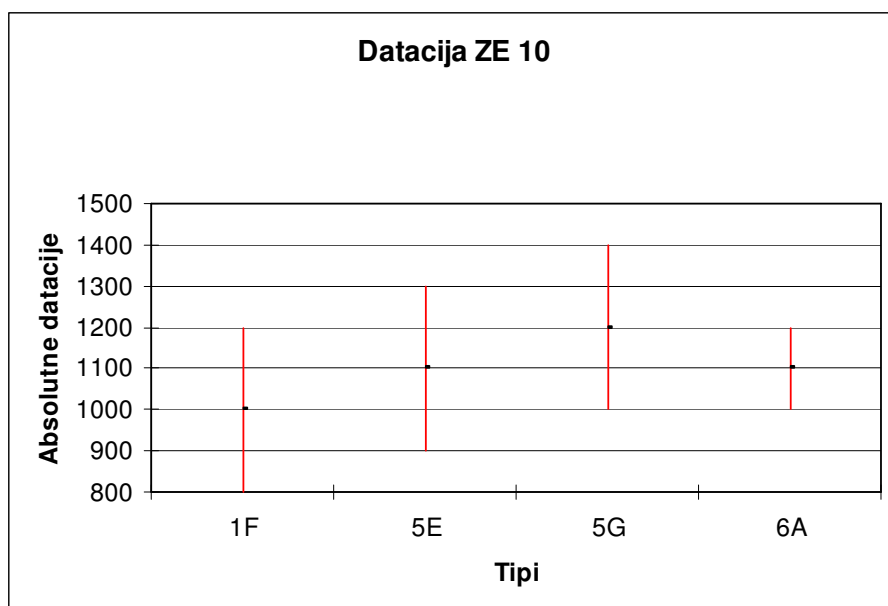
Velikost odlomkov: 18 cm²; 17, 52, 23, 8.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 7 ustij).

Razlaga konteksta: grajska faza.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: gradivo potrjuje opredelitev konteksta v grajsko fazo.

Zbiralna enota: 11

Kvadrant: 9, 10.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE.

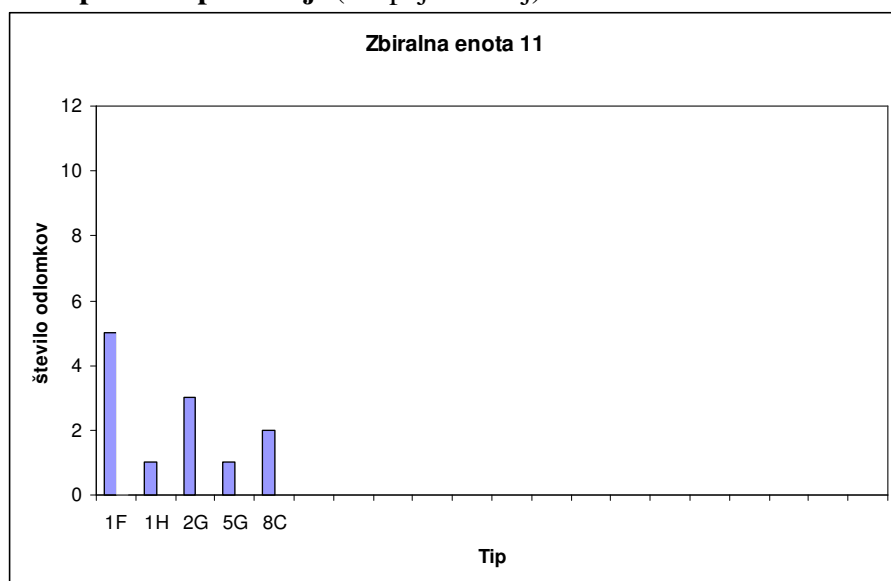
22.6. "...do kraja ostrgali še kvadrante 1 do 6 (razen dela kvadranta 3 in 4)."

Komentar konteksta: Dnevnik kvadrantov, ki so navedeni na najdbnem lističu ne navaja. Vendar je verjetno, da gre za opisana dela, saj so si kvadranti sosednji. Tako sklepamo, da gre mešan kontekst grajske faze, čiščenje površine planuma 4.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 77 (1062 – 1134, 1557 – 1560).

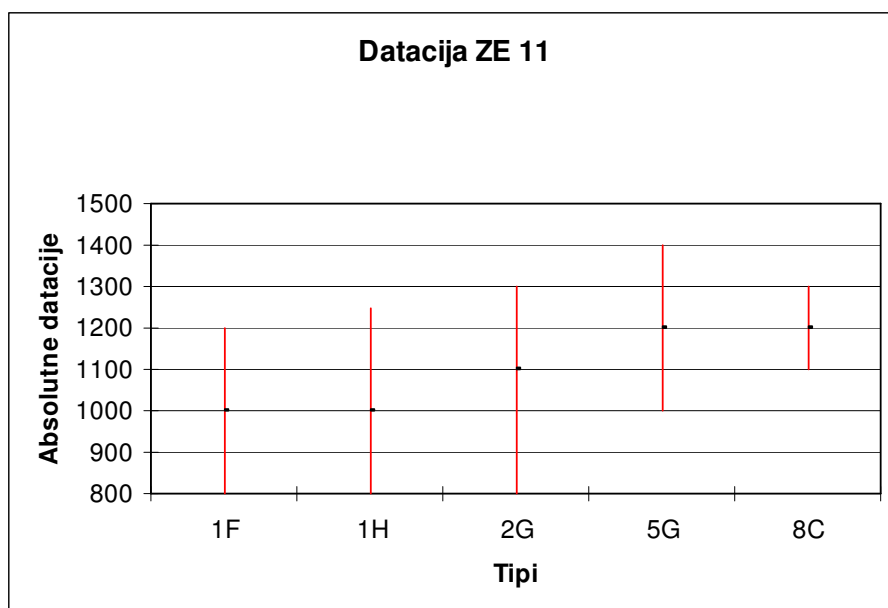
Velikost odlomkov: 18 cm²; 35, 36, 19, 9.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 12 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: gradivo in kontekst kažeta na mešan kontekst grajske faze.

Zbiralna enota: 12

Kvadrant: 14.

Planum: brez podatka.

Terenski pisni vir: MEŠANA ILOVICA, ZADNJA PLAST

24.6. "V kvadrantu 14 smo že pričeli odstranjevati ilovnato (doslej še rjavo) plast - številni odlomki prazgodovinske keramike in lepa."

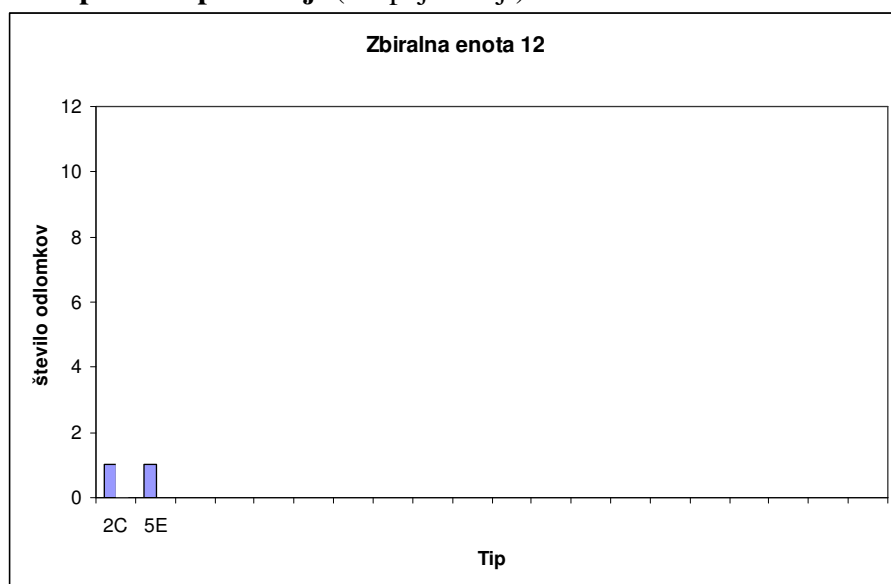
26.6. "Poleg tega še naprej odstranjujemo kulturno ilovnato plast v kv(adrantu) 14..."

Komentar konteksta: Plasti, starejše od "grajske plasti". Datum je verjetno napačen, saj je bil ta dan sobota in v dnevniku ni omenjen. Verjetno gre za 26.6.1992.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 10 (1498 – 1507).

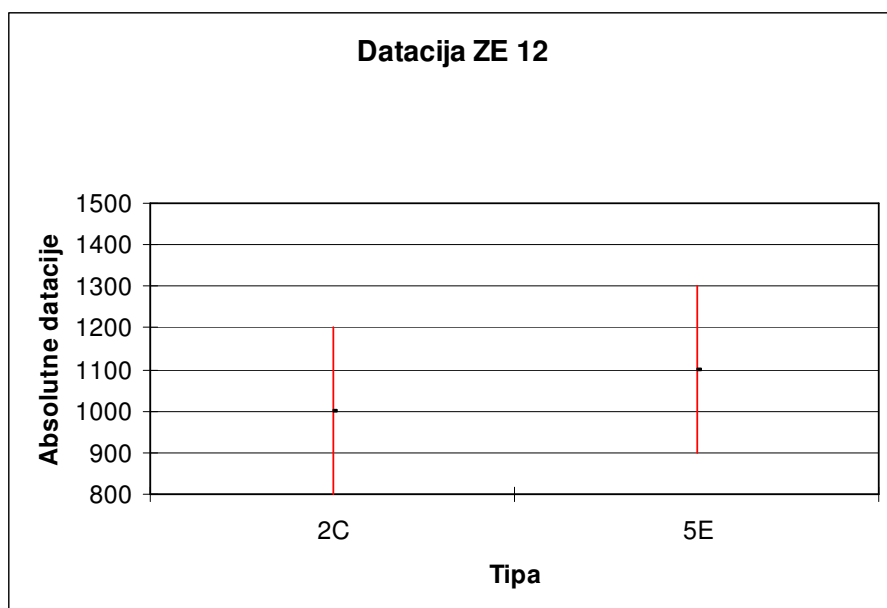
Velikost odlomkov: 16 cm²; 89, 11, 0, 0.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 2 ustji)

Razlaga konteksta: starejše od "grajske plasti".

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: starejše od "grajske plasti"; gradivo ne nasprotuje opredelitvi konteksta.

Zbiralna enota: 13

Kvadrant: 4.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: PLAST 5

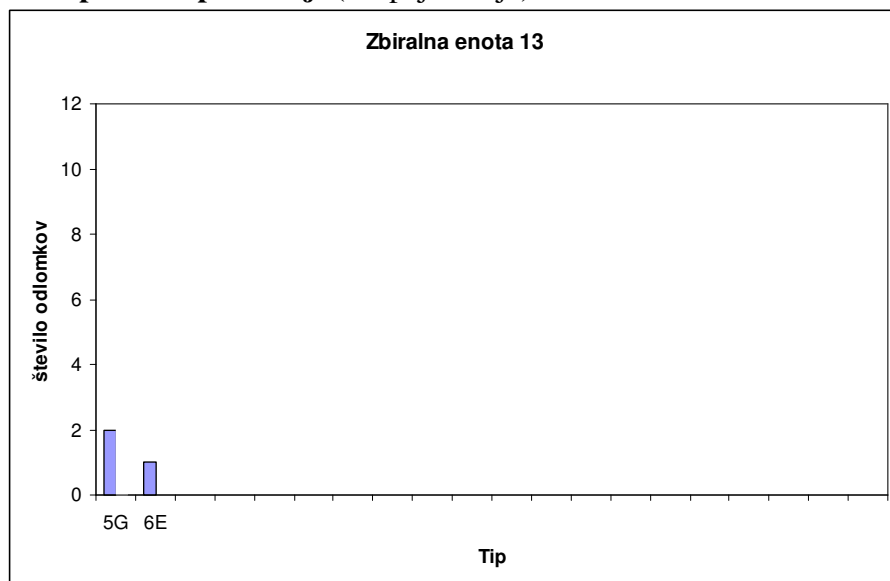
2.7. "V kv(adrantu) 1 do 6 kopljemo 5 planum, ki sega že precej v ilovico (večinoma že kulturno sterilno). Kar je še grajske plasti nad ilovico jo pri najdbah ločujemo."

Komentar konteksta: Gre za najdbe "grajske plasti", saj ima v nasprotnem primeru najdbni listič oznako "v ilovici".

Število odlomkov (identifikacijske številke): 56 (290 – 345).

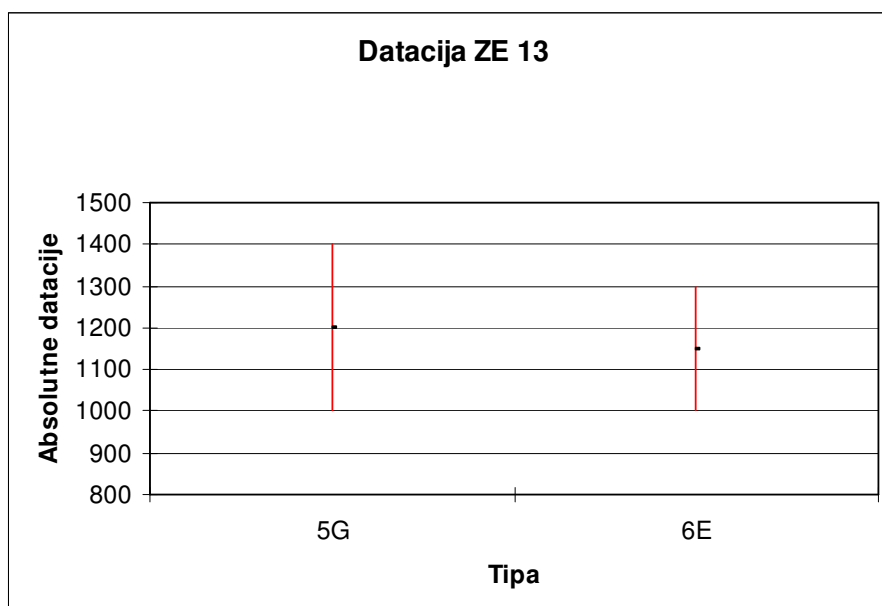
Velikost odlomkov: 12 cm²; 48, 39, 11, 2.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 3 ustja)

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 1000 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: najdbe potrjujejo opredelitev konteksta, da gre za "grajsko plast".

Zbiralna enota: 14

Kvadrant: 9.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: ČRNA PLAST

16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadranov 6, 9 in 10 bogata kult. plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltne tlaku."

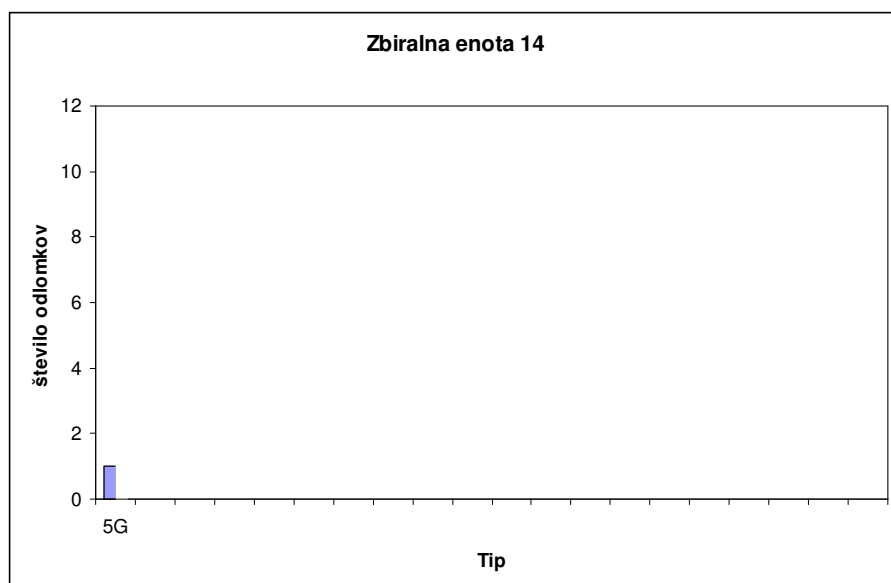
20.7. "V kv. 8 in 9 nadaljujemo poglobljanje 5. planuma - do ilovice. Pri tem je bilo najdenih več kosov eneoloitske lončenine ter 2 sileksa (zelene barve). Več je tudi kosov hišnega lepa, zlasti v SZ vogalu kvadranta 8. V kv 9 se je pod strmo padajočim estrihom, 20 cm globlje, pojavil še en estrih (corr. ni estrih ampak ruševina), v kv. 8 pa mlajši vkop v ilovico. ... Estrih v tem delu je opazno večkrat obnavljan, zadnjo plast predstavlja sploh kar grušč."

Komentar konteksta: Kot je razvidno iz opisa, so sicer v 5. planumu kopali 3 različne plasti, "ki pa so jih pri najdbah ločevali". Te najdbe torej lahko obravnavamo kot stratigrafsko pridobljene, oznaka ČRNA PLAST pa se nanaša na t.i. "kulturno plast" oziroma "grajsko plast".

Število odlomkov (identifikacijske številke): 14 (907 – 918, 3736, 3737).

Velikost odlomkov: 18 cm²; 54, 31, 8, 8.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 1 ustje)

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 1000 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: kontekst zbiralne enote opredeljuje kot "grajsko plast"; opredelitev edinega odlomka ustja tej opredelitvi ne nasprotuje.

Zbiralna enota: 15

Kvadrant: 9.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: POD BELIM ESTRIHOM

16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadrantov 6, 9 in 10 bogata kult. plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltnem tlaku."

20.7. "V kv. 8 in 9 nadaljujemo poglobljanje 5. planuma - do ilovice. Pri tem je bilo najdenih več kosov eneoloitske lončenine ter 2 sileksa (zelene barve). Več je tudi kosov hišnega lepca, zlasti v SZ vogalu kvadranta 8. V kv 9 se je pod strmo padajočim estrihom, 20 cm globlje, pojavil še en estrih (corr. ni estrih ampak ruševina), v kv. 8 pa mlajši vkop v ilovico. ... Estrih v tem delu je opazno večkrat obnavljan, zadnjo plast predstavlja sploh kar grušč."

21.7. "V kvadrantih 8 in 9 poglobljamo planum 5 do ilovice. V kv(adrantu) 9 odstranjujemo tudi gornji estrih, ki strmo pada proti s(everu). Pod njim so ostanki starejšega estriha (corr. - to ni starejši estrih pač pa ruševina) bolj rumene barve, plast med obema (cca 20 cm) pa je nasuta (in ne kulturna plast). Izkop planuma 5 v kv(adrantu) 8 širimo le do širokega pasu estriha ob z(ahodnem) zidu 2. romanskega palacija, tega ohranjamo. Ob meji med 8 in 12 kvadrantom

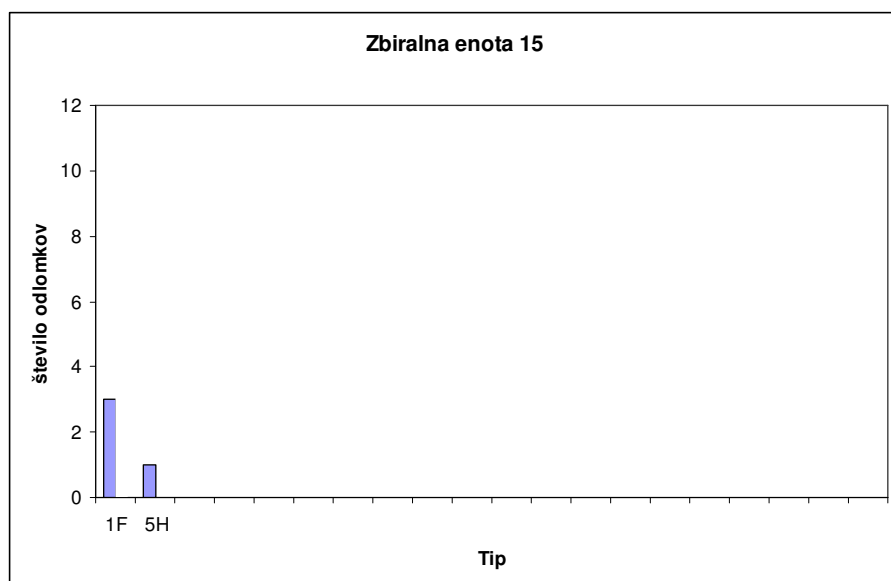
22.7. "V kv. 9 in 10 še vedno poglobljamo 5. planum do ilovice. Na meji kvadrantov 6 in 9 se pojavlja večji vkop v ilovico, zapolnjen z grajsko kulturno plastjo, ob robovih tudi močno ožgana prst in ilovica. ... Kotanja, obložena z estrihom in napolnjena s prodrom."

Komentar konteksta: Verjetno gre, podobno kot pri ZE 54, za t.i. "kulturno" oziroma "grajsko plast" pod plastjo ruševin in nad hodno površino - estrihom.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 42 (613 – 645, 3725 – 3733).

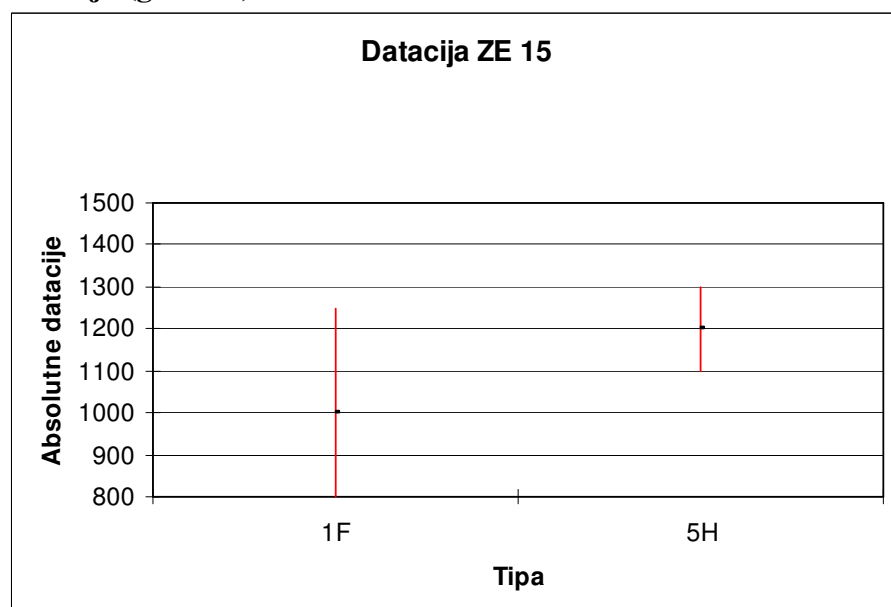
Velikost odlomkov: 19 cm²; 31, 38, 12, 19.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 4 ustja)

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: zaključka na podlagi opredelitve konteksta in gradiva potrujeta, da gre za "grajsko plast".

Zbiralna enota: 16

Kvadrant: brez podatka.

Planum: brez podatka.

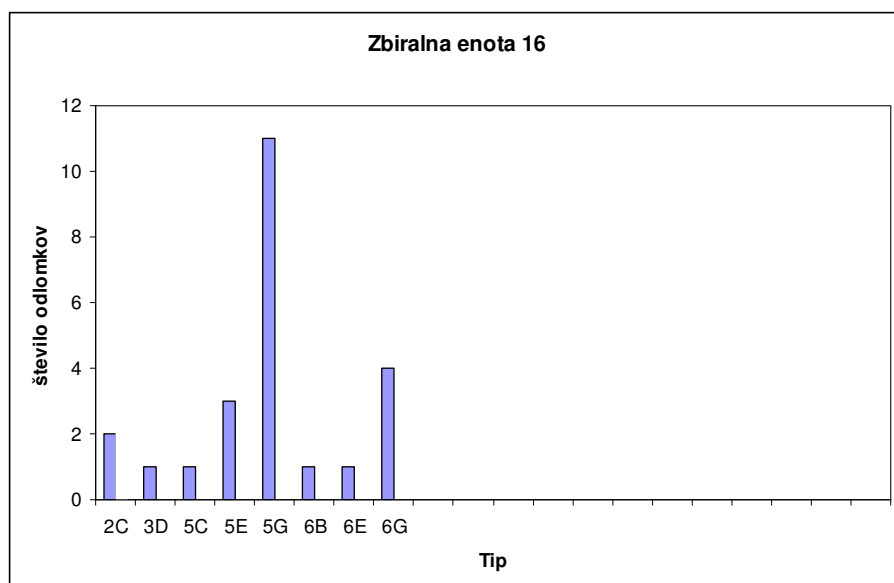
Terenski pisni vir: brez podatka.

Komentar konteksta: vrečka najdb brez listka.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 289 (1 – 289).

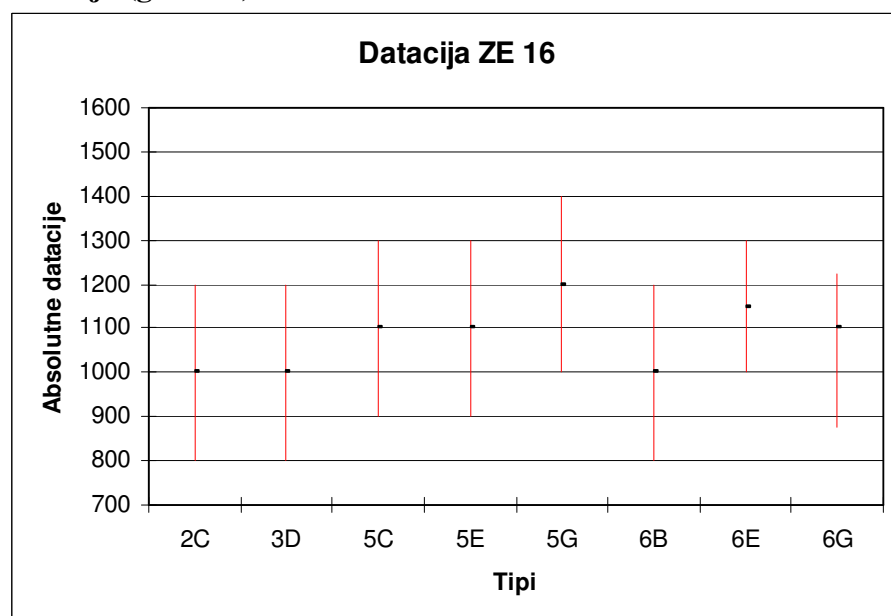
Velikost odlomkov: 14 cm²; 39, 40, 15, 6.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 24 ustij).

Razlaga konteksta: brez podatka.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze.

Zbiralna enota: 17

Kvadrant: 10.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE PLANUMA 4

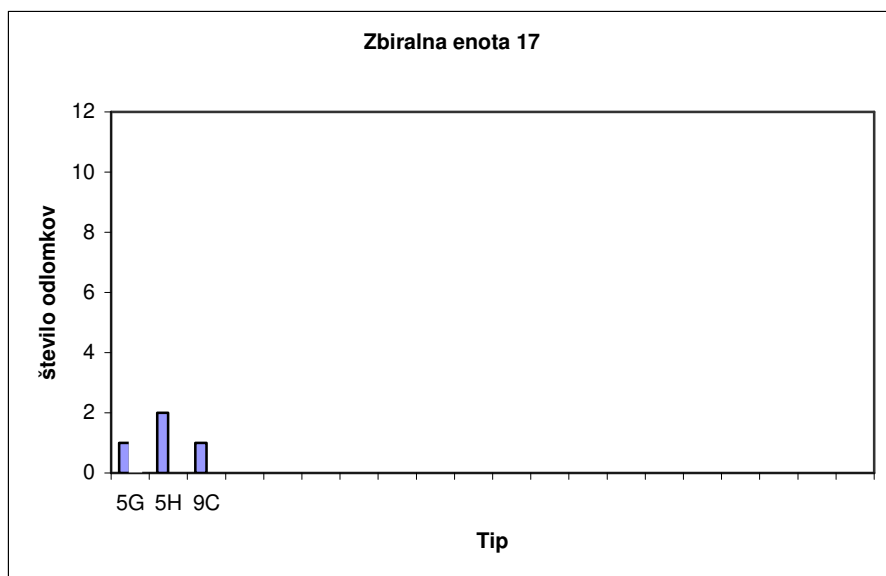
17.6. "...pričeli čistiti planum 4, od vznožja skal proti s(everu), t.j. od profila med kvadranti 11 do 14 ter 15 do 18."

Komentar konteksta: čiščenje planuma; mešan kontekst grajske faze. Tudi umestitev v kvadrant je vprašljiva.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 41 (858 – 898).

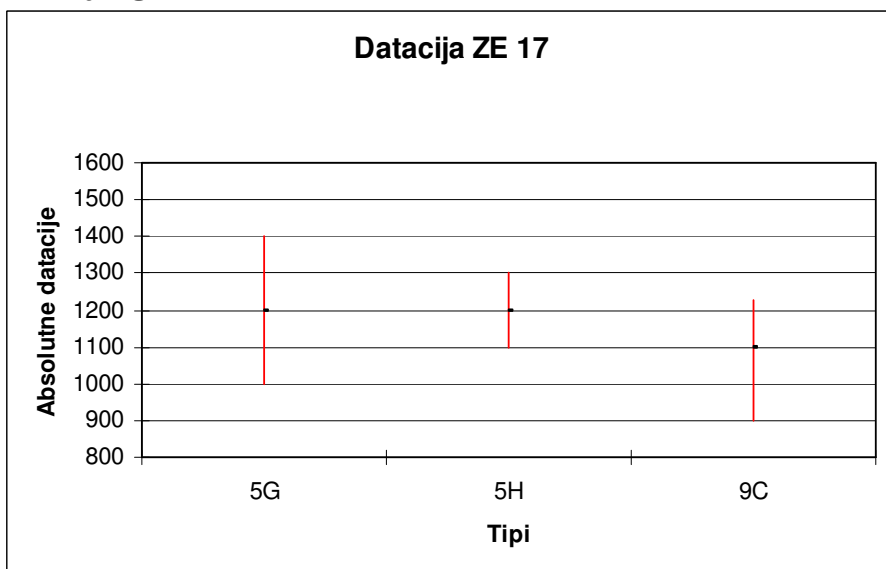
Velikost odlomkov: 20 cm²; 27, 39, 15, 20.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 4 ustja)

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 900 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze.

Zbiralna enota: 18

Kvadrant: 14.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2

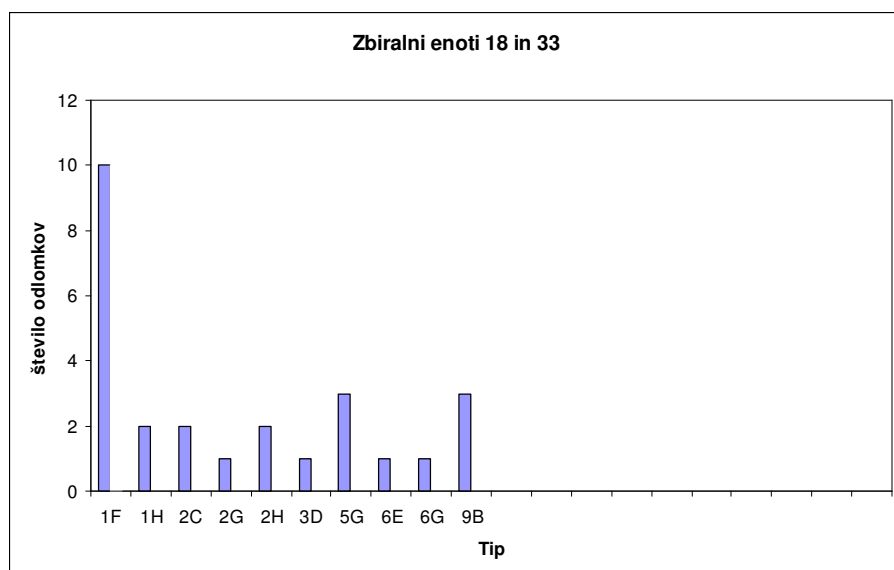
5.6. "V kv. 14 se odkopavajo štori itd. vse do notranje fronte obzidja, ki je tu še dokaj visoko ohranjeno." 9.6. "Nadaljujemo delo, zastavljeno 5.6."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze. Lončenina je bila verjetno sortirana v poizkopavalnem procesu. Kontekst ZE 18 je isti kontekstu ZE 33.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 209 (977, 988, 1055, 1135 – 1216, 2773 – 2896).

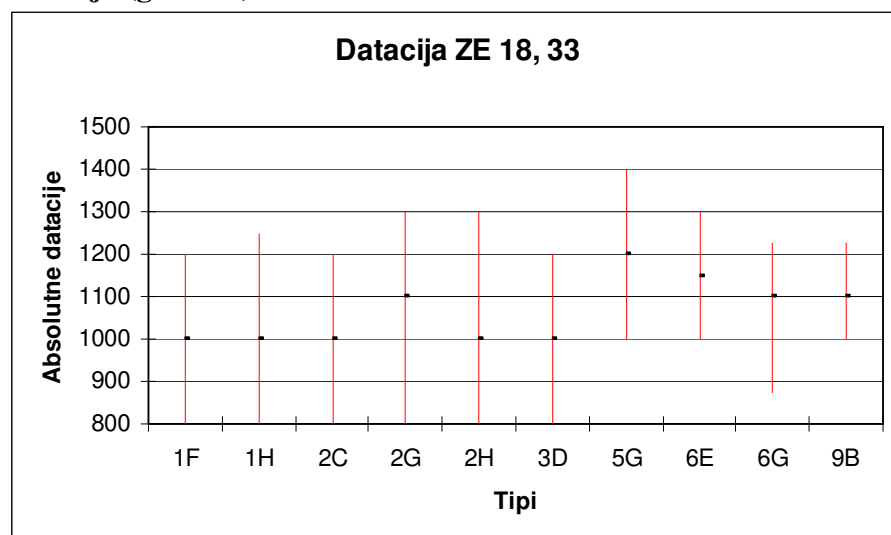
Velikost odlomkov: 18 cm²; 28, 50, 15, 7.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 26 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze.

Zbiralna enota: 19

Kvadrant: 14.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE ZIDOV POD SVETILKO.

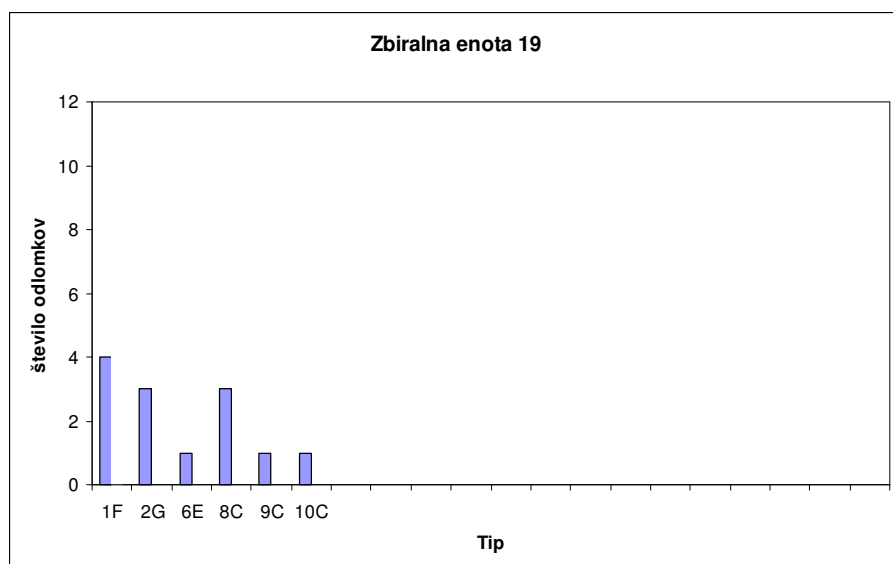
"Ob SZ vogalu kapele smo razširili izkop in očistili že precej zidu, a situacija še ni jasna. Kaže pa, da je zid 2 potekal dalje proti zah(odu), ob neki fazi pa so ga vgradili v nek širši zid, ki verjetno poteka poprek proti s(everu), tako da se njegova j(užna) fronta zazna v strukturi tega zelo širokega zidu."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze, verjetno ruševinska plast mlajše od "grajske plasti".

Število odlomkov (identifikacijske številke): 107 (1276 – 1369, 3605 – 3617).

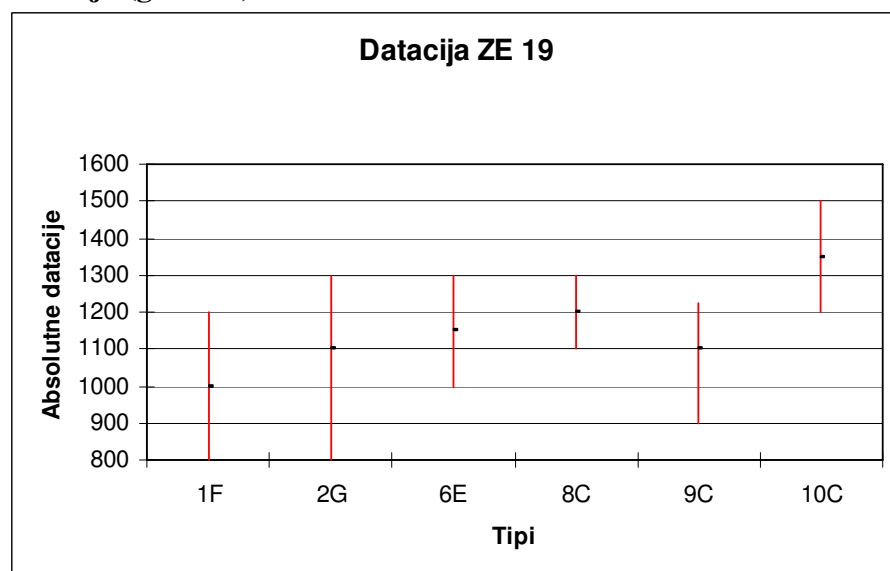
Velikost odlomkov: 19 cm²; 21, 41, 24, 13.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 13 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, kar potrjuje tudi gradivo.

Zbiralna enota: 20

Kvadrant: 6.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: PLAST 4/A; POD ESTRIHOM

24.6. "Nato smo pričeli poglobljati kvadrante 1 do 3 - tam je namreč do spodnjega estriha ostalo še 20-30 centimetrov kult(urne) plasti. To poglobitev označujemo s planumom 4a (grajska faza, črna keramika)."

26.6. "Nadaljujemo odstranjevanje preostale kulturne plasti nad spodnjim estrihom (planum 4a) - zdaj že v kvadrantih 4, 5 in 6. ... Plast 4a je zelo mehka, polna kosti in koščkov oglja, deluje kot nekako smetišče. ... Približno 0,5 m(etra) pred kotanjo iz estriha (v smeri sever - jug) se v kv(adrantu) 4 in 5 že pričinja pod plastjo 4a temnorjava ilovica s posameznimi koščki prazgod(ovinske) lončenine. Vendar je v planumu očitno, da se ta ilovica ostro neha v smeri proti zahodu (približno 1 meter v kvadrant 5) - tam je še vedno mehka, sivo - črna plast ("smetišče"). Kot da gre za nekakšen vkop."

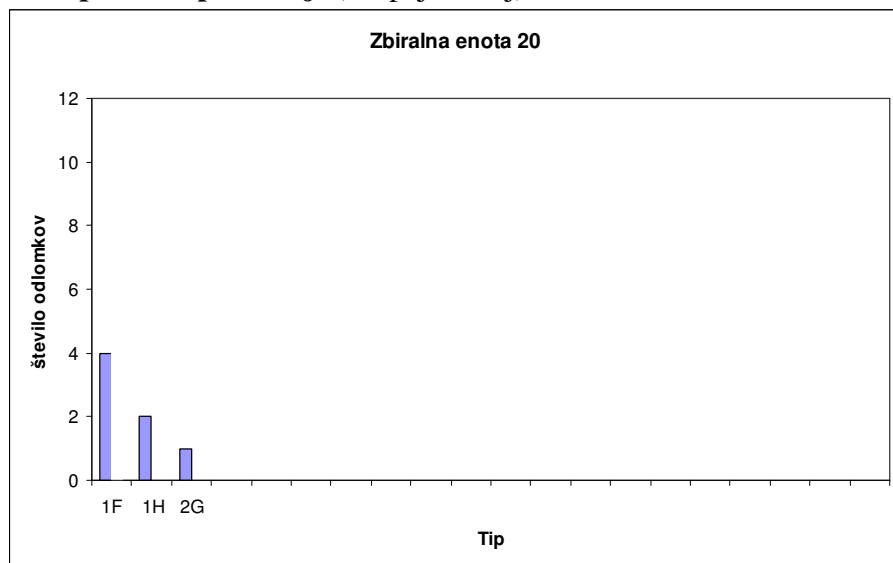
29.6. "V kv(adrantih) 1, 2 ter 4 in 5 se je v sicer ilovnati (temnorjava) podlagi pokazal približno pravokoten vkop, napolnjen z grajskimi ruševinami (kamenje, kosi malte, žganina). To je tisto področje, ki se je kazalo kot zelo mehka podlaga."

Komentar konteksta: v dnevniku je nekaj nasprotujočih si opisov, na podlagi katerih bi zbiralno enoto lahko opredelili kot starejšo od grajske plasti (pod estrihom) ali kot "grajsko plast" (poglobitev ... do estriha ... 4a). Ker dnevnik opisuje izrecno poglobljanje do estriha, smo se odločili za drugo interpretacijo.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 65 (1560 – 1624).

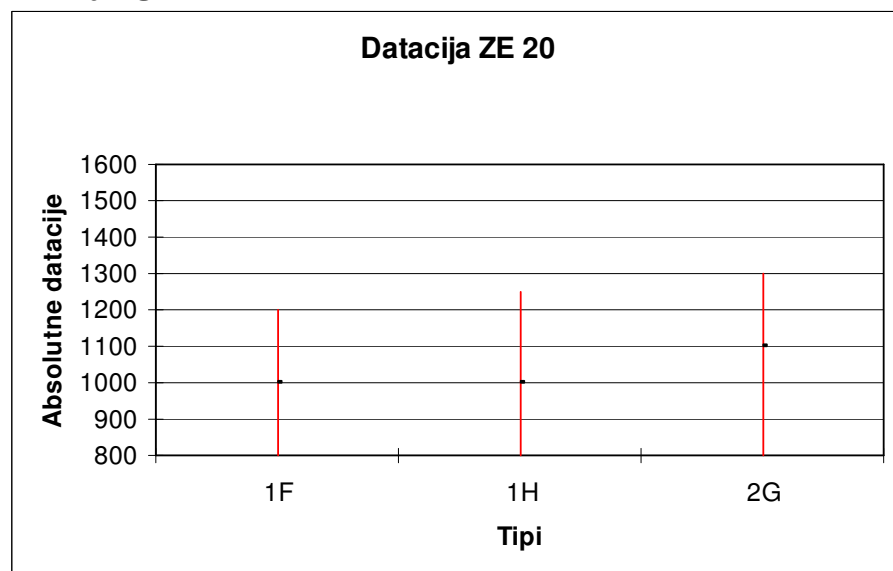
Velikost odlomkov: 23 cm²; 20, 44, 14, 22.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 7 ustij).

Razlaga konteksta: "Grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: gradivo kaže visokosrednjeveški skupek, torej kontekst grajske faze. Estrih, omenjen v opisu konteksta, ne predstavlja najstarejše grajske hodne površine, temveč eno izmed omenjenih (Sagadin 1997a, 105-107) obnavljanj. Razlago konteksta torej popravimo v: obnavljanje hodne površine v času uporabe gradu.

Zbiralna enota: 21

Kvadrant: brez podatka.

Planum: brez podatka.

Terenski pisni vir: brez podatka.

Komentar konteksta: vrečka najdb brez listka.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 56 (1625 – 1680).

Velikost odlomkov: 19 cm²; 20, 44, 14, 22.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Datacija (kontekst): brez podatka.

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote z gradivom: opredelitev ni možna.

Zbiralna enota: 22

Kvadrant: 6.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE PLANUMA 4.

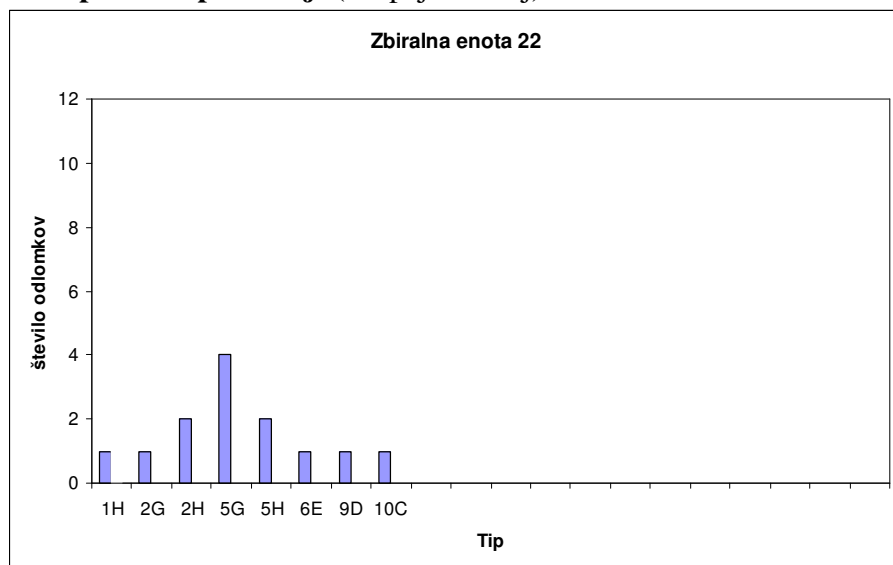
22.6. "...do kraja ostrgali še kvadrante 1 do 6 (razen dela kvadranta 3 in 4)."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 117 (1681 – 1797).

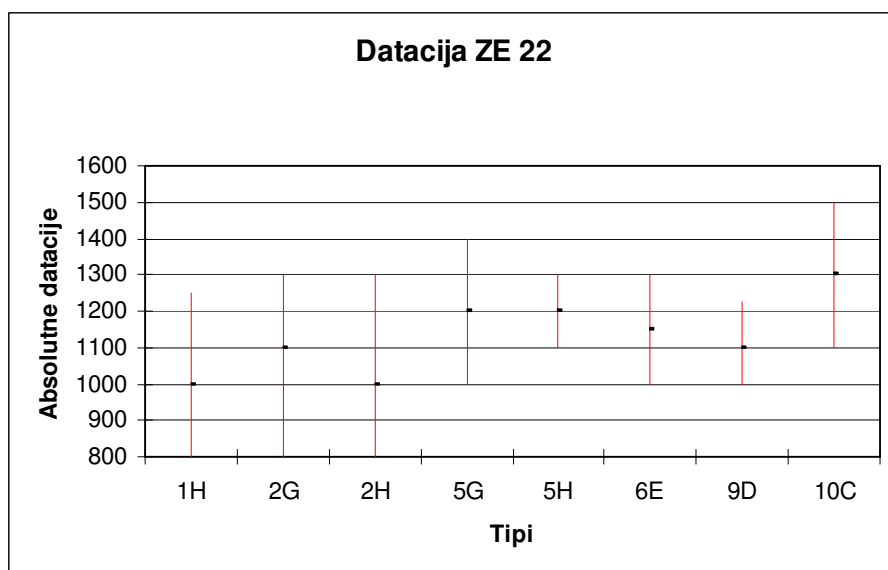
Velikost odlomkov: 19 cm²; 39, 40, 11, 10.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 13 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, kar potrjuje tudi gradivo.

Zbiralna enota: 23

Kvadrant: 4

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2

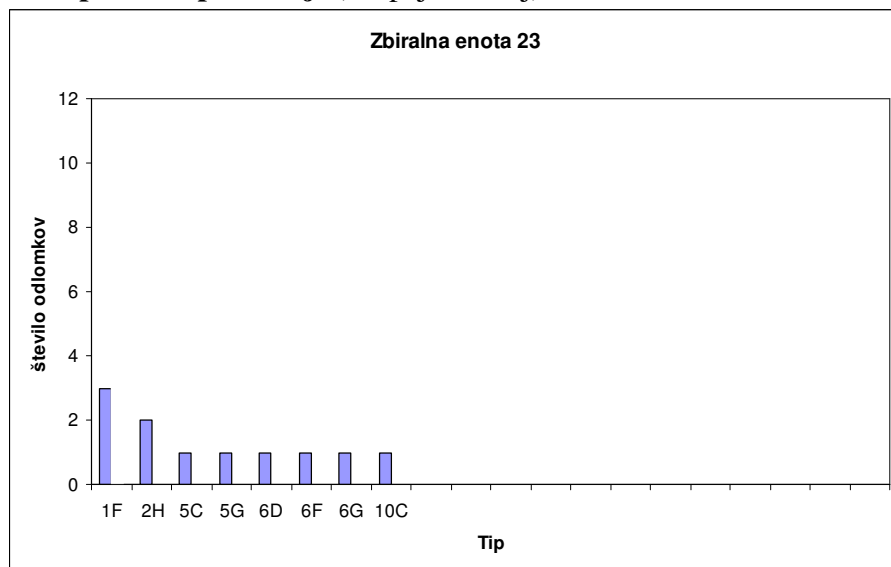
29.5. "Pričeli smo kopati 2. planum v kv(adrantih) 1 - 6."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 117 (1798 – 1914).

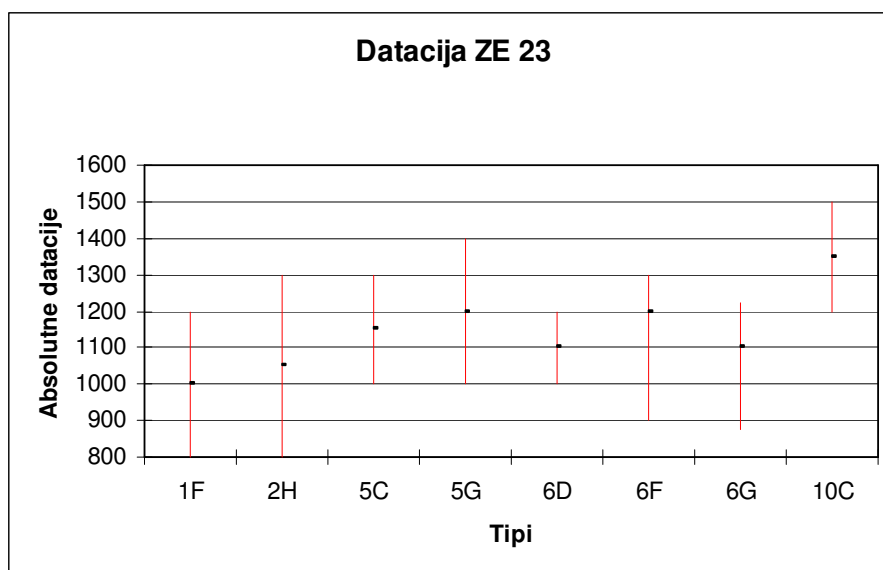
Velikost odlomkov: 9 cm²; 68, 24, 6, 2.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 11 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, kar potrjuje tudi gradivo.

Zbiralna enota: 24

Kvadrant: 6.

Planum: 3.

Terenski pisni vir: DO GLOBINE 95 cm.

Komentar konteksta: Gradivo z izkopavanj leta 1990. Oznaka kvadranta se nanaša na drugo mrežo kvadrantov.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 23 (1915 – 1937).

Velikost odlomkov: 17 cm²; 44, 20, 20, 16.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Datacija (kontekst): brez podatka.

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote z gradivom: opredelitev ni mogoča.

Zbiralna enota: 25

Kvadrant: 5.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2

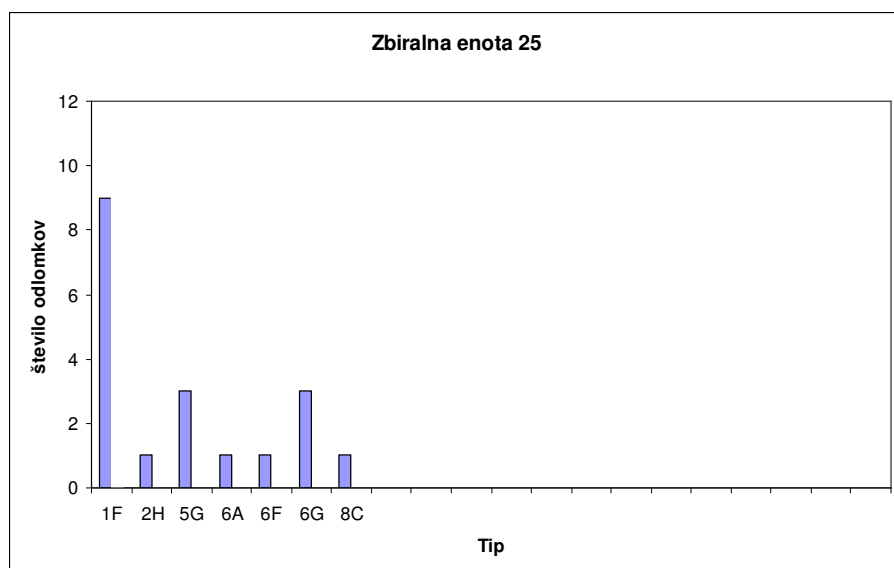
2.6. "Nadaljujemo kopanje 2. planuma v kv(adrantih) 4, 5 in 6."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 148 (1940 – 2087).

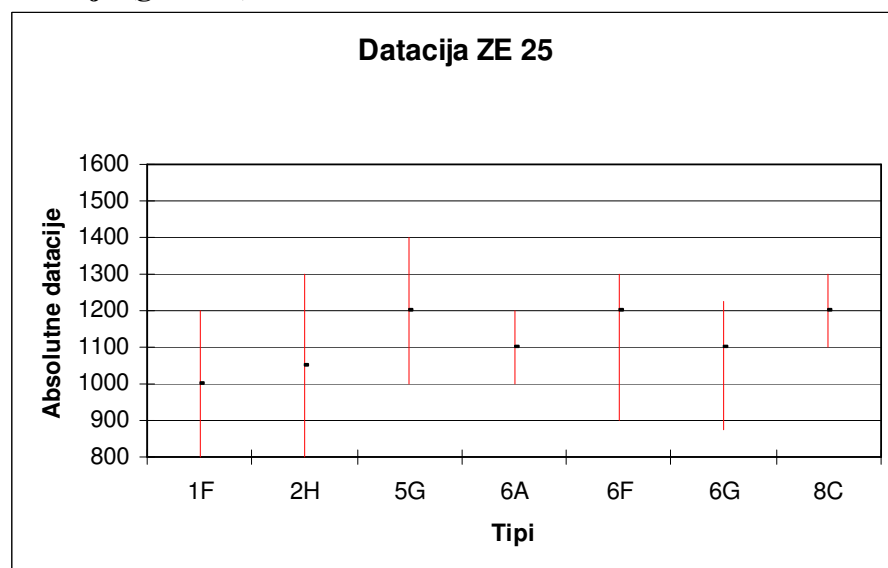
Velikost odlomkov: 12 cm²; 54, 36, 7, 2.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 19 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, datiran v drugo polovico 12. stoletja. Datacija najštevilnejših tipov usti (1F, 5G in 6G) podpira takšno interpretacijo, saj datacija edinega odlomka (8C), ki ni umeščena v celotno 11. in 12. stoletje, ni zanesljiva (prim. 4.4.2.).

Zbiralna enota številka: 26

Kvadrant: 5

Planum: 4.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE PLANUMA 4.

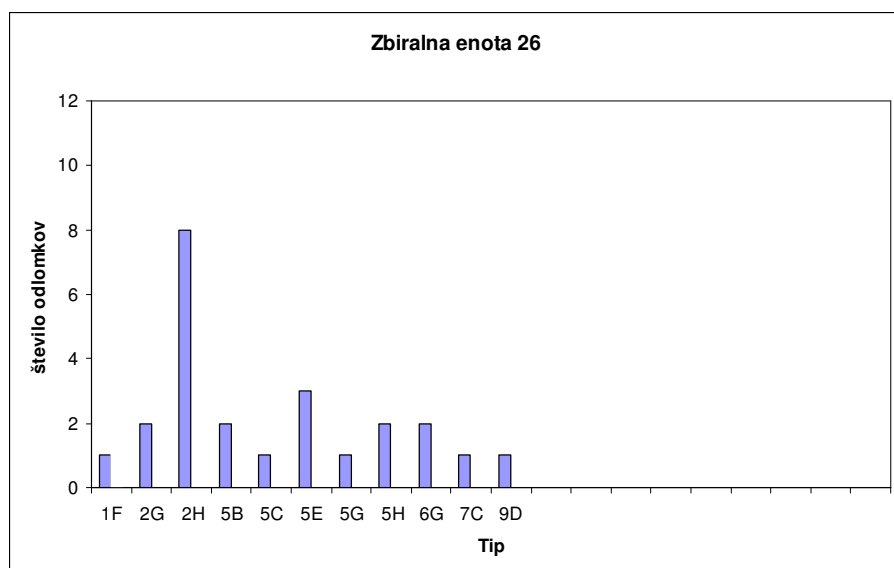
22.6. "...do kraja ostrgali še kvadrante 1 do 6 (razen dela kvadranta 3 in 4)."

Komentar konteksta: Gradivo verjetno izvira tudi iz kvadrantov 1 in 2. Mešan kontekst grajske faze, ki vsebuje precej "starejših" ustij.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 161 (2088 – 2248)

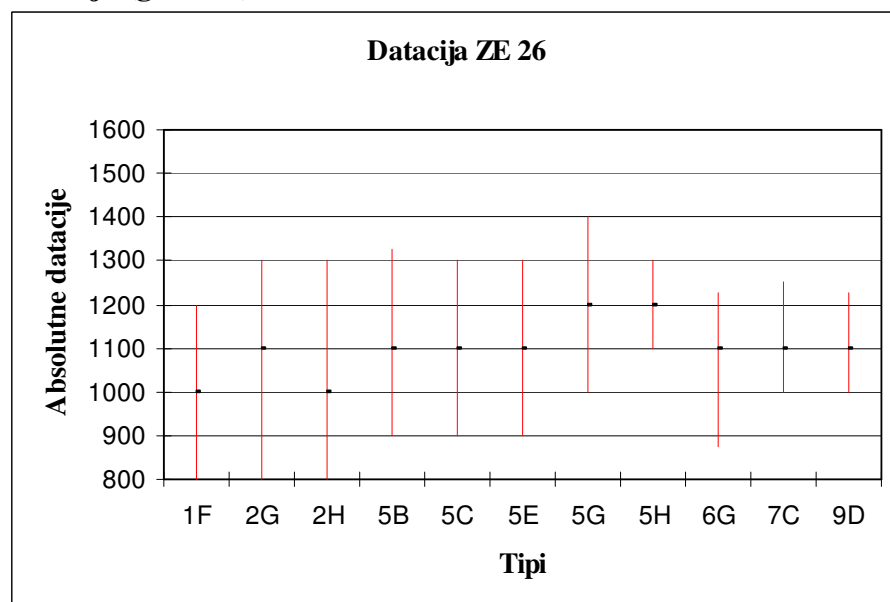
Velikost odlomkov: 11 cm²; 61, 28, 6, 5.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 24 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, datiran v drugo polovico 12. stoletja. Ohlapna datacija najštevilnejših tipov usti (2H, 5E) ne nudi dodatne interpretativne opore. Datacija edinih odlomkov (5H), ki nista umeščena v celotno 11. in 12. stoletje, je zanesljiva (prim. 4.4.2.).

Zbiralna enota številka: 27

Kvadrant: 6

Planum: 4.

Terenski pisni vir: OB ZIDU

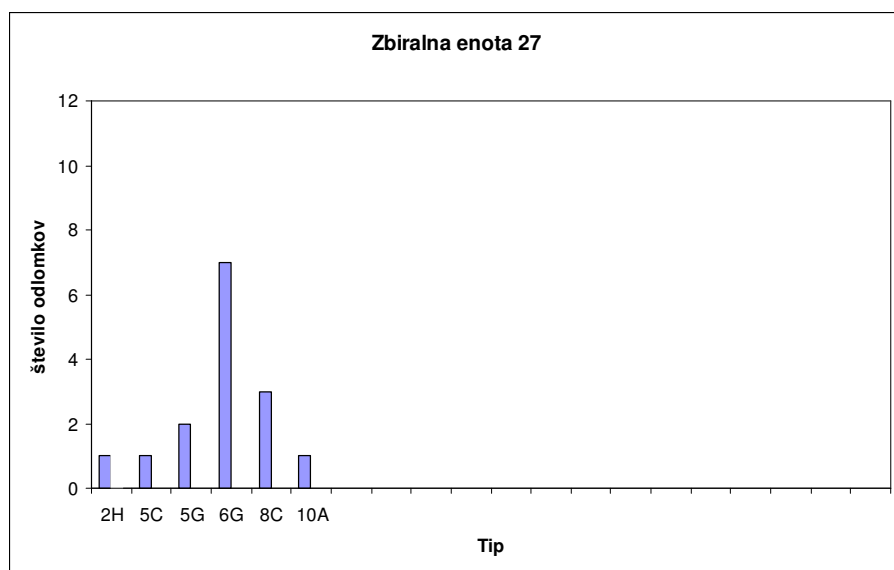
16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadranov 6, 9 in 10 bogata kult(urna) plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltne tlaku."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze. Visok odstotek odlomkov dna (?). Verjetno gre za izbor gradiva.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 65 (2249 – 2313).

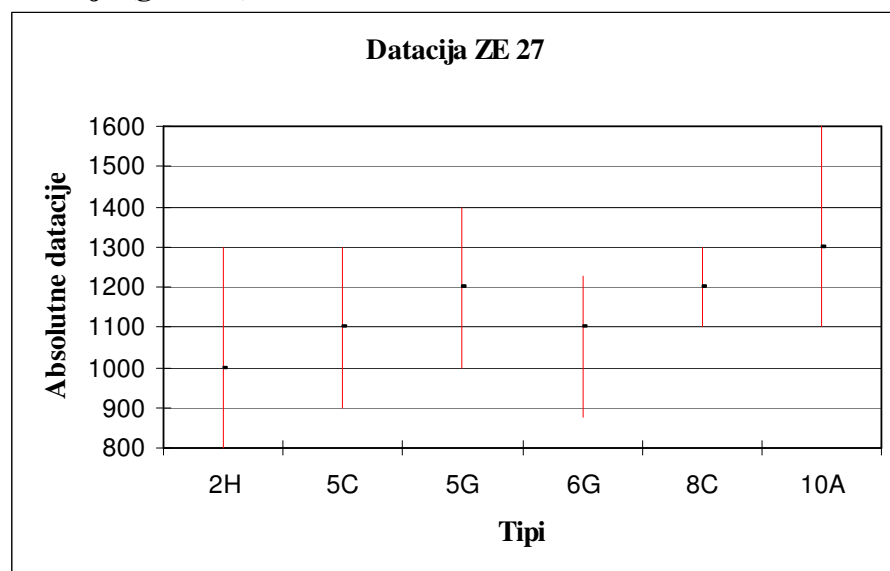
Velikost odlomkov: 25 cm²; 54, 36, 7, 2.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 15 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze. Za gradivo te zbiralne enote ni mogoče določiti presečne datacije, kar dokazuje da gre za mešan kontekst. Možno je tudi, da je infiltriran le en odlomek (10A), ostalo gradivo pa je datirano 1150 – 1200.

Zbiralna enota številka: 28

Kvadrant: 5, 6.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: PLANUM 4

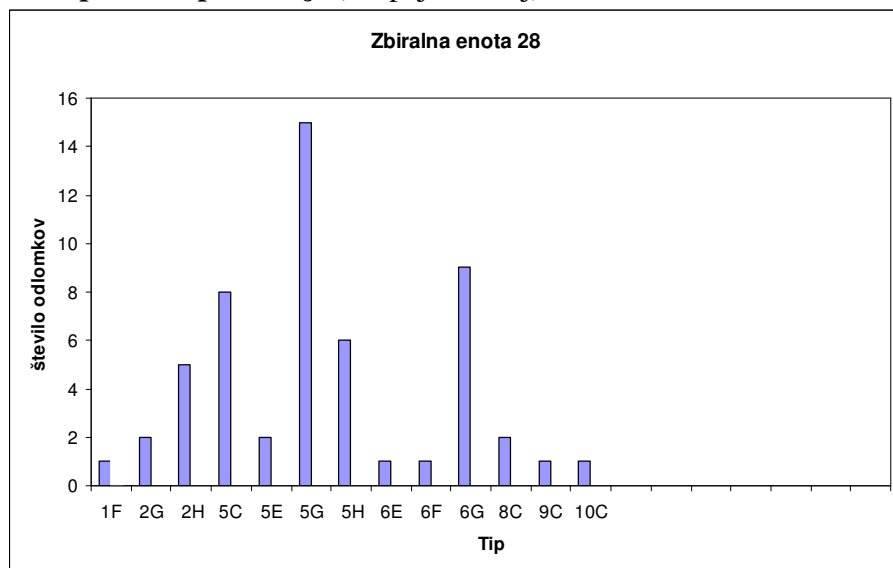
16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadranov 6, 9 in 10 bogata kult(urna) plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltne tlaku."

Komentar konteksta: mešani konteksti, "grajska plast" in mlajši. Gradivo je bilo v treh vrečkah (2314 - 2467, 2468 - 2567, 2600-2709).

Število odlomkov (identifikacijske številke): 364 (2314 - 2567, 2600-2709).

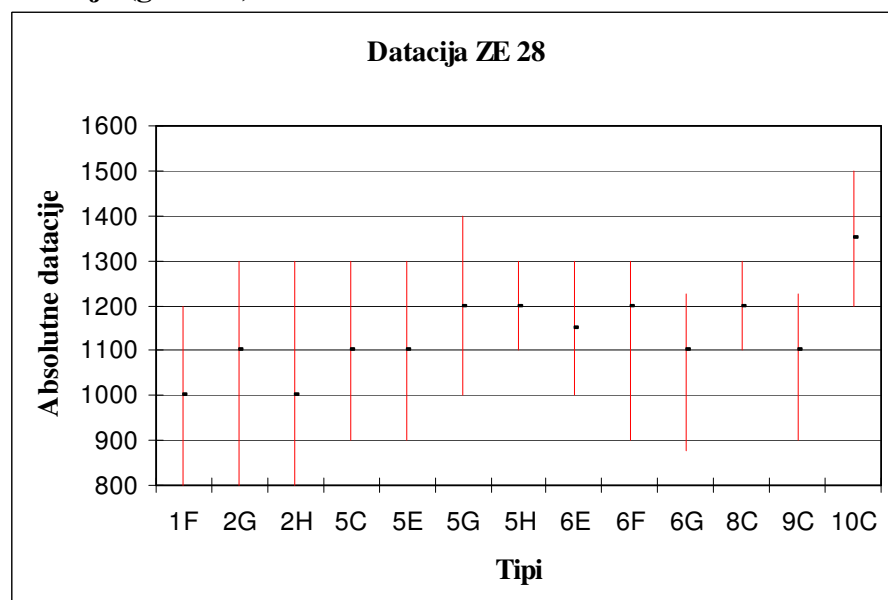
Velikost odlomkov: 14 cm²; 49, 35, 8, 8.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 54 ustij).

Razlaga konteksta: mešani konteksti, ki vsebujejo "grajsko plast" in mlajše gradivo.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: gradivo kaže srednjeveški skupek grajske faze, datiran v začetek 13. stoletja. Datacija najštevilnejših tipov ustij (5C, 5G in 6G) podpira takšno interpretacijo. Datacija odlomkov (8C, 10C), ki niso umeščeni v (celotno) 11. in 12. stoletje, je zanesljiva (prim. 4.4.2.), vendar ti predstavljajo le 5% gradiva zbiralne enote.

Zbiralna enota številka: 29

Kvadrant: 5.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: PLAST 5: ČRNA

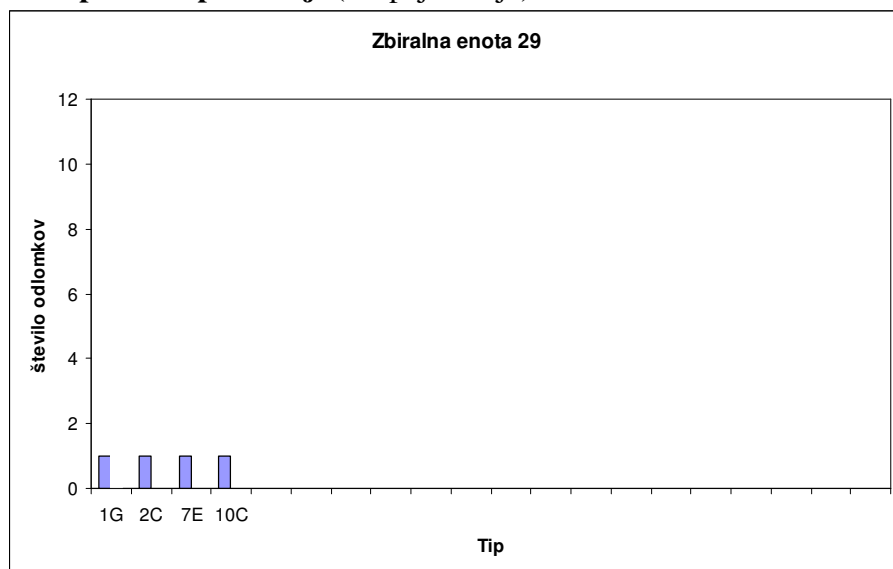
2.7. "V kv(adrantih) 1 do 6 kopljemo 5 planum, ki sega že precej v ilovico (večinoma že kulturno sterilno). Kar je še grajske plasti nad ilovico jo pri najdbah ločujemo (kjer je to mogoče). V kv(adrantu) 6 je to ločevanje še težavno, ker sega grajska plast (tu jo predstavlja žganina in ožgana prst) precej globoko. V tej plasti je bila najdena tudi pušična ost."

Komentar konteksta: Kot je razvidno iz opisa, so sicer v 5. planumu kopali 3 različne plasti, "ki pa so jih pri najdbah ločevali". Te najdbe torej lahko obravnavamo kot stratigrafsko pridobljene iz "grajske plasti". Verjetno najdbe izvirajo iz vseh v dnevniku omenjenih kvadrantov (1 do 6).

Število odlomkov (identifikacijske številke): 32 (2568 – 2599).

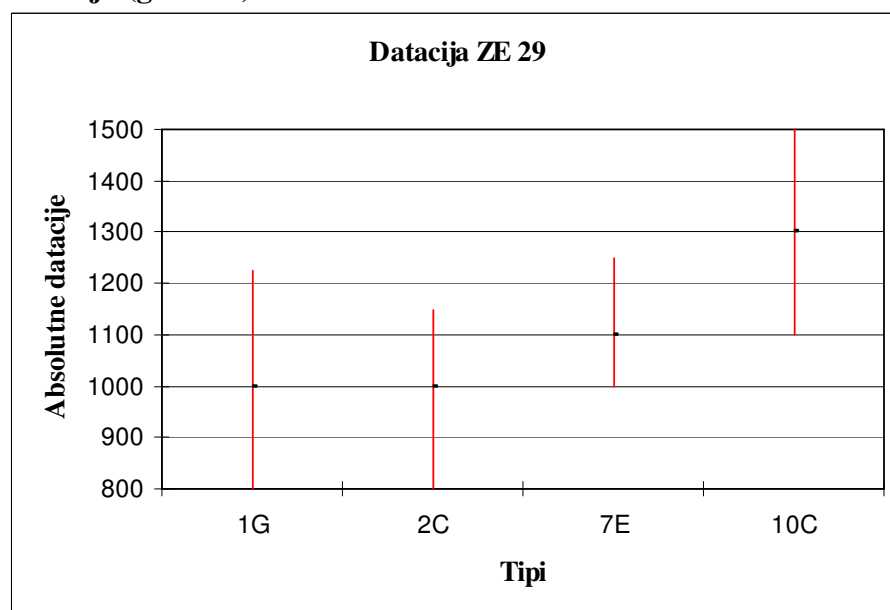
Velikost odlomkov: 13 cm²; 49, 37, 10, 5.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 4 ustja)

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: Obravnavana zbiralna enote predstavlja mešan kontekst grajske faze. Gradivo kaže srednjeveški skupek datiran okoli leta 1200. Datacija tipov ustij (1G, 2C in 7E) torej podpira opredelitev konteksta.

Zbiralna enota številka: 30

Kvadrant: 6, 9

Planum: 5.

Terenski pisni vir: PLAST 5; KOT NASUTJE, OŽGANINA

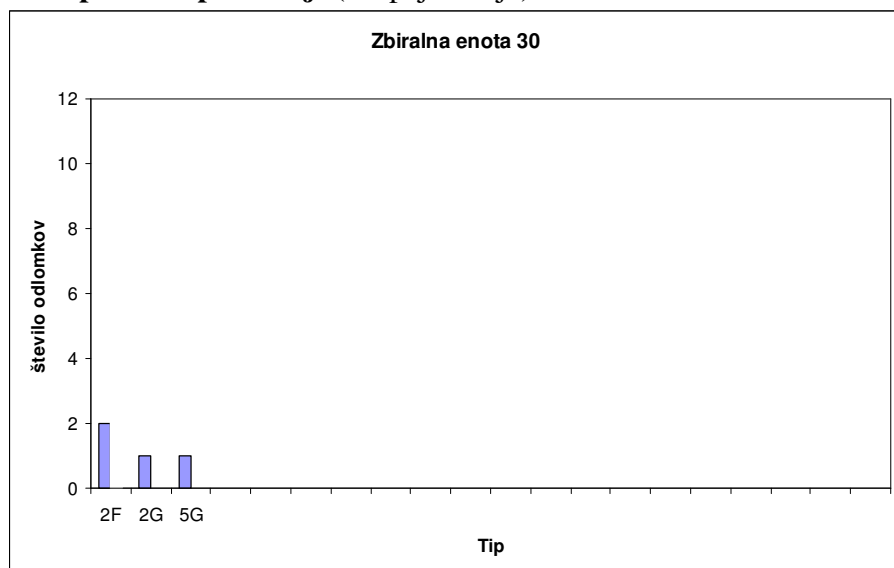
22.7. "Ob obzidju na zah(odni) strani ravnice ga (estriha) praktično ni, v kv(adrantih) 6, 9 in 10 kvečjemu še kakšna krpa. Je pa res, da je tam skalna podlaga manj strnjena, bolj razdrapana. ... V kv(adrantih) 9 in 10 še vedno poglobljamo 5. planum do ilovice. Na meji kvadrantov 6 in 9 se pojavlja večji vkop v ilovico, zapolnjen z grajsko kulturno plastjo, ob robovih tudi močno ožgana prst in ilovica. To je že 4. izraziti vkop na tem področju."

Komentar konteksta: »...(O)b robovih tudi močno ožgana prst in ilovica.« Zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti".

Število odlomkov (identifikacijske številke): 28 (2327, 2737 – 2763).

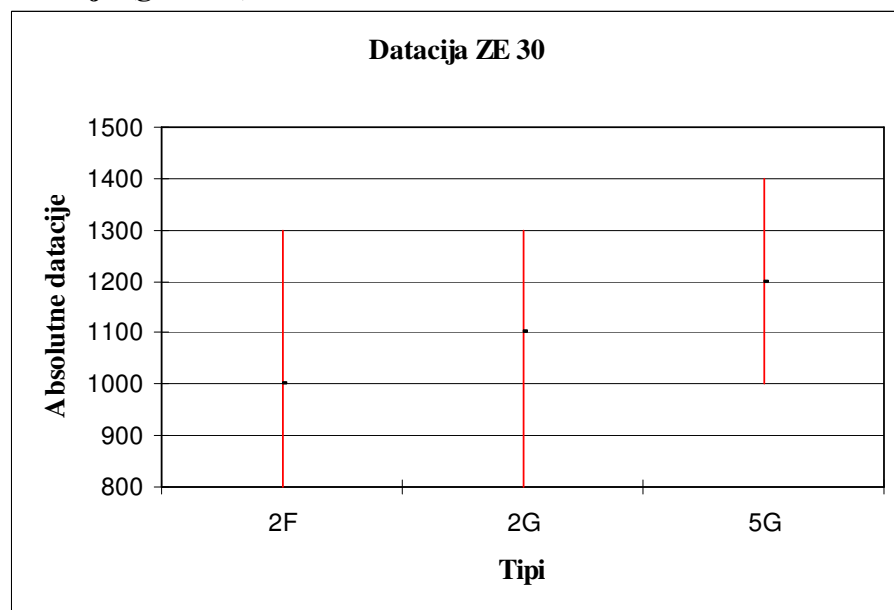
Velikost odlomkov: 11 cm²; 70, 22, 0, 9.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 4 ustja)

Razlaga konteksta: zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti".

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: gradivo kaže srednjeveški skupek grajske faze zaprtega konteksta, sočasnega "grajski plasti".

Zbiralna enota: 31

Kvadrant: 3, 6

Planum: 5.

Terenski pisni vir: PLAST 5, V LUKNJI. PLANUM 6 - NAJDBE IZ VKOPA (KONSTRUKCIJE) MED 3 IN 4 KVADRANTOM. (pripis:) IZLOČENIH 11 ENEOLITSKIH ČREPINJ. KV 3 (LUKNJA FC) + 6, PLAST 5.

30.6. "Ob strganju kvadrantov 3 in 6 se je pokazala vdolbina, napolnjena s kamenjem (ruševinami?). Deluje kot nekakšen pendant vdolbini med kvadrantoma 2 in 5, le da ni v njej žganine in malte. Je pa ravno tako v nadaljevanju estriha iz kv(adranta) 10."

1.7. "Izpraznili smo tudi obe vdolbini v 5. in 7. kvadrantu. ... V drugem primeru pa je približno pravokotna jama širine cca 80 centimetrov in dolžine cca 200 centimetrov obdan s suhim zidom (pri čemer izkorišča tudi živo skalo). Kult(urna) plast v jami je bila zgoraj še grajska razvalina, znotraj pa rjava ilovica nad sterilno rdečerumeno ilovico. Najdb domala ni (vsaj ne karakterističnih)"

2.7. "V jami, obdani s suhim zidom, je bila v ilovnati kulturni plasti najdena eneolitska keramika (2 kosa) in sileks."

3.7. "Zunaj in znotraj smo očistili s suhim zidom obloženo jamo v kvadrantu 6, jo fotografirali in zrisali. Suh zid ob robu jame je iz velikega, neobdelanega kamnja, ki kaže, da gre pogosto le za velike odbitke žive skale s te lokacije. Ob sev(erni) daljši strani(ci) se kaže še temnorjava ilovnata kulturna plast, ki bi lahko bila omejena z linijo žive skale."

29.7. "...otroški skelet 1/1992 ob sev(erni) stranici s kamenjem obložene jame v 6. kvadrantu ..."

Komentar konteksta: Luknja 3/6 (prim. ZE 40); luknjo je moč identificirati na generalnem tlorisu. Luknja 3/6: Vdolbina, napolnjena s kamenjem, brez žganine in malte; pravokotna jama (200x80cm) obdana s suhozidom; polnila (od spodaj): sterilna rdečerumena ilovica, rjava ilovica (eneolitska keramika), "grajska razvalina".

Ključno vprašanje se seveda glasi, kateri fazi pripada struktura? Možnosti:

1) /eneolit/ "rjava ilovica" s keramiko predstavlja plast, nastalo med uporabo strukture; omejena je na strukturo in je do kamnov strukture v stratigrafskem odnosu NAD. Plast grajske ruševine znotraj strukture pomeni, da struktura tekom srednjega veka ni bila uničena/izravnana/prekrita.

2) /zgodnji srednji vek/ plast "rjave ilovice" se razprostira tudi v (vsaj bližnji) okolici strukture in je do kamnov v stratigrafskem odnosu POD. Struktura je bila v uporabi v 2. fazi in zasuta v 3. Najdbe polnila pripadajo koncu 2 ali/in začetku 3 faze. Struktura je do estriha 4. faze v stratigrafskem odnosu POD.

3) /visoki srednji vek/ plast "rjave ilovice" se razprostira tudi v (vsaj bližnji) okolici strukture in je do kamnov v stratigrafskem odnosu POD. Struktura je bila v uporabi v 3. fazi in zasuta v 4. Najdbe polnila pripadajo koncu 3 ali/in začetku 4 faze. Struktura je do estriha 4. faze v stratigrafskem odnosu POD.

Ker se ilovica razprostira tudi v okolici strukture (primerjaj ZE 42; vnos 3.7.) in je do kamnov v stratigrafskem odnosu POD, je najverjetnejša 2 možnost. Zgodnjesrednjeveško datacijo podpira tudi podatek o neposredni bližini groba (slika 5.4_1). Struktura je najverjetneje nastala v zvezi s staroslovanskim grobiščem.

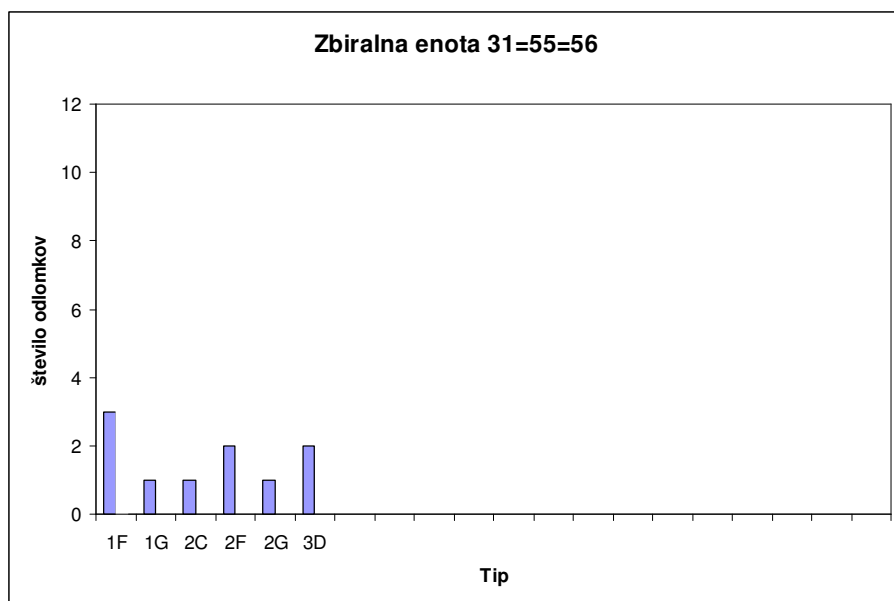
Pri vrečki prvotne zbiralne enote 55 je prišlo do napake na najdbnem lističu, kjer sta bila označena kvadranta 3 in 4, ki pa ne mejita; gre za luknjo 3/6, ki leži v kvadrantih 3 in 6

Prazgodovinska lončenina je bila večinoma predhodno izločena in je obravnavana na drugem mestu (Sagadin 1996).

Število odlomkov (identifikacijske številke): 89 (2233, 2314, 2323, 2710 – 2736, 4778 – 4837).

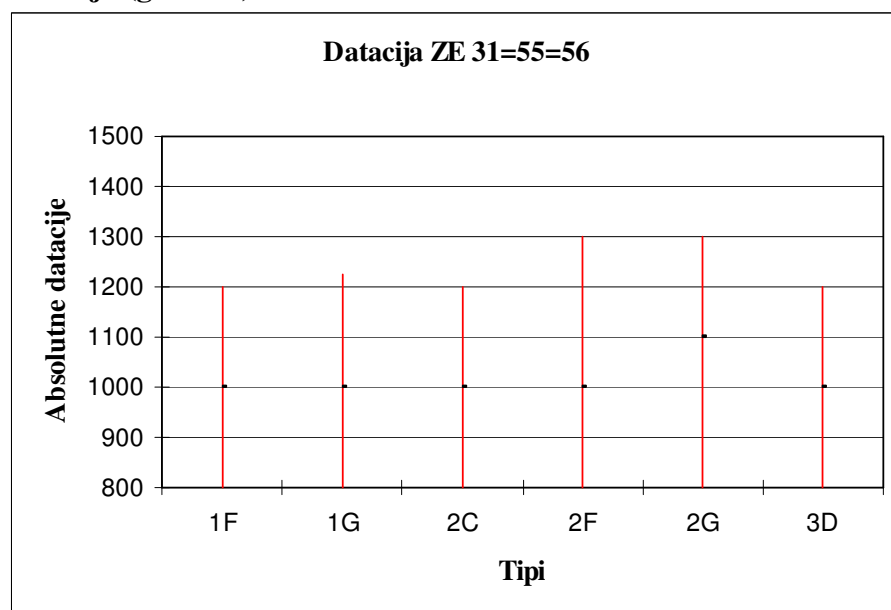
Velikost odlomkov: 8 cm²; 76, 20, 4, 0.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 1 ustje).

Razlaga konteksta: zgodnj srednjeveški kontekst. Zelo fragmentirani odlomki *in situ* kažejo, da gre za pohodno površino.

Datacija (gradivo): 800 - 1300

Opredelitev zbiralne enote: zgodnj srednjeveška struktura z ohranjeno hodno površino, nastala verjetno v povezavi s spremljajočimi aktivnostmi na grobišču.

Zbiralna enota: 32

Kvadrant: 6, 9.

Planum: 6.

Terenski pisni vir: PLAST 6; OB ZIDU OŽGANINA

30.7. "V kvadrantih 4, 5, 7, 8 in 9 poglobljamo 6. Planum: ... Rumenojava ilovica pod črno "grajsko" kult(urno) plastjo je še kulturna, rdečkasta, bolj drobljiva ilovica pod njo pa je že povsem sterilna."

Komentar konteksta: Najdbe ločevane med izkopom, torej jih obravnavamo kot stratigrafsko pridobljene. OŽGANINA se verjetno nanaša na zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti". Zdi se, da gre za polnilo vdolbine, nastale zaradi nestabilnosti severnega obzidja. Plast je verjetno ista plasti

30, a za to nimamo dovolj dokazov. Podatek ob zidu si lahko razlagamo tudi kot ZE 32 se naslanja na severozahodno obzidje in je torej stratigrafsko NAD.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 9 (2764 – 2772).

Velikost odlomkov: 9 cm²; 56, 44, 0, 0.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Razlaga konteksta: Zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti".

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote z gradivom. Polnilo vdolbine, nastale zaradi nestabilnosti severnega obzidja.

Zbiralna enota: 33

Glej zbiralno enoto 18.

Zbiralna enota: 34

Kvadrant: brez podatka.

Planum: brez podatka.

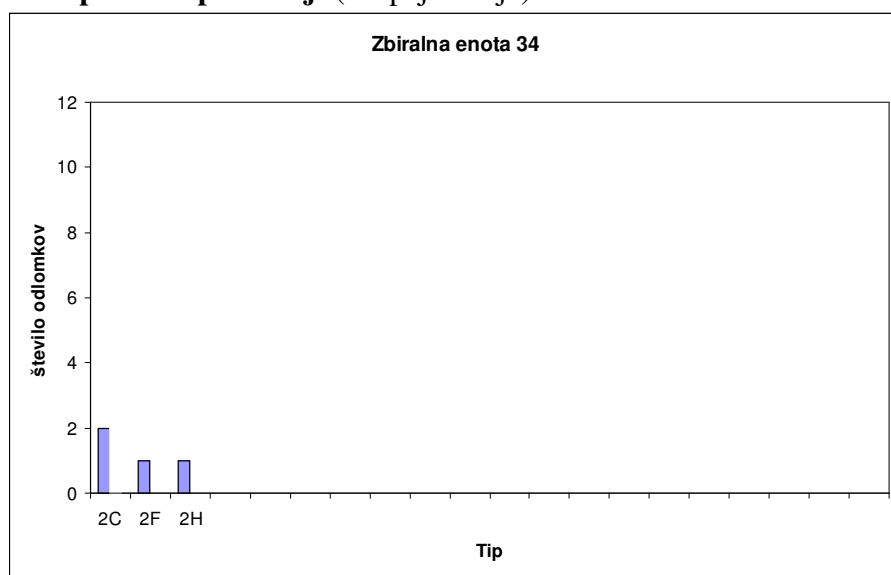
Terenski pisni vir: brez podatka.

Komentar konteksta: vrečka najdb brez listka v škatli Kamnik Mali grad 1992, kvadranta 13 in 14. Gradivo podobno ZE 33.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 145 (2897 – 2927,).

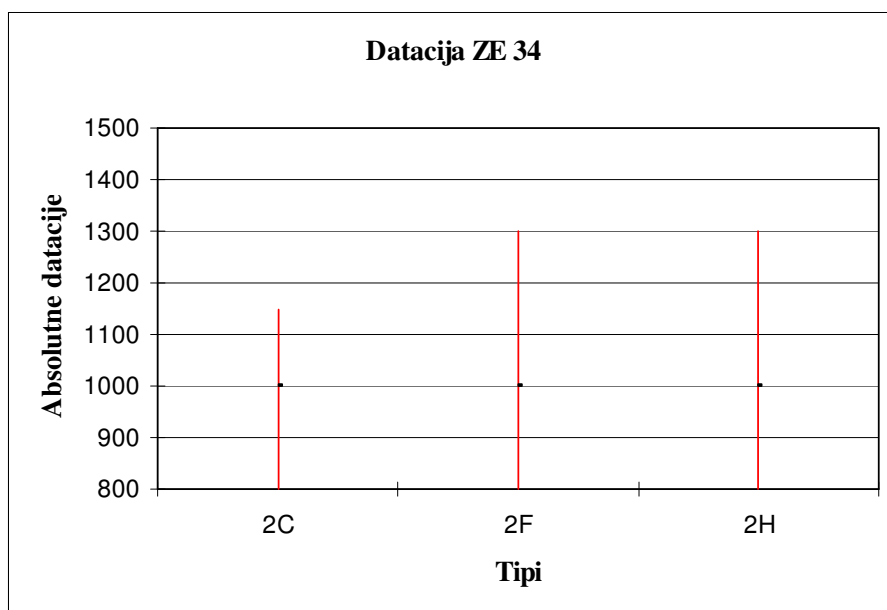
Velikost odlomkov: 9 cm²; 70, 27, 3, 0.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 4 ustja)

Razlaga konteksta: brez podatka.

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze.

Zbiralna enota: 35

Kvadrant: 13, 14.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2 in PLAST 2, OB ZIDU.

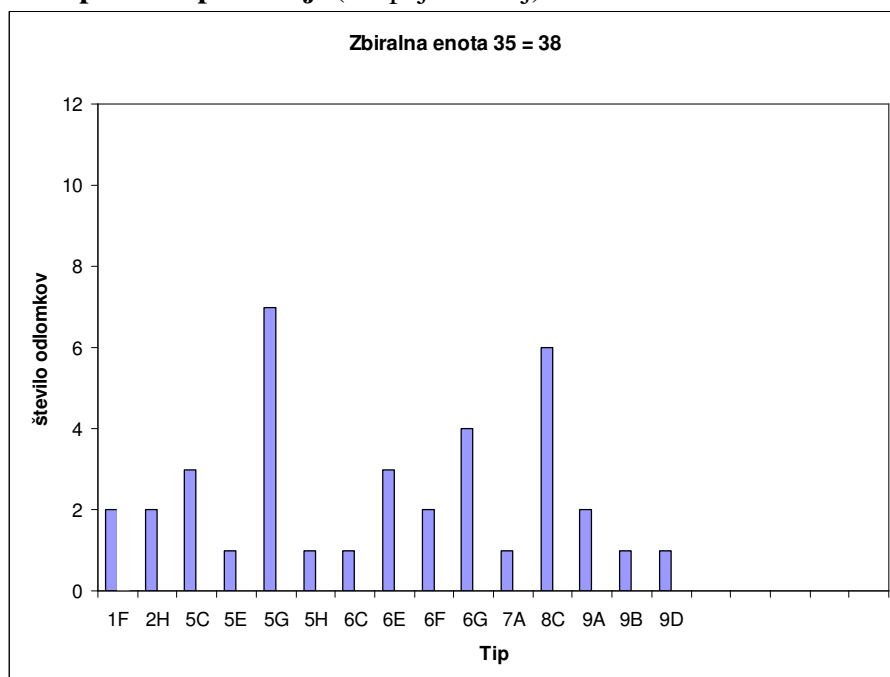
4.6. "Nadaljujemo s kopanjem 2. planuma v kvadrantih 7, 8, 9 ter 11, 12, 13, 14. V kvadrantih 13 in 14 na celi površini že izstopa živa skala, tako da je kopanje v teh dveh kvadrantih praktično zaključeno."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 194 (2475, 2678, 2742, 2773, 2814, 2928 – 3004, 3168 – 3281).

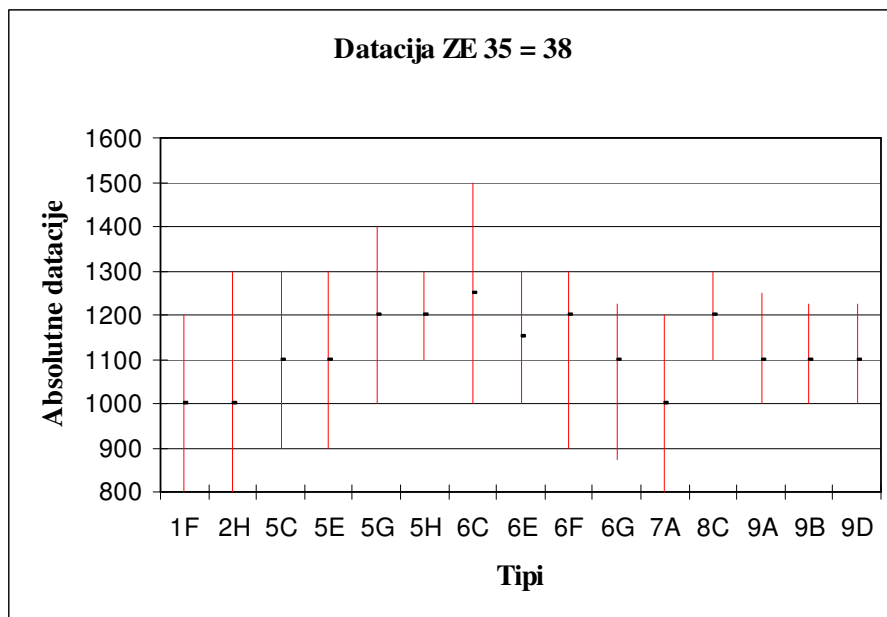
Velikost odlomkov: 17 cm²; 29, 48, 11, 12.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 37 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze; gradivo potrjuje opredelitvi konteksta.

Zbiralna enota: 36

Kvadrant: 14.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2, POD LUŽO

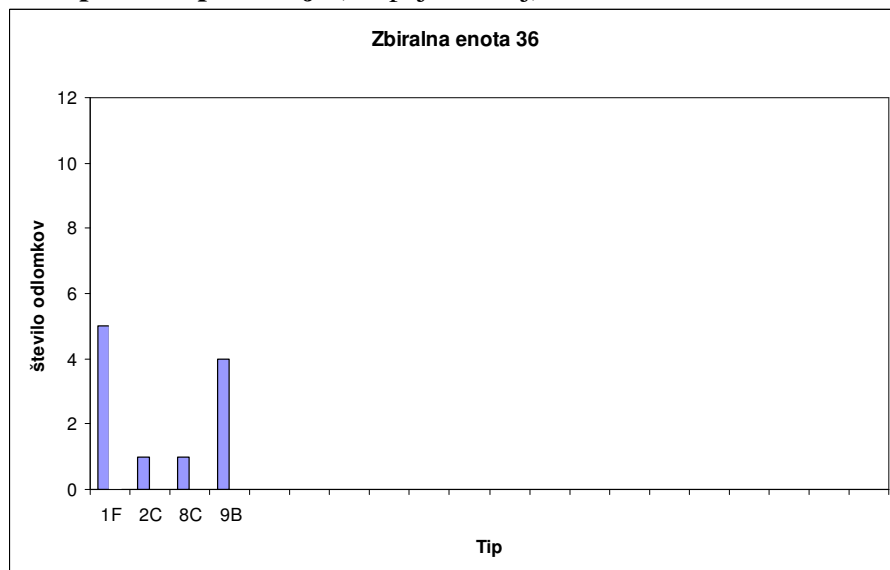
5.6. "V kv(adrantu) 14 se odkopavajo štori itd. Vse do notranje fronte obzidja, ki je tu še dokaj visoko ohranjeno."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze. Kontekst ZE 36 je isti kontekstu ZE 44.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 100 (3005 – 3104).

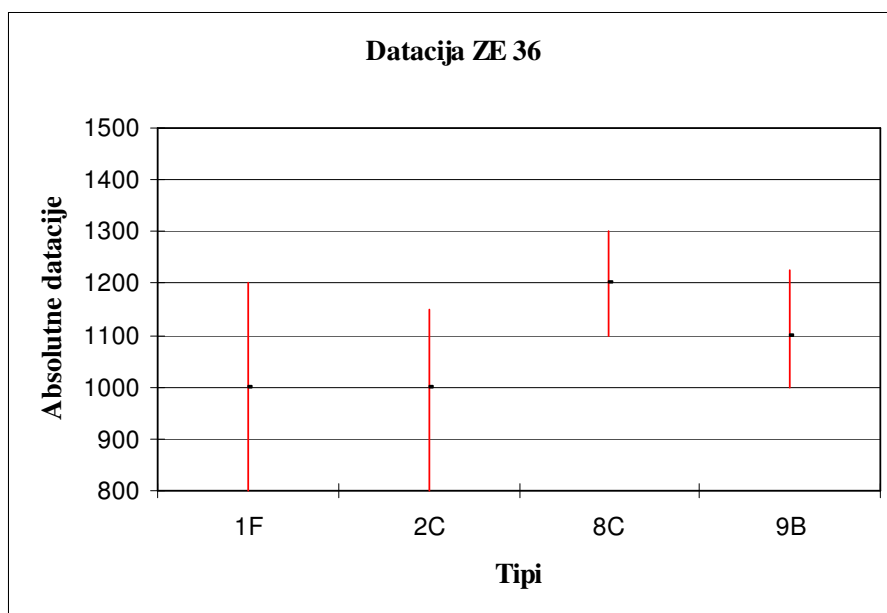
Velikost odlomkov: 18 cm²; 26, 45, 19, 10.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 11 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze, ki vsebuje tudi najdbe "grajske plasti".

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze; gradivo kaže srednjeveški skupek grajske faze, datiran v drugo polovico 12. stoletja. Datacija najštevilnejših tipov usti (1F in 9B) podpira takšno interpretacijo.

Zbiralna enota: 37

Kvadrant: 14.

Planum: 1.

Terenski pisni vir: PLAST 1. POD SVETILKO.

15.5. "Ker se na j(užnem) robu kvadrantov 11 do 13 že povsod pojavlja živa skala, ki se dviga proti kapeli, bomo med kvadranti 11 - 14 in kvadranti 15 - 18 napravili stopnico v višini kult(urne) plasti v kv(adrantu) 14. V nadaljevanju bomo pobirali le vrhnjo, recentno plast (pretežno gradbeni odpadki konservatorskih in vzdrževalnih del na kapeli)"

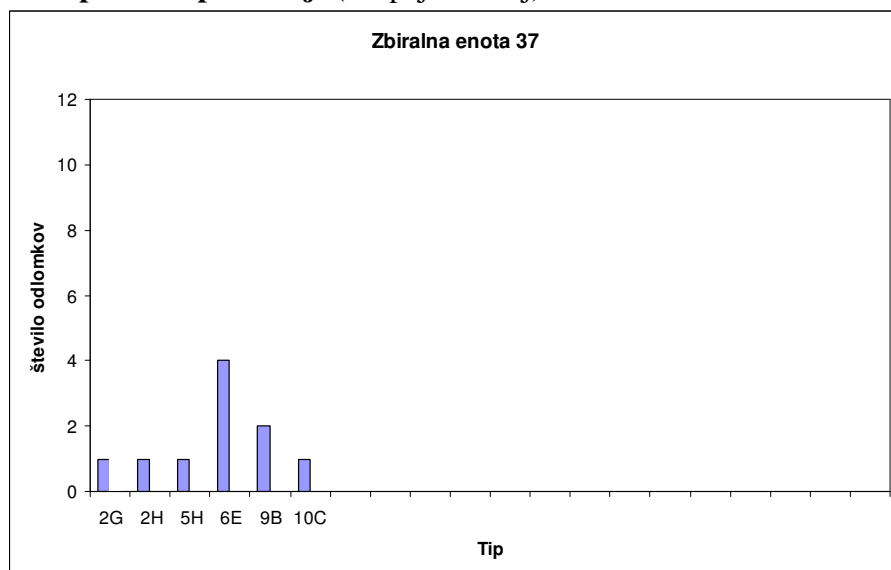
Komentar konteksta: Lončenina izgleda homogena z izjemo enega novoveškega ustja.

Opis v dnevniku je dvoumen glede kulturne plasti kvadranta 14 - je bila 15.5. odstranjena ali ne? Zdi se, da DA. Mešan kontekst grajske faze, ki vsebuje tudi najdbe "grajske plasti".

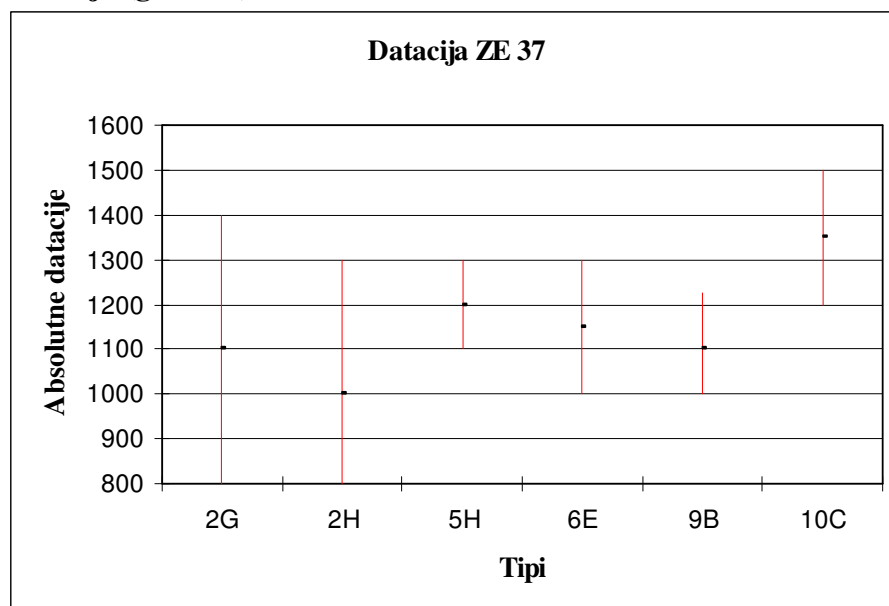
Število odlomkov (identifikacijske številke): 63 (3105 – 3167).

Velikost odlomkov: 14 cm²; 51, 33, 10, 6.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 10 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst, ki vsebuje najdbe "grajske plasti" in mlajše.
Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze. Gradivo kaže srednjeveški skupek datiran okoli leta 1200. Datacija najštevilnejšega tipa (6E) podpira takšno interpretacijo. Datacija odlomkov (5H, 10C), ki nista umeščena v (celotno) 11. in 12. stoletje, je zanesljiva (prim. 4.4.2.); odlomka predstavljata 20% gradiva zbiralne enote.

Zbiralna enota: 38

Glej zbiralno enoto 35.

Zbiralna enota: 39

Kvadrant: 12

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2

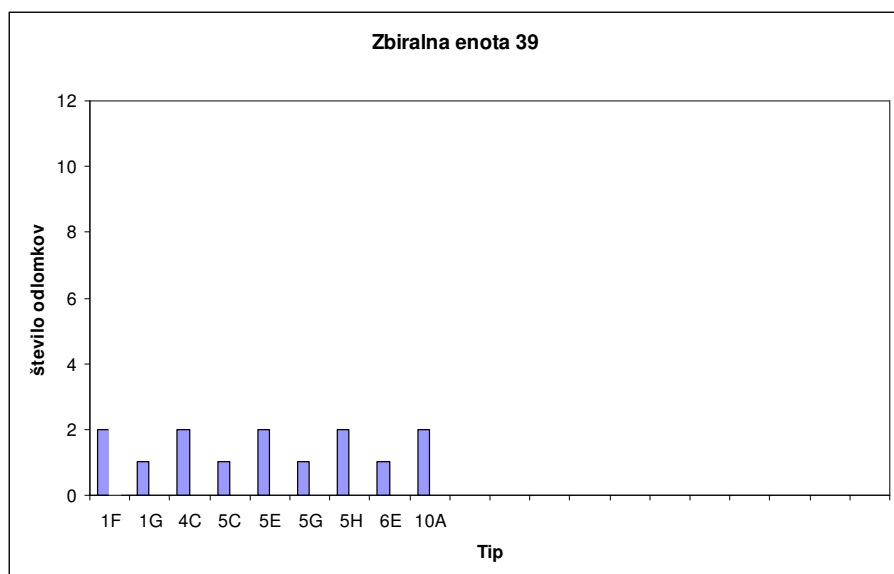
4.6. "Nadaljujemo s kopanjem 2. planuma v kvadrantih 7, 8, 9 ter 11, 12, 13, 14. V kvadrantih 13 in 14 na celi površini že izstopa živa skala, tako da je kopanje v teh dveh kvadrantih praktično zaključeno. Keramike, ki bi označevala starejša obdobja (pozno antiko npr.) pa praktično ni. Le en kos ročaja bi lahko bil antičen. V kvadrantih 11 in 12 pa je močna ruševinska plast in precej sumljive keramike (pozna antika?)."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 64 (3282 – 3345).

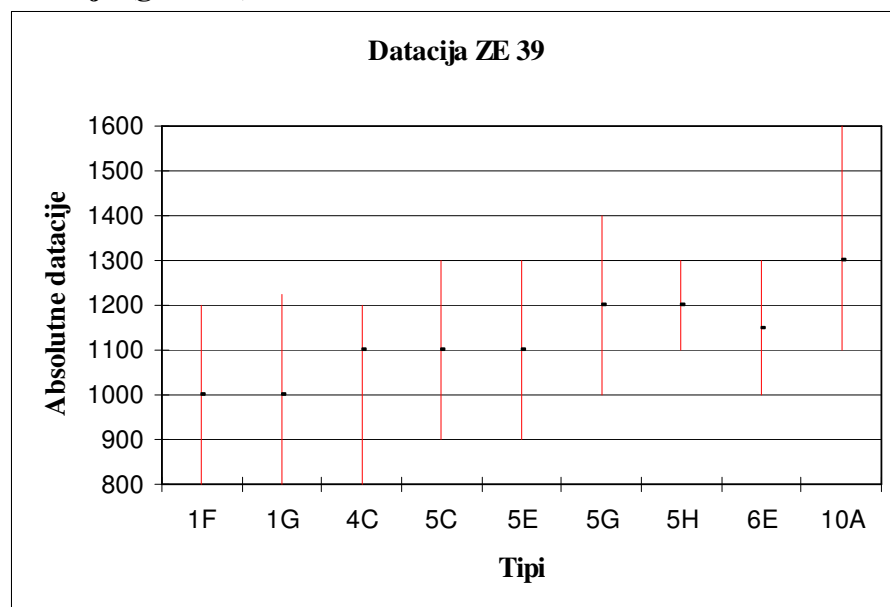
Velikost odlomkov: 16 cm²; 40, 41, 6, 13.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 14 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze potrjujeta tako opredelitev gradiva kot konteksta.

Zbiralna enota: 40

Kvadrant: 5

Planum: brez podatka.

Terenski pisni vir: ČRNA LUKNJA S SKALAMI. ČIŠČENJE ZA 2. RISANJE.

26.6. "Nadaljujemo odstranjevanje preostale kulturne plasti nad spodnjim estrihom (planum 4a) - zdaj že v kvadrantih 4, 5 in 6. ... Plast 4a je zelo mehka, polna kosti in koščkov oglja, deluje kot nekako smetišče. ... Približno 0,5 m(etra) pred kotanjo iz estriha (v smeri sever - jug) se v kv(adrantu) 4 in 5 že pričinja pod plastjo 4a temnorjava ilovica s posameznimi koščki prazgod(ovinske) lončenine. Vendar je v planumu očitno, da se ta ilovica ostro neha v smeri proti zahodu (približno 1 meter v kvadrant 5) - tam je še vedno mehka, sivo - črna plast ("smetišče"). Kot da gre za nekakšen vkop."

29.6. "V kv(adrantih) 1, 2 ter 4 in 5 se je v sicer ilovnati (temnorjava) podlagi pokazal približno pravokoten vkop, napolnjen z grajskimi ruševinami (kamenje, kosi malte, žganina). To je tisto področje, ki se je kazalo kot zelo mehka podlaga."

1.7. "Izpraznili smo tudi obe vdolbini v 5. in 7. kvadrantu. V prvem primeru gre za jamo, ki je vkopana v ilovico, napolnjena je s kamenjem (ruševino), žganino in črno kulturno plastjo. ..."

Komentar konteksta: Zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti"; luknja 2/5.

Luknja 2/5. Gre torej za dve luknji, ena v kvadrantih 3 in 6, druga 2 in 5. Vendar so si opisi delno nasprotujoči. Moteč element je izmenično omenjanje pravokotnosti jame ter neenotno lociranje znotraj mreže kvadrantov.

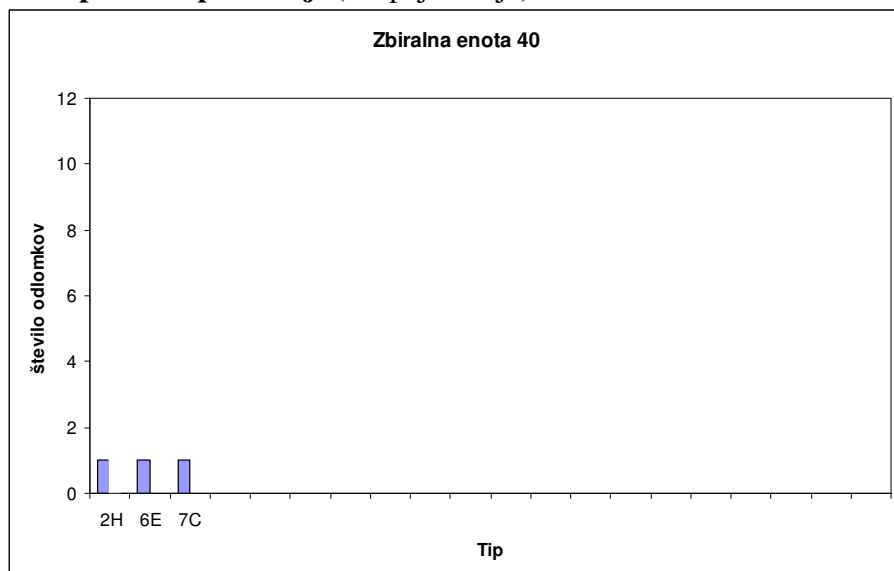
Luknja 2/5: mehka, sivo-črna plast, "smetišče"; približno pravokoten vkop, napolnjen z grajskimi ruševinami (kamenje, kosi malte, žganina); jama, vkopana v ilovico, napolnjena s kamenjem, žganino in črno plastjo; pravilen vkop v ilovico, napolnjen z grajsko kulturno plastjo.

Primerjaj komentar ZE 31.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 21 (3346 – 3366).

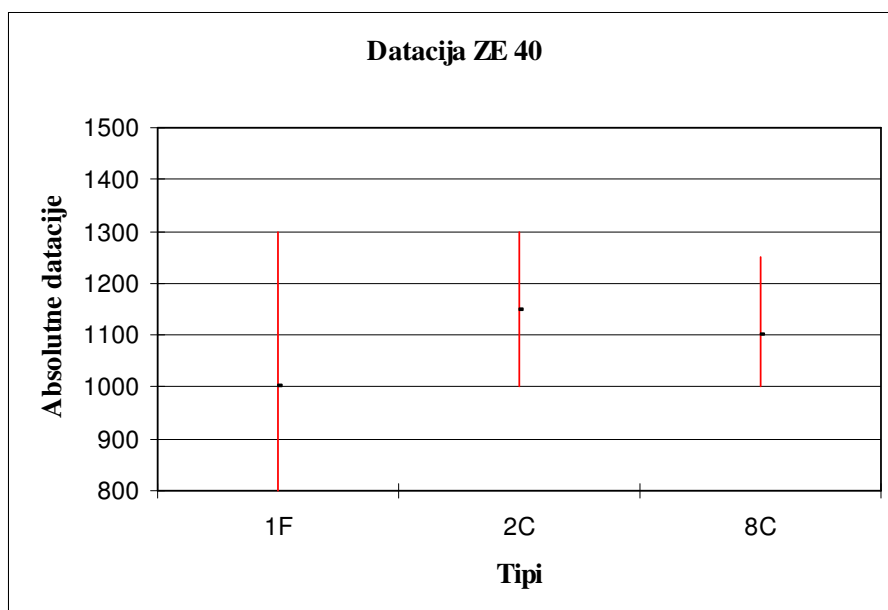
Velikost odlomkov: 11 cm²; 60, 30, 5, 5.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 3 ustja)

Razlaga konteksta: Zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti"; luknja 2/5.

Datacija (gradivo): 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: zanesljiv kontekst, sočasen "grajski plasti"; opredelitev gradiva ne nasprotuje takšni interpretaciji.

Zbiralna enota: 41

Kvadrant: 1, 2, 4, 5

Planum: 3.

Terenski pisni vir: PLAST 3.

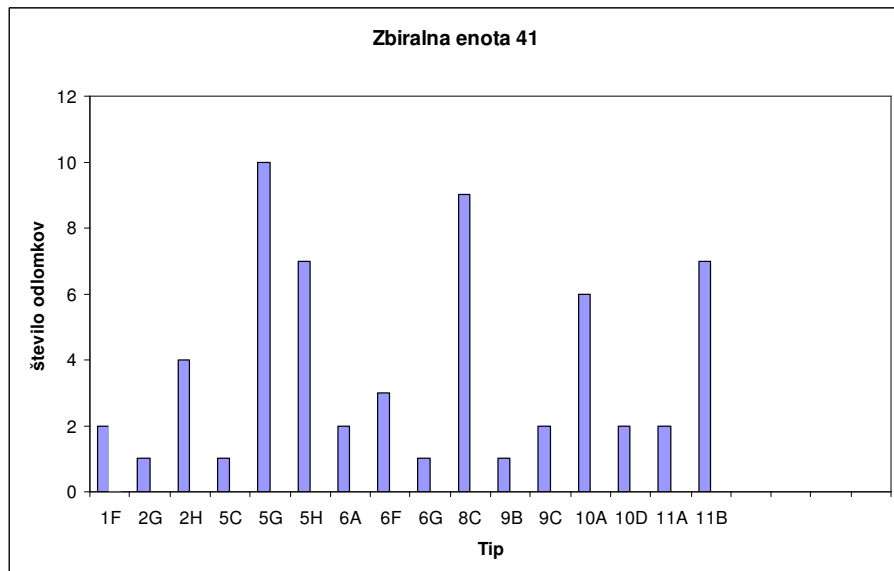
5.6. "...pričeli (smo) kopati 3. planum v kv(adrantih) 1, 2, 4 in 5."

Komentar konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 300 (3367 – 3575, 4223 – 4313).

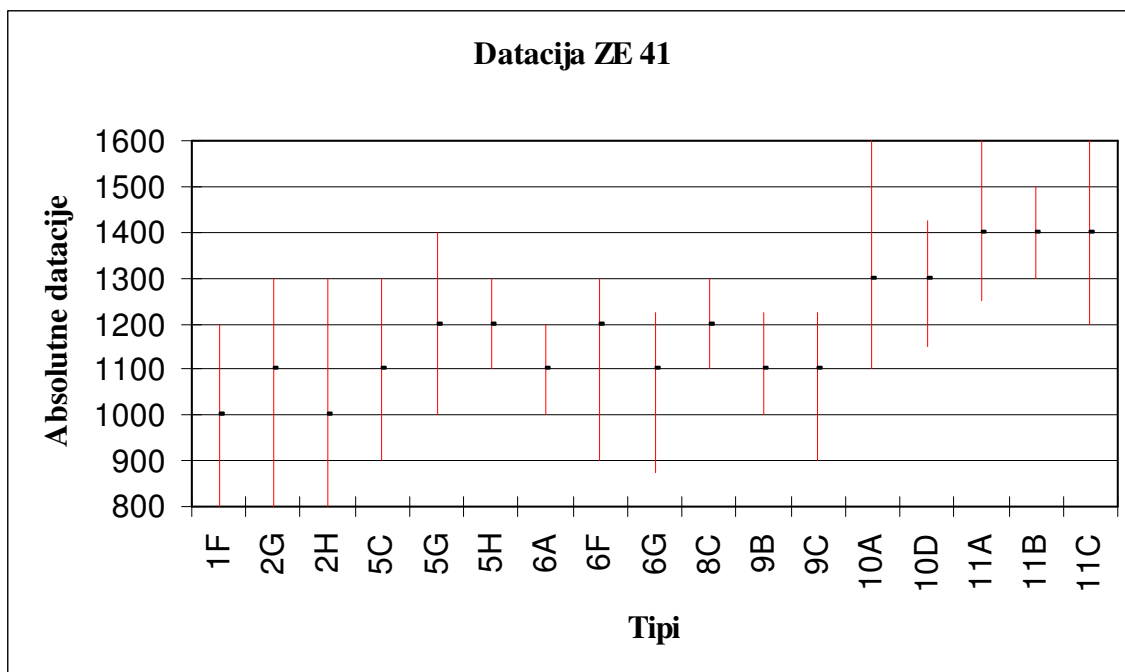
Velikost odlomkov: 15 cm²; 33, 43, 15, 10.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 60 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze. Za gradivo te zbiralne enote ni mogoče določiti presečne datacije, kar dokazuje da gre za mešan kontekst.

Zbiralna enota: 42

Kvadrant: 5.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: V ILOVICI PLASTI 5.

2.7. "V kv(adrantih) 1 do 6 kopljemo 5 planum, ki sega že precej v ilovico (večinoma že kulturno sterilno). ... V rjavi ilovnati plasti pa je precej že tudi prazgodovinske lončenine in hišnega lepa."

Komentar konteksta: Kot je razvidno iz opisa, so sicer v 5. planumu kopali 3 različne plasti, "ki pa so jih pri najdbah ločevali". Te najdbe torej lahko obravnavamo kot stratigrafsko pridobljene: ZE 29 "grajska plast", ZE 42 in ZE 58 "v ilovici". Verjetno najdbe izvirajo iz vseh v dnevniku omenjenih kvadrantov (1 do 6).

Prazgodovinski odlomki imajo zaobljene robove, kar kaže na sekundarni kontekst.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 26 (1451 – 1464, 3576 – 3587).

Velikost odlomkov: 7 cm²; 75, 25, 0, 0.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Razlaga konteksta: zanesljiv kontekst starejši od "grajske plasti".

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote z gradivom: zanesljiv kontekst z najdbami predgrajskih faz v sekundarni legi.

Zbiralna enota: 43

Kvadrant: 13, 14.

Planum: 1.

Terenski pisni vir: 1. PLAST.

15.5. "V kv. 13 in 14 se na višini žive skale pojavljajo že kar bogate srednjeveške najdbe (ogrlica - /pripis z drugim pisalom/ veriga, puščica - poleg lončenine itd.).

Med včerajšnjo keramiko so tudi kosi prazgodovinske (halštatske), čeprav je vsa pobrana iz črne kult. Plasti, ki je sicer označevala romansko (grajsko) fazo. /pripis s vinčnikom: sekundarno/"

Tudi danes se pojavlja več prazgodovinske in nekaj kosov "antične" keramike na sami živi skali. V povsem isti plasti je bila tudi včeraj najdena veriga iz podolgovatih členov. Tudi danes najdeno

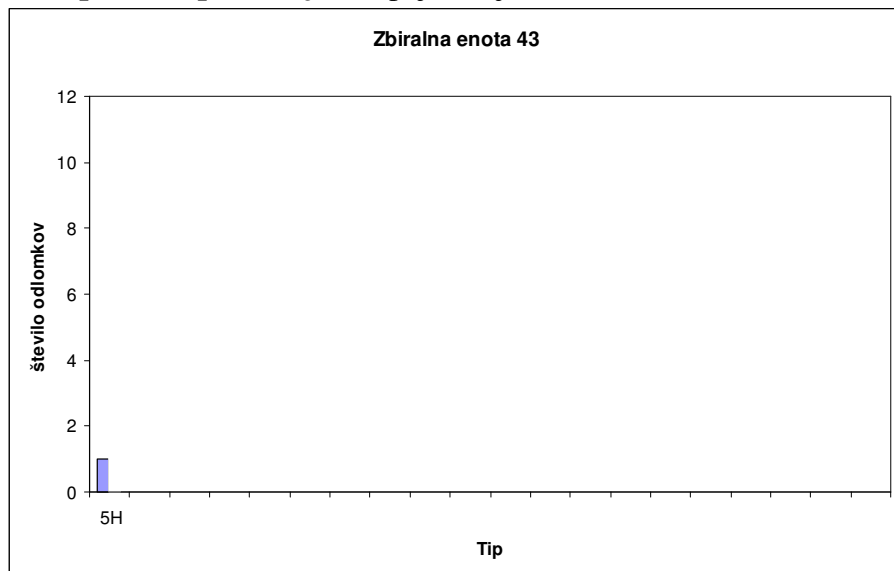
železno kresilo na verigi je iz neposredne bližine /pripis in podčrtan stavek s svinčnikom označujeta, da se stavek nanaša na kv. 13 in 14/.

Komentar konteksta: omenjena prazgodovinska lončenina je verjetno zgodnj srednjeveška. Med gradivom so tudi strešne opeke, novoveške odlomke in eno poznosrednjeveško ustje.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 17 (3588 – 3604).

Velikost odlomkov: 9 cm²; 80, 20, 0, 0.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 1 ustje)

Razlaga konteksta: mešan kontekst, ki vsebuje "grajsko plast" in mlajše ter lahko starejše plasti.

Datacija (gradivo): 1100 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze.

Zbiralna enota: 44

Glej zbiralno enoto 19.

Zbiralna enota: 45

Glej zbiralno enoto 1.

Zbiralna enota: 46

Kvadrant: 4.

Planum: 6.

Terenski pisni vir: POD ESTRIHOM.

22.7. "Kotanja, obložena z estrihom in napolnjena s prodom."

30.7. "V kvadrantih 4, 5, 7, 8 in 9 poglobljamo 6. Planum: V kv(adrantih) 4 in 5 odstranjujemo estrih iz "vkopa" 1 (glej 22.7.) in delamo presek skozenj. Pri tem smo v recentnem vkopu ob vhodu v 2. palacij (v njem strešniki in podobna šara) našli kresilnik."

31.7. "grob (2/1992), ki pa ga je delno že prizadel vkop v kotanjo z estrihom..."

Komentar konteksta: Zanesljiv kontekst - polnilo "luknje 1" – starejši od "grajske plasti".

4 odlomki (verjetno) iste posode.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 12 (3738 – 3749).

Velikost odlomkov: 9 cm²; 92, 8, 0, 0.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Razlaga konteksta: Starejše od grajske plasti.

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote: zanesljiv kontekst, starejši od grajske plasti.

Zbiralna enota: 47

Kvadrant: 1, 4.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: PLAST 4.

11.6. "Pričeli smo zopet v kv(adrantih) 1 in 2 s kopanjem 4. planuma. Takoj na zač(etku) je bil v kv(adrantu) 1 najden železen ključ."

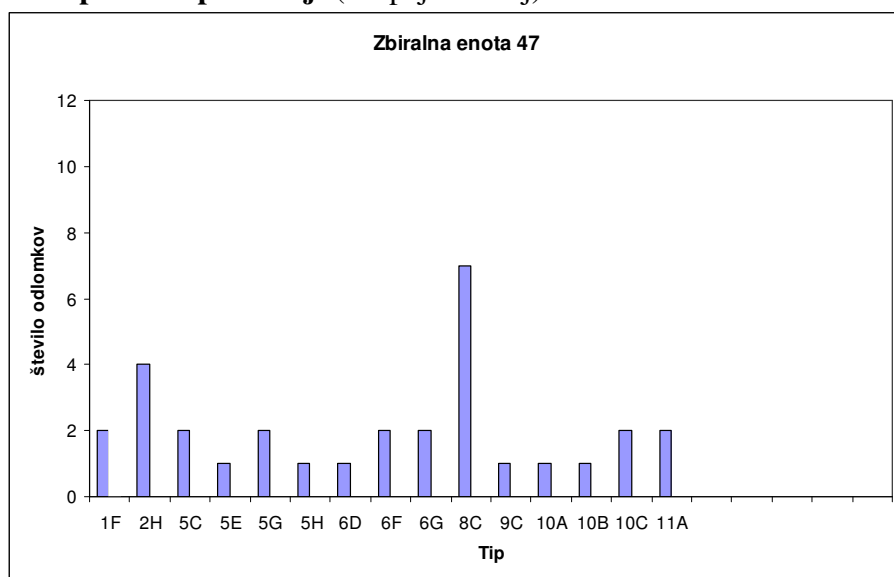
15.6. "Pri tem pa kaže poudariti, da v kvadrantih 1, 2, 4 in 5 nivo dvorišča predstavlja pravzaprav droben rečni pesek - dokaj debela plast (debeline še nismo v celoti ugotavljali)."

Komentar konteksta: mešani konteksti, ki vsebujejo tudi "grajsko plast". Odlomka ID 3931 in ID 3395 pripadata istemu predmetu; ZE 41 in ZE 47 torej delita enega izmed kontekstov.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 193 (3750 – 3942).

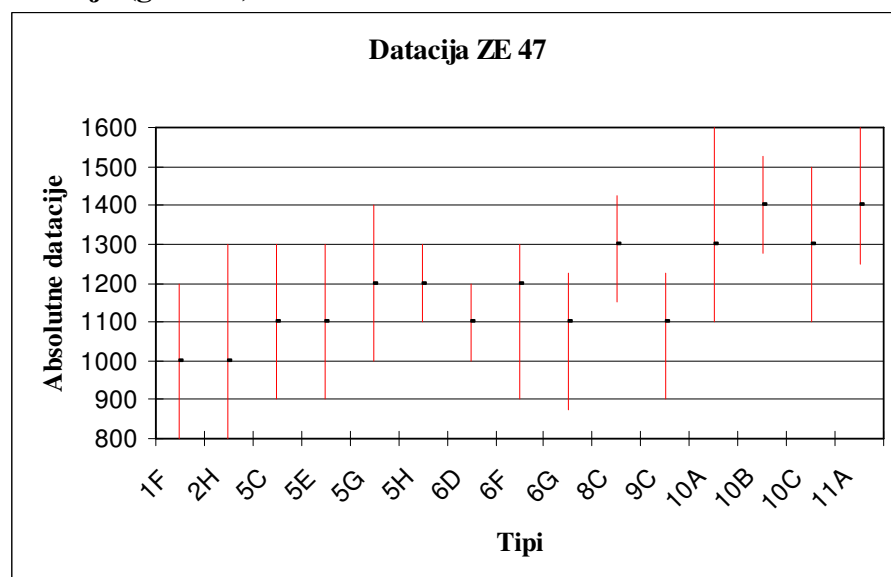
Velikost odlomkov: 12 cm²; 51, 39, 8, 3.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 31 ustij).

Razlaga konteksta: mešani konteksti, ki vsebujejo tudi "grajsko plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze. Za gradivo te zbiralne enote ni mogoče določiti presečne datacije, kar dokazuje da gre za mešan kontekst.

Zbiralna enota: 48

Kvadrant: 4.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: PLAST 2

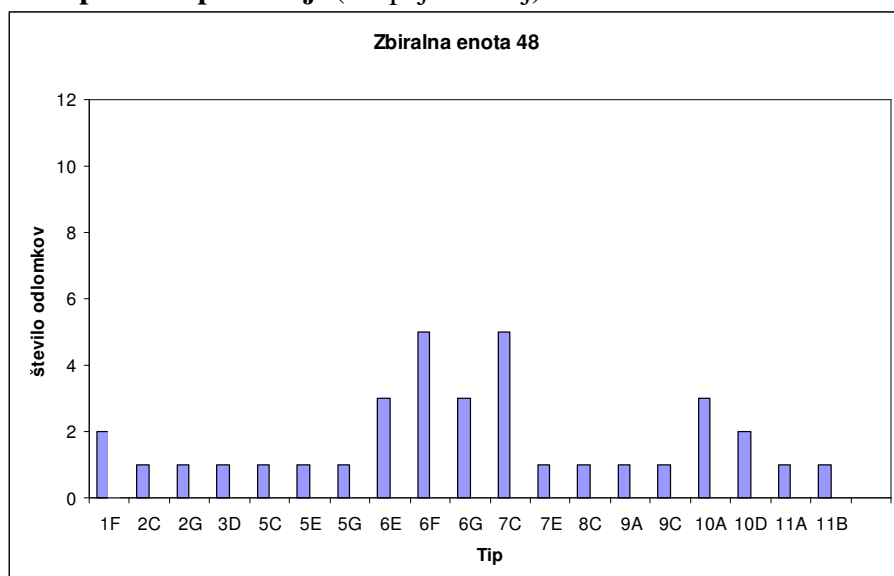
2.6. "Nadaljujemo kopanje 2. planuma v kv(adrantih) 4, 5 in 6."

Komentar konteksta: vsebuje fragment človeške lobanje, ki zelo verjetno pripada staroslovanskemu grobišču. Torej zbiralna enota vsebuje tudi zgodnesrednjeveške kontekste.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 125 (3943 – 4043, 4199 – 4222).

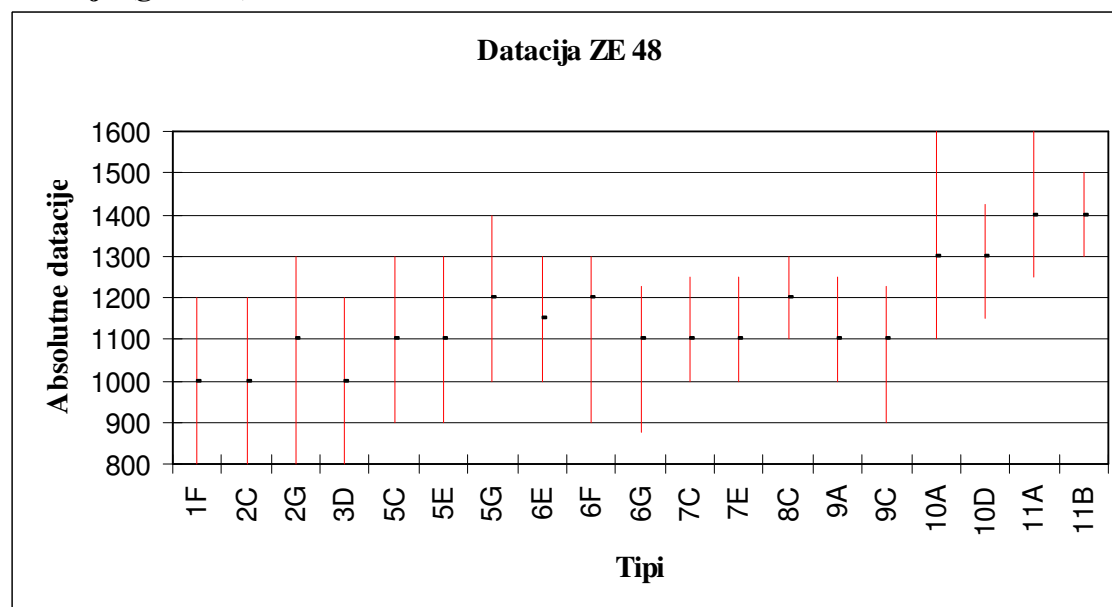
Velikost odlomkov: 18 cm²; 53, 36, 6, 5.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 35 ustij).

Datacija (kontekst): Mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst. Vsebuje zgodnesrednjeveško, visokosrednjeveško in poznosrednjeveško gradivo.

Zbiralna enota: 49

Kvadrant: 1, 4

Planum: 4.

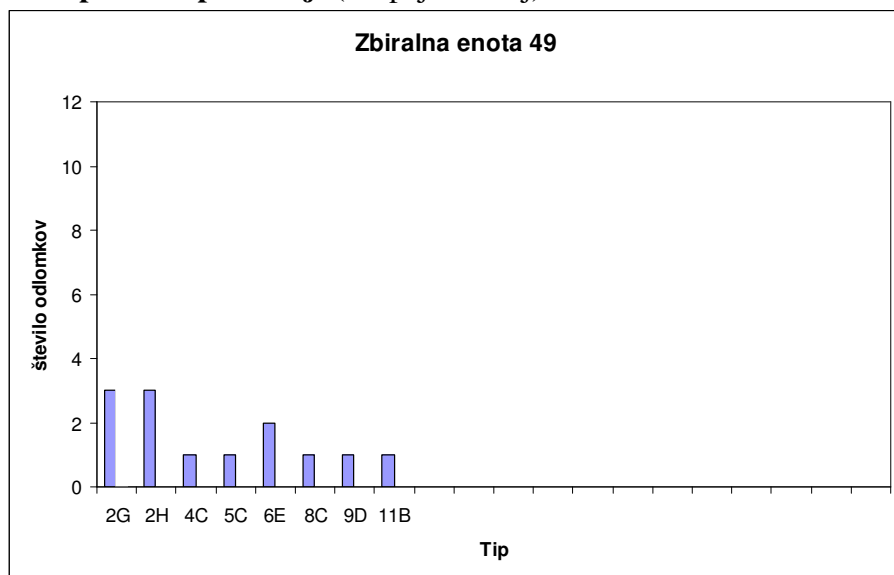
Terenski pisni vir: PLAST 4.

Komentar konteksta: verjetno mešan kontekst grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 128 (4044 – 4161).

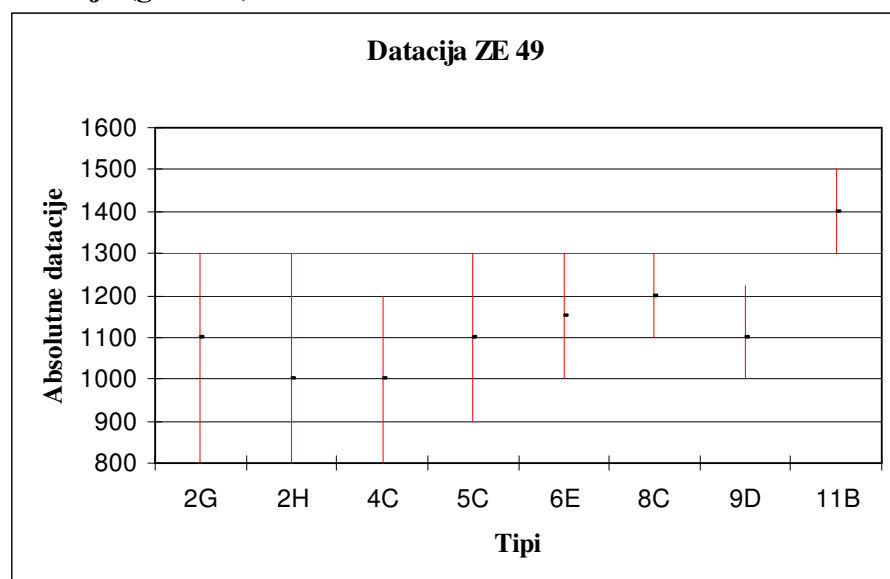
Velikost odlomkov: 16 cm²; 31, 43, 18, 7.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 13 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze. Za gradivo te zbiralne enote ni mogoče določiti presečne datacije, kar dokazuje da gre za mešan kontekst. Možno je tudi, da sta infiltrirana le dva odlomka (15%; 8C in 11B), ostalo gradivo pa je datirano 1000 – 1200.

Zbiralna enota: 50

Kvadrant: 1, 4

Planum: 5.

Terenski pisni vir: V ILOVICI - MALO MEŠANO.

Komentar konteksta: zanesljiv kontekst, starejši od "grajske plasti".

Kot je razvidno iz opisa, so sicer v 5. planumu kopali 3 različne plasti, "ki pa so jih pri najdbah ločevali". Omemba "malo mešano" kaže na nezanesljivost konteksta. Oznaka V ILOVICI se nanaša na "rjavo še kulturno ilovico", ki vsebuje tudi eneolitske artefakte.

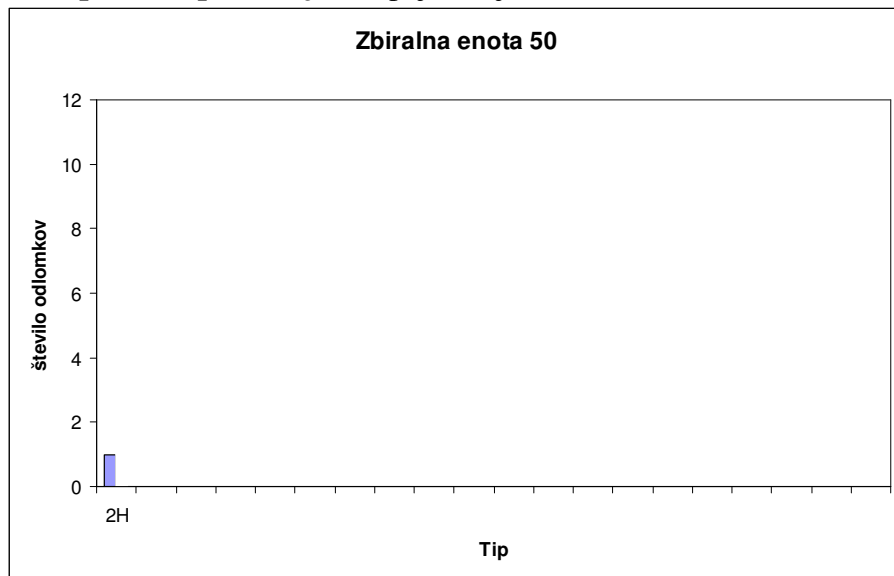
Nenavadna razporeditev velikosti odlomkov: 2 dna, sestavljena do tretjine se močno razlikujeta od preostanka lončenine, ki ga predstavljajo pretežno zelo majhni odlomki. To kaže na 2 stratigrafski enoti.

Zdi se, da najdbe sicer izvirajo iz različnih stratigrafskih enot, ki pa so vse starejše od grajske faze.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 37 (4162 – 4198).

Velikost odlomkov: 14 cm²; 57, 30, 8, 5.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 1 ustje).

Razlaga konteksta: zanesljiv kontekst, starejši od "grajske plasti".

Datacija (gradivo) 800 – 1300.

Opredelitev zbiralne enote: majhna količina gradiva ne nasprotuje ugotovitvam o mešanem kontekstu, zanesljivo starejšem od grajske plasti.

Zbiralna enota: 51

Kvadrant: 3, 6, 7, 8.

Planum: 3.

Terenski pisni vir: 3. PLAST

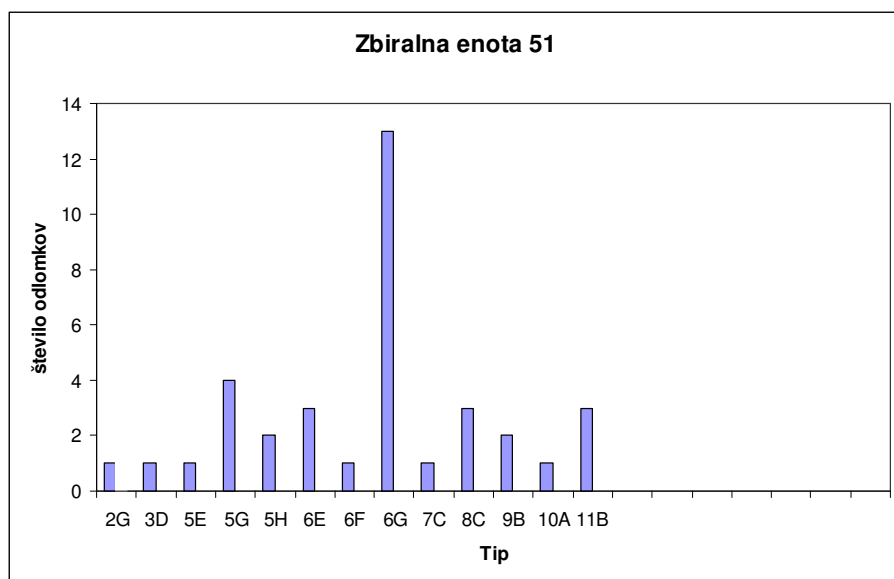
10.6. "S 3. planumom smo v kvadrantih 6, 7 in 8. V kv(adrantih) 7 in 8 se je že pojavil tlak, ki smo ga odkriliv drugem planumu v kv(adrantu) 11 in 12 (teren proti s(everu) pada). 3. planum je približno na globini vhoda v 2. romanski palacij. Tik desno od vhoda je bila najdena nenavadna črepinja prazgodovinske fature. Dobili so se tudi že posamezni kosi ilovice, tako da se zdi, da so z vkopavanjem temeljev zidu spravili v višje plasti tudi prazgodovino.

Komentar konteksta: nad hodno površino, zbiralna enota lahko vsebuje tudi najdbe "grajske plasti". Prvotno so bili odlomki v štirih vrečkah.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 223 (4314 – 4536).

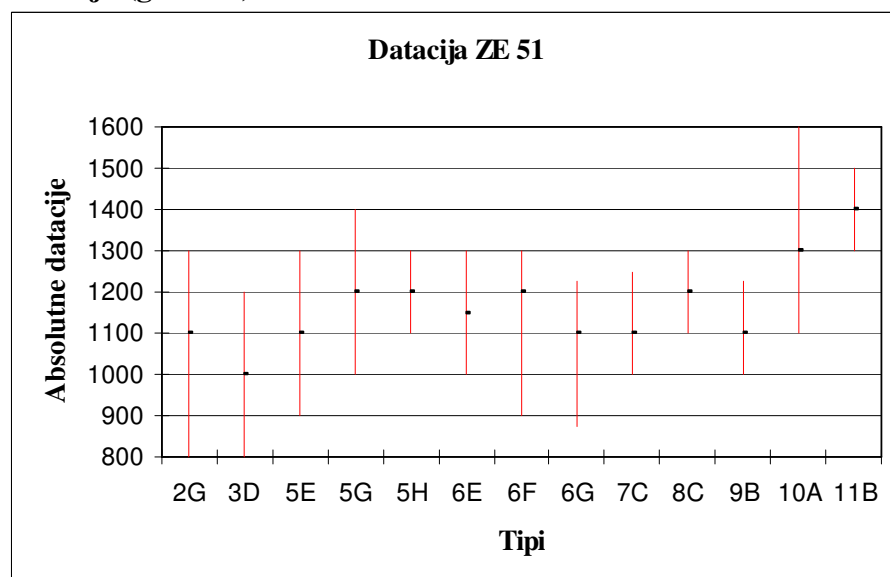
Velikost odlomkov: 28 cm²; 26, 42, 21, 11.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 36 ustij).

Razlaga konteksta: "grajska plast" in mlajši konteksti.

Daticija (gradivo): 800 – 1600.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst, sočasen in mlajši od "grajske plasti". Za gradivo te zbiralne enote ni mogoče določiti presečne datacije, kar dokazuje da gre za mešan kontekst.

Zbiralna enota: 52

Kvadrant: 2, 5.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: KV. 2 + 5 (+ OBOLICA)

26.6. "Nadaljujemo odstranjevanje preostale kulturne plasti nad spodnjim estrihom (planum 4a) - zdaj že v kvadrantih 4, 5 in 6. ... Plast 4a je zelo mehka, polna kosti in koščkov oglja, deluje kot nekako smetišče. ... Približno 0,5 m(etra) pred kotanjo iz estriha (v smeri sever - jug) se v kv(adrantu) 4 in 5 že pričinja pod plastjo 4a temnorjava ilovica s posameznimi koščki prazgod(ovinske) lončenine. Vendar je v planumu očitno, da se ta ilovica ostro neha v smeri proti zahodu (približno 1 meter v kvadrant 5) - tam je še vedno mehka, sivo - črna plast ("smetišče"). Kot da gre za nekakšen vkop."

29.6. "V kv(adrantih) 1, 2 ter 4 in 5 se je v sicer ilovnati (temnorjava) podlagi pokazal približno pravokoten vkop, napolnjen z grajskimi ruševinami (kamenje, kosi malte, žganina). To je tisto področje, ki se je kazalo kot zelo mehka podlaga."

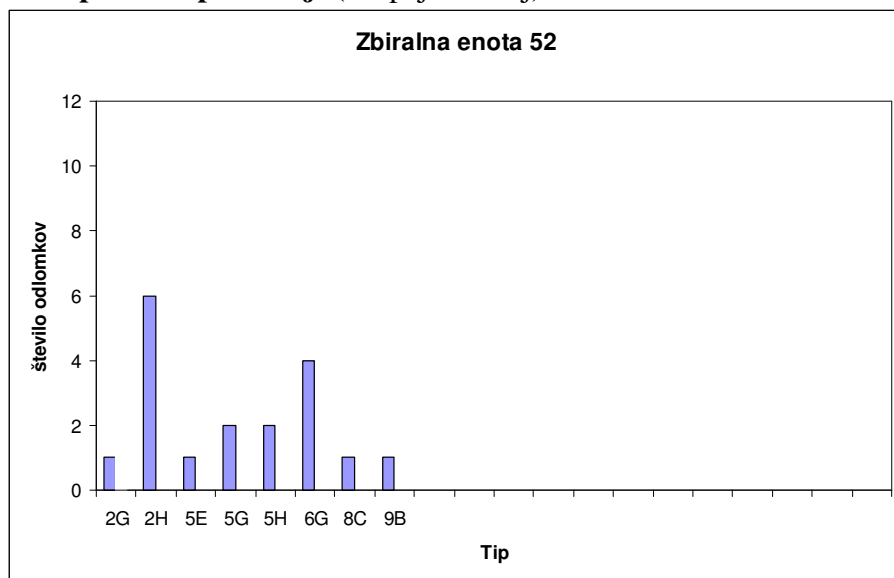
Komentar konteksta: verjetno je mišljena okolica, ki na prepisu listka ni omenjena.

Kljub pomankljivim podatkom tipi ustij in lončarska glina kažejo homogeno sliko visokosrednjeveške lončenine. Ker je šlo za čiščenje do estriha, vrjetno gradivo izvira pretežno iz t.i. "grajske plasti" nad estrihom.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 123 (4514, 4537 – 4658).

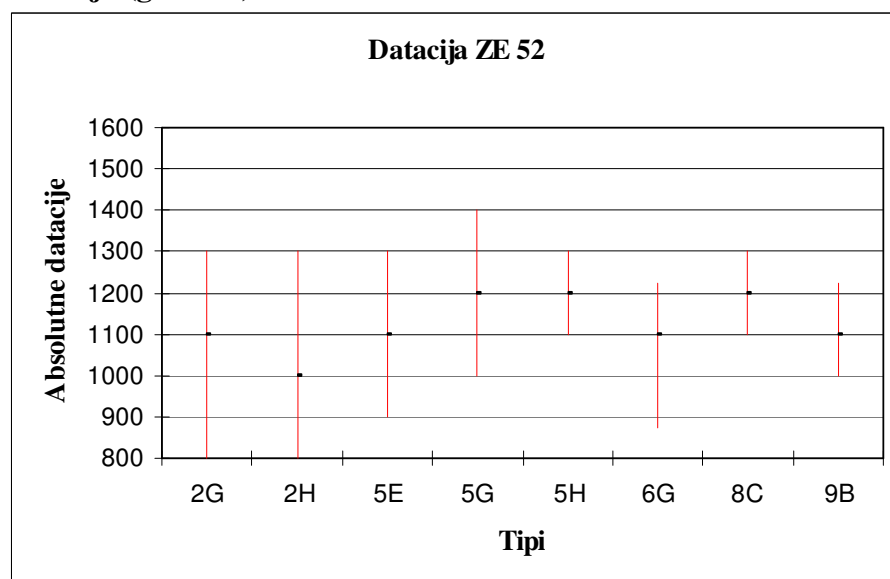
Velikost odlomkov: 11 cm²; 60, 32, 6, 2.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 18 ustij).

Razlaga konteksta: "grajska plast".

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: gradivo kaže srednjeveški skupek grajske faze, s presečno datacijo v drugo polovico 12. stoletja.

Zbiralna enota: 53

Kvadrant: 2, 3.

Planum: 2.

Terenski pisni vir: 2. PLAST

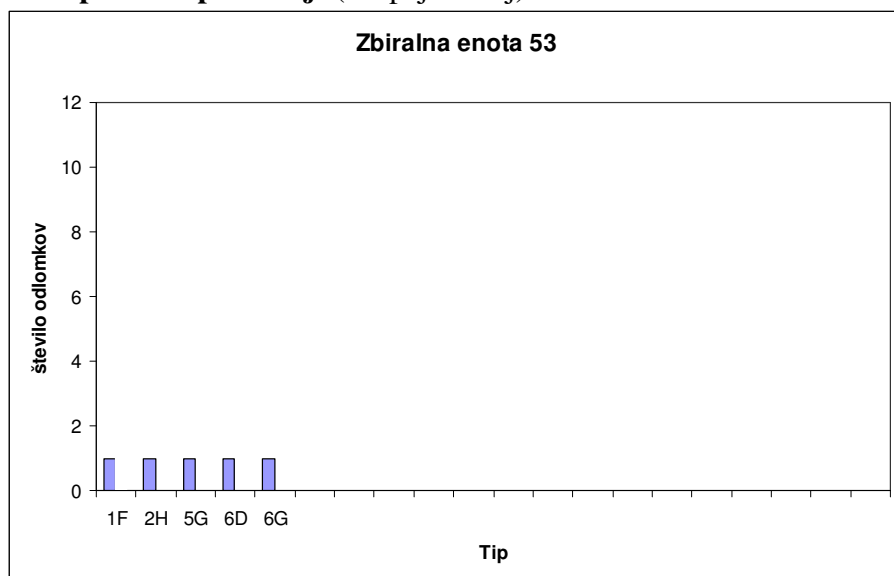
1.6. "Nadaljevali smo snemanje 2. planuma v kv(adrantih) 1 do 6."

Komentar konteksta: mešani kontekst.

Število odlomkov (identifikacijske številke): 70 (4659 – 4728).

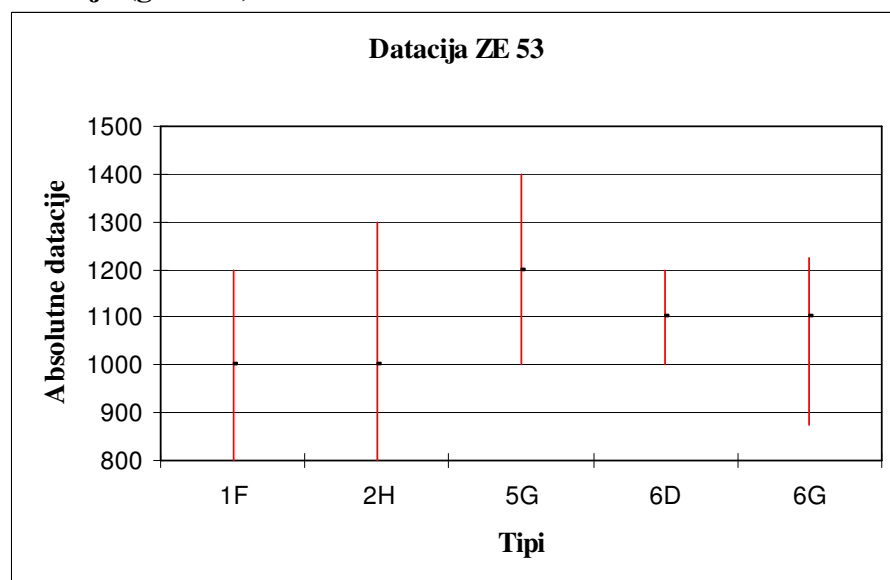
Velikost odlomkov: 9 cm²; 58, 39, 3, 0.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 5 ustij).

Razlaga konteksta: mešan kontekst grajske faze.

Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze, datiran v 11. in 12. stoletje.

Zbiralna enota: 54

Kvadrant: 2.

Planum: 4.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE PLANUMA.

23.6. "Čistimo kvadrante 3 in 6, kjer se na več mestih kaže, da gre za estrih v dveh plasteh, vmes pa je kult(urna) plast."

23.6. "Popravek od zgoraj: v kvadrantih 1, 2, 3, 5 in 6 ne gre za estrih v dveh plasteh, pač pa je spodaj estrih, nad njim žganina v kult(urni) plasti in nad njo omet in malta ruševinske plasti."

Komentar konteksta: mešani kontekst, ki vsebuje "grajsko plast" in morebitne mlajše kontekste. Kvadrant 2 je bil dan prej strgan/očiščen (glej ZE 22). Stalna praksa je bila čiščenje do estriha. Pri čiščenju so, morda zaradi sončne pripeke (vreme 22.6. - sončno), plast malte in ometa zamenjali za estrih. Torej sklepamo, da najdbe ZE 54 v celoti izvirajo iz omenjene plasti "med estrihoma" oziroma "žganine v kulturni plasti".

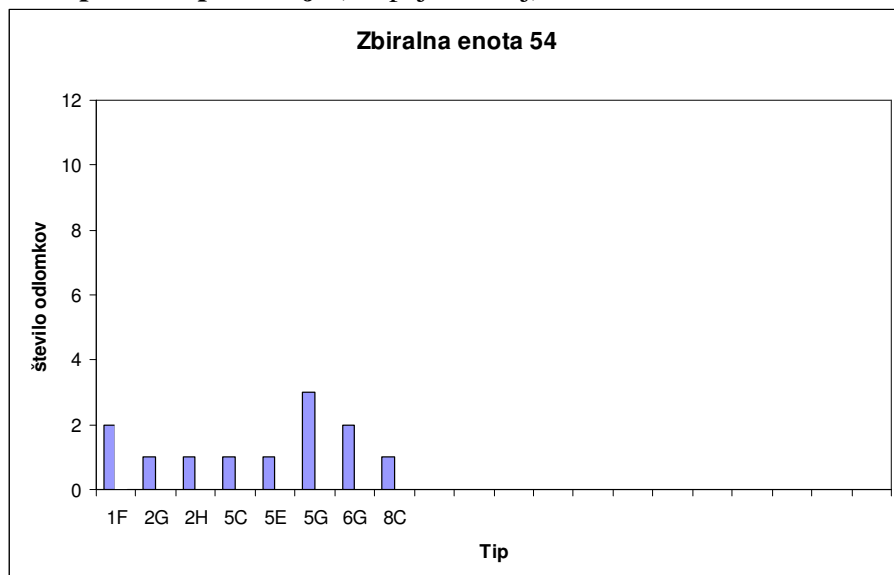
Glede na omembo dne 24.6. (glej ZE 20) je povsem verjetno, da najdbe v celoti izvirajo iz kvadranta 5. To je namreč že tretji primer, ko se vpisa na najdbnem lističu in v dnevniku razlikujeta; najdbni listič vedno navaja en kvadrant južneje (npr. 2 namesto 5, 10 namesto 14, 8 namesto 12).

Homogeno visokosrednjeveško gradivo. Veliki odlomki, 3 pare odlomkov je bilo moč sestaviti (NE po svežih lomih) - primarni odpad?

Število odlomkov (identifikacijske številke): 49 (4729 – 4777).

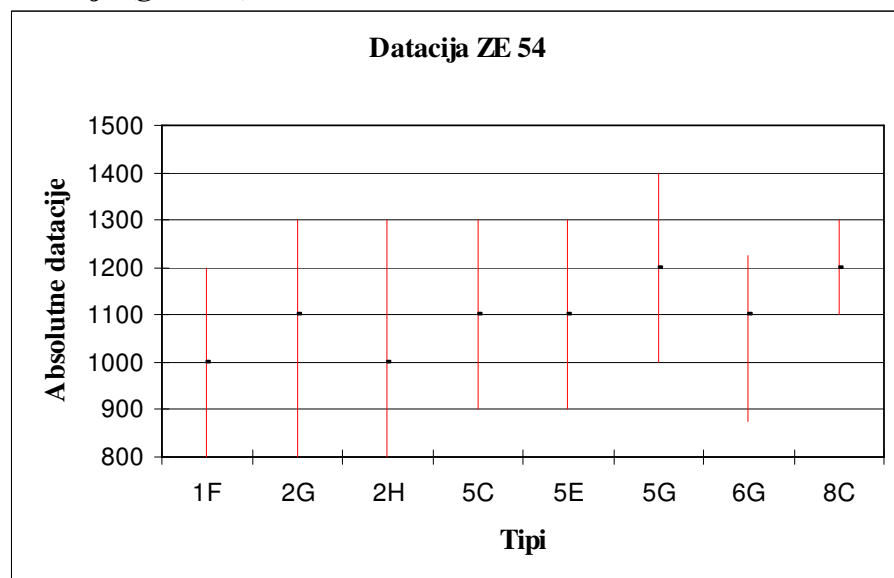
Velikost odlomkov: 21 cm²; 19, 44, 23, 15.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 12 ustij).

Razlaga konteksta: mešani kontekst, "grajska plast" (in mlajše).

Datacija (gradivo): 800 – 1500.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst grajske faze s presečno datacijo druga polovica 12. stoletja.

Zbiralna enota: 55

Glej zbiralno enoto 31.

Zbiralna enota: 56

Glej zbiralno enoto 31.

Zbiralna enota: 57

Kvadrant: 14.

Planum: brez podatka.

Terenski pisni vir: ČIŠČENJE ILOVICE

29.6. "Čistimo ilovico v kv. 14 do sterilne osnove."

Komentar konteksta: mešan kontekst, starejši od "grajske plasti".

Število odlomkov (identifikacijske številke): 2 (1487, 1488)

Velikost odlomkov: 9 cm²; 50, 50, 0, 0.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Razlaga konteksta: mešan kontekst, starejši od "grajske plasti".

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote: mešan kontekst, starejši od "grajske plasti".

Zbiralna enota: 58

Kvadrant: 5.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: V ILOVICI.

"V kv. 1 do 6 kopljemo 5 planum, ki sega že precej v ilovico (večinoma že kulturno sterilno). Kar je še grajske plasti nad ilovico jo pri najdbah ločujemo."

Komentar konteksta: Kot je razvidno iz opisa, so sicer v 5. planumu kopali 3 različne plasti, "ki pa so jih pri najdbah ločevali". Te najdbe torej lahko obravnavamo kot stratigrafsko pridobljene, oznaka V ILOVICI pa se nanaša na "rjavo še kulturno ilovico" z (tudi) eneolitskimi artefakti. Verjetno najdbe izvirajo iz vseh v dnevniku omenjenih kvadrantov (1 do 6).

Število odlomkov (identifikacijske številke): 14 (1451 – 1464).

Velikost odlomkov: 11 cm²; 58, 38, 0, 4.

Zastopanost tipov ustij: v zbiralni enoti ni odlomkov ustij.

Razlaga konteksta: mešan kontekst, starejši od "grajske plasti".

Datacija (gradivo): brez podatka.

Opredelitev zbiralne enote: brez podatka.

Zbiralna enota: 59

Kvadrant: 9.

Planum: 5.

Terenski pisni vir: V ILOVICI

16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta (do tlaka oz. peska) nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadrantov 6, 9 in 10 bogata kult. plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltnem tlaku."

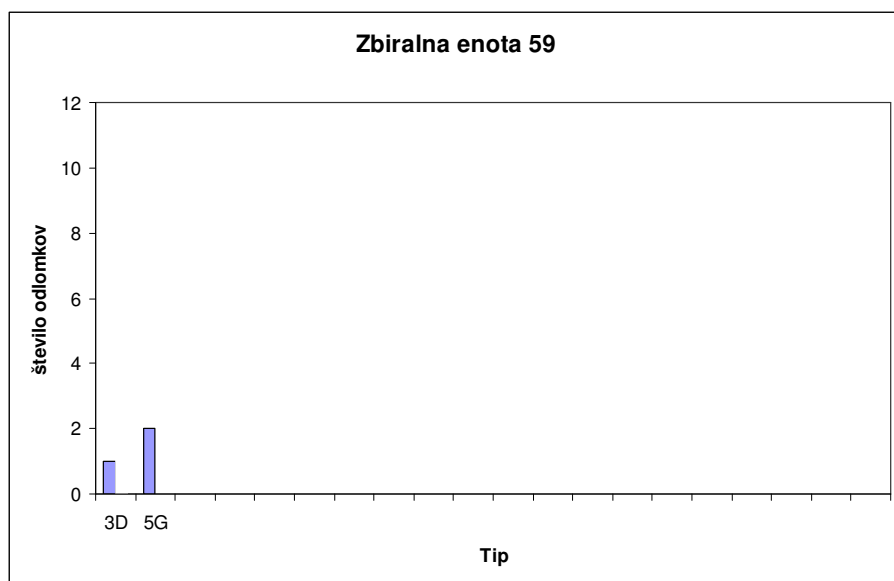
20.7. "V kv. 8 in 9 nadaljujemo poglobljanje 5. planuma - do ilovice. Pri tem je bilo najdenih več kosov eneolitske lončenine ter 2 sileksa (zelene barve). Več je tudi kosov hišnega lepa, zlasti v SZ vogalu kvadranta 8. V kv 9 se je pod strmo padajočim estrihom, 20 cm globlje, pojavil še en estrih (corr. ni estrih ampak ruševina), v kv. 8 pa mlajši vkop v ilovico. ... Estrih v tem delu je opazno večkrat obnavljan, zadnjo plast predstavlja sploh kar grušč."

Komentar konteksta: kot je razvidno iz opisa, so sicer v 5. planumu kopali 3 različne plasti, "ki pa so jih pri najdbah ločevali". Te najdbe torej lahko obravnavamo kot stratigrafsko pridobljene; oznaka V ILOVICI se sicer nanaša na "rjavo še kulturno ilovico" z (tudi) eneolitskimi artefakti. Vendar zapis v dnevniku kaže, da so kopali DO ilovice.

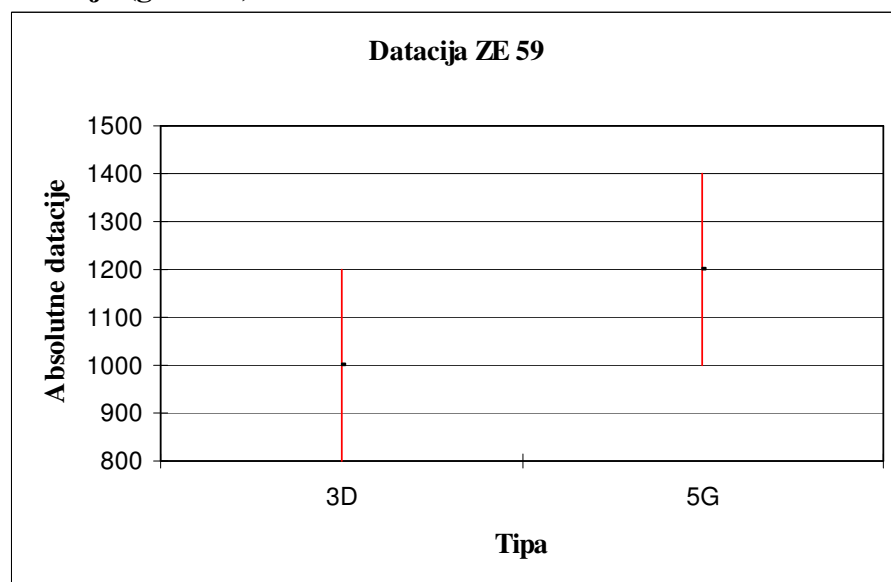
Število odlomkov (identifikacijske številke): 8 (899 – 906).

Velikost odlomkov: 16 cm²; 13, 63, 25, 0.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 3 ustja)

Razlaga konteksta: mešan kontekst (?), starejši od "grajske plasti".
Datacija (gradivo): 800 – 1400.

Opredelitev zbiralne enote: kontekst je zanesljivo starejši od estriha, gradivo pa datirano v 10. do 12. stoletje.

Zbiralna enota: 60

Kvadrant: 9, 10.

Planum: brez podatka.

Terenski pisni vir: 16.6. "Zdaj tudi kvadrante 6, 9 in 10 spravljamo na ta /do tlaka oz. peska/ nivo. Tudi tu se namreč že kažejo zaplate tlaka, nad njim pa je zlasti na stičišču kvadrantov 6, 9 in 10 bogata kult(urna) plast. Keramika je izredno debela, profili enostavni, ornament pa valovnica! Veliko je tudi živalskih kosti (svinja). Keramika je predvsem v črnih luknjah v maltne tlaku."

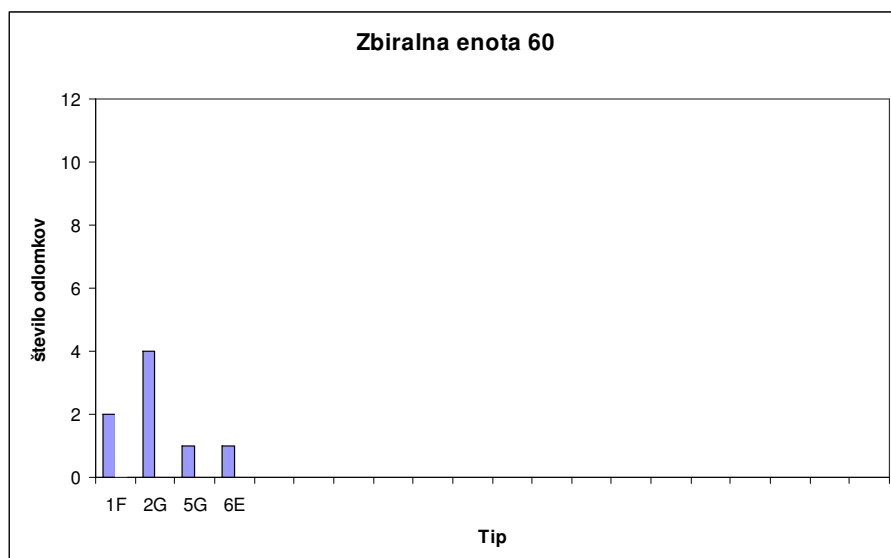
Komentar konteksta: opis, prisotnost živalskih kosti, velik odstotek prismojenih ostankov, in velikost odlomkov pričajo, da gre za odpadno jamo.

Glede na opis "črne luknje v maltne tlaku" je moč sklepati, da gre za polnila vkopov, ki so prebili estrih in so torej mlajši od estriha; potemtakem, starejši ali sočasni "grajski plasti".

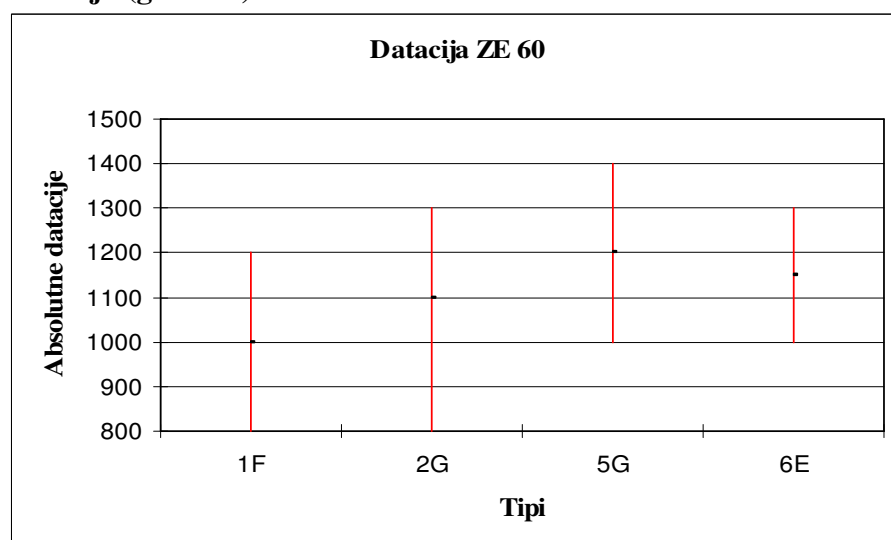
Število odlomkov (identifikacijske številke): 56 (1005 – 1054, 1056 – 1061).

Velikost odlomkov: 24 cm²; 13, 40, 22, 25.

Zastopanost tipov ustij: (skupaj 8 ustij).

Razlaga konteksta: odpadna jama, starejša ali sočasna "grajski plasti".
Datacija (gradivo): 800 – 1400.

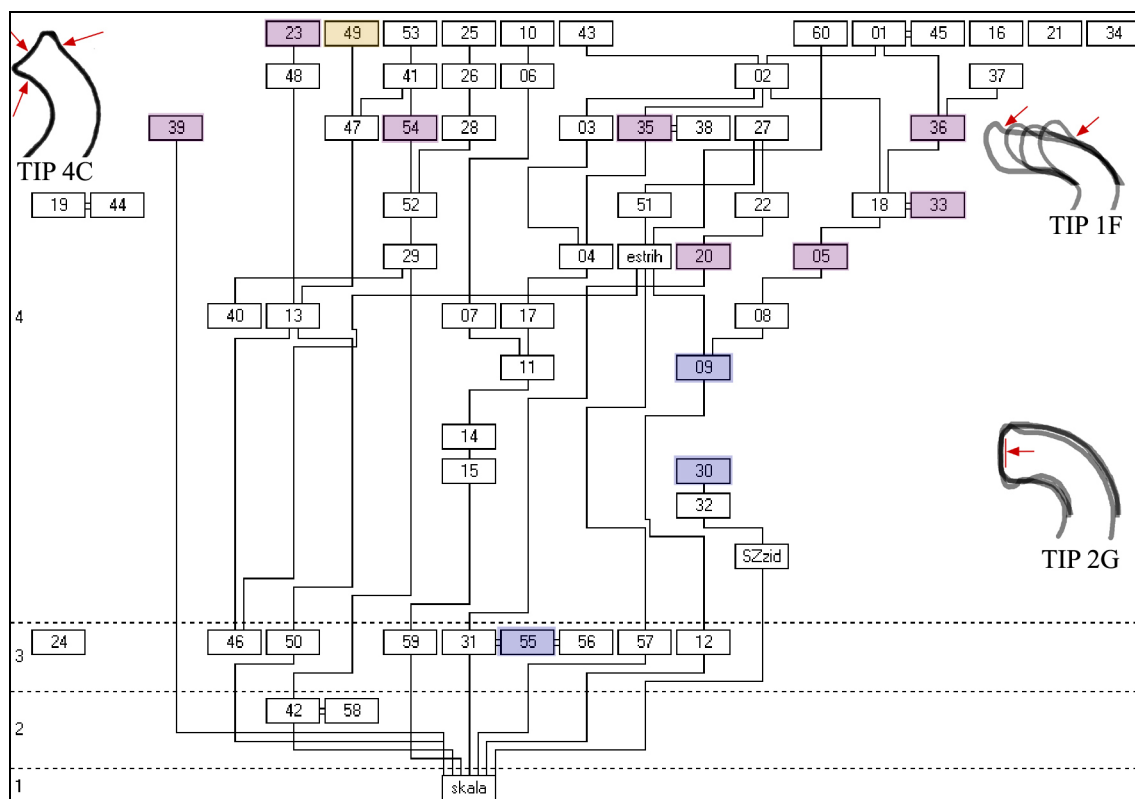

Opredelitev zbiralne enote: odpadna jama, starejša od ali sočasna "grajski plasti"; najdbe ne nasprotujejo temu zaključku.

4. 5. Interpretacija

4.5.1. Vrednotenje zanesljivosti zbiralnih enot na podlagi stratigrafije najdišča Trdnjava Kostanjevica

Retrogradno izdelano stratigrafijo najdišča Mali grad (poglavje 5.2.) z ovrednoteno zanesljivostjo posameznih zbiralnih enot (poglavje 5.4.) bomo na tem mestu soočili s podatki o stratifikaciji gradiva na najdišču Trdnjava Kostanjevica (poglavje 4.3.1.). Žal gre pri tem za račun z dvema neznankama brez konstante. Podatki niso zanesljivi. Tako rezultat soočenja ni nesporen dokaz. Le morebitno ujemanje lahko uporabimo kot dodaten argument zanesljivosti in obratno.

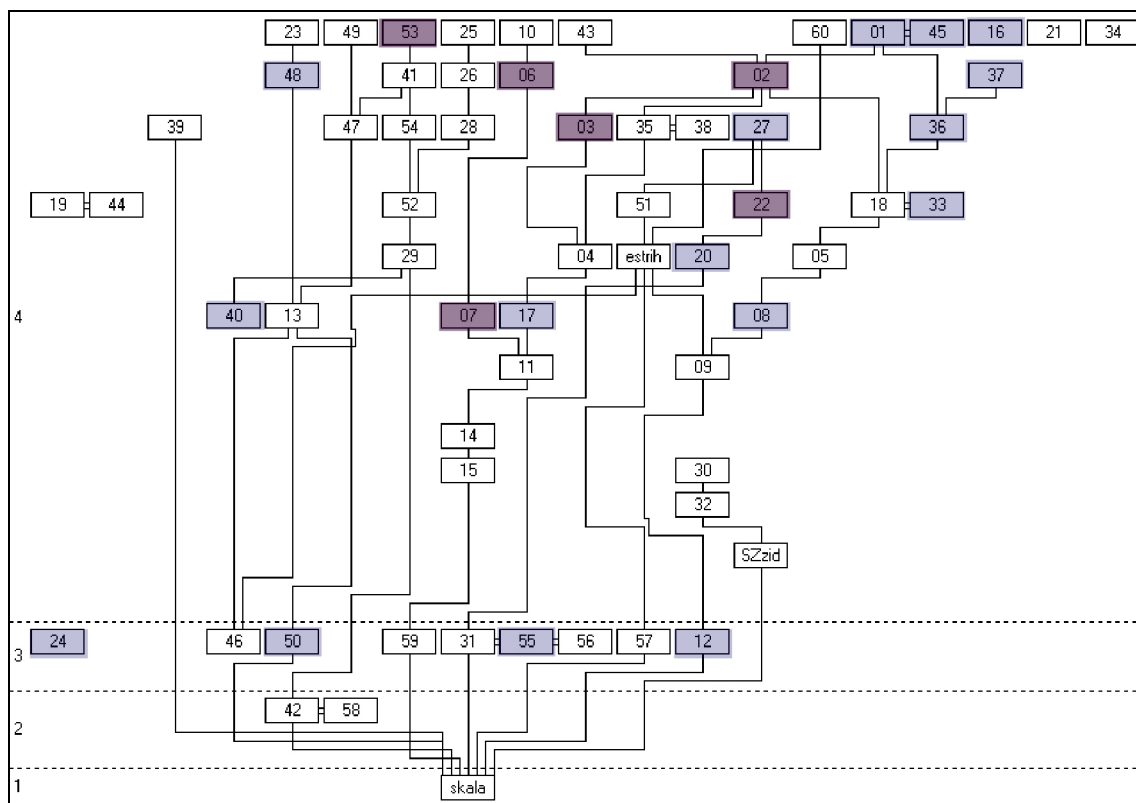
SI. 27. Mali grad, Harrisov diagram zbiralnih enot z označenimi osnovnimi tipi PO0E2 (modro), PO0D9 in PO4F1 (vijolično) in PO0I3, PO0F8, PO0H8, PO0I0, PO0I1, PO0I2 (rumeno).

Dejali smo (poglavje 4.3.3.), da je osnovni tip PO0E2 stratigrafsko pod tipoma PO0D9 in PO4F1, ta pa pod tipom PO0I3 in tipi PO0F8, PO0H8, PO0I0, PO0I1, PO0I2 (sl. 11). Ko prečiščene podatke (sl. 6) vnesemo v Harrisov diagram zbiralnih enot (sl. 27), dobimo potrditev argumentov. Prvi del trditve, osnovni tip PO0E2 (tehnološki tip 2G) je stratigrafsko pod tipoma PO0D9 (tehnološki tip 1F) in PO4F1 (tehnološki tip 4C), se v matriki potrди (modro pod vijoličnim). Še več, delitev med tipi predstavlja ravno estrih, ki označuje hodno površino "grajske faze".

Tudi drugi del trditve, osnovna tipa PO0D9 in PO4F1 sta pod tipi PO0I3, PO0F8, PO0H8, PO0I0, PO0I1, PO0I2 (vijolično pod rumenim) drži. Zbiralni enoti 23 (vijolično) in 49 (rumeno) sta sicer v matriki prikazani na istem nivoju, a nimata medsebojnega stratigrafskega odnosa.

Isti postopek ponovimo s podatki o zvrsteh lončarske gline (sl. 14 in 15). Tokrat je rezultat negativen (sl. 28). Zvrst C12 (vijolično) naj bi bila stratigrafsko nad zvrstmi A2, B1, C1, C4 in D3 (modro). Drži, da zvrst C12 najdemo večinoma v plasteh nad estrihom, toda argumentacija temelji na relativnih stratigrafskih odnosih.

Kljub slabemu podatku - zgolj kvalitativen in ne tudi kvantitativen (prim. poglavje 4.3.1.) - se zdi, da zvrsti lončarske gline niso časovno občutljiv element, saj se je malograjski Harrisov diagram zbiralnih enot zgoraj pokazal za veljavnega.

Sl. 29. Mali grad, Harrisov diagram zbiralnih enot z modro označenimi zvrstmi A2, B1, C1, C4 in D3 in vijolično zvrstjo C12.

4.5.2. Zgodnji srednji vek

Kot zgodnesrednjeveške obravnavamo kontekste, ki so starejši od romanskega grajskega objekta. Kot smo omenili (poglavje 3.1. in 4.4.1), pričakujemo da gre za kontekste, sočasne zgodnesrednjeveškemu grobišču (druga polovica 10., začetek 11. stoletja). Vendar ta datacija ni samoumevna, saj gradnjo romanskega gradu z gotovostjo predvidevamo pol stoletja kasneje, koncem 11. stoletja (glej poglavje 3.1.). Datacija grobišča služi le kot usmeritev, *terminus ante quem* pa predstavlja gradnja romanskega gradu. Datacija slednjega pa je prav tako negotova.

V tretjo fazo Harrisovega diagrama (sl. 29) so umeščene zbiralne enote, ki so v katalogu opredeljene kot starejše od grajske plasti. Zbiralna enota 24 predstavlja gradivo z izkopavanj leta 1990 in je na tem mestu ne bomo obravnavali. Gre torej za zbiralne enote 12, 31=55=56, 46, 50 in 57 (sl. 30).

Zbiralno enoto 31=55=56 interpretiramo kot zgodnesrednjeveško strukturo (glej zgoraj, katalog zbiralnih enot). Opora za datiranje te strukture v zgodnji srednji vek je, poleg lončenine, še lega bližnjega groba. Otroški grob 23 namreč leži v stran od ostalih, a upošteva njihovo usmeritev. Povsem verjetna je torej domneva, da lega groba ni naključna, temveč v nekakšnem odnosu z omenjeno strukturo. Strukturo bo torej potrebno interpretirati v okviru zgodnesrednjeveškega grobišča, kar presega okvire te naloge.

Najdbe zbiralnih enot 46 in 50 izvirajo iz ilovnate plasti v neposredni bližini več zgodnesrednjeveških grobov (sl. 30). Zato sklepamo, da najdbe izvirajo iz grobov, ki so bili delno poškodovani s kasnejšimi posegi v zemljišče.

Za interpretacijo zbiralnih enot 12, 57 in 59 nimamo pravih opornih točk. Vse najdbe izvirajo iz plasti "kulturne ilovice", vendar ležijo izven območja grobišča. Tudi lončenina, skupaj 5 odlomkov ustij (2 odlomka tipa 5G, po en odlomek tipov 2C, 3D in 5E), ne omogoča določne

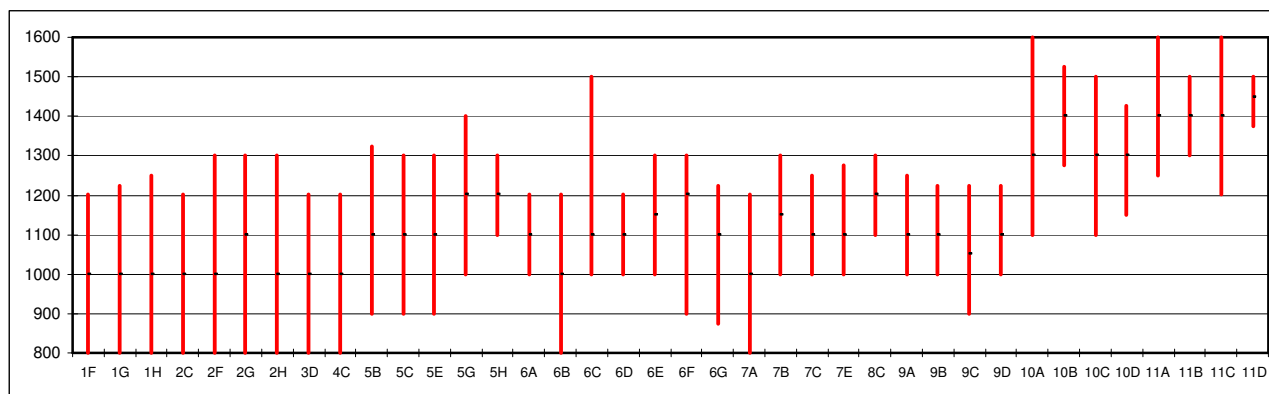
interpretacije. Zdi se, da gradivo kaže na obdobje po ali tik pred koncem uporabe zgodnesrednjeveškega grobišča. Primerjav za odlomka tipa 5G, starejših od 11. stoletja, namreč ne poznamo. Gradivo je tudi močno fragmentirano (16, 9 in 16 cm²), kar navaja k dvema možnima interpretacijama: sekundarna lega ali hodna površina. V obeh primerih lahko govorimo zgolj o zgodnesrednjeveških aktivnostih.

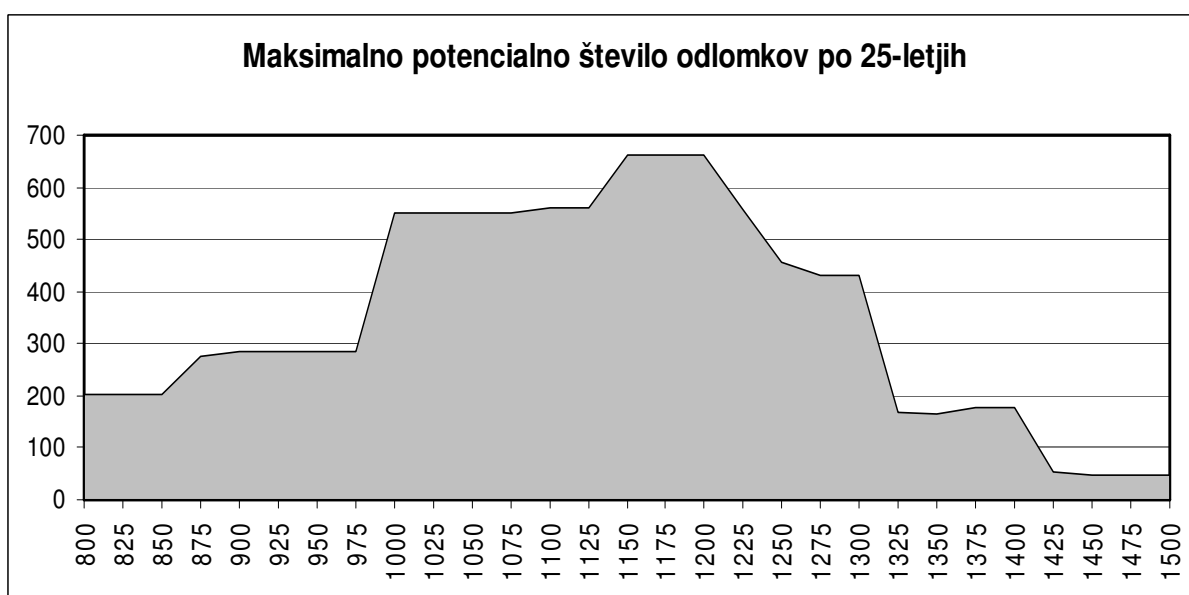
Sl. 30. Mali grad, suhozidna struktura, ki omejuje zbiralno enoto 55. Severovzhodno od nje lega staroslovanskega okostja (grafična podlaga načrt, avtor M. Sagadin, hrani ZVKD, o.e. Kranj).

4.5.3. Visoki srednji vek

Razpon datacij malograjske lončenine je sicer res od 9. do 16. stoletja (glej **sl. 31**). Vendar že preprost preizkus, diagram maksimalnega potencialnega števila odlomkov v posameznem petindvajsetletju (glej **sl. 32**), pokaže, da največ gradiva sodi v visoki srednji vek, oziroma od 11. do 13. stoletja.

Sl. 31. Mali grad, razpon datacij tipov tehnološke klasifikacije.

Sl. 32. Mali grad, maksimalno potencialno število odlomkov po 25-letjih.

Večino zbiralnih enot smo na Harrisovem diagramu umestili v 4. grajsko fazo. Ta faza obsega celotno obdobje uporabe gradu. Nearheološki viri (glej poglavje 3) in podatki o arheoloških kontekstih (glej poglavje 4.4.) kažejo na vsaj dve fazi uporabe.

Najbolje opredeljen kontekst imajo zbiralne enote "grajske plasti". Kot smo že omenili (glej poglavje 4.4.2) je bil ta termin v uporabi med izkopavanjem. Z njim so označevali najdbe nad estrihom, utrjeno hodno površino.

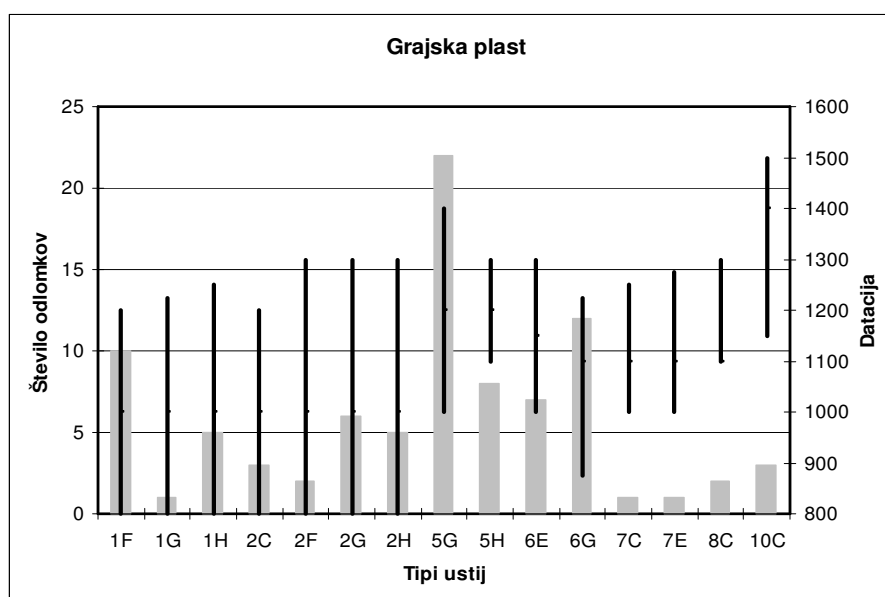
"Grajski plasti" smo pripisali zbiralne enote 7, 13, 14, 15, 20, 29, 30 in 60. Po opisih sodeč ne gre za enotno plast, ki bi nastajala nad tlakom, bodisi v času uporabe, bodisi kot plast uničenja. Verjetno gre za različne stratigrafske kontekste:

- plasti kolvialnega nastanka s hkratnim antropogenim vnosom (blato in smeti), nastale v času uporabe tlaka kot hodne površine grajskega dvorišča;
- plasti antropogenega nastanka, nastale pred prvim znatnim rušenjem objektov, a ne nujno v času uporabe grajskega dvorišča (odpadne jame ipd.).
- vkopi ipd., nastali kasneje kot tlak in pred rušenjem objektov.

Vendar vse našteje možnosti umeščamo v čas "življenja" gradu; plasti so nastale kot posledica aktivnosti, povezanih z uporabo grajskega dvorišča.

Gradivo teh zbiralnih enot bomo v nadaljevanju obravnavali skupaj. K naštetim bomo dodali še zbiralni enoti 6 in 40, ki sta opisani kot polnila vkopov. Ta sta stratigrafsko lahko mlajša, sočasna ali starejša od "grajske plasti". Vendar se na podlagi opisov (prim. poglavje 4.4.2) zdi, da ju lahko obravnavamo kot sočasni uporabi hodne površine, s katere sta bili vkopani.

Gradivo vseh zbiralnih enot "grajske plasti" je s primerjavami datirano široko, od 9. do 15. stoletja. Tudi če upoštevamo le najpogostejše tipe, na primer vse zastopane z več kot petimo odlomki (1F, 2G, 5G, 5H, 6E in 6G), je razpon datacij še vedno od 9. do 14. stoletja (sl. 33).

Sl. 33. Mali grad, graf zastopanosti in datacij tipov ustij v "grajski plasti". Stolpec predstavlja število odlomkov, navpične črte pa absolutno datacijo.

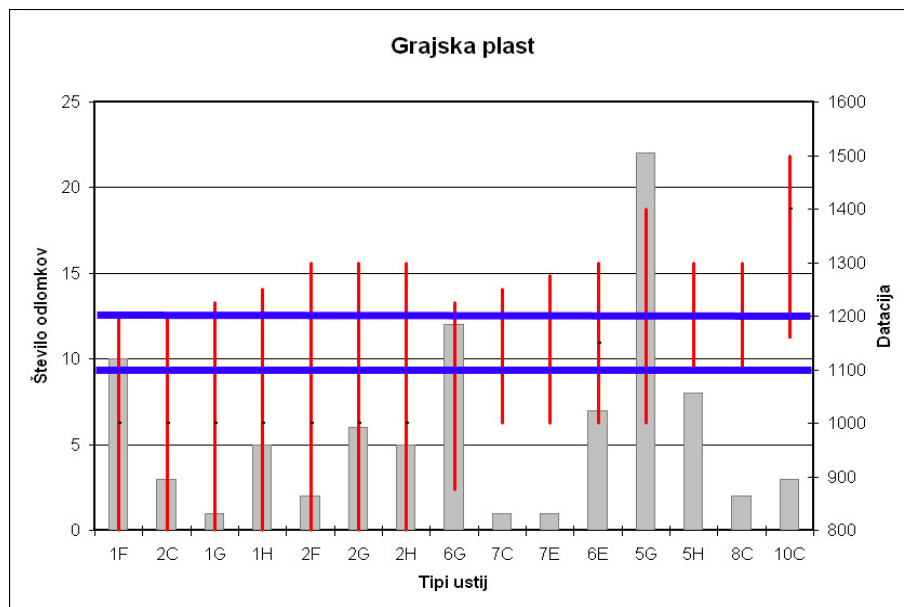
Ker sklepamo, da gre za gradivo, ki se je odlagalo na površini dlje časa, uporabimo presečno datacijo. Izložili smo tipe, ki so zastopani z enim ali dvema odlomkoma in tipe ustij razvrstili od najstarejšega do najmlajšega. Tako številčnost ustij (stolpci) odraža časovno pojavnost (sl. 34). Slednji podatek upoštevamo zgolj informativno, saj za to metodo potrebujemo večjo serijo podatkov in predvsem natančnejše datacije. Kljub temu se zdi, da se je gradivo ločeno na starejši (tipe z najstarejšo možno datacijo pred 10. stoletjem) in mlajše (tipe z najstarejšo datacijo v 11. stoletju). Mejo med skupinama predstavljata tipa 7C in 7E.

Ključ interpretacije predstavlja tip 10C, katerega datacija pred začetkom 12. stoletja na jugovzhodnoalpskem prostoru je vprašljiva (prim. poglavje 4.3.2., tip 10C). V drugo polovico 12. stoletja je takšen odlomek datiran na bavarskem (Wintergerst 1999, tab. 107: 4); pokazali pa smo, da so bavarske datacije navadno nekoliko starejše od jugovzhodnoalpskih (prim. poglavje 4.3.2.).

Tip 10C je resda zastopan z le tremi odlomki, od katerih dva odpadeta na zbiralno enoto 7. Opis te zbiralne enote kaže, da je možnost prisotnosti mlajših plasti velika.

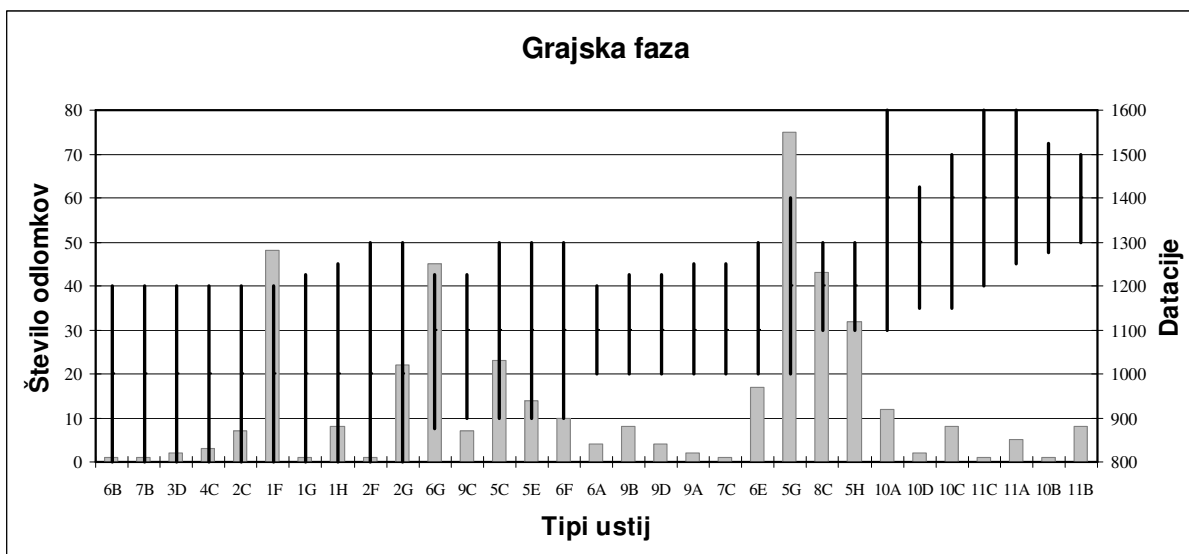
Če odlomkov tega tipa ne zavržemo kot infiltrirane in ne upoštevamo bavarske primerjave, potem "grajsko plast" datiramo okoli leta 1200. Natančneje, konec uporabe hodne površine, na kateri je nastajala "grajska plast", datiramo okoli leta 1200. Če bi uporaba trajala dlje, bi med gradivom pričakovali več mlajših tipov.

Na podlagi zgoraj prikazane analize podajamo naslednje zaključke. Tako imenovana "grajska plast" se je odlagala na hodni površini v 12. stoletju. Okoli leta 1200 je bila plast z nekim posegom obvarovana pred nadaljnim vnosom lončenine. Sklepamo, da je šlo za dejavnosti v zvezi z gradnjo mlajšega grajskega palacija. "Grajska plast" torej sodi v čas starejšega grajskega palacija in ne v čas mlajšega, kot je bilo moč sklepati na podlagi faziranja in terenskih opažanj izkopavalcev (glej poglavje 4.4.1). Glede na omembo izkopavalca, da je bil estrih na nekaj mestih večkrat preplasten, v gradivu "grajske plasti" slutimo vsaj dve fazi uporabe. Te hipoteze z analizo na tem mestu obravnavanega gradiva ne moremo dokončno potrditi.

SI. 34. Mali grad, graf zastopanosti in datacij tipov ustij v "grajski plasti". Tipi ustij so razvrščeni od najstarejšega do najmlajšega. Stolpec predstavlja število odlomkov, navpične črte absolutno datacijo, vodoravni črti pa zamejujeta presečno datacijo.

Tako se odpre novo vprašanje, kaj se je zgodilo s hodnimi površinami mlajše grajske faze. Je bilo dvorišče tlakovano, tlakovci pa odnešeni za nadaljno uporabo po opustitvi gradu? Ali to pomeni, da so grajska poslopja opustevala počasi? Pisni vir govori o opuščnem bivališču (prim. poglavje 3.1.3)!

Sl. 35. Mali grad, graf zastopanosti in datacij tipov ustij grajske faze, razvrščenih od najstarejšega do najmlajšega. Stolpec predstavlja število odlomkov, navpične črte pa absolutno datacijo.

Isti postopek kot z gradivom "grajske plasti" smo ponovili tudi z gradivom, ki je umeščeno splošno v grajsko fazo. S tem smo označili vse gradivo, ki ga je na podlagi kontekstov moč umestiti v fazo uporabe gradu. To so zbiralne enote 1-5, 8, 10, 11, 16-19, 22, 23, 25-28, 34-37, 39, 41, 43, 47, 49, 52-54. Tipi ustij so razvrščeni od najstarejšega do najmlajšega (**sl. 35**).

Podobno kot pri gradivu "grajske plasti" tudi gradivo grajske faze kaže delitev na vsaj dve skupini. Vodilna tipa prve skupine sta 1F in 6G, vodilni tipi druge skupine so 5G, 5H in 8C. Prva sta najznačilnejša za 10. in 11., drugi za 12. in 13. stoletje. Znotraj prve skupine je gradivo moč deliti na tipe značilne (tudi) za zgodnji srednji vek (tipi 6B do 2G na **sl. 35**) in tiste, ki so bolj značilni za visoki srednji vek oziroma se ne pojavljajo pred 10. stoletjem (tipi 6G do 6F na **sl. 35**). Odlomki tipov, ki so najpogostejši v 13., 14. in 15. stoletju (10B-D, 11A-B), so maloštevilni. Te verjetno lahko pripišemo ruševinskim plastem, ki so bile v nekaterih zbiralnih enotah (prim. poglavje 4.4.2, npr. zbiralna enota 7) kopane skupaj z grajskimi plastmi.

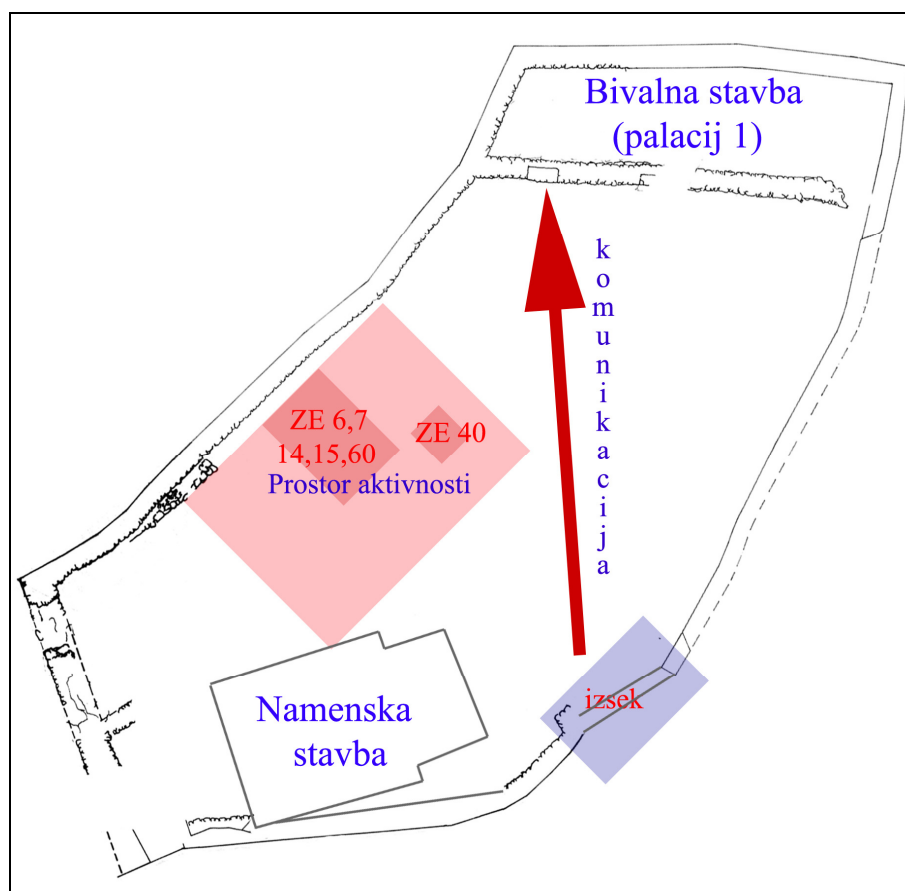
5. Mali grad

5.1. Dvorišče

Zaključki temeljijo na domnevi, da lončenina "grajske plasti" predstavlja dolgotrajen odpad grajske kuhinje. Ohranjenost gradiva torej priča tudi o podepozicijskih procesih.

V poglavju 3.2. (sl. 3) smo predstavili domneve o namembnosti prostorov znotraj Malega gradu. "Grajsko plast" povezujemo s fazo starejšega palacija (prim. poglavje .

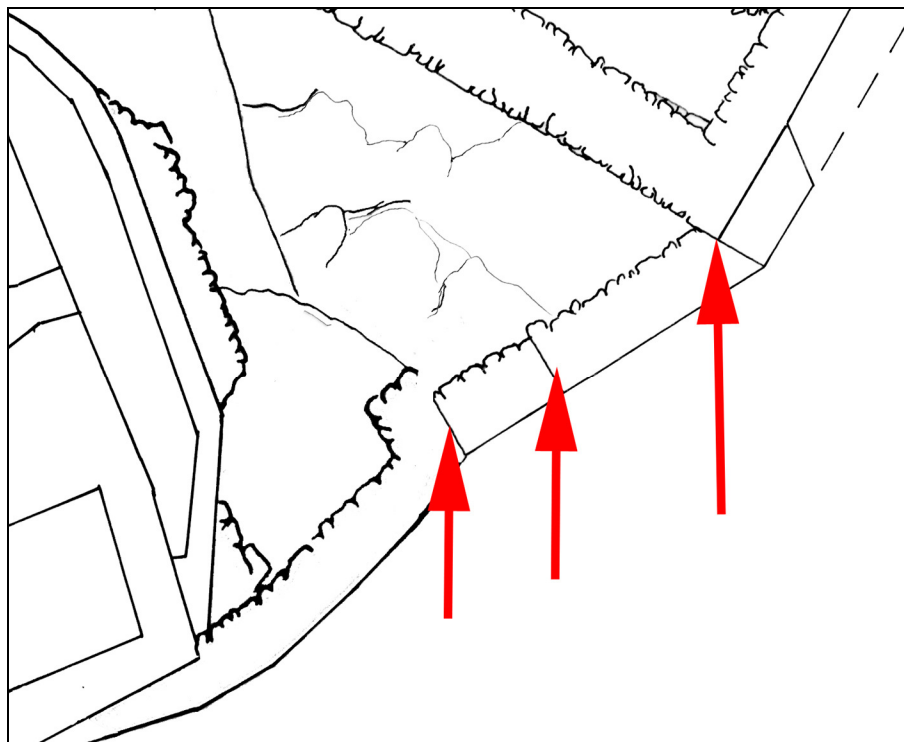
Vkopana struktura, verjetno odpadna jama (ZE 40) in zbiralne enote (6, 7, 14, 15 in 60) z opisom "v črnih luknjah" določajo prostor dejavnosti (sl. 36). Ta je nezdružljiv z tezo, nastalo na podlagi domnevne razporeditve arhitekturnih elementov (sl. 3), o komunikaciji na istem prostoru. Konkretno, vprašljiva postane lokacija vhoda (prim. poglavje 3.2, predvsem sl. 3).

Sl. 36. Domnevna razporeditev funkcionalnih prostorov Malega gradu v času starejšega palacija. Svetlordeče je označen izkop leta 1992, z močnejšo rdečo prostor vkopanih struktur. Z modro je označeno predvideno mesto vhoda (prim. sl. 37).

Na podlagi takšne opredelitve prostora dejavnosti in več dozidav na južnem obzidju - zagotovo mlajših od starejšega palacija, a lahko v zvezi z zidavo kapele (sl. 37) - menimo, da je bil vhod na Mali grad v času starejšega palacija speljan preko prepadne južne stene. V tem primeru bi postal smislen tudi položaj domnevnega stolpa, ki bi tako opravljal nalogo varovanja vhoda. Prav tako bi najmočnejše obzidje na zahodni strani služilo namenu.

Prostor izkopavanja leta 1992, od koder izvira v tem delu obravnavana lončenina, torej opredeljujemo kot prostor dejavnosti znotraj grajskega areala. Te dejavnosti so sočasne starejšemu palaciju.

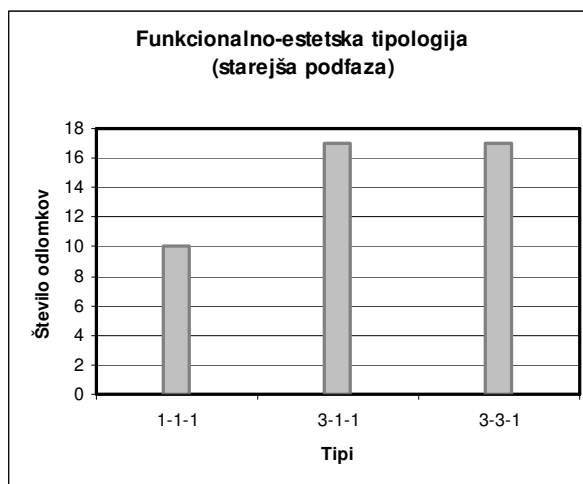
Sl. 37. Mesto domnevnega južnega vhoda na Mali grad v času starejšega palacija. Puščice kažejo stike, ki dokazujejo dozidave, mlajše od starejšega palacija (vir: načrt izkopavanj, avtor M. Sagadin; hrani ZVKD o.e. Kranj).

5.2. Kuhinja

V zaključku prejšnjega poglavja (poglavje 4.5.3.) smo prišli do sklepa, da gradivo grajske faze nakazuje možnost obstoja dveh kronoloških podfaz (prim. **sl. 34**).

Na podlagi tega sklepa bomo skušali z uporabo funkcionalno-estetske tipologije dobiti vpogled v servis kuhinjske posode in posredno v grajsko kuhinjo. Še vedno temeljimo na domnevi, da lončenina "grajske plasti" predstavlja dolgotrajen odpad grajske kuhinje.

Gradivo zbiralnih enot "grajske plasti", ki jih je moč umestiti v starejšo podfazo (tehnološki tipi 1F, 2C, 1G, 1H, 2F, 2G, 2H in 6G; prim. **sl. 35**), s funkcionalno estetsko tipologijo razvrstimo v tri tipe: ne(in delno)pokrovno-neoprijemalno-neumeteln, pokrovno-neoprijemalno-neumetelen in pokrovno-oprijemalen-ne(al ali delno)umetelen (**sl. 38**).

Sl. 38. Mali grad, zastopanost tipov funkcionalno estetske tipologije v starejši podfazi grajske plasti (starejšega palacija).

V gradivu starejše faze so vsi trije tipi zastopani precej enakomerno. Vse gradivo je neumetelno. Manj kot četrtina gradiva (tip 1-1-1) je nepokrovnega. Polovica pokrovnega gradiva je oprijemalnega, polovica neoprijemalnega.

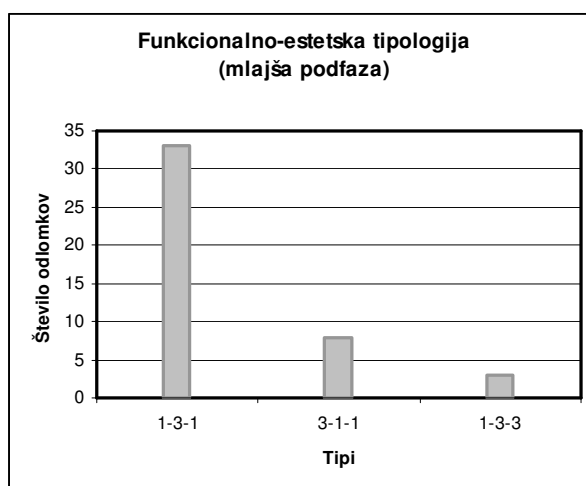
Tipa 3-1-1 in 3-3-1 sta komplementarna. Pokrovno posodje, polovica oprijemalnega, polovica neoprijemalnega. Gre torej za posodje za kuhanje in dušenje (oprijemalno) ter pogrevanje, serviranje in shranjevanje (neoprijemalno) netrdnih, tekočih, močnatih i.p.d. jedi, ki jih lahko imenujemo tudi "jedi na žlico". Ustja niso umetelna, kar pa ne pomeni, da posodeje ni bilo umetelno. Temu namenu je služil del lonca nad ramenom in pod vratom, ki je bil okrašen z različnimi tehnikami (valovnice, žigosanje...). Takšno posodje je prilagojeno uporabi v kaminski kuhinji (poglavje 4.3.3.).

Nepojasnen ostaja tip 1-1-1; gre bodisi za prežitek v posodju, bodisi gre za kuhinjo drugega tipa, ki je delovala sočasno, bodisi za določen namen znotraj obravnavane kuhinje. Med slednjimi je možna uporaba kot servirno posodje za nemizni bivalni horizont.

Lončenino mlajše podfaze (tehnološki tipi 7C, 7E, 6E, 5G, 5H, 8C, 10C; prim. sl. 34) razvrstimo v naslednje tipe: nepokrovno-oprijemalno-neumetelen, pokrovno-neoprijemalno-neumetelen in nepokrovno-oprijemalno-umetelen (sl. 39).

Tri četrtine gradiva pripada nepokrovno-oprijemalno-neumetelnemu tipu (1-3-1). Petina gradiva je pokrovno-neoprijemalno-neumetelnega tipa. Preostanek gradiva je nepokrovno-oprijemalno-umetelnega tipa. Slednji trije odlomki so tudi edini umetelni med zastopanim gradivom.

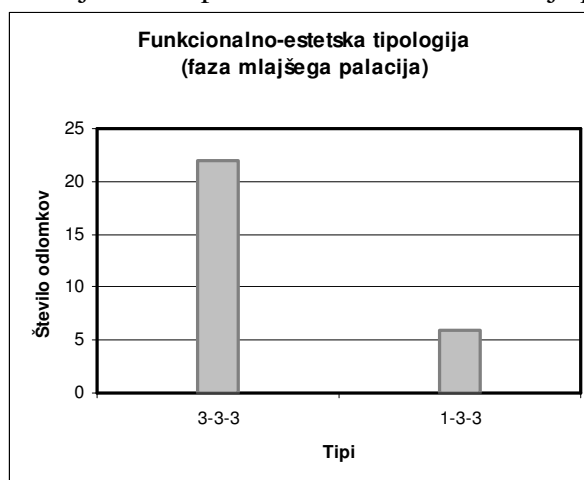
Tudi v tem primeru sta tipa 1-3-1 in 3-1-1 komplementarna. Nepokrovno-oprijemalno posodje služi kuhanju v kaminski kuhinji, pokrovno-oprijemalno pogrevanju, serviranju in shranjevanju "jedi na žlico". Tudi v tem primeru imamo opraviti s kaminsko kuhinjo. Če kot argument uporabimo odsotnost argumenta, lahko odsotnost tipa 1-1-1 sprejmemo kot znamenje prisotnosti drugega servirnega posodja. To bi lahko bilo nelončeno, ali pa v obravnavanem gradivu ni zastopano zaradi spremenjenih depozicijskih procesov. Hipotetična možnost bi na primer bila, da je bilo v uporabi dragocenejše posodje, ki je bilo trpežnejše in se ni odmetavalo skupaj s kuhinjskimi odpadki. Okrušena ali delno razbita dragocena posoda je lahko služila še naprej v kaki drugi, negrajski kuhinji. Kakorkoli, če sprejmemo tezo o spremenjenem servirnem posodju, ga lahko obravnavamo kot posreden indic o prehodu k miznemu bivalnemu horizontu. Možno je seveda tudi, da je ravno v tem obdobju tovrstno posodje prišlo iz rabe.

Sl. 39. Mali grad, zastopanost tipov funkcionalno estetske tipologije v mlajši podfazi grajske plasti (starejšega palacija).

Gradivo grajske faze, mlajše od grajske plasti, lahko na podlagi primerjalnega gradiva umestimo v čas 13. do 16. stoletja (sl. 35, tipi 10A do 11B - razen treh odlomkov tipa 10C iz grajske

plasti). Na podlagi primerjav z razvojem grajske arhitekture (prim. poglavje 3.2) in zgornjimi izsledki lahko to gradivo opredelimo kot sočasno mlajšemu grajskemu palaciju. Vse gradivo je umetelno in oprijemalno, razlikuje se le v pokrovnosti: 22 odlomkov je pokrovnih in 6 nepokrovnih.

Sl. 40. Mali grad, zastopanost tipov funkcionalno estetske tipologije v fazi mlajšega palacija.

Omenili smo tip 1-3-3 funkcionalno estetske tipologije oziroma tip 10C tehnološke klasifikacije in prevlada. Pojav tega izkoriščamo za kratek ekskurz.

Epilog: srednjeveški humanizem

Z opisi mnogoterosti drugačnosti med visokim in poznim srednjim vekom je moči popisati na stotine strani: spremembe v arhitekturi, upodabljanje umetnosti, monetarni politiki, urbanizaciji, religiji, filozofiji... Značilnost slednjih je prebujajoči se racionalizem, ki stoji nasproti srednjeveški religioznosti.

"(D)oba srednjeveškega diptiha, katerega prva plošča kaže presenetljiv razvoj Krščanstva med letom 1000 in 13. stoletjem in katerega druga plošča prikazuje nemiren čas, imenovan pozni srednji vek, ko sta svet preteklosti v krizi in novi srednji vek, imenovan renesansa, zaplesala v paru."²² (LeGoff 1990b, 1). "13. stoletje je bilo eden najboljšežnejših procesov preobrazbe, kar jih je v zgodovini doživela evropska družba." (Belting 1991, 20). Razpetost med starim in novim.

Ena izmed posledic racionalnosti, skupaj z abstraktno logiko, je demitizacija družbe. Konkretna logika Levi-Straussove divje misli se umika abstraktni logiki modernega človeka. Pozor, umika in ne umakne. Razpetost med starim in novim.

Primer tega procesa je tudi demitizacija pokrajine (Moreland 2001, 61-66). Ko so humanistični raziskovalci pričeli raziskovati pokrajino, so pokrajino demitizirali. Pokrajine namreč niso živeli (prim. Knapp, Ashmore 1999, 1), temveč so vanjo vstopali. Postali so drugi. Rojstvo moderne znanosti je aktivno vplivalo na prekinitev med sedanjostjo in preteklostjo. Seveda so nekateri ljudje, na primer podeželsko prebivalstvo, to pokrajino še živeli. Tako se je rodila etnologija. Natančno ta proces lahko opazujemo pri Valvasorju. Pokrajino je raziskoval od zunaj, kot tujec (prim. Novakovič 2003, 207-208). Njegovo delo sicer vsebuje mnoge mitske razlage, a do njih pride z racionalno metodo. Razpetost med starim in novim.

Izjemno izpovedni so tudi premiki v umetnosti, natančneje v zgodnjih tabelnih slikah pasijona (Belting 1991). Ta oblika slikarstva se je razvila v zahodni Evropi iz bizantinskih ikon v 13. stoletju. Že v 12. stoletju je slika pričela zbujati čustva gledalca, a je slika sama ostala negibna. S pojavom tabelnih slik pasijona v 13. stoletju pa se je slika zganila, pokazala je čustvo. Gledalca je, kot tudi mašne knjige 15. stoletja, spodbujala k meditaciji. Gledalec, torej laik, je s tem dobil prvo okno v samostojno razlaganje vere oziroma "religiozni individuum (je) razvil svojo samozavest." (isti 20). To pa je eden temeljnih odmikov od "srednjeveškosti". Res je, da je čustvo,

²² "... in the age of a medieval diptych whose first panel shows the prodigious development of Christianity between year 1000 and the thirteenth century and whose second panel shows that turbid time called the later Middle Ages, when a world of the past in crisis and a new Middle Ages, the Renaissance, whirled in tandem." (prevod avtor)

ki so ga slike pasijona kazale, najgloblje krščansko čustvo: trpljenje učlovečenega Boga in hkrati trpljenje v mukah umirajočega človeka. Religiozna, srednjeveška tema z upodabljaljivimi, humanističnimi sredstvi. Razpetost med starim in novim.

Naslednjo veliko spremembo je prinesel tisk, ki je povzročil širitev pismenosti. Znakovna pisava zahteva, kot smo omenili, abstraktno logiko. Je res ravno tisk povzročil, da je "Beseda zasenčila Predmet in stišala Glas na šepet." (Moreland 2001, 96)? Ljudje so pred tem ustvarjali svoje identitete s spominom, tekstom in materialno kulturo. Šele z uveljavitvijo tiska je primat prevzel tekst. Avtor sicer raziskuje odnos zgodovinskih arheologov do pisnih virov, a njegova opažanja so zanimiva tudi za preučevanje tega obdobja.

Podoben proces se odraža tudi v materialni kulturi. Na slovenskih najdiščih se na prehodu med 13. in 14. stoletjem lončenina močno spremeni (glej 5. poglavje). Dokončno se uveljavijo nekatere tehnologije, pogojene s spretnostjo lončarja in celotno organizacijo proizvodnje. Poleg loncev se pojavijo številne nove oblike: vrči, sklede, krožniki, čaše. Torej poleg lončenine za pripravo hrane tudi lončenina za serviranje hrane. To kaže, tako kot spremenjena oblika loncev, spremembe v bivalni kulturi.

Ornamenti posod postanejo raznoliki, cenjeno posodje tudi barvito. Seveda bi si ta proces lahko razlagali preprosto z uvedbo novih tehnologij. Toda, ali bi človek, ki je verjel, da "pisane"²³ stvari prinašajo smrtno nevarnost" in "se je naučil prepoznati zlobo, ko je videl rumeno, barvo prevare" (LeGoff 1990b, 32), postavil na mizo ročko arhaične majolike (npr. Predovnik 2003, kat. št. 358)? Očitno gre za "vzajemno delovanje med formo in strukturo" (Bintliff 1999, vii), mentalnim modelom in materialno kulturo. Spremembe se uveljavljajo postopoma.

In mar niso ravno "pestre oblikovanosti roba ustja" (Predovnik 2003, 59) del teh sprememb. Kot smo pokazali, je ta pestrost element, namenjen izključno estetskemu presojanju. Starejše oblike ustij smo lahko razlikovali le glede na njihovo funkcionalnost. Mar pojav umetelnih ustij ne odraža prebujajoče se individualnosti, ene izmed značilnosti poznega srednjega veka?

²³ Prvotno sta bila pojma pisano in zlo sopomenki.

6. Bibliografija

- Aigner, T. 2001, Vojvodina Meranija - zgodovina, pomen, umestitev. -V: A. Eržen in T. Eigner (ur.), *Grofje Andeško-Meranski*, Kamnik, 39-55.
- Baš, F. 1938, Zadrecki lončarji. - V: *Časopis za zgodovino in narodopisje* 33, 129-146.
- Belting, H. 1991, Slika in njeno občinstvo. -Ljubljana.
- Ber, K. M. 1819 (1959), Ob iskusstvenoj i estestvennoj klassifikaciji životnyh i rastenij. - (ponatis) *Annaly biologii* 1, 367-383.
- Bintliff, J. 1999, Preface. V: J. Bintliff (ur.), *Structure and Contingency: Evolutionary Processes in Life and Human Society*, London, New York, i-vii.
- Bitenc, P. In T. Knific 2001, *Od Rimljanov do Slovanov. Predmeti*. - Ljubljana.
- Boháčová, I. 2003, Opevnění. -V: I. Boháčová (ur.), *Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku*, *Medievalia Archaeologica* 5, 133-173.
- Brachmann, H. 1994, Zur Entwicklung der slawischen Keramik im Elbe-Saale-Gebiet. -V: Stana, Č (ur.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert*, 93-110.
- Bratož, R. (ur.) 2000, *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo: začetki slovenske etnogeneze*. -Ljubljana.
- Brišnik, D. In T. Ravnikar, *Grad Šalek*. -Velenje.
- Cevc, E. 1985, Umetnostni vzponi in upadi kamniškega mesta. - V: *Kamnik 1229-1979. Zbornik razprav s simpozija ob 750-letnici mesta*, 65-74.
- Dannheimer, H. 1973, *Keramik des Mittelalters aus Bayern. Ein Katalog*. - Kataloge der Prahistorischen Staatssammlung, Nummer 15.
- Doran, J. E. In F. R. Hodson 1975, *Mathematics and computers in archaeology*. - Cambridge
- Eržen, A. 2000, Grofje Andeški - kamniški del evropske zgodovine. -V: *Kamniški zbornik* 15, 107-112.
- Felgenhauer-Scmiedt, S. 1996, Niederösterreichische Keramik des 12. und 13. Jahrhunderts. -V: *Pravěk*, nová řada 6/1996, 229-240.
- Ford, J. 1954, The type concept revisited. - V: *American Anthropologist* 56, 42-53.
- Fuger Germadnik, R. (ur.) 1999, *Grofje Celjski: katalog razstave*. - Celje.
- Gardin, J.C. 1987, *Teoretska arheologija*. -Ljubljana.
- Gaspari idr. 1994, Lončena peč. - V: M. Guštin in M. Horvat (ur.), *Ljubljanski grad. Pečnice*, *Archaeologica Historica Slovenica* 1, 47-70.
- Gorodcov, V. A. 1927, Tipologičeskij metod v arheologii. - V: *Obščestvo issledovatelej Rjazanskog kraja, Serija metodič.*, Vyp. 6.

Gutjahr, C. in G. Tifengraber 2003, Die mittelalterliche Motte Alt-Hollenegg. Eine abgekommene Burganlage bei Deutschlandsberg, Steiermark. - *Beiträge zur Mittelalterlichearchaologie in Österreich*, Beiheft 4.

Gutjahr, C. in G. Tifengraber 2004, Die mittelalterliche Wehranlage "Turmbaukogel" bei Eibiswald (Ivnik), Bez. Deutschlandsberg, Weststeiermark. -V: *Arheološki vestnik* 55, 439-480.

Harris, E. C. 1989, Načela arheološke stratigrafije. - Ljubljana.

Hauptman, L. 1929, Krain. -V: *Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer*. Abt. I., Die Landgerichtskarte, Wien, 316-483.

Hauptmann, L. 1999, *Nastanek in razvoj Kranjske*. -Razprave in eseji, Ljubljana

Henderson, J. 2000, *The science and archaeology of materials: an investigation of inorganic materials*. - London, New York.

Hill, J. N. In R. K. Evans 1972, *A model for classification and typology*. - V: D. Clarke (ur.), *Models in archaeology*, London, 231-273.

Hodder, I. 1999, *The Archaeological Process: An Introduction*. Blackwell, Oxford.

Horvat, M. 1999, *Keramika: tehnologija keramike, tipologija lončenine, keramični arhiv*. - Ljubljana.

Kaltenberger, A. 1997, Das Fundmaterial des Burstalles Ober-Blasenstein in St.Thomas am Blasenstein, Bez. Perg, ÖO. -V: *Jahrbuch des ÖO. Musealvereines Gesellschaft für Landeskunde*, Bd. 142, 1. Abhandlung1, 53-123.

Kaltenberger, A. 2001, Zum Forschungsstand der Keramik des 10./11. bis 20. Jahrhunderts in Oberösterreich. -V: *Jahrbuch des ÖO. Musealvereins Gesellschaft für Landeskunde*, 146. Band, Linz 2001

Kaltenberger, A. in B. Cech 2003, Die mittelalterliche reduzierend gebrannte Keramik aus den Verfüllungen des römischerzeitlichen Hufeisenturmes in Mautern an der Donau. -V: *Mittelalterliche bis frühneuzeitliche Keramik aus Mautern an der Donau, Ergänzungshefte zu den Jahreshften des Österreichischen Archäologischen Institutes*, Heft 4, 5-219.

Keršič, I. 1988-1990, *Oris stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju*. – Slovenski etnograf 33-34, 329-388.

Klapisch-Zuber, C. 1990, Women and the Family. - V: J. LeGoff (ur.), *The Medieval World*, London, 285-312.

Klejn, L. S. 1978, *Arheologičeskie Istočniki*. - Leningrad.

Klejn, L. S. 1982, Archaeological typology. - *BAR International Series* 153.

Klejn, L. S. 1987, *Arheološki viri*. - Ljubljana.

Klejn, L. S. 1988, *Arheološka tipologija*. - Ljubljana.

Knapp, A. B, in W. Ashmore 1999, Archaeological Landscapes: Constructed, Conceptualized, Ideational. - V: A. B. Knapp in W. Ashmore (ur.), *Archaeologies of Landscape*, London, 1-32.

- Knific, T., M. Belak in A. Pleterski 2005, *Katalog najdb s Pristave na Bledu*. - Digitalni katalog, Institut za arheologijo, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana.
- Kohoutek, J. 2003, Hrady v oblasti Vizovické Vrchoviny. Pozdně středověké kachle z hradu Rožnova. -V: *Pravěk*, Supplementum 12.
- Kos, D. 1994, *Med gradom in mestom. Odnos kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja*. - Ljubljana.
- Kos, D. 2001, Ministeriali grofov Andeških na Kranjskem (do srede 13. stoletja). - V: A. Eržen in T. Eigner (ur.), *Groffe Andeško - Meranski. Prispevki k zgodovini Evrope v visokem srednjem veku*, 185-255.
- Kos, M. 1960, Starejša naselitev na kranjski ravnini. -V: *900 let Kranja, Kranj*, 51-73
- Kos, P. 1985, Srednjeveška kovnica v Kamniku. - V: *Kamnik 1229-1979. Zbornik razprav s simpozija ob 750-letnici mesta*, 42-44.
- Krieger, A. D. 1944, The typological concept. - *American Antiquity* 9(3), 271-288.
- LeGoff, J. 1990b, Introduction: Medieval Man. - V: J. LeGoff (ur.), *The Medieval World*, London, 1-36.
- Losert, H. 1993, Die früh- bis hochmittelalterliche keramik in Oberfranken. - *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters*, Beiheft 8.
- Loskotová, I. In R. Procházka 1996, Keramik von Brno (Brünn) des 12./13. Jahrhunderts. -V: V: *Pravěk*, nová řada 6/1996, 199-228.
- Machaček, J. 2001, *Studie k velkomoravské keramice. Metody, analyzy a syntézy, modely*. - Brno.
- Makarovič, G. 1988, Gamberk o stanovanjski kulturi. - V: *Varstvo spomenikov* 30, 125-162.
- Marx, K. In F. Engels 1968, *Izbrana dela* IV. - Ljubljana.
- Mlekuž, D. 2001, Harrisovi diagrami in računalniki. - *Arheo* 21, 43-48.
- Montelius, O. 1903, *Die altern Kulturperioden im Orient und in Europa, I. Die Methode*. - Stockholm.
- Moreland, J. 2001, *Archaeology and Text*. - London.
- Müller, R. 1994, Keramikformen des 9. - 10. Jahrhunderts in der Gegend Keszthely-Zalavár. -V: Stana, Č (ur.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert*, 63-82.
- Muller, S. 1898, *De jydskke Enkeltgrave fra Stenalderen efler nyeste Undersogelser*. - Aarborger for nordisk Oldkindighed of Historie, II. Raekke, 13. bind, 157 - 282.
- Nekuda, V. 1985, *Mstěnice I. Zaniklá středověká ves*. -Brno.
- Novakovič, P. 2003, *Osvajanje prostora: razvoj prostorske in krajinske arheologije*. - Ljubljana.

- Orton, C. R. 1987, The "envelope": un nouvel outil pour l'étude morphologique des ceramiques. - V: J. Chapelot idr. (ur.), *La ceramique (Ve-XIXe s.), fabrication, commercialisation, utilisation*, 33-41.
- Orton, C., P. Tyers in A. Vince 1993, *Pottery in archaeology*. - Cambridge Manuals in Archaeology.
- Otorepec, B. 1985, Doneski k zgodovini srednjeveškega Kamnika. - V: *Kamnik 1229-1979. Zbornik razprav s simpozija ob 750-letnici mesta*, 19ss, Kamnik.
- Pahič, S. 1969, Antični in staroslovanski grobovi v Brezju nad Zrečami. - *Razprave* 1. razreda SAZU 6, Ljubljana, 215-308.
- Peršič, J. 1985, Delo Jacquesa Le Goffa. - J. Le Goff, *Za drugačen srednji vek* (Spremna beseda), 463-469.
- Pleterski, A. 2003, Struktur des Gräberfeldes Altenerding. -V: H. Losert in A. Pleterski, *Altenerding in Oberbayern. Struktur des frühmittelalterlichen Gräberfeldes und "Ethnogenese" der Bajuwaren*, Berlin, Bamberg, Ljubljana, Teil 2.
- Pleterski, A. 2004b, *Stanovanjska kultura*. -www.zrc-sazu.si/iza/FF/zgsrv.html.
- Pleterski, A. 2004c, *Prehrana*. - www.zrc-sazu.si/iza/FF/zgsrv.html
- Predovnik, K. 1999, Grofje Celjski ob spodnji Krki: Pleterski opečni tlak in problem lokacije trdnjave Kostanjevica. - V: R. Fuger Germadnik (ur.), *Grofje Celjski: katalog razstave*, 67-71.
- Predovnik, K. 2003, *Trdnjava Kostanjevica na Starem gradu nad Podbočjem*. - *Archeologia historica Slovenica* 4.
- Procházka, R. 1994, Brněnská stolní a kuchyňská keramika 2. poloviny 14. století - počátku 15. století. -V: *Pravěk*, Nova rada 1994/4, 323-344.
- Procházka, R. 1995, Keramik des 14.-14./15. Jahrhunderts aus Brno und Boskovice Ein Beitrag zur Regionalisierung der mittelalterlichen Keramik in Mähren. -V: Grunsky E. in B. Trier (ur.) *Zur Regionalität der Keramik des Mittelalters und der Neuzeit*, 113-124.
- Radomersky, P. In M. Richter 1974, Korpus Česke stredoveke keramiky datovane mincemi. - *Sbornik Narodního muzea v Praze*, Rada a, Svazek XXVIII, číslo 2-4.
- Rouse, I. 1960, The classification of artifacts in archaeology. - *American Antiquity* 25 (3), 313-323.
- Sagadin, M. 1982, Kamnik. -V: *Varstvo spomenikov* 24, 198-201.
- Sagadin, M. 1983, Kamnik - Mali grad. -V: *Varstvo spomenikov* 25, 292-293.
- Sagadin, M. 1984, Kamnik - Mali grad. -V: *Varstvo spomenikov* 26, 282-283.
- Sagadin, M. 1987, Kamnik - Mali grad. -V: *Varstvo spomenikov* 29, 249-250.
- Sagadin, M. 1988, Kranj - Križišče Iskra. - *Katalogi in monografije* 24, Ljubljana.
- Sagadin, M. 1990, Kamnik - Mali grad. -V: *Varstvo spomenikov* 32, 193.

- Sagadin, M. 1991, Kamnik - Mali grad. -V: *Varstvo spomenikov* 33, 221-222.
- Sagadin, M. 1992, Kamnik - Mali grad. -V: *Varstvo spomenikov* 34, 231.
- Sagadin, M. 1996, Prazgodovinske najdbe z Malega gradu v Kamniku. -V: *Kamniški zbornik* 13, 110-115.
- Sagadin, M. 1997a, Mali grad v Kamniku. – *Varstvo spomenikov* 37, 105 ss.
- Sagadin, M. 1997b, Mali grad v Kamniku. -V: *Kulturni in naravni spomeniki Slovenije*, Zbirka vodnikov 191.
- Sagadin, M. 2001a, Staroslovansko grobišče na Malem gradu v Kamniku. -V: *Arheološki vestnik* 52, 359-375.
- Sagadin, M. 2001b, Grofje Andeški in Mali grad v Kamniku. -V: A. Eržen in T. Eigner (ur.) *Grofje Andeško-Meranski*, Kamnik, 55-64.
- Santonino, P. 1991, *Popotni dnevnik*, 1485 - 1487. - Celovec, Dunaj, Ljubljana.
- Schütz, A. 2001, Henrik Istrski in njegova povezava s kraljevim umorom v Bambergu. -A. Eržen in T. Eigner (ur.) *Grofje Andeško-Meranski*, Kamnik, 123-132.
- Shanks M., C. Tilley 1987, *Re-constructing archaeology: theory and practis*. Cambridge.
- Stadler, H. 1995, Ausgrabungen auf der Burgruine Flaschberg bei Oberdrauburg in Kärnten. -V: Karpf, K. Idr. (ur.), *Flaschberg Archäologie und Geschichte*, Innsbruck, 137-334.
- Stopar, I. 1977, *Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na slovenskem štajerskem*. -Ljubljana.
- Šarf, F. 1963-1964, Vrste ognjišč na Slovenskem in njih današnje stanje. - V: *Slovenski etnograf* 16-17, 359-378.
- Štih, P. 1995, Plemenske in državne tvorbe zgodnjega srednjega veka na slovanskem naselitvenem prostoru v Vzhodnih Alpah. -V: B. Grafenauer in dr. (ur.), *Slovenci in država*, Razprave SAZU 17, Ljubljana, 21-45.
- Štih, P. 1996, Kranjska (Carniola) v zgodnjem srednjem veku. -V: Kos J. in dr. (ur.) *Zbornik brižinski spomeniki*, Dela 2. razreda SAZU 45, 13-26.
- Štih, P. 2001a, Kranjska v času Andelških grofov. -V: A. Eržen in T. Eigner (ur.) *Grofje Andeško-Meranski*, Kamnik, 11-37.
- Štih, P. 2001b, *Ozemlje Slovenije v zgodnjem srednjem veku. Osnovne poteze zgodovinskega razvoja od začetka 6. do konca 9. stoletja*. -Ljubljana.
- Štular, B. In I.M. Hrovatin 2002, Slovene Pagan Sacred Landscape. Study Case: The Bistrica Plain. -V: M. Kropelj (ur.), *Studia Mythologica Slavica* 5, 43-68.
- Taylor, W. W. 1948, A study of archaeology. -*American Anthropologist* 50 (3).
- Tomanič-Jevremov, M. 1997, Ormož. - V: M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobci nekega Vsakdana*, *Archaeologica Historica Slovenica* 2, 107-140.

Unger, J. 1996, Stopy mladohradištního osídlení v místech středověkého hradu v Lelekovicích (okr. Brno-Venkov). -V: *Pravěk*, nová řada 6/1996, 189-194.

Vilfan, S. 1970, Kmečka hiša. – V: *Gradivo za družbeno zgodovino Slovencev I*, Ljubljana, 562-563.

Wilcock, J. D. In S. J. Shennan 1975, Computer analysis of pottery shapes. - V: S. Laflin (ur.) *Computer applications in archaeology* 1975, 98 - 106.

Wintergerst, M. 1999, Die Ausgrabung 'Lederergasse 1' in Regensburg (1982). Eine Formenkundliche Studie zur Keramik des 10.-13. Jahrhunderts in Bayern. -V: Materialhefte zur Archäologie des Mittelalters und der Neuzeit, Band 4.

Wobst, M. H. 1977, Stylistic behaviour and information exchange. - V: C. L. Cleland (ur.), For the director: *Research essays in honor of James B. Griffin*, University of Michigan Museum of Anthropology Papers in Anthropology, no. 61, Ann Arbor.

Viri:

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Allgemeine Urkundenreihe 724.

Jaksch, von A. 1904, Die Kärntner Geschichtsquellen : 811-1202. -V: *Monumenta historica ducatus Carinthiae: geschichtliche Denkmäler des Herzogtumes Kärnten*, Bd. 3, Celovec.

Kos, F. 1905, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. 2. knjiga (801-1000)*. -Ljubljana.

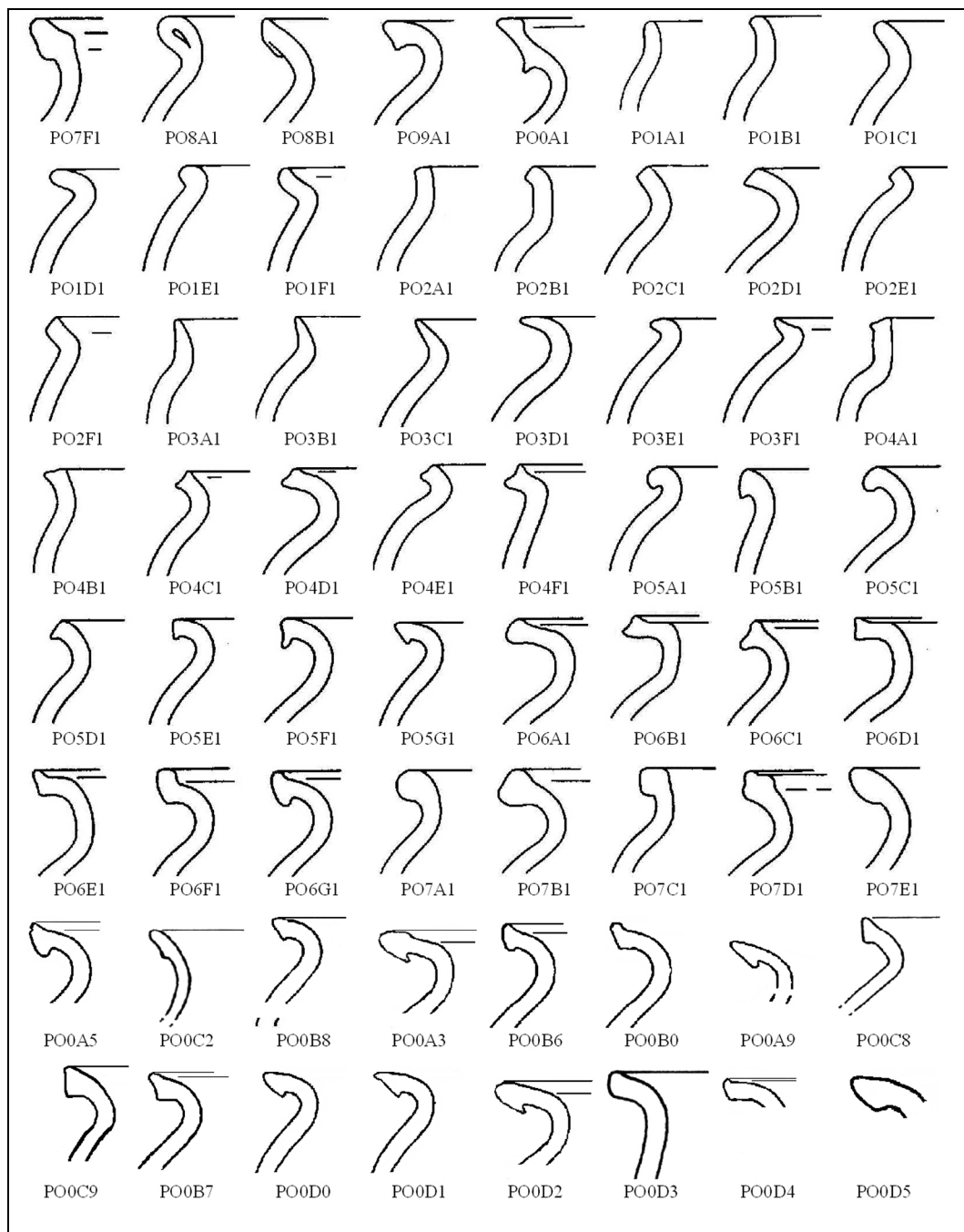
Kos, F. 1915, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. 4. knjiga (1101-1200)*. -Ljubljana.

Kos, F. 1928, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. 5. knjiga (1201-1246)*. -Ljubljana.

7. Priloge

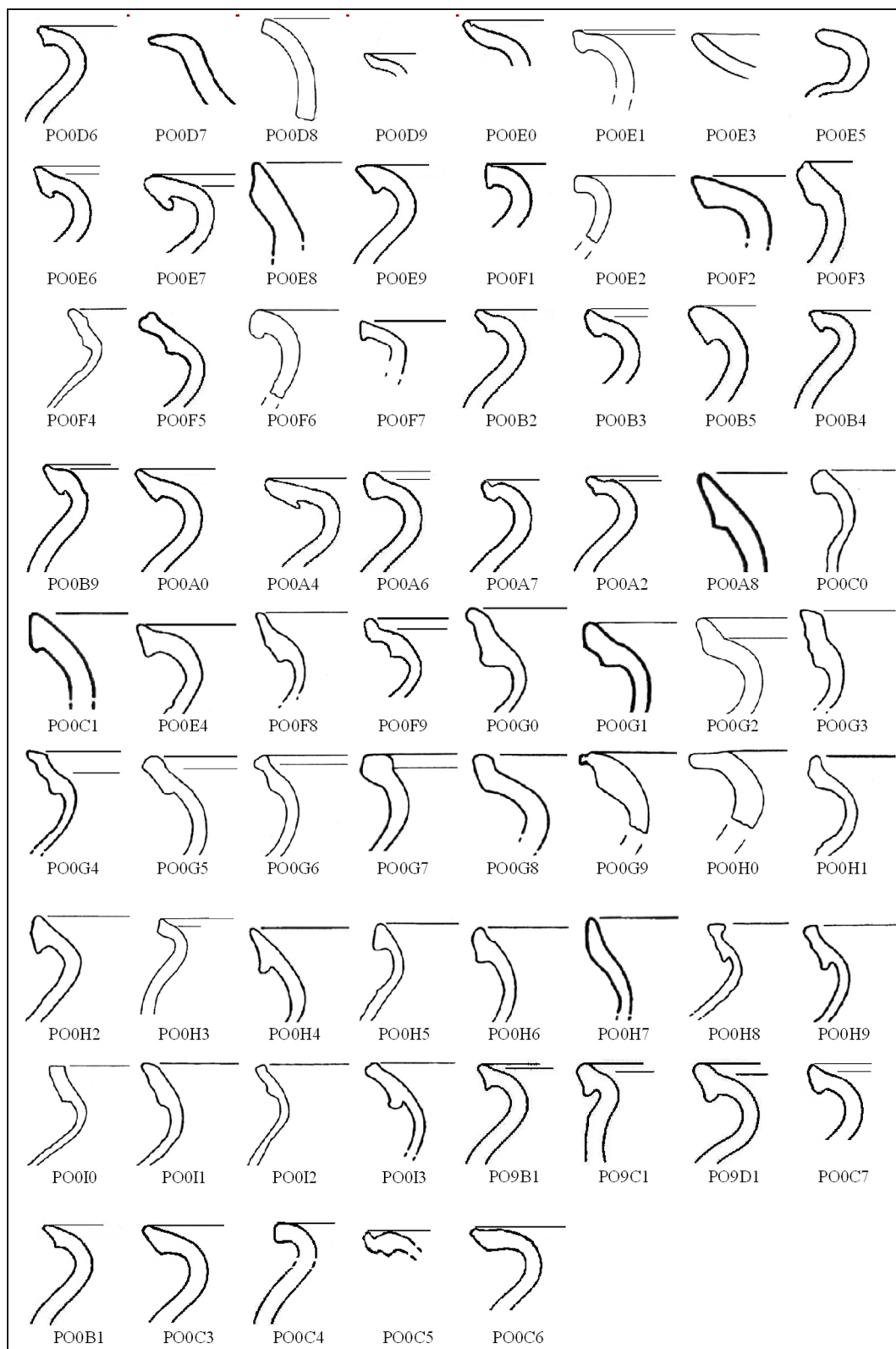
Priloga 1a.

Mali grad, tipi osnovne tipologije.

Priloga 1b.

Mali grad, tipi osnovne tipologije.

Priloga 2

Trdnjava Kostanjevica, osnovni tipi ustij glede na stratigrafske enote; prvi korak.

SE	172	152	164	160	154	155	187	149	150A	150	157	141	130	138	136	142	135	147	145	134	133/4	133	132/3	132	/	106	101	skupaj
FAZA	311	321	321	321	321	322	322	323	324	324	324	325		325	326	327	327	325	328	329	329	329	329	329	329	329	329	
PO0E2	1																											1
PO0F1	1										1	1																3
PO0D9			1																									1
PO4F1		1	1	1				1																				4
PO0H5						1						5																6
PO0F2		1		1	1			3			1					1				1								9
PO0A0					1			1	1			3									2							8
PO0D8					1																							1
PO0C8		1						1				1																3
PO4C1		1																										1
PO0E4		3		1							1	1																6
PO0A8		2								2		7					1	1		4								17
PO2C1		1																										1
PO0G4		3						1				5	2	2			1			7			1		2			24
PO0E8		1						1																				2
PO0H6		1						3				3		2								1						10
PO0F7		1																										1
PO0H4								1	9	1		2		1						2	1							17
PO0I0									1	1		1					3			2	2		1		1	1		13
PO0B1									1		1	2																4
PO0H7									1	1		4		1	1		2											10
PO8B1										1																		1
PO0C4										1																		1
PO0F8										1		1																2
PO0C1								2		1												1						4
PO0A6										1										1								2
PO0B4										1											1							2
PO0C3								3																				3
PO5B1								5												1								6
PO0A4								1																				1
PO0G3								3				6	1				1			2				1		1		15
PO0G0								1				9		2	2				1	3	7			1	3		1	30
PO0A1								1												1								2
PO5G1								1																				1
PO5F1								4				1								1								6
PO0F3								1																				1
PO0C7								1																				1
PO0H9												6	3							1	5						1	16
PO0H2												3																3
PO0G1												3																3
PO0I1												2	1							1	1	2	1					8
PO0H8												4		1						4		1	1	2				13
PO0D0												1									1							2
PO0B9								1				1																2
PO0A9												1																1
PO9D1												1								1								2
PO0G8												1	2															3
PO0B5												1		1						1		2						5
PO0E9												1																1
PO0I2																	2					3	1	2		2		10
PO5A1																				1								1
PO0G2													1								1							2
PO0I2																	2					3	1	2		2		10
PO0H1																					1							1
PO0I3													4									1						5
PO6F1																						1						1
PO0C0																							1					1
PO0C2													1										1					2
PO0F4																								1				1
PO9C1													1															1
PO5C1																						1				1		2
skupaj	2	16	2	3	3	1	0	36	13	11	3	78	16	10	3	1	12	1	1	40	16	15	8	9	6	6	2	

Priloga 3

Trdnjava Kostanjevica, osnovni tipi ustij glede na stratigrafske enote; drugi korak.

SE	172	152	164	160	154	155	149	150A	150	157	141	130	138	136	142	135	147	145	134	133/4	133	132/3	132	/	106	101	skupaj
FAZA	311	321	321	321	321	322	323	324	324	324	325		325	326	327	327	325	328	329	329	329	329	329	329	329	329	
PO0E2	1																										1
PO0F1	1									1	1																3
PO0D9			1																								1
PO4F1		1	1	1			1																				4
PO0H5						1					5																6
PO0F2		1		1	1		3				1				1				1								9
PO0A0					1		1	1			3								2								8
PO0C8		1					1				1																3
PO0E4		3		1						1	1																6
PO0A8		2							2		7					1	1		4								17
PO0G4		3					1				5	2	2			1			7			1		2			24
PO0H6		1					3				3		2								1						10
PO0H4							1	9	1		2		1						2	1							17
PO0I0								1	1		1					3			2	2		1		1	1		13
PO0B1								1		1	2																4
PO0H7								1	1		4		1	1		2											10
PO0F8									1		1																2
PO0C1							2		1												1						4
PO0C3							3																				3
PO5B1							5												1								6
PO0G3							3				6	1				1			2				1		1		15
PO0G0							1				9		2	2				1	3	7			1	3		1	30
PO5F1							4				1								1								6
PO0F3							1																				1
PO0H9											6	3							1	5						1	16
PO0H2											3																3
PO0G1											3																3
PO0I1											2	1							1	1	2	1					8
PO0H8											4		1						4		1	1	2				13
PO0B5											1		1						1		2						5
PO0I2																2					3	1	2		2		10
PO0I3												4									1						5
skupaj	2	12	2	3	2	1	30	13	7	3	72	11	10	3	1	10	1	1	32	16	11	5	6	6	4	2	

Priloga 4

Trdnjava Kostanjevica, osnovni tipi ustij glede na stratigrafske enote; tretji korak.

FAZA	311	321	322	323	324	325	326	327	328	329
datacija	1175-1225	1225-1275		1275-1350	ok. 1350	1375-1425				1450-1500
FazaΣ	2	24	1	36	27	104	3	13	2	115
PO0E2	1									
PO0F1	1				1	1				
PO0D9		1								
PO4F1		3		1						
PO0H5			1			5				1
PO0F2		3		3		1		1		1
PO0A0		1		1	1	3				2
PO0C8		1		1		1				
PO0E4		4			1	1				
PO0A8		2			2	7		1	1	4
PO0G4		3		1		9		1		10
PO0H6		1		3		5				1
PO0H4				1	10	3				3
PO0I0					2	1		3		7
PO0B1					2	2				
PO0H7					2	5	1	2		
PO0F8					1	1				9
PO0C1				2	1					1
PO0C3				3						
PO5B1				5						1
PO0G3				3		7		1		4
PO0G0				1		11	2		1	15
PO5F1				4		1				1
PO0F3				1						
PO0H9						9				7
PO0H2						3				
PO0G1						3				
PO0I1						3				5
PO0H8						5				8
PO0B5						2				3
PO0I2								2		8
PO0I3						4				1

Priloga 5

Trdnjava Kostanjevica, osnovni tipi ustij glede na stratigrafske enote; četrti korak.

FAZA	311	321	323	325	329
datacija	1175-1225	1225-1275	1275-1350	1375-1425	1450-1500
FazaΣ	2	24	36	104	115
PO0E2	1				
PO0F1	1			1	
PO0D9		1			
PO4F1		3	1		
PO0H5				5	1
PO0F2		3	3	1	1
PO0A0		1	1	3	2
PO0C8		1	1	1	
PO0E4		4		1	
PO0A8		2		7	4
PO0G4		3	1	9	10
PO0H6		1	3	5	1
PO0H4			1	3	3
PO0I0				1	7
PO0B1				2	
PO0H7				5	
PO0F8				1	9
PO0C1			2		1
PO0C3			3		
PO5B1			5		1
PO0G3			3	7	4
PO0G0			1	11	15
PO5F1			4	1	1
PO0F3			1		
PO0H9				9	7
PO0H2				3	
PO0G1				3	
PO0I1				3	5
PO0H8				5	8
PO0B5				2	3
PO0I2					8
PO0I3				4	1

Priloga 6

Trdnjava Kostanjevica, osnovni tipi ustij glede na stratigrafske enote; peti korak.

FAZA	311	321	323	325	329
datacija	1175-1225	1225-1275	1275-1350	1375-1425	1450-1500
FazaΣ	2	24	36	104	115
PO0E2	1				
PO0D9		1			
PO4F1		3	1		
PO0C8		1	1	1	
PO0F2		3	3	1	1
PO5F1			4	1	1
PO0H6		1	3	5	1
PO0G3			3	7	4
PO0I3				4	1
PO0A0		1	1	3	2
PO0G4		3	1	9	10
PO0H4			1	3	3
PO0G0			1	11	15
PO0H9				9	7
PO0I1				3	5
PO0H8				5	8
PO0I2					8
PO0I0				1	7
PO0F8				1	9

Priloga 7

Trdnjava Kostanjevica, tehnološke zvrsti glede na stratigrafske enote; prvi korak.

SE	172	152	164	160	154	155	187	149	150A	150	157	141	130	138	136	142	135	147	145	134	133/4	133	132/3	132	/	106	101
FAZA	311	321	321	321	321	322	322	323	324	324	324	325		325	326	327	327	325	328	329	329	329	329	329	329	329	329
A1		1						1			1	1										1					
A2								1		1																	
A3		1			1			1												1							
A4								1												1			1				
A5								1		1	1			1	1					1			1	1	1	1	1
A6		1										1		1						1	1					1	1
A7		1						1			1									1		1					1
A8														1			1			1		1		1			
A9																					1						
A10																											1
B1					1		1	1																			
B2		1																									
B3	1	1									1																
B4		1	1			1		1				1														1	
B5								1																			
B6		1	1					1		1		1	1							1	1	1	1	1	1	1	1
B7												1					1			1							1
B8																				1				1			
B9																									1		
B10														1													
C1								1		1		1															
C2	1																										
C3		1																									
C4		1			1	1	1	1																			
C5		1						1		1						1											
C6								1				1															
C7		1			1			1	1	1	1	1	1	1					1	1	1	1	1	1	1	1	1
C8		1						1	1	1	1	1	1	1					1	1		1	1	1	1		
C9		1								1	1	1	1							1	1		1	1			
C10										1		1	1	1						1	1						
C11																				1							
C12																	1			1		1	1	1			
C13																					1						
C14																					1						
C15					1			1	1			1					1			1							1
C16																				1							
C17												1															
D1												1															
D2			1									1															
D3								1			1																
D4												1	1	1						1	1			1			
D5								1					1														
D6																				1							
D7																				1							
E1		1																									

Priloga 8

Trdnjava Kostanjevica, tehnološke zvrsti glede na stratigrafske enote; drugi korak.

SE	172	152	164	160	154	155	187	149	150A	150	157	141	130	138	136	142	135	147	145	134	133/4	133	132/3	132	/	106	101
FAZ	311	321	321	321	321	322	322	323	324	324	324	325		325	326	327	327	325	328	329	329	329	329	329	329	329	329
A2								1		1																	
A4								1												1			1				
A5								1		1	1			1	1					1			1	1	1	1	1
A7		1						1			1									1		1					1
A8														1			1			1		1		1			
A9																					1						
A10																											1
B1					1		1	1																			
B2		1																									
B3	1	1									1																
B5								1																			
B7												1					1			1							1
B8																				1				1			
B9																									1		
B10														1													
C1								1		1		1															
C2	1																										
C3		1																									
C4		1			1	1	1	1																			
C5		1						1		1						1											
C6								1				1															
C10										1		1	1	1						1	1						
C11																				1							
C12																	1			1		1	1	1			
C13																						1					
C14																						1					
C15					1			1	1			1					1			1							1
C16																				1							
C17												1															
D1												1															
D2			1									1															
D3								1			1																
D4												1	1	1						1	1			1			
D5								1					1														
D6																				1							
D7																				1							
E1		1																									

Priloga 9

Trdnjava Kostanjevica, tehnološke zvrsti glede na stratigrafske enote; tretji korak.

SE	172	152	164	160	154	155	187	149	150A	150	157	141	130	138	136	142	135	147	145	134	133/4	133	132/3	132	/	106	101
FAZA	311	321	321	321	321	322	322	323	324	324	324	325		325	326	327	327	325	328	329	329	329	329	329	329	329	329
C2	1																										
B3	1	1									1																
B2		1																									
C3		1																									
E1		1																									
C4		1			1	1	1	1																			
C5		1						1		1						1											
D2			1									1															
B1					1		1	1																			
C15					1			1	1			1					1			1							1
B5								1																			
A2								1		1																	
D3								1			1																
C1								1		1		1															
C6								1				1															
D5								1					1														
A4								1												1			1				
A5								1		1	1			1	1					1			1	1	1	1	1
C10										1		1	1	1						1	1						
C17												1															
D4												1	1	1						1	1			1			
B7												1					1			1							1
D1												1															
B10														1													
A8														1			1			1		1		1			
C12																	1			1		1	1	1			
C11																				1							
C16																				1							
D6																				1							
D7																				1							
B8																				1				1			
A9																					1						
C13																						1					
C14																						1					
B9																									1		
A10																											1

Priloga 10

Trdnjava Kostanjevica, tehnološke zvrsti glede na stratigrafske enote; četrti in peti korak.

SE	172	152	164	160	154	155	187	149	150A	150	157	141	130	138	136	142	135	147	145	134	133/4	133	132/3	132	/	106	101
FAZA	311	321	321	321	321	322	322	323	324	324	324	325		325	326	327	327	325	328	329	329	329	329	329	329	329	329
C4		1			1	1	1	1																			
B1					1		1	1																			
C15					1			1	1			1					1			1							1
A2								1		1																	
C1								1		1		1															
D3								1			1																
C12																	1			1		1	1	1			

Tabela 1

kmg90 1915_1

kmg90 1919_2

kmg90 1920_2

kmg92 1572_3

kmg92 1621_2

kmg92 1621_3

kmg92 1622_2

kmg92 1622_3

kmg92 1623_2

kmg92 1623_3

kmg92 1624_2

kmg92 1624_3

kmg92 1699_2

kmg92 1797_2

kmg92 1797_3

kmg92 2060_2

Tabela 2

kmg92 2060_3

kmg92 2066_2

kmg92 2066_3

kmg92 2075_2

kmg92 2075_3

kmg92 2077_2

kmg92 2077_3

kmg92 2078_2

kmg92 2078_3

kmg92 2129_2

kmg92 2218_2

kmg92 2221_2

kmg92 2221_3

kmg92 2222_2

kmg92 2222_3

kmg92 2224_2

Tabela 3

kmg92 2224_3

kmg92 2226_2

kmg92 2226_3

kmg92 2227_2

kmg92 2227_3

kmg92 2230_2

kmg92 2230_3

kmg92 2231_2

kmg92 2231_3

kmg92 2231_4

kmg92 2234_2

kmg92 2234_3

kmg92 2236_2

kmg92 2236_3

kmg92 2237_2

kmg92 2237_3

Tabela 4

kmg92 2240_2

kmg92 2240_3

kmg92 2241_2

kmg92 2241_3

kmg92 2243_2

kmg92 2243_3

kmg92 2248_2

kmg92 2248_3

kmg92 2249_1

kmg92 2249_2

kmg92 2274_2

kmg92 2286_2

kmg92 2299_2

kmg92 2299_3

kmg92 2300_2

kmg92 2300_3

Tabela 5

kmg92 2302_2

kmg92 2302_3

kmg92 2304_2

kmg92 2304_3

kmg92 2305_2

kmg92 2305_3

kmg92 2306_2

kmg92 2306_3

kmg92 2307_2

kmg92 2307_3

kmg92 2308_2

kmg92 2308_3

kmg92 2313_2

kmg92 2313_3

kmg92 2409_2

kmg92 2443_2

Tabela 6

kmg92 2443_3

kmg92 2444_2

kmg92 2444_3

kmg92 2451_2

kmg92 2451_3

kmg92 2452_2

kmg92 2452_3

kmg92 2576_2

kmg92 2576_3

kmg92 2689_0

kmg92 2689_2

kmg92 2690_0

kmg92 2690_2

kmg92 2704_0

kmg92 2704_2

kmg92 2761_2

Tabela 7

kmg92 2761_3

kmg92 2761_5

kmg92 2761_7

kmg92 2763_2

kmg92 2763_3

kmg92 2763_4

kmg92 2923_2

kmg92 2923_3

kmg92 2923_4

kmg92 2924_2

kmg92 2924_3

kmg92 2924_4

kmg92 3099_2

kmg92 3102_2

kmg92 3102_3

kmg92 3102_4

Tabela 8

km92 3258_2

km92 3258_3

km92 3324_2

km92 3330_2

km92 3330_3

km92 3331_2

km92 3331_3

km92 3380_2

km92 3380_4

km92 3383_2

km92 3383_3

km92 3383_4

km92 3384_2

km92 3384_3

km92 3389_2

km92 3389_3

Tabela 9

kmg92 3390_2

kmg92 3390_3

kmg92 3390_4

kmg92 3394_2

kmg92 3394_3

kmg92 3412_2

kmg92 3412_3

kmg92 3474_2

kmg92 3474_3

kmg92 3474_4

kmg92 3475_2

kmg92 3475_3

kmg92 3575_2

kmg92 3575_3

kmg92 3905_2

kmg92 3905_3

Tabela 10

kmg92 3905_4

kmg92 3905_5

kmg92 3916_2

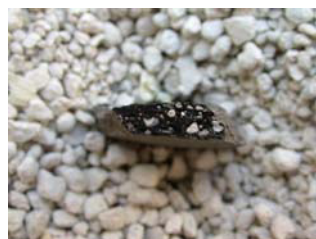
kmg92 3916_3

kmg92 3927_2

kmg92 3927_3

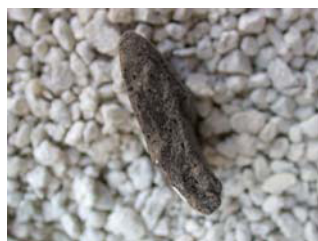
kmg92 3927_4

kmg92 4297_2

kmg92 4297_3

kmg92 4297_4

kmg92 4299_2

kmg92 4299_3